

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

LOKSANDRA

İSTANBUL DÜŞÜ

Maria Yordanidu

Türkçesi: Osman BİLEDA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

MARENOSTRUM

MARENOSTRUM

Yeni dizimiz Marenostrom'u İstanbul doğumlu, Batum'da, İskenderiye'de yaşamış, 92 yıllık ömrünü 1989 Kasım'ında Atina'da noktalamış olan Maria Yordanidu'nun Loksandra/İstanbul Düşü adlı kitabı ile başlatıyoruz. Marenostrom latince bir deyim: Romalılar Akdeniz'e sahiplenmiş ve onu Bizim Deniz diye anmışlardı. Biz de şimdi «evet, bizim deniz» diyoruz, «ama, hepimizin tüm Akdenizlilerin ortak denizi!»

Bölüştüğümüz, kavgaya ettiğimiz, aşık olduğumuz, öldüğümüz deniz. Bizi birbirimize sımsıkı bağlayan, ortak anılarla yüklü, tüm duygusal coşkunkluk ve aşırılıkları barındıran deniz. Adriyatik, Ege, Marmara ve Karadeniz'i de bu koca denizin parçası sayarsak, Maria Yordanidu Akdeniz'in kozmopolitizmini kendi kişiliğinde en iyi yansıtan yazarlardan biri.

Dizimizde tam bir halklar cümbüşü yeralacak. Yordanidu ile İstanbul'dan başlayan yolculuğumuz, diğer yazarlarla diğer liman kentlerine, adalara, denizi kovalayan dağlara, bazen Balkanlara, bazen Kafkaslara sıçrayacak. Taha Hüseyin, Tevfik el Hakim, Neval el Sadavi ile Mısır'da dolaştıktan sonra, Durrell'in Kıbrıs'ına, Korfu'suna, Kazancakis'in Girit'ine, Henry Miller'in Yunanistan'ına, Sciascia'nın Sicilya'sına, Pasolini'nin İtalya'sına sıçrayacağız. Babel'le Odessa'da dolaştıktan sonra yine İstanbul'da İstrati ile, İstanbullu Rum ve Ermeni öykücülerle olacağız. Hüseyin Erdem'in bir Kürt aşk öyküsünü, Seher Khalifa'nın Kudüs'ü izleyecek. Barselona'dan Fas'ın hüznünlü kıyılarına, sıradağlarına açılacağız. Yugoslav yazarı Danilo Kiş ile tanışacağız.

Tevfik Avvad'ın Tamima'sı ile Lübnan'ın karmaşık dünyasına erişirken, Ermeni masalları ile bambaşka bir dünya ile tanışacağız.

Marenostrom özel bir dizi olacak. Bizi kendimize, birbirimize tanıttacak. Bu macera okurlarımızı da sürükleyecek.

Marenostrum : 1

LOKSANDRA

Atina, 1963

Birinci Baskı	Ocak 1990
İkinci Baskı	Haziran 1992
Dizgi - Baskı	Yaylacık Matbaası
Kapak	PANO, Orhan Ofset

BELGE/ULUSLARARASI YAYINCILIK

Başmusahip Sok. Talas Han
16/302 Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel : 511 63 20

Maria Yordanidu

LOKSANDRA

İstanbul Düşü

MARİA YORDANİDU ÜZERİNE

Maria Yordanidu 1897 yılında İstanbul'da doğdu. Ana tarafından İstanbullu, baba tarafından İdra'lıdır.

Çocukluğunun büyük bir bölümü Pire'de geçti. İstanbul'a dönüşünde yatılı olarak Amerikan Koleji'ne yazıldı. 1914 yılında, okulu bitirmesine iki yıl kala, amcasının çağrısı üzerine Batum'a gitti. Bu arada patlak veren Birinci Dünya Savaşı nedeniyle beş yıl Rusya'da yaşamak zorunda kaldı.

Orada Rus Lisesine gitti.

Birinci Dünya Savaşı sonunda yoksul düşen ailesinin geçimine katkıda bulunmak için çok erken hayata atıldı. Bildiği üç yabancı dilin kendisine çok yararı oldu ve altmış-beş yaşına kadar durmadan çalıştı. Meslek hayatı İstanbul'da başladı. Daha sonra İskenderiye'ye gitti. 1923 yılında kocası ile birlikte Atina'ya yerleşti. İki çocuğu oldu. [Maria Yordanidu, kitabın basım hazırlıkları sürerken, 1989 Kasım'ında Atina'da 92 yaşında öldü. y.n.]

İlk kitabı LOKSANDRA'yı 1963'te, altmışaltı yaşındayken yazdı. 1965'te KAFKASYA TATİLİ, 1978'de ÇILGIN KUŞLAR GİBİ, 1979'da DÜNYA DÖNÜYOR ve son olarak 14 Aralık 1981'de BİZİM AVLU kitapları yayınlandı. [Yordanidu'nun diğer kitaplarını da yayınlamayı tasarlıyoruz. y.n.]

Eserleri ve özellikle Loksandra için kendisine Altın İstavroz ve Başarılı Kadın (Offikio tis Arkhondissas) nişanları verildi.

ÇEVİRENİN NOTU

Bu kitabın çevirisine, Türk-Yunan dostluğunun gelişmesine karınca kararınca bir katkıda bulunmak için giriştim. Bilerek, bilmeyerek yapmış olduğum yanlışlardan ötürü, yaşıyorsa yazarın kendisinden, öldü ise ruhundan ve bütün okuyuculardan özür dilerim. Yanlışlarıma değil, niyetime bakılmasını dilerim.

Amsterdam, Ekim 1988

Bu, gerçek bir biyografi değildir ve adı geçen kişilerin çoğu hayâl ürünüdür. Öbürleri ise, Loksandra gibi gerçekten yaşamış kişilerdir. Buna karşılık o çağın ruhunu, gelenek ve göreneklerini, tarihi olaylarını elimden geldiği kadar gerçeklere uygun olarak vermeye çaba gösterdim. Bunu başardığımı umuyorum; çünkü hayatımın ilk yıllarını bende derin izler bırakmış olan eski İstanbul'da geçirdim. Geceleri yangını haber veren gece bekçisini yaşadım. Tahtırevanları, Tatavlılar'ın manastırındaki tahta çanın çıkardığı sesleri yaşadım. Ağrıyan gözünün iyileşmesi için Loksandra'dan şifalı ayazma suyu isteyen su satıcısı Türk'ü yaşadım.

Şimdi, bütün bunlar geçmişte kaldı ve o çağın üzerini unutkanlık otları örtmeye başladı bile. Bunun için oturup yazıyorum. Ömrümün sonbaharını yaşamaktayım ve bildiğim şu bir kaç şeyi beraberimde mezara götürmek istemiyorum.

Yukarıda söylediğim gibi o çağın ruhunu ve tarihi olaylarını gerçeklere uygun olarak yansıtmaya çalıştım ve bu doğrudur. Rum mahallelerinde oturan ve «Türklerle alış-verişi olmayan», ama bu sözleriyle yönetici sınıfı kasteden Loksandra'nın fukara halk ile, odunlarını kesen Kürt ile, mahallenin gece bekçisi ile pek güzel alış-verişi vardı. Onlarla iyi anlaşır, onları severdi. İşte, bütün bunları gördüğüm ve yaşadığım gibi anlattım.

Yazarken hoş vakit geçirdim. Umarım ki sizler de hoş vakit geçirirsiniz.

BİRİNCİ BÖLÜM

1

Loksandra, «nankörlük» devrinde İstanbul'da doğduğunu söylüyor.

«Sus bre, yakacaksın bizi.»

«Çok yaşasınmış *Padişah* Abdülmecit, gün yüzü görmeyesi...»

«Sus dedik sana, delirdin mi böyle bağıırıyorsun?»

Bağıırmadı ki, canım! Bağırıldı mı Loksandra? Yavaşcaık söyledi. Ama, Loksandra'nın yavaşı, Ayasofya'nın çanı. Onu bir duymayan ölüler. Kocaman sesi var mübareğin ve sesini *zapt*edemez.

Ama, Loksandra'nın nesi kocaman değil ki! Sesi kocaman, yüreği kocaman, göbeği kocaman, boğazı kocaman. Uzun bilekli kemerli ayakları kocaman: O kocaman gövdeyi ayakta tutabilecek okkalı ayaklar. Elleri kocaman, peygamberlere lâıyk, dindar eller. Öpülecek eller. Uzun, yuvarlak parmakları ile okşamak için yaratılmış *muhallesi* ve lâvanta kokan eller. Vermek için yaratılmış eller. Masanın üzerinde açılan avuçları «Buyrun, yiyin» der gibi. «Canım, yeseniz a! Yiyin diyorlar size. O kadarcık almak olur mu!»

Ama en başta, Loksandra'nın elleri çocuk taşımak için yaradılmış. O koltuklu sandalyeye benzeyen avuçları ile bebeği kısından tutar, havaya kaldırır ve...

Tahtiri, tahtiri, tahtiriri,

Tahtiriri, pu pas mori?

Sto bakali ya tiri...¹

Bu avuçlar içinde kaç çocuk büyötmüştü? En başta, annesi ölünce iki küçük kızkardeşini. Sonra, tey-

1 Tıpış tıpış nereye gidiyorsun, kız?

Bakkala peynir almaya...

* Kitabın aslında Türkçe olarak geçen konuşma ve sözcükler italik olarak basılmıştır.

zesi Katingaki'nin yetimini. Daha sonra, kendi öz çocukları ile birlikte dört üvey çocuğunu.

Dimitro'yu dul olarak almıştı Loksandra. Dört çocuklu dul: Epaminonda, Theodoro, Yorgo ve kundaktaki Ağatho.

Ağatho, konuşmaya başlar başlamaz ona «Anne» demişti. O zamanlar iki yaşlarında olan Yorgo da ona hemen «Anne» demişti. Ondört yaşında olan en büyükleri Epaminonda onu «Neneka»¹ diye çağırmaya başlamıştı. Theodoro'ya gelince, ilk zamanlar çok üz-müştü Loksandra'yı. Babasının yanında hiç sesi çıkmazken, babası gidince azarlarcasına «Kira Loksandra»² derdi ona.

«Sen, mutfağına gitsene, Kira Loksandra.»

«Bre, mutfağıma gitmek istersem sana mı soracağım?»

Ve az sonra oğlanın başını okşardı:

«Gel, oğlum benim, gel, *paşam* benim. Al şimdi kinin tozunu, iç ki çabuk iyileşesin.»

«Çık odamdan benim! Senin yerin mutfak!»

Ha, demek öyle? O gün Loksandra, Theodoro'yu burnundan yakaladığı gibi sıktı. Oğlan soluk almak için ağzını açınca, kinin tozunu dilinin üzerine dökü-verdi. Hemen odadan çıkıp oğlanı içeriye kilitledi. Ağır ağır merdivenleri inerken bağıırıyordu:

«*Başıbozuk* mu kesildin bu evde sen? Otur, gör bak sana ne yapacağım!»

Sonra mutfağa girdi ve *helva* pişirmek üzere ocağı yaktı.

Theodoro ile ilk sürtüşmesiydi bu ve iş bununla kalmadı... tâ ki bir gün birbirleri ile kapışıncaya kadar. O zamanlar Theodoro oniki yaşında, güçlü kuvvetli bir çocuktü ve onunla başetmek, başlangıçta Loksandra'ya zor geldi. Zavallı kadın, onun canını yak-

1 Neneka: Nineciğim.

2 Kira: Bayan, hanım.

mamak için yırtılırken o, kadının göbeğine ve göğsüne yumruk atıyordu.

«More... - ve daha yüksek sesle - More!...»¹

Loksandra'nın tepesi atıverdi. Atladı oğlanın üzerine, sırt üstü yere yatırdı:

«Buraya... Buraya dedim! Şeytan senin canını alsın, e mi, kara köpek, ak köpek... Öldüreceğim seni! Aaaah...»

Ondan sonra Theodoro, babasından yiyeceği so-payı beklemeye başladı. Loksandra'nın Dimitro'ya hiçbir şey söylememiş olduğunu anlayınca şaşır-dı. Yaş gününde Loksandra'nın, ona bir takım elbise dikmiş olduğunu görünce yine şaşır-dı. Babasının istediği gi-bi, yatılı olarak Galatasaray'a girip okuyabilmesi için Loksandra Büyükkada'daki arsasını satınca, şaşkınlığı son derecesini bulmuştu.

İlk dört ayın sonunda Noel tatilini geçirmek için eve dönen Theodoro'yu, elleri hamur içinde evden dışarı fırlayan Loksandra sokağın ortasında karşılamış-tı. Sevincinden öyle sesler çıkarmıştı ki komşular, neler olduğunu görebilmek için korku içinde pencere-lere koşmuşlardı. Theodoro onun boynuna sarılmış ve «Nenekam benim» demişti. O günden sonra da ona hep «Nenekam benim» diye seslenmeye başlamış-tı. Artık onu hiç üzmüyor, *hatırını* kırmıyordu.

Loksandra'yı kızdıran biri varsa o da, en çok sev-diği Epaminonda idi. Dik kafalı, deli Epaminonda. On-dört yaşındayken öğretmenini dövmüş, pencereden atlayarak okuldan kaçmış ve ortalıktan yok olmuştu. İzini bulamadılar. Ağladılar, sızladılar ve hiç bekle-medikleri bir gün lostromo² Yakumi'den onun, miço³ olarak vapurlarda çalıştığını öğrendiler.

1 More: Oğlan, ulan. Mori: Kız, küçük kız.

2 Lostromo: Gemilerde çalışan denizcilerin başı, tayfa başı.

3 Miço: (İtalyanca) Küçük yaşta tayfa yamağı.

Bunun üzerine Loksandra hemen bir Ay-Nikola¹ satın alıp evin kutsal minberine yerleştirdi. O güne dek denizlerle *alış-verişi* hiç olmamıştı.

Loksandra'nın kendi çocuğu oluncaya kadar aradan uzun yıllar geçti. Derdi çoktu, zgnd. Çok zgn. Bre, Aya-Vlakherna'ya mum yakayım der, yakar. Bre, Ay-Therapi'ye kandil yakayım der, yakar. ocuk olmaz. Bre, hamama gider, çırçıplak mermerlerin üzerine uzanır, analık yeri açılsın da gebe kalsın diye bekler... ocuk olmaz.

Dimitro'yu bir sevindirebilse, ondan bir aferin alabilse!..

Kalk sen, önce evdeki yetimleri hırpala, sonra da kendi çocuğun olsun iste. Hey, güzel Allahım. Bu işler, sipariş vermekle olmaz ki, canım. Altı yıldır evli olan kadın ocuk yapamadı mı, artık ocuk yapamayacak demektir.

Umutlarını yitirdiği bir gün, bütün mcevhelerini Balıklı'daki Meryem Ana'ya adayıverdi². Hepsini!... Odasındaki kutsal minberin önünde diz ke-rek:

«Panaya mu,»³ dedi, «Ey Kutsal Bakire, mucizeni göster. Çocuğum olsun diye daha kaç yıl bekleyeceğim? Öksüz kardeşlerimi byteyim, yaşlı babama bakayım derken geç yaşta evlendim. Bu yüzden ceza çekmem doğru mu? Bütün elmaslarımı senin ikona'na takacağım.»

Ellerini açtı, gözlerini ikonaya dikerek elmaslarını birer birer saymaya başladı. Sanki Meryem Ana ile anlaşma imzalıyordu:

«Bak, sana neler takacağım: Anne-annemin büyük gerdanlığını, annemin zümrüt yüzüğünü, firuze kpelerimi, küçük istavrozumu...»

1 Ay-Nikola: Denizcileri koruduğuna inanılan Hristiyan azizi.

2 Rumların İstanbul'daki gezi yerlerinden biri olan Balıklı'da güzel bir kilise, Rum mezarlığı ve hastanesi vardı.

3 Panaya mu: Meryem Ana'cığım benim.

Hepsini sayıp döktükten sonra kızgın bir sesle bağırdı:

«Bunca yıldır senden çok şey mi istedim ki dua-mı kabul etmiyorsun?»

Loksandra, besbelli kızgındı.

Gel de mucizeye inanma! Bir ay geçmedi, gebe kaldı. Gebeliği sürdü ve Alekaki'yi doğurdu. İki yıl sonra da kızı Kliyo doğdu. O zaman Dimitro:

«Artık yetiversin,» dedi. Akıllı fikri İkona'ya takmış olduğu mücevherlerde olan Loksandra:

«Dimitro, sen bu işlere burnunu sokma,» dedi. «Bunlar, Meryem Ana'nın işleri.»

Ama, adağından kimselere bahsetmedi. Evdeki kutsal minberin camlarına kalın perdeler astı, kapağını kilitledi ve anahtarı koynuna sakladı. Bu sırrı bir kendisi, bir de Meryem Ana biliyordu. Onun bütün sırlarını bilirdi zaten, Meryem Ana. Anasının, anne-annesinin, anne-annesinin annesinin sırlarını da bilirdi. Loksandra'nın *soyunda* bu ikona yıllarca elden ele geçmiş, kimi kez altın, gümüş ve kimi kez de göz-yaşı ve korku yüklü olarak onun eiline kadar ulaşmıştı.

Şu küçük gümüş çocuk heykelini, Nikolo'yu yitirdiklerinde Loksandra'nın annesi asmıştı. Panaya'nın tacı üzerindeki inciye, ninesi, kızı *Kızılbaşlar*ın elinden kurtulduğunda takmıştı. Kızcağızı yoldan geçerken yakalamışlar, yeşil *fistan* giydiği için öldürmek istemişlerdi. Kızcağız, kıl payı ölümden dönmüştü. Yeşil, İslâm'ın kutsal rengi idi ve Hristiyanların bu renkte giysi kullanmaları yasaktı. Ne denir? İkonaya asılı duran şu altın bileziğin korkulu öyküsünü kim bilir? Depremde ninesi asmıştı onu, biliverin hadi...

«Eleni, hangi yıl olmuştu deprem?»

Loksandra bir şey hatırlamak istedi mi, her zaman yengesi, merhum Nikolo'nun dudu Elengaki'ye¹

1 Elengaki: Elenicik, Yunanca'da özel adlara eklenen -aki takısı Türkçe'deki -cik karşılığı.

sorardı. Elengaki'nin hafızası güçlüydü, okuma yazması da vardı.

«Hangi yıldı deprem, bre Eleni? Ninem hayatta mıydı o zaman, değil miydi?»

«Hangi yıl mı? Otur, bir bakalım. Depremde ben, benim Erifili'ye lohusa yatmıştım Nur içinde yat-sın, yavrucuğum.»

Erifili'ye lohusa yatmış olabilmesi için, öbür iki kızı Efterpi ile Evfimiya'nın doğmuş olmaları gerekiyordu. Oğlu Andriko ise daha doğmamıştı. Doğunca da adını, Loksandra'nın ninesi takmıştı. Demek ki deprem...

Doğumlar, ölümler, evlilikler, depremler, yılları gösteren sınır taşları idi. Bazen de «o mor renkli fistanı diktiğim yıl,» dendiği olurdu.

«E bre Eleni, o mor fistanı hatırlıyor musun? Hangi yıl dikmiştim onu?»

«Hangi yıl mı? Otur, bir bakalım...»

Kahve pişirirler, *minderde* karşılıklı oturup çorap yamarlardı. Hangi yıl olduğunu bulamadan akşam olurdu. Dimitro işinden eve gelirdi.

2

Dimitro, yetmişine merdiven dayamıştı, ama hâlâ çalışıyordu. O zamanlar, Athanasyo Nikolaidi ile birlikte çıkarmakta oldukları Konstantinupolis¹ gazetesinde çalışıyordu.

Dimitro, Sakız Adası'ndandı. Sakız Adası ayaklanmasında² ana-babası öldürülen Dimitro, küçücük bir çocukken esir pazarında satışa çıkarılmıştı. Siros'-

1 Konstantinupolis: İstanbul'un.

2 Yunanistan'ın bağımsızlık savaşına katılmak için Sakız Adası halkınca çıkarılan bu isyan, 1824 yılında Kara Ali Paşa tarafından kanlı olarak bastırılmıştır. Bu olayda 30 bin adanın hayatlarını yitirdikleri söylenir.

ta¹ oturan dayılarından biri, lokumcu Vasilaki Sakız Adası'na gelmiş ve bir kese dolusu *kuruş* vererek onu satın almıştı.

Hiç evlenmemiş olan Vasilaki, Dimitro'ya kendi çocuğu gibi bakmış ve ondört yaşına gelince, okumaya meraklı olan bu çocuğu okutabilmek için İstanbul'da oturan teyzesi İrini'nin yanına yollamıştı.

İstanbul'a varınca Dimitro'nun gözleri parıldamıştı. Güzelim Yeditepe. «Selâm sana, şehirlerin kraliçesi İstanbul.» İki kıta üzerine yayılmış olan İstanbul, bir yandan kuzeyde Karadeniz'i, bir yandan da güneyde Marmara'yı kucaklıyordu. Bu iki denizden gelen karşılıklı akıntıların, onu elde etmek için *yürüyüşe* geçmiş olduklarını sanırsınız. Doğu ile Batı güreşiyor, onu paylaşamıyorlar, Sarayburnu önlerinde, İstanbul'un kalbi Ayasofya'nın ayakları altında köpürüyor ve dolanıp duruyorlar.

Dimitro'nun nasıl şairliği tutmasındı, nasıl romantikleşmesindi! Ayasofya'yı çeviren minareleri gördükçe içi kan ağlıyordu. Böyleyken bile ihtişam içinde yükseliyor ve krallarda görülen bir vakar ile çevresine huzur serpiyordu. Onun yüceliği önünde insan, karıncaya benziyor ve bu karınca Ayasofya'nın içinde bir anlam kazanıyordu. O yüce kubbenin altında durunca siz, bu kubbenin üzerinizi mi örttüğünü, yoksa yarılıp açılmak ve sizi göklere çekmek üzere mi olduğunu bir türlü kestiremiyorsunuz.

Bizans surlarının çevrelediği eski İstanbul'un içinde yükselen Ayasofya, Dimitro'nun gözüne işte böyle görünüyordu. Burada, Pera² ve Galata'da olduğu gibi gel-git yoktu, tiyatrolar ve yabancılar yoktu. Burada hayat *yavaş yavaş* akıp gidiyordu. Taş döşemeli dar sokaklar, hapishane kapılarına benzeyen ağır ve

1 Siros: Türk lokumu ile meşhur bir ada, Sakız Adası'na yakın.

2 Pera: Beyoğlu.

sağlam kapıları ile küçük, ahşap evler. Kafesli pencereler, yalnızlık. *Çarşılarda* bacak bacak üstüne atmış, *rahatça* oturan Anadolu'lu tüccarlar ve önlerinde malları: *Fildişi*, *kehribar* ve *sedef*. İpekli kumaşlar, Hindistan'dan getirilmiş Lahor şalları, pahalı baharatlar ve paçuli¹ kokan hava.

Camilerin çevresinde bağdaş kurmuş, güneşlenen Türkler. Suları durmadan akan büyük çeşmeler, koşuşan kumrular.

Burada oturan Avrupalı yoktu: Türklük vardı. İstavroz Sokağı'nda ise Türk yoktu: Rumluk vardı.

O devirde İstanbul, Anadolu ve Avrupa kıyılarında yayılmış insanları, şehirlisi ve köylüsü ile bir *harman* yeri idi. Her şehrin, her semtin, her köyün kendisine has bir özelliği vardı ve buralarda, çoğunlukta olan nüfusun gelenek ve görenekleri hüküm sürerdi.

Boğaz'ın Avrupa yakasında çoğunlukla Rumlar ve Avrupa asıllı kişiler otururdu: Mega Rema, Büyükdere ve Tarabya gibi semtlerin Avrupa'dan farkı yoktu. Asya yakasında ise Ramazan'ın geldiğini müminlere hatırlatmak için *davul* çalınırdı. Burada müezzin, günde beş kez aksatmadan, Allah'ın birliğini ve Muhammed'in O'nun peygamberi olduğunu ilân ederdi. Müezzinin sesi, bir masal âleminde geliyormuş gibi Avrupa yakasından duyulurdu.

Küçük Haliç'te bulunan Fener, eski parlaklığını kaybetmiş olmasına rağmen Rumların düşünce merkezi olmaya devam ediyordu.

Sonradan karısı olan o solgun yüzlü ve sağlığı pek yerinde olmayan Theano'yu Dimitro, teyzesinin Fener'deki evinde tanımıştı. Kızcağız ona dört çocuk vermiş ve bir bahar sabahı gözlerini hayata yumarak onu, tesellisi mümkün olmayan acılar içinde bırakıp

1 Paçuli: Çin, Cava ve Avustralya'da yetişen bir ağacın yapraklarından elde edilen kokulu bir yağ.

gitmişti. Theano'yu sonsuza kadar seveceğine yemin etmiş olan Dimitro'nun yine de, çocuklarının *hatırı* için, onları büyütecek iyi ve namuslu bir kadın bulup yeniden evlenmesi gerekiyordu. Kendisi için değil, çocuklarının hatırı için evlenecek olduğundan, utanmayı bırakıp bir aracı kadın çağırdı. Bu işe zevk için girişmediğini belirttikten sonra isteklerini sıraladı.

İsmarladığı ikinci karısının güler yüzlü, sağlam yapılı, becerikli ve iyi bir aşçı olması gerekiyordu. Ne de olsa can, boğazdan gelirdi. Bu iyi aşçılık konusunda o kadar diretmişti ki aracı kadın ona acımış, bütün gücüyle aramaya koyulmuştu.

Şu karayazıya bak ki o da kısır çıkmıştı.

Bulunan bu kadın Loksandra idi.

Elinde şeker tepsisi odaya giren bu boylu poslu, sütun gibi levendi, Loksandra'yı gören Dimitro'nun içi açıldı. Siyah saçlarını, biçimli kafatasını ve çenesini beğendi.

Loksandra, o zamanlar otuz yaşındaydı. Babasına bakmış, kızkardeşlerini bağıra çağıra evlenecek çağa getirmişti. Derken, tepsiyi eline almış, damat kendisini, o da damadı görsün diye salona girmişti. Bu çocuk yüzlü, kadın vücutlu kadananın yalancıkta utanıyormuş rolü oynamadan ve hiçbir yapmacık davranışta bulunmadan gelip Dimitro'nun önünde duruşu öylesine dokunaklıydı ki Dimitro uygulandığını hissetti.

Düşün bir kere! Güzel değildi, çünkü güzel dediğin, Theano gibi, ince belli, solgun yüzlü ve yuvarlak omuzlu olurdu. Bu böyleyken, Dimitros neden uygulanmıştı? Madem ki çocuklarının hatırı için evleniyordu, o halde, onları büyütecek yeteneğe sahip olup olmadığını araştırmadan neden «evet» demişti? Hey, Yarabbim!

Dimitro, o gece bu düşüncelerle yatağına girdi ve bütün gece rüyasında Loksandra'yı gördü. Başında duvak vardı ve duvağın üzerindeki taçı yedi parıltı

süslüyordu; Konstantin altınlarındaki kadın kabartmasında olduğu gibi. Sol elinde, bereket simgesi olan Amalthia'nın boynuzunu tutuyor gibiydi. Boynuzdan kuru yemişler, tabak dolusu domuz butları, çiroz ve pastırmalar, istakozlar, kalkan balıkları ve yarılmış midyeler fışkırıyordu... *Aman!* Bu ne biçim rüya idi?

Bereket var bu işte. Çok bereket!

3

*Muhallebi ke gül şerbet o anastenağmos su,
ke tu Hacı Bekir lokum o triferos lemos su.
O kathe loğos su glikos, san ravani afratos,
ke san Ayvansaray lokması me meli mirodatos¹.*

Bu güzel sözleri ancak doğulu bir şair yazabilir.

Doğulular, yemek konusuna büyük önem verirler. Konfüçyus, derler ki, iyi pilâv pişiremediği ve kıymayı ince kıyamadığı için karısını boşamış. Yeniden evlenmeye kalkınca, yemeğe *meraklı* bir kadın almış; çünkü, demiş, kaderimiz tanrıların değil, yemeğimizi pişiren kadınlarımızın elindedir. Bunun böyle olmadığını kim söyleyebilir? İyi pişirilmiş bir yemekten sonra karın gözüne nasıl görünür, bir bunu düşün. Bir de, yorgun argın işten eve döndüğünde yiyesin diye önüne çıkarılan, bakkaldan alınmış çorba, konserve ve şişede satılan salçayı görünce karın gözüne nasıl görünür, bir de onu düşün!

Doğulular, yemek konusuna büyük önem verirler. Konfüçyus, derler ki, iyi pilâv pişiremediği ve kıymayı ince kıyamadığı için karısını boşamış. Yeniden evlenmeye kalkınca, yemeğe *meraklı* bir kadın almış; çünkü,

-
- 1 Nefesin muhallebi ve gül şerbeti kokuyor,
Ve narin boynun Hacı Bekir lokumu gibi,
Senin her sözün revani tatlısı gibi tatlı,
Ve Ayvansaray lokması gibi bal kokulu.

demiş, kaderimiz tanrıların değil, yemeğimizi pişiren kadınlarımızın elindedir. Bunun böyle olmadığını kim söyleyebilir? İyi pişirilmiş bir yemekten sonra karın gözüne nasıl görünür, bir bunu düşün. Bir de, yorgun argın işten eve döndüğünde yiyesin diye önüne çıkarılan, bakkaldan alınmış çorba, konserve ve şişede satılan salçayı görünce karın gözüne nasıl görünür, bir de onu düşün!

Kocan, kocalığını yapsın istiyorsan onu iyi doyur. *Yalancı dolmaya bolca* soğan doğra, sindirimi kolay olsun diye nane de koy içine. Ayva reçeli ekşi ise, olgun bir ayvayı çekirdeği ile kaynat, içine kat, dengeyi sağlamış olursun. Tenekedeki zeytinyağına acıma, ne der atasözü: «Zeytinyağı yiyen, akşamı çabuk eder.» Mevsimine göre, güzelinden, iyisinden sebze al, konserveyi ne yapacaksın?

Avrupalılar, Anadolu kadınının hafifmeşrep olduğunu söylüyorlar. Anadolu kadını hafifmeşrep değil, ağzının tadını bilen kadındır. Bu yüzden de Anadolu'ya gelen yabancı, buradan bir daha ayrılmak istemiyor. Bir kadının evindeki baş köşesi mutfağı olmadı mı, o evliliğin temeli sarsılır.

Loksandra'nın oturduğu evin temeli, Ay-Stefano ile Eftapirgo¹ arasında Marmara'nın mavi sularına bakan şehirdışı semtlerinden Bakırköy'de atılmıştı.

Her sabah pencereyi açınca denizi süzer ve «Oh! Allah'a şükürler olsun!» dedikten sonra zevkle, denizin tuzlu havasını burun deliklerinden içine çekerti. Bu haliyle onun, bu güzel denizin bağrında gizlemekte olduğu tüm zenginlikleri: levrekleri, mercan balıklarını, istakozları ve istiridyeleri içine çektiğini sanırdınız...

«Oh! Allah'a şükürler olsun! Bugün ne pişirsem ki?!»

Yani, günün ilk yemeği olarak ne pişireceğim de-

1 Küçük Kaynarca ve Yedikule.

mek istiyordu. Büyük midyelerden alıp dolmasını mı yapsındı, yoksa küçüklerinden alıp buğuda mı pişirseydi? Pilâkisini, ya da bol sarımsaklı kavurmasını yapsa da olurdu. Yoksa, midye salmasında mı karar kılsındı...

Loksandra'nın günü, Dimitro'nun kahvesini pişirmekle başlardı. Bu kahveyi başkalarına pişirtmezdi, çünkü, o da mihraceler gibi kocaların, karılarının elinden yiyip içmeleri gerektiğine inanıyordu. Sonra, onun giyinmesine yardım eder, yanağından öper ve üzerine istavroz çıkardıktan sonra kocası ile merdivenleri iner, böylece sokak kapısının bulunduğu mermer döşeli büyük avluya varırlardı. Yemek odası avlunun sağına düşüyordu. Solda salon ve salonun yanında da hanımın oturma odası bulunuyordu. Onun «baş» köşesi. Burada, odanın bir ucundan öbür ucuna uzanan bir sofa ve hanımın, işlemekte olduğu dantelâsını içine koyduğu sepeti, iğne kutularını, havlu takımlarını, içi parça bez dolu bohçasını, yün yumaklarını, kanarya sarısı işlemeli bohçasını ve binbir türlü eşyayı sakladığı *yüklük* vardı.

Merdivenin altındaki kapı yeraltı mutfağına açılıyordu. Loksandra'nın kral dairesine... Koca fırını, mangal ve maşaları, sinekleri kovmakta kullandığı flâpı ve *kıyma* baltaları ile çok sevdiği karanlık cehenneme açılıyordu.

Ermeni balıkçının aracılığı ile yanına almış olduğu küçük Ermeni çocuğu Tarnana bu mutfakta, kum ve limontuzu ile habire tencere kazır, tahta üzerinde kıyma doğrar, ya da mutfağın ortasına oturur ve tüy bulutları arasında tavuk yoldardı. Kediler etrafında dönüp dolaşırlardı.

«Pist! Canın çıkmasın e mi, nankör, düşürecek-sin beni! Nah, ye! Ye, obur!» Kedilere lâneti yağdıran Loksandra, sonradan pişmanlık duyar ve onlara et atardı.

Bu mutfağın ortasında Loksandra hayatından

memnundu. Zevkle ve başkalarına zevk vermek için pişirirdi. İkide birde yemeğin tuzuna bakar, falanca yemeği tadar, sonra da Tarnana'ya uzatırdı:

«Sen de bak, tuzu nasıl olmuş?»

Tarnana, karşılık vermekte mırın kırın eder:

«Mmmm...» derdi. Öyle ya, bir kerecik tadına bakmakla nasıl anlasındı...

Hizmetçi kız Sultana, bu durumu görünce çılgılığı basardı:

«Canım hanımcığım, yarın kutsal ayine gideceksiniz, tavuk mu yiyorsunuz?»

«Kimmiş tavuk yiyen, mori?»

Yemeğin yine tadına bakardı.

Az zaman sonra Sultana'nın ayağı mutfaktan ke-sildi. Odacılığa yükselmiş ve mutfak ona yasak bölge ilân edilmişti. Böylece oruçlarına devam ederlerdi¹.

Loksandra, yemek işini bitirdikten sonra önlüğünü çıkarır, ellerini limon kabuğu ile ovar, Doğu'nun ve Batı'nın baharat kokularını etrafına saça saça yemek odasına geçerdi. Ortalığa sevinç ve mutluluk saça saça...

Ne demişler: Napoli'yi gör de öl. Lâf! Loksandra'nın elinden midye dolması ye de öl. *Hünkârbeğendi*, *yoğurtlu kebab* ve kışın bulunmadığı için asma yaprağına değil, pırasa yaprağına sarılmış sindirimi kolay (üstelik terletici ve sidik söktürücü) etli dolmasını ye. Taramasını ye de öl. Ölürsün de yeniden canlanıp yeniden yiyesin gelir. Yakınları Loksandra'nın yemeğinden tadabilmek için tâ Boğaziçi'nden, Kadıköy'den ve Tatavla'dan² kalkıp Bakırköy'e gelirlerdi. Yılda iki kez bütün soyu hiç şaşmadan onun evine gelirdi. Bohçalarıyla, çocuklarıyla, köpekleriyle bir iki gün kalmak için gelirlerdi. Hal hatır sormaya gelen mi vardı zaten...

1 Paskalya'dan önceki hafta tutulan oruç. O hafta içinde et yenmemesi gerekiyor.

2 Bugünkü Kurtuluş semti.

Bir defa Dimitro'nun yaş gününde güzün, bir defa da Loksandra'nın kutladığı Ortodoksia¹ gününde gelirlerdi. Loksandra'yı Roksanaya diye çağırırlardı. Roksanalar dindar olurdu...

Yılbaşı gecesi, yalnız çocukları karılarını alıp gelirlerdi. O gece Loksandra, *kasabının* her yıl kendisine gönderdiği hindinin dolmasını hazırlardı. «*Koskocaman kurko!*» Kasabı, hindiye baştan aşağı süsleyip öyle gönderirdi. «Kokona için»². «Görüyor musun, *kasabım* bana ne yollamış?»

4

Dimitro, Loksandra ile evlendikten bu yana çok yılbaşılar geçmişti. O yılbaşı sabahı Dimitro, evine *bereket* yayılsın diye avluya nar taneleri serpmek üzere geçen yıllarda olduğundan daha erken kalktı.

Ayağında terlikleri, sırtında uzun beyaz geceliği ve başında, Loksandra'nın dikmiş olduğu (püskülü beline varan) kukuletası ile kürküne sarılmış olarak merdivenin sahanlığında durdu. Delikanlı gibi utan- gaç, güneş ışıkları altında allaşan karlı bir sabah vak- ti gibi yüzü kızararak nar tanelerini avluya saçtı.

«1874 yılı kutlu olsun!»

Uzun pelerinine sarılmış olarak yanında duran Loksandra da büyük bir ağırbaşlılıkla:

«Yeni yılımız kutlu olsun!» dedi.

Elini öpmek için eğildi, ama Dimitro onu kucak- layarak saçlarından öptü:

«Allah seni bana bağışlasın, kokonam, kraliçem benim. Tüh, nazar değmesin, başında tek ağarmış sa- çın yok.»

1 Paskalya yortusunun ilk Pazar günü.

2 Genellikle Ermeni kadınları için kullanılan bir terim: Ha- nım, bayan.

Loksandra kızardı ve yüzünü Dimitro'nun kürküne gömdü.

Kiliseye gitmek üzere yola çıkan Dimitro ile çocukları Loksandra sokak kapısına kadar geçirdi, uğurladı. Üstlerine istavroz çıkardı ve gururla arkalarından baktı.

Bir önceki gece kar yağmıştı ve soğuk havadan kulakları buz kesiyordu. Neyse ki bulutlar dağılmıştı ve gökyüzü masmavi idi. Güneş çıkmaya başlamıştı. Bahçelerindeki kar yüklü çınar ağacı dantelâya benziyordu. Her şey arı-duru idi. Kara bakan Loksandra:

«Tanrı'ya şükürler olsun,» diye mırıldandı.

Az sonra, uzaklaşmakta olan Dimitro'yu ve iki çocuğu, *ciğerleri* oğlu Alekaki ile kızı Kliyo'ya bakarak yine «Tanrı'ya şükürler olsun,» dedi.

Böyle çocukları varken *pırlantayı*, elması ne yap-sındı! Yürekten:

«*Helâl* olsun sana, Panaya mu,» dedi, «Sana verdiğim elmaslar üç kere *helâl* olsun.»

Panaya, Loksandra'ya güzel çocuklar vermişti. İnce, selvi boylu çocuklar. Kliyo, teninin aklığını teyzesi İrini'den almıştı. Alekaki ise, sarı saçları ile babası Dimitro'ya çekmişti. Kliyo oniki, Alekaki ondört yaşında, ama şunlara bir bakın hele; boyları Dimitro'nun boyuna yakın. Loksandra:

«Tüh, tüh, nazar değmesin!» diyerek yeniden istavroz çıkardı.

İçeri girdi, kapıyı kapattı ve mutfığa inmek üzere eteklerini topladı. Gelini Elengaki mutfakta onu beklemekteydi ve birlikte mezeleri hazırlayacaklardı.

O gün Loksandra, Tarabya'dan gelecek olan erkek kardeşi Kotso ile Kleoniki'yi bekliyordu. Tatavla'dan üvey kızı Ağatho da gelecekti. İki üvey oğlu Theodoro ve Yorgo da karılarını alıp İstavroz Sokağı'ndan geleceklerdi. Dimitro'nun Fener'de oturan iki öksüz yeğeni «Adisilado ile Englavdio» da orada olacaklar-

dı. Loksandra, ne zaman bu adları söylemeye kalksa kendisi ile alay ediyorlardı. Bu yüzden de Loksandra onlara Loyotato ve Kotkotino¹ adlarını takarak ağızlarını bir güzel kapatmıştı.

Elengaki, kızları Efterpi ve Efimiya ile tek oğlu Andriko'yu (iki kısırak kızkardeşi onu «Bebeka» diye çağırırlardı) yanına alıp bir gece öncesinden çıkıp gelmişti. Loksandra en çok bu yeğenlerini severdi, çünkü rahmetli babaları, Loksandra'nın en çok sevdiği erkek kardeşi oluyordu. Loksandra, mutfağa girince:

«Bunlar neden kiliseye gitmedi?» diye sordu. Elen-gaki:

«Burada oturup yardım etsinler dedim.» dedi.

Loksandra önlüğünü bağladı, kollarını sıvadı.

«Haydi, Sultana,» dedi. «Tarnana'yı al git, masayı kurun. Yemek odasındaki *sobayı* yakın ve sonra da odayı havalandırın. Haydi, bre Tarnana, kıpırda biraz!»

Tarnana kıpırdamaya kalmadı, *misafirler* gelmeye başladılar.

Önce Yorgo ve karısı Aspasya geldiler.

Huyuyla suyuyla rahmetli annesine benzeyen Yorgo, konuşurken biraz kekelerdi. Küçüklüğünde çok sevimli bir çocuktü ve Loksandra'nın yanından ayrılmazdı. Şimdi ise karısının yanından ayrılmıyordu.

«Şu zavallı Aspasya...»

«Neden zavallı diyorsun kadına, canım? Allah'a şükür, nesi var ki?»

«Nesi mi var? Kahroluyor. Şansım yok, mağazanın işleri bir türlü yürümüyor.»

Yorgo'nun Pera'daki Hatzopulo Pasajı'nda bir tuhafiyeci dükkânı vardı. İlle bu işi istemişti, çünkü kafası almadığı için okuyamamıştı.

1 Sırasıyla «Çok bilmiş», «Kendini beğenmiş» diye çevrilebilecek takma adlar.

Loksandra, Yorgo'nun sesini duyunca sevindi. Ellerini bir bezle silerken:

«Aşağıya gelin de göreyim sizi,» diye bağırdı. «Hoş geldiniz.»

Bulaşık elleriyle üst-başlarını kirletmemek için kollarını iki yana açarak eğildi ve onları öptü.

Bir omuzu sarkık, öbür omuzu kalkık, konuşmak için ağzını açan Aspasya, konuşacağı yerde burnunu çekti. Duygularını gizlemek istediği zaman hep böyle yapardı.

O anda kapı vuruldu.

«Gidip bir bakın, kimmiş. Sonra da hepiniz yu-karıdaki salona geçin.»

Ve:

«Aspasya, yemek odasına bir göz at, bak bakalım şu Tarnana ne yapıyor. Çağırdığımı söyle, hemen in-sin.» Yorgo:

«Eleni Teyze bugün bize hiç yüz vermiyor.» dedi.

«Sus, bre, görmüyor musun balık temizliyorum.»

Oturakta ikibüklüm olan Elengaki tekir balığını temizliyordu. Kazara balığın eti dökülmesin diye eli titremekteydi.

Kapıda sesler ve Kleoniki'nin kahkahası duyuldu. Loksandra:

«Kardeşim Kotso geldi,» dedi. «Haydi, Eleni, hazır mısın? Ben şimdi pastırmayı keseyim.»

Loksandra, artık konukları ağırlamak için salona girdiğinde salonun büyük saati öğle vaktini vuruyordu. Beyaz Girit sabunu ile yıkanmış ve içine bir damla benzoin¹ kattığı su ile yüzünü ovmuş ve tazelemişti. Üç iç etekliğini giymişti: İşlemeli olanını, alpaka yününden olanını ve tülден yapılmış pileleri ile *menekşe* renkli kadife etekliğini. Onların üstüne yine menekşe renkli, yakası dantelli ve çok pileli ipek giysisini geçirmişti. Büyük broşunu göğsüne iğnelemiş ve mendiline kolonya damlatmıştı.

1 Yağ lekelerini çıkaran bir tür benzin.

Loksandra, baştan aşağı donatılmış bir firkata¹ gibi pupa yelken salona girdi. Girer girmez de sanki salon boştu da doluverdi sanırdınız. Salonun ortasında dimdik durdu, hepsini birden kucaklamak istiyormuşçasına kollarını açarak:

«Hoş geldiniz.» dedi.

Öpücük yağmuru başlamaya kalmadı, yukarıdan Sultana'nın sesi duyuldu:

«İşte, geliyorlar.»

Kleoniki, Theodoro mu geliyor diye görmek üzere pencereye koştu. Aspasya, konsolün üzerinde duran aynaya koştu ve saçlarını düzeltmeye başladı. Bir yandan da tükürükle ıslattığı küçük parmağı ile kaşlarını sıvazlıyor ve iyice allaşsın diye dudaklarını ısıırıyordu.

Dimitro, keyifli keyifli merdivenlerin başında duruyordu. Onu gören Yorgo, yeni yakmış olduğu sigarasını çarçabuk sobanın içine attı. Loksandra:

«Theodoro,» dedi. Yavaş yavaş merdivenleri inmeye başladı. Sahanlığa gelince durdu. Avlunun öbür ucunda, açık kapının önünde dikilmiş duran Theodoro:

«*L'eskalye dö la ren!*»² dedi.

Sırtındaki kalın paltosunun düğmelerini çözmüştü ve paltonun altından fiyakalı İngiliz redinkotu görünüyordu. Uzun boylu, iri kemikli, kapı gibi poz vermiş duruyordu. Çekici yüz hatları ve uzun favorileri ile.

Theodoro, yaşından büyük gösteriyordu. Kulaklarını çevreleyen saçları ağarmaya başlamıştı. Ağırbaşlı, az konuşan, terbiyeli ve yumuşak-sesli biriydi. Sesi öylesine derin ve alçaktı ki Loksandra, onun kendisine ne söylediğini anlayabilmek için sık sık kulak kabartmak zorunda kalıyordu. Bir kez olsun yüksek sesle güldüğünü, edepsizlik ettiğini hiç gören olma-

1 Üç direkli, yelkenli savaş gemisi.

2 *L'escalier de la reine*: Kraliçenin merdiveni. (Fransızca).

mıştı. Sözün tam anlamıyla bir İngiliz centilmeni idi. Üstü, Atkinson kolonyası, Havana purosı ve İngiliz sabunu kokuyordu.

Karısı Fransızdı. Yanındaydı ve omuzuna geliyordu. Küçük Dimi'yi elinden tutmuş, Loksandra'ya gülümsüyordu. Loksandra merdivenleri inerken:

«Çocuğun boğazına hiç bakmıyor» diye içinden geçirdi. «Yüzü, Dario'nunki gibi sapsarı.»

Bu gelinin adı Kamili idi, ama Loksandra kadını bir kez olsun bu adla çağırmamıştı. «Hiş» derdi ona, ya da «Şekerim» diye çağırırdı. Dalgınlığa gelip bir iki kere de «Mori» dediği olmuştu, ama «Kamila» adını hiç ağzından çıkarmamıştı.

Theodoro da, Dimitro da Loksandra'ya Fransızca'da Kamili'nin Rumca'daki Kamila¹ ile aynı anlama gelmediğini açıklamaya çok uğraşmışlardı.

«Anladın mı?»

«Anladım.»

«Öyleyse kadını neden kendi adıyla çağırmıyorsun?»

«Canım, delirdiniz mi ne? Kadını neden Kamila diye çağırtmak istiyorsunuz bana? Neden? Ne yaptı ki bana? Bir şey mi yaptı?»

Derken, ötekiler, sil yenibaştan açıklamaya başlarlardı.

«Şimdi anladın mı?»

«Canım, anladım dedim ya size. *Hayvan* mıyım ki bu kadarcık şeyi anlayamayacağım? Ama, durup dururken onu neden Kamila diye çağırayım? Olur mu böyle şey?»

«Ama bunda bir kötülük yok ki, çünkü Kamili Fransızca'da güzel bir ad.»

Dimitro işin peşini bırakmadı:

«Bak, Loksandracığım, Elpis Rumca'da güzel bir

1 Kamila: Rumca'da deve demek. Camille (Kamii) Fransızca kadın adı.

ad, değil mi? Ama, Elpis Fransızca'da ne demek biliyor musun? Kadın çişini ediyor demek!»¹

«Aaaa!»

«Bir Alman bilgininin adı da Richardos Hesse² idi.»

«Aman Allah!»

«Anladın mı şimdi, hanımcığım?»

«Dimitro, ikide birde bana anladın mı diye sorup durma, çünkü çok canımı sıkıyorsun. Bağıracağım şimdi. Pencereyi açıp avazım çıktığı kadar bağıracağım. Aaa!»

Bu aaa'yı duyunca işin peşini bıraktılar.

Böylece Loksandra, gelinini bir kez olsun Kamili diye çağırmadı. O gün de geline:

«Hoşgeldin,» diyerek Dimi'yi kucağına aldı.

Yemek odasından ayak ve tabak sesleri geliyordu. Burada Hariklo, Ploplo ve karşı evden gelen komşu Sofia, Bebeke ile birlikte masayı kurmakla uğraşıyorlardı. Bebeke, elinde bir tabla küçük merdivenleri inip çıkarak mutfaktan yemek taşıyordu.

O yıl en geç çıkıp gelen, evin güzeli Ağatho oldu. Aleko gibi, onun da koyu sarı saçları ve kestane rengi gözleri vardı. Dudakları al aldı. Tombuldu ve kısa bacakları ile hint tavuklarını andırıyordu.

O gün de, kocası Manolyo'nun koluna asılmış ve şişkin göbeğini gururla etrafa göstere göstere salona girerken sanki «Gıt gıt gıdak» diyecekmiş gibi bir hali vardı.

Yakında baba olacak Manolyo ise habire kasılıyordu. Nasıl kasılmasındı? O biçim karısı vardı. Tattavla'dan bu cebi-delik marangoz Theodoro'nun kızkardeşini alsındı! Theodoro, Galata'daki en büyük gemi acentasının sahibiydi.

Ağatho ve Manolyo ile Loyotato ve Kotkotino da çıkıp gelmişlerdi. Vapurda karşılaşmışlardı.

1 Elpis: Rumca'da ümit demek. Elle pise, okunuşu elpis, Fransızca'da yukarıda belirtilen anlama geliyor.

2 Rumca'da dışkı anlamına gelen hesimo ile olan benzerlik kastediliyor.

Yemek odasına girdiklerinde yeşil renkli büyük emaye soba harıl harıl yanıyordu. Odanın içi çam ve pınar ağacı kokuyordu. Yemek masası odanın bir başından öbür başına uzanıyordu ve bembeyaz masa örtüsü, üzerini kaplayan yemek tabaklarından görünmüyordu.

İnce kemikli kadınlar gibi cüssesini pek göstermeyen ceviz büfe, yeni yılın türlü yemişleri ile dolup taşıyordu: Elma, ahlat, nar, portakal, ceviz, fındık, badem, kestane, fıstık, üzüm, incir, keçiboynuzu ve üzüm şirasından yapılan tatlı sucuk. Amalthia'nın bereket boynuzuydu bu tümüyle.

«Kullarına verdiği bunca nimetler için sana şükürler olsun...»

Dindar bir tavırla hepsi masaya oturup peçetelerini boğazlarına bağladılar. Yemeğe, ayın yapar gibi derin düşünceler arasında ve «Eline sağlık, Loksandracığım,» gibisinden basma-kalıp sözlerle geç başladılar.

Kendi eliyle ikramda bulunabilmek için Loksandra, Kamili'yi kendi yanına oturttu. Theodoro'nun acentasına bağlı vapurlarda Odesa'ya çalışan Kaptan Gikas'ın, kendisine getirdiği kara havyardan *bolca* Kamili'nin önüne koydu.

Loksandra yemek yerken akıllı Kamili'deydi. Gözü ile gelininin yiyip yemediğini görmeye çalışıyordu. Arada bir masanın öbür yanında oturan Dimi'ye bakıyor, onu doyurması için Elengaki'ye işaretler ediyordu. Loksandra:

«Nankör kızın yemek yediği yok, çocuğunu da aç bırakıyor.» diye düşünüyordu.

Erkekler sohbete dalmışlardı. Theodoro:

«Bugünlerde Avrupalılar evlerini ökse otları ile süslemeye başlarlar.» dedi ve sözlerini karısı Kamili için Fransızca'ya çevirdi. Dimitro:

«Garip şey,» dedi. «Sakson mitolojisine göre ökse-otu *uğursuz* bir bitkidir. Öyle değil mi, Adisilado?» Loyotato:

«Gerçekten öyle,» dedi. «Loki, ışık tanrısı Bal-dur'u ökse-otu dalıyla öldürmüş.»

«Ama,» diye sözü sürdürdü Theodoro, «Yunanis-tan'da başka bir anlamı vardır belki de. Bizde de ye-ni yılda kapıların üzerine çelenk asmazlar mı? Çelenk nedir, ölü çiçeği değil mi?» Kotkotino elini havaya kaldırdı:

«Buyrun bakalım. Dinleyin, tarihçi Pepe Mihail günümüze kadar gelmiş olan bu gelenekler hakkında ne diyormuş, öğrenin...»

Kimsenin kendisine bakmadığını gören Loksandra bunu fırsat bilerek Kamili'nin ağzına bir parça *pas-tırma* tıkiverdi. Burnundan konuşurcasına:

«Ye, ye, Allah iyiliğini versin!» diye fısıldadı. «Ye de barsakların yağ bağlasın. Zayıflıktan kışın düşecek!»

Kamili'nin yüzü kızardı, gülümsemeye çalıştı. «Mersi» dedi. Efterpi çok alçak bir sesle:

«Tokadımın tersi!» dedi. Ama, ne dediğini herkes duymuştu. Kliyo onu, masanın altından ayağı ile dürttü.

Theodoro öksürmeye başladı. Kulakları kıpkırmızı olmuştu.

Elengaki durumu düzeltmek ve herkesi güldürmek için Fransızcasını döktürmeye başladı. Masanın öbür ucundan var sesiyle bağırıyordu:

«Kamili, Kamili, Kamili, ekute: Sortire ve vurvule ve sonra da güle güle. Ekute, bre, ipupye a la diya-ma...»

O sırada Tarnana, elinden geldiği kadar yüksek tutmaya çalıştığı hindi tepsisi ile içeri girdi. Bir inilti duyuldu. Kuşağını gevşetmeye uğraşan komşu kadın Sofia'dan geliyordu.

Bir sessizlik oldu. Theodoro'nun İngiltere'den ge-

tirmiş olduğu ve üzerleri orman, kır, yalı, dağ ya-
maçları ve şato resimleri ile süslü porselen servis ta-
kımı masaya konuldu.

Hindi dolması kesildi, paylaştırıldı. Herkes taba-
ğına eğildi. Tarnana, bir şişe Fransız şarabı açıp bar-
dakları doldurmaya başladı. Kotkotino şerefe çağrı-
sını yapmak üzere ayağa kalktı. Sofia yakasını da
çözdü. Duvar saati dört'ü vuruyordu.

Üç saattir yemek masasındaydılar. Üç saat oluver-
sindi, kimin acelesi vardı? Yatiya kalsınlardı. Allah'a
şükürler olsun, evde yatak yorgan mı yoktu? Böyle
derken yemek uzadıkça uzadı. Sonunda, masadan kal-
kacaklarına yakın Loksandra bir somun ekmek alıp
eliyle üçe böldü ve parçaları masanın üzerine koydu:

«İbrahim, İshak ve Yakup bereketi olsun.» dedi.

Ondan sonra konuklar, birer birer onun elini öp-
meye geldiler.

6

Misafirler iki gün kaldıktan sonra dağılmaya baş-
ladılar. Ağatho sona kaldı. Ağatho en son giden oldu.
Bakırköy'de bir hafta kaldı ve sonra, onu alıp Ta-
tavla'daki evlerine götürmek üzere Manolyo çıkıp gel-
di. Galata'ya kadar vapurda gittiler. Galata'dan ara-
baya bindiler; çünkü Tatavla, İstavroz Sokağı'nın¹ ar-
dındaki bir tepeye düşüyordu ve o günlerde oraya
başka taşıt aracı çalışmıyordu.

Arabanın kaldırımında çıkardığı tekerlek sesini du-
yan Tatavlalılar pencerelere koşuştular. Perdeler ara-
landı.

«Aaa, araba geçiyor. Kim ola ki?»

«Gel, gel, Tarsi. Manolyo'nun Ağatho'su.»

«Ah, biraz öteye çekil de ben de göreyim.»

Tatavla'da araba yoktu. Hastaları taşımakta, yok-
sullar yararına gazinoda düzenlenen baloya gidip gel-
mede tahtirevan kullanılırdı.

1 Bugünkü Galatasaray.

Tahtırevanlar, içleri sandalyeli, kapalı taşıt araçlarıydı. Pencereleri vardı. Pembe ve deniz mavisi atlas ile kaplıydılar. İki giriş üzerinde taşınırlardı. Bir taşıyıcı öne, öbürü arkaya geçer, tahtırevanı kaldırır ve içinde oturarak Madam Pompadour gibi sağa sola selâm yağdırmakta olan mahalle güzelini istediği yere kadar götürürlerdi.

Tarihi Ay-Dimitri tapınağı çevresinde Tatavlalılar okulları, spor salonları ve gazinoları ile tam bir birlik içinde yaşamaktaydılar. Birbirlerine olan bağlılıkları ile Roma'lılar devrindeki Hıristiyan topluluklarını hatırlatıyorlardı.

İstanbul'un nüfusu yüzde yüz Rum olan tek semti Tatavla idi. Bir Türk, kendisine yalvarsan da buraya adım atmak istemezdi.

Eski gelenek ve görenekler burada korunuyordu. Burada hâlâ, yay biçiminde bir odun parçası çan olarak kullanılıyor ve kilise görevlisi bu çanı¹ bir çekiçle üzerine vurmak suretiyle sokak başlarında çalıyor ve dindarları ayine çağırıyordu. Ölümelerde de bu çan çalmıyordu. Örneğin, şu sözleri duyuyordunuz:

«Tak-tak-tak-tak. Kardeşleriiiiim, Pondikaki'nin hanımı Melpomeni Tanrı'ya göç etti. Cenaze töreni saat onda yapılacaktır, geliiiiiz...»

Ve perdeler yine kıpırdanırdı.

«Tarsi, Pondikaki'nin adı okunuyor.»

«Aman, deme! Aman, Drosi, arkasında beş çocuk bıraktı.»

Tarsi, Drosi, Katina, Rokosteka, *Kabadayı*'nın kızı Makrogalentza, Gorgovitzia'nın Manyo, sözün kısası Tatavla'nın bütün Manyo'ları, Maryoka'ları öksüz kalan çocukların acı çekmelerine göz yummazlardı.

1 Osmanlılar devrinde Hıristiyanların çan çalmaları yasak olduğundan, bir tahta parçası ve tokmak çan yerine kullanılırdı.

Ne bön Dimitraki, ne de Ararat'lı deli Elenitsa ağ kalmışlardı burada.

Mahalleli, Elenitsa'ya bir oda bulmuş ve her akşam yoğurdunu eksik etmemiştir. Öğle yemeğini de sırasıyla her gün bir mahallelinin yanında yemeye başlamıştır.

Tatavla bir yamaçta kurulmuştu. Yamacın tepesinde Tumba¹ vardı. Ay-Dimitri kilisesi ile gazinonun karşısına düşen yerde, Tumba'nın üst yanında semtin iki büyük merkezi olan Akropolis ile Ararat bulunur. Buradaki yazlık kahvehanelerde toplanan Tatavlalılar «Ömrüm Akıp Gidiyor», «Seni Sevdim, Sen Beni Ezdin» gibi günün en sevilen kantolarını okuyan kanto şarkıcılarını dinlerlerdi.

Bu kahvehanelerin yakınında bir de Ay-Lefteri'nin mezarı vardı. Üzerinde tek yaban ot bulunmazdı. Çiçekleri ve bakımlı ağaçcıkları insanın gözlerini okşar. İstanbul'un her yerinden gelen Rumların toplandıkları Baklahorani de buradaydı.

*Karotsiyeri trava,
na pâme sta Tatavla,
Posa talara yirevis,
na mas pas ke na mas feris...²*

Deli Elenitsa, yüzü beyaz kundura boyası lekelere içinde, başında kırmızı kurdela'sı, koca bulmak için Baklahorani'de³ dolanıp duruyor. Beşiklerde bebekler sallanıyor, ortalıkta kordela ve bayraklarla süslü (bunların arasında iki-üç kadar da Yunan bayrağı saklanmış) tahta atlar dolaşıyor. Tatavlalı delikanlılar Sirto oynuyorlar, *dertli kasap* havaları oynuyorlar.

1 Tumba'nın ne olduğunu bilemiyorum. Bir yer adı olsa gerek (ç.n.).

2 Arabacı geçiyor / Haydi Tatavla'ya gidelim / Bizi götürüp getirmek için kaç para istersin?

3 Baklahorani de yer adı olsa gerek.

*Haydi bre, çekilir mi
Bu zamanda pahalılık...*

Ve genç kızlar da şarkı söylemekte: «Gel, bre Haralambo, evlendirelim seni». Eğlence iyice kızışınca Barba Thodori'nin lâternası çalmaya başlıyordu.

Ağatho'nun evi, Loksandra'nın evinin küçük bir kopyası idi. Ağatho'nun da yüklüğü vardı. O da her sabah kalkışında, Loksandra gibi «Allah'a şükür,» derdi. Azla yetinen, büyük şeylerde gözü olmayan biriydi. Her akşam «Bugünkü ekmeğimizi verene şükürler olsun,» derdi. Dünyanın hiç değişmediğinden ve Tattavla'nın dünyanın merkezi olduğundan hiç şüphesi yoktu.

«Bizden zengini var mı, Manolyo'cuğum?»

Sonra da kendi kendine karşılık verirdi:

«Azla yetinen huzura erer.»

İyi ki Loksandra onu, Manolyo'ya almıştı. Oh olundu Manolyo'yu istememiş olanlara. Manolyo şimdi mağazasını satmış ve Theodoro'nun acentasında işe başlamıştı. Bir masada oturuyor, acentaya gelen mektupları açıyordu. Mektubu zarfından çıkarıyor, üzerine «Gelen Evrak» damgasını vuruyor ve mektubu bir selenin içine koyuyordu. Yaptığı bu işten Manolyo, ayda üç bin lira kazanıyor... ve *paşalar* gibi yaşıyordu.

Ara sıra mağazasını ve eski işini hatırladığı oluyor ve ah çekiyordu. Neyse ki Ağatho yanındaydı ve onu teselli ediyordu.

Bütün misafirler gittikten sonra, evin temizliği yapıldıktan ve çocuklar yeniden okullarına başladıktan sonra Loksandra yine «Allah'a şükürler olsun!» dedi.

Her şey iyi, her şey gerekiyordu. İş de, eğlence de. «Her şeyin bir zamanı vardı ve uskumrunun zamanı

da Ağustos'tu.» Ağustos'un uskuuruları da uskuuruydu hani. Ah, olsaydı da yeseydi.

«Ooo... oh!...» diye esnedi. «Bre Tarnana, saat kaç? Üç mü? Haydi, oğlum, pişiriver benim kahvemi, haydi, *paşam* benim.»

Kaneşenin yastığına yaslandı ve kucağındaki kedisini okşamaya başladı ve... uyuyakaldı.

Oturup dururken uykuya dalmıştı ve Meryem Ana capacanlı karşısında duruyordu. Loksandra'nın mücevherlerini takınmış, kucağında İsa olduğu halde havuzun üzerinde oturuyordu. Bakıyor ve gülümsüyordu. Meryem Ana:

«Loksandra,» diyordu. «Loksandra, bana bak! Bundan sonra tuttuğun altın olacak. Duyuyor musun, ne diyorum? Tuttuğun altın olacak.»

Loksandra bir çığlık atıp uyandı...

Gözlerini açtı ve elinde kahve, karşısında duran Tarnana'yı gördü.

Loksandra, bu rüyanın etkisinden günlerce kendine gelemeydi. Meryem Ana niçin ona görünmüş ve böyle şeyler demişti? Nedenini sonunda anladı.

Kedisi Kalipso'nun günlerdir yerinde duramadığını ve ikide birde kömürlüğe gidip geldiğini farketmişti. Ne işi vardı kömürlükte? Bahçe yetmiyormuş gibi bir de şimdi kömürlüğe mi ediyordu pisliğini? Kediye arkasından izledi, bir de ne görsün? Kaza kaza, kömürlüğün bir köşesine çukur açmıştı. Loksandra eğilip bakınca, duvarın içine örülmüş toprak bir küp gördü.

Aha! Küpte altın gömülü olmalıydı! Öyle ya, başka ne olabilirdi ki? Gerçek ortadaydı.

O akşam, çocuklar yattıktan ve Tarnana yukarı çıktıktan sonra Loksandra başını Dimitro'nun dizlerine dayamış ve ona yalvarmıştı:

«*Beyim* benim, *paşam* benim,» demişti ona. «Sakın, bana olmaz deme.»

Gördüklerini ona anlatmıştı. Hazineyi. Kömürlükte gizli altın küpünü.

«Karıcığım, kendine gel. Anlattığın şey, evin *künk* olacak.»

«Canım, neler söylüyorsun bana! Panaya delirdi mi ki gelip bana, kırıyım diye lâğımın *künkünü* göstetersin?»

«Ama Panaya, sana evin *künkünü* kır demedi. Sana demek istediği...»

«Dimitro, aklımı karıştırma! Karıştırma dedim sana, anladın mı? Of!»

«Madem ki of, gidip bakalım, kraliçem,» dedi Dimitro gülümseyerek ve birlikte bahçeye indiler.

Dimitro *baltayı*, Loksandra da lâmbayı alarak kömürlüğe girdiler.

«Nerede?»

«Nah, görmüyor musun?»

«Bu *künk*, be Loksandra.»

«Dimitro!...» Dimitro, karısının saçlarını okşayarak:

«İyi, iyi, canım, kızma.» dedi.

«Canım Dimitro, *cilvenin* şimdi sırası mı? Beni düşürecekisin.»

«Eh, öyle olsun. Bir, iki, üç...» Loksandra, birdenbire:

«Dur, Dimitro,» diye bağırdı. «Bana söz ver!»

«Ne sözü?»

«Bakırköy'de bir kilise yaptıracağına.» Dimitro:

«Yaptıracağım, söz,» dedi ve *baltayı* havaya kaldırdı.

«Dimitro, söz ver!»

«E, verdik ya.»

«Yok, verdin de Eleni'nin kızlarını evlendireceğimize de söz ver.» Dimitro:

«İyi, onları da evlendiririz,» dedi ve *baltayı* yine havaya kaldırdı. Loksandra, sesinin bütün gücüyle bağırdı:

«Söz ver, Dimitro!»

«Canım *sus*, *mahalleyi* ayağa kaldıracaksın. Bize deli dedirteceksin.»

«Söz ver, diyorum sana, şu zavallı iki yetimi, Hariklo ile Ploplo'yu da evlendireceğimize söz ver. Dur-san a... Andriko'yu okutacağımıza da. Dur...»

Birdenbire durdu. Kulağına bekçinin sesi geliyordu. Uzaktan, çok uzaktan yangın haberi veren bekçinin boğuk sesi duyuluyordu:

«*Yan-gın vaaaaar!*»

Bekçinin biri *susuyor*, öbürü *başlıyordu*. Sesler gittikçe yaklaşıyordu. Sanki alevler yayılıyor, ortalığı kaplıyor ve onları çember içine alıyordu...

«*Yan-gın vaaaaar! Tarabya'da, Boğaziçi'ndeeee!*»

Loksandra'nın yüzünde korku okunuyordu. Alnında iri ter damlaları birikmişti.

«Gidelim,» diyerek Dimitro'ya sarıldı. «Yataklarımıza gidelim.» Dimitro:

«Yangın haberi Bakırköy'e varıncaya kadar ortalık kül olmuştur bile.» dedi.

«*Sus*, gidelim.»

Gerçekte, bu yangın başlayalı saatler olmuştu. O günlerde yangınlar saatlerce sürerdi. Kimi kez de günlerce sürdüğü ve bir zamanlar Kondoskali ve İstavroz Sokağı yangınlarında olduğu gibi bütün bir *mahalleyi*, ya da semti silip süpürdüğü olurdu.

O çağda, yangın çıkınca Galata ve Serasker kulelerinde sinyal verilirdi. İtfaiye servisi yoktu. Yangınları *tulumbacılar* söndürürdü. Tulumbacılar, mahallenin *dayıları* delikanlılardı. Yağlı saçları üzerinde yana yatırılmış vişne çürüğü rengindeki uzun fesleri, kulak ardına taktıkları çiçekleri ve basık *yemenileri* nin ardından iki parmak boyu dışarı fırlamış topukları ile iriyarı yiğitlerdi. Tulumbacılar, sabahtan akşama dek koğuşlarında oturur ve bir canlılık olsun, halılarını silktirmek isteyen biri çıkıp gelsin de beş on kurus kazansınlar, ya da bir yerde yangın çıksın diye

bekleyip dururlardı. Paskalya ve Noel günlerinde mahalleye tepsi çıkarırlar ve yağlı *bahşiş* toplarlardı. Çünkü, herkesin onlara ihtiyacı vardı.

Yangın nerede olursa olsun Tulumbacılar oraya koşarlardı. Sırtlarında küçük bir tulumba ve başlarında *reisleri*, paçaları dizlerinin üzerine sıvanmış ve ellerinde meşaleler yalınayak koşarlarken «Vardaaa!» diye bağırırlardı¹. Savulmadın mı da ezip geçerlerdi.

İlk yardım, komşu mahallelerden gelirdi. Yangın ne kadar büyükse o kadar çok su tulumbası toplanırdı. *Şamata* çoğaldıkça su azalırdı. Bu arada ahşap evler (evlerin çoğu ahşaptı) Allah'ın darı sokaklar boyunca çıra gibi yanar, kül olurdu.

İstanbul'un sokakları öylesine dardı ki hanımın biri, bir defasında kapısının eşiğine oturmuş. Ayakları sokağın karşı duvarına değiyormuş. Sırtında dolap taşıyan bir tulumbacı oradan geçecek olmuş ve kadına bağırmış:

«Varda, hanımefendi, bacaklarını kaldır!» *Çapkın* hanımefendi karşılığı yapıştırmış:

«Erkeksen, gel de sen kaldır!»

Ondan sonra da İstanbul'daki bu sokağın adı «*Kaldırbacak Caddesi*» olarak kalmış.

8

Derken, altın küpünü çıkarma işi o gece de yarıda kalmıştı. Ertesi günün gecesi de çıkarılamadı, çünkü Dimitro'nun *nâletliği* tutmuş ve kömürlüğe inmek istememişti. Üstelik, Kadıköy'den Smarağdi Teyze çıkıp *misafirliğe* gelmişti.

Loksandra'nın kanı tepesine çıkıverdi, boğulacağını sandı. Böylesi duyulmuş mu, hiç? Hem evinde gömülü altın küpü buluyorsun, hem de kazıp çıkarıyorsun?! Başkalarının yanında kazıp çıkarmak

1 İtalyanca «Savulun».

olmaz, kazıp çıkardın mı da gevezelik edip ona buna söylemek olmaz. Altın, kül olacak! Yalnız başına aşağı inmeye korkuyordu. Gece iki defa kalkmış, aşağı inmeyi denemiş ve ikisinde de çarçabuk geri dönmüştü. Merdiven sahanlığına varmış, karşısında ko- ca mermer avluyu görünce içini ölüm korkusu kaplamıştı. Altı sarnıç olan bu avludan nasıl geçecekti? Ya, sarnıçta yaşayan Guy-guycu...¹

«Aman, Guy-guycu!» diye söylenen Loksandra parmağını dudaklarına götürdü «Sussss, duymasın!»

Guy-güyçudan başka Loksandra bekçiden de korkardı. Ama ondan, yalnız geceleri korkuyordu. Karanlık sokaklarda, sopasını kaldırımlara vura vura tek başına dolaşan bekçiyi duydukça korkudan göbeğinin bağı çözülüyordu. Buna karşılık sabahları, sırtında tahta merdiveni ile sokak lâmbalarını söndürmek için fener fener dolaşan bekçinin uykusuzluktan bitkin halini görünce içi burkuluyor ve ona bir kahve pişirmek için mutfaka koşuyordu.

«Ali, bre Ali. Allah iyiliğini versin! Gel more, kahve iç, nankör.»

Sonra da onunla, yarı Türkçe, yarı Rumca sohbet başlardı.

«Duydun mu? Aa! Duymadın, demek? Büyük işler, canım. Adana'da cinayet. Yok deme. Cinayet diyorum sana, anlamıyor musun? Köpekler, yine kaç kişinin canına kıymışlar. Elleri kırılsın. Panaya-mu, elleri kırılsın!»

Mutfak kapısı önünde bağdaş kurmuş oturmakta olan Ali, bir yandan sigarasını sararken:

«Vah! Vah! Vah!» derdi.

«Vah! Üç kere vah! Canlara kıyılıyor, anaların gözleri yine yaşlı. Cehennem ateşinde yanasıcalar! Köpekler!»

Bir kerecik olsun bekçi, bu köpeklerin kim olduğunu sormamıştı. Zaten soracak olsaydı bile Loksan-

1 Guy-guycu: Kuyucu: Kuyu cin'i.

dra'nın, verebilecek bir yanıtı yoktu. Öyle ya, bu olayların Ali ile ya da, parmağında dolama çıkınca gelip kendisinden ayazma suyu isteyen yumurtacısı Mustafa ile ne ilgisi vardı? Loksandra ona:

«Bu ayazma birebir gelir,» demişti. «Bir bez parçasını ıslat, yaranın üzerine sar. Biraz da kendin iç, sen beni dinle! İç bre, sıkılma. Parayla mı sanki bu ayazma? Yoksa kökü mü kuruyacak?»

Balıkli'nın ayazma suyu Loksandra'nın doktoru idi. Doktorlardan, erkek olsun kadın olsun, ödü ko-pardı. Ama en çok korktuğu, çöpçatan kokona Anika'nın doktorluk bilgisiydi. Yaptığı işler, korkulmayacak gibi miydi ki?

Erkek çocuğu sidiğinden, mayasılı ve el çatlamasını geçiren ilâç yapıyordu, Kona Anika. Köpek pisiğinden hazırladığı tozu öksürük ilâcı olarak kullanıyor, bir kamışla öksürenin boğazına üfürüyordu. Ölü sıçan ve zeytinyağı ile merhem yapıyor, midye kabuğu içinde terpentin ile hazırladığı bir kremi güzelleştirici yüz kremi olarak satıyordu. *Sarılığı* iyileştiriyor, kızamığa okuyup üflüyor ve düşen göbekleri kaldırıyor-du... ve daha neler neler yapmıyordu ki nankör, ama Loksandra'nın ondan yine de ödü pathyordu.

Loksandra'nın bir de berberi vardı, Kir Artemi. Başında ağırlık hissetti mi onu çağırıp sülük tuttururdu. Kir Artemi cin kovmasını da bilirdi. Kupa tutar, diş çekerdi. Her şeye rağmen Loksandra'nın en güvendiği doktoru Balıklı'lı Meryem Ana idi. Onun doktoru, arkadaşı ve danışmanı o idi.

Smarağdi Teyze gider gitmez Loksandra, altın küpünü çıkarmaya karar vermeden önce Balıklı'nın yolunu tuttu. Yanına, ayazma suyu doldurmak için yarım galonluk bir teneke ve acıktığında atıştırmak için, içine şunu bunu koyduğu bir de sepet aldı. Ba-

lıklı, Yedikule'de ve Silivri'ye giden yolun kıyısında-
ki selvi ormanı içindeydi.

Söylentiye göre, böbreklerinden hasta olan Kay-
zer Jüstinyen Balıklı'da şifa bulunca, Ayasofya'nın
yapımından arta kalan malzeme ile buradaki Zoodo-
hos Piyi¹ kilisesini onartmıştı. Bu kilise sonraları ye-
niçerilerce yerlebir edilmişti. Şimdiki kilise ise çok
daha sonraları yapılmıştı.

Tapınağın avlusunda kilise mensuplarının daire-
leri vardı. Onların bitişiğinde en büyük Ortodoks me-
zarlığı bulunuyordu. Daha ötede (İstanbul'un en iyi
doktorlarının çalıştığı hastane, tımarhane ve darül-
acezesi ile) Milli Hayır Cemiyeti vardı.

Bütün bunlar Loksandra'nın yabancıları değildi,
çünkü bu yerlerde doğup büyümüştü. Loksandra Sa-
matya'da doğmuştu. Küçükken de annesi ve ninesi
ile Balıklı'ya gelirdi.

Zoodohos Piyi, berrak suları bir havuzda topla-
nan bir kaynaktı. Havuzda küçük balıklar yüzüyordu.
Türkler İstanbul'u alınca bu balıklar tavadan suya
atlamışlardı. Sayılarının her zaman yedi olması gere-
kiyordu. Ama, havuzda yüzen bunca sarıbalık arasın-
da o yedi balığı nasıl ayırırdın?

Loksandra havuzun önünde durdu. Dururken,
kutsal ekmeği çiğniyordu.

Kara renkli bol fistanını giymiş, ninesinden kalan
Lahor şalını örtünmüş ve küçük şapkasını kurdelele-
rini fiyonk yaparak *gerdanına* bağlamıştı. Duygulan-
mış bir halde balıkları *seyir* ediyordu. Biraz kutsal
ekmek atarak zavallıları doyurmayı canı çok çekiyor-
du, ama cesaret edemiyordu. Ayıp! Onu gören halk
ne derdi sonra? *Havuz* onu bunu atıp balık beslemek
olur muydu? Ababa! Olmaz! Ayıp!

Kendisine bakan var mı diye çevresine bir göz
attı ve elindeki ekmeğin parçasını tümüyle ağzına tık-

1 Hayat Pınarı demek. Meryem Ana'ya verilen adlardan biri.

tı. İstavroz çıkardı. Haydi, gelecek günler hayırlı ol-
sundu. Yarım galonluk tenekeyi çantasından çıkardı
ve doldurmaya yollandı.

Ayazma buz gibiydi, berraktı. Duvarında asılı *ba-
kır maşrapayı* doldurdu ve ilk olarak gözlerini yıkadı.
Sonra, dindarca bir saygıyla saçlarını sıvazladı. Maş-
rapayı yeniden ağzına dek doldurup bir dikişte içti.

«O-o-oh!»

Canlanıvermişti. Serinlemiş, keyiflenmişti. İçi açıl-
mıştı!

«Allah'a şükürler olsun!» diye mırıldandı basa-
makları çıkarken.

Keyfi yerinde, mezarlığa gitmek üzere sola saptı.

Anne ve babasının mezarları, mezarlığın kapısın-
dan pek uzakta değillerdi ve küçük birer bahçeye
benziyorlardı. Otlara gömülü üç mermer mezar taşı
görünüyordu. Hindiba, labada ve papatyalar arasın-
da. Demir çitin her yanını yaban gülleri kaplamıştı.
Köşede büyük bir selvi, selvinin altında rahat bir ka-
nepe vardı.

Bu kanepeye oturunca Loksandra kendini güven
içinde hissedirdi. Huzur içinde. Burası, anne ve ba-
basının yeriydi. Bu yer günü gelince onu ve kocasını,
çocuklarının çocuklarını da kabul edecek olan yerdı.
Bu yer onların altın lira ve *hüccet* karşılığında satın
alınmış kendi yerleriydi ve bu hücceti, güzelce kat-
lanmış olarak çocuklarının göbek bağları, ilk tırnak-
ları ve Yakumi'nin ona Kudüs'ten getirmiş olduğu
kefen bezi ile birlikte bir bohçada saklıyordu.

Hayat böyleydi, işte. Yaşadığın sürece evin yur-
dundu. Ama, ölünce yurdun burasıydı. Bu işler böy-
leydi ve böyle olacaktı. Çünkü herşeyin bir yeri, bir
zamanı vardı. Mutfaktaki sabunun bile bir yeri var-
dı. Değişen hiçbir şey yoktu.

Bunda anlaşılmayacak ne vardı? Sabunun yeri lâ-
vabonun sağıydı. Oysa ki Tarnana solaktı ve sabu-
nu gider sola bırakırdı. Sabun yerinin sağda oldu-

ğunu kafası bir türlü almazdı. Gider-gider sabunu yine sola koyardı.

Ortadaki mezar rahmetli annesinin yeri idi. Şu öteki Nikolo'nundu ve beridekinde zavallı ninesi gömülüydü.

«Zavallı Kira Zoyitsa!» Zavallı ninesini Tanrı bağışlasındı. Bu kadar güzel yemek pişirmesini Loksandra'ya o öğretmişti. O köçek havalarını ona öğretmiş olan da oydu...

*Kamya pote den tovale to lahuri salvari
Mon'i Frosini tovale ke vyike sto seryani...¹*

Loksandra başını yana çevirdi ve gülümsedi. Kira Zoyitsa'yı, sırtında kışlık *hırkası* ve önlüğüyle capcanlı karşısında görüyordu... Bakımlı, temiz...

*Karabasi ke fliskuni ke tis Halkis to nero,
Ki an me ksehases, Manyo mu, pali eço s'ağapo².*

Yalancı dolmaları doldururken Kira Zoyitsa işte böyle şarkı söylerdi. Loksandra küçüktü ve ninesinin yanında bir iskemlede otururdu. Ona, asma yapraklarını açar, naneleri temizlerdi; çünkü yalancı dolma çok nane isterdi. Bu iş böyleydi. Nanen ve çokça soğanın olmadı mı, yalancı dolma yapma, daha iyiydi.

«Ah!»

Loksandra sepetini açtı ve bir yalancı dolma çıkardı. Sağına soluna bakındı... Az ötedeki mezarın başında kadının biri bir mum yakmaya çalışıyordu. Ağlamakta olan başka iki kadının onu gördükleri

1 Lahuri şalvarı hiç bir kadın giymek istemiyor / Onu ancak Frosini giyip seyrana çıkıyor.

2 Karabaş ve yarpuz ve Halki'nin suyu / Sen beni unutsan da, Manyocuğum, ben seni yine seveceğim.

— Karabaş ve yarpuz çiçek adları. Halki, Büyükada'nın Rumca'sı.

yoktu. Dolmayı çarçabuk ağzına attı. Az sonra yana döndü ve ağzına bir parça ekmek ve turp ile birlikte iki dolma daha tıktı.

«Mmm, dolmalar güzel olmuş!»

Yalancı dolmalara bolca nane koyan ninesine Tanrı rahmet etsindi! Ağzına bir yarma zeytin attı ve gökyüzüne bakarak içini çekti. Birdenbire annesi gözlerinin önünde belirdi. Yanında, yarma zeytini çok seven Nikolo duruyordu. Tanrı Nikolo'yu bağışlasındı.

Dolmalar bitmişti. Zeytinler de bitmişti. Mezarlığın derinliğinden dua sesleri geliyordu. Bir parça *pastırmayı* dişlemekte olan Loksandra içinden:

«Onların ruhuna İncil okutacağım,» diye geçiriyordu. «Allah cezanı versin, Tarnana, *pastırmayı* kalın kesmişsin!»

Halbuki Tarnana'nın suçu yoktu, suç mutfak bıçağındaydı, bilenmesi gerekiyordu. Bıçağı bilemeye verirken et baltasını da birlikte vermek fena olmazdı. «Ama-a-a-an!» Eti kuyuya indirmeyi unutmuştu! Tarnana akıl eder de indirir miydi acaba? Yoksa, mutfağın *çengelinde* bırakır da eti kokutur muydu? *Vah! Vah! Vah!* Nasıl da unutuvermişti eti!

Eteğindeki ekmek kırıklarını silkeledi, butunu kaşıdı. Bu kanepe de ne dardı yani! Butunun yarısı dışarı sarkıyor, uyuşuyordu.

Otların arasından bir kertenkele fırladı, gelip taş kesilmiş gibi pabucunun yanında durdu. Onu ürkütmemek için Loksandra yerinden kımıldamaya korkuyordu. Ah, ne de güzeldi! Gülümseyerek:

«Kertenkele...» diye mırıldandı.

Çağırarak istedi, ama kertenkelelerin nasıl çağırıldığını bilmiyordu.

Güneş yükselmişti ve ışınları sık ağaçların içine kadar işliyordu. Selviler mis gibi kokuyordu. Kilisenin çanı öğleyi vurdu.

Allah, Allah! Ne zaman öğle olmuştu? Nasıl da kendisini unutmuştu...

Evde kızartacak barbunyası olduğunu hatırladı. *Kavanozu* indirip *turşu* çıkarması gerektiği aklıma geldi. Çocukların okuldan dönmüş olacaklarını ve yemek beklediklerini düşündü. Mutfağını, yemek masalarını, alt kattaki odasını, sözün kısası herşeyi hatırlayıverdi:

«Beterinden sakla, Panaya mu!» diye mırıldandı. «Nasıl oldu da kendimi unutuverdim?»

Çantasıyla yarım galonluk tenekeyi kaptı, boş sepeti kaptı, eteklerini toplayıp yola düştü. Mezarların üzerinden atlaya atlaya koşmaya başladı.

Mezarlığın kapısında geçireceği tuttu. Gürültülü bir şekilde:

«G-r-r-ooooh!» diye geçirdi de. Hemen ağzının üzerine üç istavroz çıkardı. «Bu ayazma da çok sin-dirici. İmdat!»

Eve vardığında kapıyı Tarnana açtı ve Sultana, elindekileri almak için koştu.

Loksandra:

«Çocuklar nerde?» diye sordu.

«Yemek odasında. Yemeklerini yeni bitirdiler.»

«Balıkları kızarttınız mı?»

Tarnana balıkları ızgara yapmış, eti de kızartmıştı. Loksandra:

«E, *aferim!*» dedi. Yemek odasına girerken sordu:

«Ya siz bugün okulda ne yaptınız?»

Çocuklar başlarını kaldırıp ona baktılar. Aleko:

«Ne güzel kadın şu anamız!» diye içinden geçirdi.

Kliyo:

«Balıklı'ya mı gittin?» diye sordu.

Loksandra gülümsedi. Gözleri parıldıyordu. Yüzü al al olmuştu. Derisi atlas gibiydi. Yüksek sesle:

«Balıklı'ya gittim!» diye bağırdı. Sarnıcın ve Guy-guycunun bulunduğu avluya baktı. Yeniden daha yüksek sesle:

«Öyle, Balıklı'ya gittim ve gelirken bir teneke *ayazma* getirdim.» dedi.

Büyük iş başarmış bir eda ile sandalyeyi çekip masaya oturdu. Sultana yarım ağızla sordu:

«Ya siz, yemek yiyecek misiniz?»

Allah müstehakını versin, şu Sultana'nın gözü hep başkalarının yemeğindeydi.

«A be,» dedi Loksandra, «karnım aç değil. Ver bakayım şu balıkları, taze miydiler?»

Tabakta beş balık kalmıştı.

«Bir çatal getir hele, bakayım ne biçim balıkmış bunlar.»

Sultana çatalı getirmeye kalmadı. Loksandra, en büyük barbunya balığını almış, yavaşça avucuna koymuş, kokluyordu bile. Kokluyor, dikkatle inceliyordu. Eğiliyor, diliyle tadına bakıyor. Dudaklarıyla balığı ölçüyor, okşuyor gibi. Birden ısırp çiğnemeye başlıyor. Yutuyor.

«Ooooh!»

Ellerini, tabağın içindeki limon parçasıyla oğuyor, Kliyo'nun peçetesine siliyor ve Sultana daha mutfaktan dönmeden tabakları toplamaya başlıyor.

«Haydi, Sultana, kaldır bunları. Siz yemeğinizi yediniz mi?»

Sözü değiştiriyor:

«Bugün Balıklı'da kendimi çok mutlu hissettim. Ama, çok diyorum size.»

İstavroz çıkarıyor. Çocuklara soruyor:

«Siz şimdi ne yapacaksınız?»

Aleko, Orestiler'e gidecek ve birlikte ders yapacaklar. Kliyo odasına çekilip okuyacak.

«Öyleyse ben de köşeme uzanıp biraz kendime geleyim.»

O sırada sokak kapısı tak tak çalındı. Hoppala! Bu saatte gelen kimdi ki? Tataavla'dan, Manolyo'nun erkek yeğeniydi gelen. Ağatho'yu doğum sancıları tutmuştu ve annesinin hemen Tataavla'ya gelmesini istiyordu.

«Aman, Sultana, koş. Koş, Tarnana. Yardım edin. Sen Kliyo, sayvandan valizi indir. Aleko, sen ne sal-

lanıp duruyorsun, git yüklükten benim kanarya sarısı bohçayı içindeki çocuk eşyaları ile birlikte getir. Pist, mori! Allah cezanı vermesin!»

Vallahi şu Kalipso yok mu, ne zaman bir iş yapmaya kalksalar gelir ayaklarına dolanırdı.

«Araba! Koş, Tarnana, araba çağır!»

Giysileri, terlikleri ve Balıklı'dan getirmiş olduğu yarım galonluk ayazma suyu. Hayde, bravo! Şimdi kalk, çocukları öp.

«Uslu durun! Sen, Tarnana, Dimitro'nun ıhlamurunu unutma. Sultana, Kalipso'yu ezeceksin, kör müsün! Kliyo, saka kuşunu...»

Ne var canım, ne oluyor? Komşular pencereleri açmışlar, Loksandra'nın evi önünde neler olduğunu görmek istiyorlar. Araba sokak köşesini dönüyordu ve içeride Loksandra hâlâ bağılıyor, direktifler veriyordu.

Nedendi bütün bu gürültü? Ağatho doğurmak üzereydi ve Loksandra Tatavla'ya gidiyordu. Eh, güle güle gitsindi ve nasıl olsa Panaya'sı yanındaydı.

Gitti Loksandra. Altın küpünü çıkarmaya bugün de fırsat bulamamıştı. E, zararı yok, her aksilikte bir hayır vardı. Gerçeği söylemek gerekirse şu gömü işi Loksandra'nın burnundan gelmeye başlamıştı ve küpü kazmak için avluda o tatsız gece yürüyüşüne çıkmasını önleyen her aksiliği mutlulukla karşılıyordu. Şu altın küpünü şeytan alsın, hayrını görsündü. Nesine gerekti? Yiyecek ekmeği mi yoktu? İçecek suyu mu? Tanrı'ya şükürler olsun. Gelgelelim, Panaya'yı gücendirmemek için küpün er geç çıkarılması gerekecekti.

10

İşin kötüsü o gün güneyden estiği için Bakırköy-Galata arası çalışan vapur gecikme yapmıştı. Bir esmek ki Allah seni korusun. Bir de deniz tutmasın mı Loksandra'yı, hayatta kaldıramadığı şey. Aklını evde

bırakmıştı. Acaba Tarnana tek başına mutfak işini becerebilir miydi? Sultana, lâkerdayı yağa koymayı unutmuydu? Nah, gördün mü şimdi? Kona Zoyitsa'ya çocuklara göz kulak olsun diye tembih etmesini de unutmuştu. Kokona Zoyitsa çocukların öğretmeni idi. Kendi okulu vardı. Yani, evindeki yemek odasına on, onbeş çocuk topar ve onlara şarkı, coğrafya, tarih, aritmetik öğretir, Yerosthati'den parçalar okurdu.

Alekaki aritmetikte birinciydi. Kliyo ise okumada başta geliyordu ve her yıl, babasının doğum gününde konuşma yapar, şiir okurdu. Bir yıl, şöyle bir şiir okumuştı da nasıl duygulanmışlar ve gözyaşları içinde dinlemişlerdi:

*Yoannos Galatosun kızı yedi yaşında,
Dağ taş demeden, yalınayak,
Cepheye giden babasının
Peşinden koşuyor.*

Elengaki Teyze çığlığı basmış, Erzurum'da öldürülen babasını hatırlayan Tarnana ağlamaya başlamıştı. Herkes ağlıyor diye Sultana da ağlamaya başlamıştı.

Herkesin ağlamakta olduğunu gören gelinleri Kamili ürkmüş, ne olduğunu sormuştu. Bunun üzerine Dimitro, Kliyo'dan şiiri bırakıp o günlerde moda olan «Madam Ango'nun kızı» şarkısını okumasını rica etmişti. Oysa ki Kliyo, «Ey göklerde uçan aşık gönül sen» aryasını okumayı seçmişti.

Görürsünüz, bunca özelliğinin yanısıra Kliyo'nun sesi de güzeldi. Ama, müzikten çok kitapları severdi. Ona kitap ver, canını ye. Ev, kitaptan geçilmiyordu, Allah için. Dimitro'nun bir oda dolusu kitabı vardı. Küçük bir kızken annesinin peşinden koşar, her işinde yardım ederdi. Loksandra onu, karşısında bir iskemlecige oturtur ve birlikte fasulye, bamya ayıklarlardı. Ya da eline bir parça bez verir, eşyaların tozunu almaya yollardı. Gelgelelim, okumasını öğren-

dikten sonra Kliyo mutfağa adım atmaz oldu. Ortalıkta görünmedi mi onu, babasının kitap odasında bulurdunuz. Dimitro bütün gün evde yoktu ve Loksandra da kitap odasına adım atmazdı. «Madem okumasını seviyor, bırak okusun çocuk. Bunda ne kötülük var.» Kliyo, istediğini okurdu. Kasyani kitabı eline geçince çok heyecanlanmıştı. Bakırköy'deki eczacıya benzeyen kitabın kahramanı Akila'ya aşık olmuştu. Bir gün, lāvabonun üst yanında asılı olan aynanın karşısına geçmiş, masum bir yüz takınarak banyonun *peşkiri*-ni peçe olarak başına sarmış:

«Tanrım,» diyordu. «Bu günahkâr kadını...»

O anda, birden odaya giren yeğeni, Elengaki Teyze'nin kızı Efterpi, Kliyo'yu bu halde görünce kahkahayı basmıştı:

«Nah! Deliye bak, deliye!»

Kliyo, bu olayı ömrü boyunca unutamadı. O gün, utancından deliye dönmüştü. Kıpırmızı olmuş, Efterpi'nin üzerine atılmış ve onu saçlarından yakalamıştı. Kliyo'dan daha iri ve güçlü olmasına rağmen Efterpi'yi onun elinden kurtarmak için Loksandra'nın araya girmesi gerekmişti. Efterpi, iri kemikli yapısıyla Loksandra'ya çekmişti. Kendi kızı Kliyo'dan daha çok ona benziyordu. Benzemediği bir nokta vardı: Beceriklilik ve temizlik. Annesi, onu, birkaç gün kalsın diye Pera'dan Bakırköy'e gönderdiği zamanlar Loksandra, Efterpi'yi banyoya sokabilmek için akla kararı seçmek zorunda kalıyordu:

«Gel, dudum benim, gel, kokonam benim. Gel *hamama* gidelim. Gel bak, hamamdaki Arap'tan sana ne güzel bombon şekeri alacağım.»

İte kaka Efterpi'yi zorla arabaya sokarlardı. Hamama sokma da ite kaka ve zorla olurdu. Tarnana, Sultana ve Aleko da yardım ederlerdi. Çocuklar küçük olduğundan Loksandra hamama giderken onları da yanına alırdı. Her cumartesi sabahı erkenden hamam eğlencesi yapılırdı. Loksandra, bir önceki akşamdan o

günün yemeklerini hazırlardı: Tavuk çorbası ve sonra muhallebi. Serinletici içecekleri yapar ve yanlarına alırlardı. Sütlu badem ezmesi, portakal ya da vişne suyu, bir tatlı ve ona benzer şeyler... Hep sindirimi kolay yiyecekler. Yakınmış oldukları kına kuruyuncaya dek *soğukluk*'a çıkıp oturmuş ve yalancı dolma gibi yağlı yemekleri atıştırmakta olan Türk ve Ermeni hanımları onları böyle görünce «A-a-a-a!» yaparlardı.

Efterpi'nin yıkanmasında, onu soymak ve **hama sokmak** konusunda Tarnana ile Aleko da yardımcı olurlardı. Ne var ki iki oğlan artık büyümüşlerdi. Bir gün, nahnlarını kapalı çıplak kadınlar ikisini de dışarıya atmak istediler. Bu kargaşalıktan bayılacak gibi olan Loksandra'ya «Kocanı da getirip yıkasaydın bari!» dediler. (Ona söyledikleri şu lâflara bakın hele). O günden sonra Loksandra, Efterpi'yi zaptedebilmek için Hariklo ile Ploplo'yu yanına alarak hamama gitmeye başladı. Kızı, istediği gibi ovma, sabunlamak ve keselemek için yardım gerekiyordu. Bir sabun, iki sabun, üç sabun, Allah'ın hakkı üçtü. Sonra durulama. Loksandra, elindeki gümüş taşı mermer kurnaya daldırır ve Efterpi'nin başından aşağı boca ederdi. Serinleyen beriki şöyle bir «O-o-o-h!» çekerdi.

«Hadi, bir tas daha dökeyim de çıkınca üşümeyesin. Hadi, bir tanecik daha, neredeyse kokacaktın. Seni başıboş bıraksam kurtlanacaksın. Kurtlar zincir olup seni denize çekecek, haberin olsun! Haydi, bir tas da benim *hatırım* için. Allah cezanı vermesin, gelin yıkıyoruz sanki, çirkef! Canımı burnuma getirdin bugün!»

Ve böylece, kalın Bursa bornozuna sarılı Efterpi sıcak hamamdan soğukluğa çıkar ve oradan büyük soyunma salonuna geçerdi. Loksandra, arkasından habire söylenir dururdu. Sonra da Efterpi'nin yeniden gönlünü almak için salonun ortasında, satış sehpa-sının başında oturmakta olan zenci kadından ona, bal lı susamlı tatlılar alırdı.

Çevresinde dönen küçük çocukları ile yaşadığı bu yıllar, mutlu yıllardı. Ne var ki insanlar, Tanrı'nın kendilerine verdiği şeylerle yetinmiyor ve durmadan daha fazlasını istiyorlar, kazanıyor ve kaybediyorlardı. Durup dururken Dimitro, Alekaki'yi okutmaya kalkmıştı. Onu, Fener'deki Rum okuluna göndermek istiyordu. Fener uzak düştüğünden oğlanın, Theodoro'nun evinde yatıp kalkmasının iyi olacağını düşünüyor-du. Böylece, diyordu, Kamili'den Fransızca da öğrenir. Şu işe bakın! Neden ille de Fransızca öğrensinmiş çocuk? Bunca yıl evinde yaşamış ve karısını baş tacı etmiş olan Loksandra'nın erkek kardeşi Kotso Fransızca biliyor muydu? Karısını Tataavla'da kraliçeler gibi yaşatan Manolyo Fransızca biliyor muydu? Theodoro gibi çok para kazanabilmesi için çocuğun, Fransızca öğrenmesi gerektiğini söylüyordu Dimitro. Çok parayı ne yapacaksın, bre? Şimdi yediğinden daha fazlasını mı yiyecek? Zengin olan kim, bre? Azla yetinen mutlu olur, zenginlik budur.

O gün, kendisini Galata'ya götüren vapurda Loksandra, rüzgârdan sersemlemiş bir halde oturmuş bütün bunları düşünüyor ve içini çekiyordu. Panaya mu, Ağatho'nun kolay doğum yapmasına yardımcı ol. Ay-Nikola, denizi sakinleştir de vapurumuz sağ salim yerine varsın. Tataavlalıların ebesi Kanarakena'ya Loksandra'nın pek güveni yoktu. Ah, Tanrım, insan dediğin ne ki? Hayat dediğin ne ki? Bir nefes. Para neye yarar?

«Para» deyince aklına kömürlükteki altın küpü geldi ama, endişeli olduğu için altınların hepsini Balıklılı Meryem Ana'ya adayıverdi.

«Panaya mu, mucizeni göster, Ağatho hayırlısıyla doğursun, sağlam çocuk doğursun ve altınların hepsi senin olsun. Hepsini yoksullara dağıtacağım, yetim kızları evlendireceğim. Herkese, *dünyaya* yardıma koşacağım. Amin.»

İstavroz çıkardı ve bagajını toplamaya başladı, çünkü vapur düdüğü çalıyordu. Galata'ya yaklaşıyor-

lardı. Başının sersemliği ve ürpertisi geçmişti. Bavulunu ve bohçalarını yüklenerek kararlı adımlarla vapurun iskelesine doğru ilerlemeye başladı. Galata Köprüsü'ne adımını atar atmaz:

Sana teşekkür ederim, Meryem Ana.» dedi. Ağatho'nun kazasız belâsız doğum yapacağından emindi.

Öyle de oldu. Loksandra'nın Tatavla'ya gelişinden iki saat sonra Ağatho güzel bir oğlancık doğurdu.

«Allah'a şükürler olsun!»

Loksandra'nın şükür'ü «Ah! Dünyada bundan daha büyük mutluluk var mı?» demekti.

11

Bir yaz akşamı, altınsarı bir kavunu kıpkırmızı bir büyük tabak içinde keskin bir bıçakla kesmek. «Ah! Mutluluk bu değil mi?»

Uzun bir yolculuktan evine dönen yolcunun uzaktan köyünü görmesi, ırmağın iki yakasından gelen kadın ve çocuk seslerini, anadilini duyması. «Ah! Mutluluk bu değil mi?»

(Cin Şeytan'ın Otuzüç Mutlu An'ı kitabından)

Loksandra'nın en mutlu anlarından biri, bütün işlerini bitirdikten sonra eline oyasını alıp alt odada ikinci kahvesini içmekti.

Tatavla'da iki hafta kaldıktan sonra oradan ayrılan Loksandra'nın, Bakırköy'e ayak basar basmaz burnuna evinin ve avlusunun kokusu, evinin yanındaki Reşat Paşa'ya ait bahçenin kokusu geldi. Nisan yağmurları kesilmişti ve Reşat Paşa'nın bahçesindeki selvi ağaçları yemyeşildi. Loksandra'nın kavağı yaprak açmaya başlamıştı ve *duvarın* üzerinden hanımelisi'nin yeni tomurcukları görünüyordu. Bahçesinin küçük kapısı açıktı ve pamuk tüylü kedisi Kalipso

eşikte oturuyordu. Binbir gece masallarındaki şehrazadelere benziyordu. Anadolu kedilerinin en güzeliydi o. Loksandra'yı uzaktan görünce nasıl da tanımıştı! Ah, mutluluk bu değil miydi? Mahallenin köpekleri de onu hemen tanımışlardı. Köpek seslerini duyan Tarnana, elinde delikli kepçe ile mutfaktan soaka fırlamıştı. Çocukları ve Sultana, bir de cam ağacında zamansız çırlamaya başlayan cır-cır böceği, hepsi birden yaygaraya başlamışlardı. Evin oluğunda kırlangıçlar yuvalarını yeniden kuruyorlardı. «Allaha şükürler olsun!»

Şair olmak için şiir yazmaya ne gerek? Müzisyen olmak için notaları bilmeye ne gerek? Cennete gitmek için dindar olmaya ne gerek? İşte cennet, gözleri görene. Sende görecek göz yoksa yerde de gökte de cenneti bulamazsın.

O akşam da köşesindeki minderine oturdu, dikiş bohçasını önüne aldı ve yeni doğan bebeğe önlük dikmek için yumuşak bir patiska parçası aramaya başladı. Bohça alt-üsttü. Kendisi Tatavla'dayken, içine yabancı el girmiş olacaktı. Bohçadaki eşyalarını düzeltirken söyleniyordu:

«Allah cezalarını vermesin bunların!»

Eline deniz mavisi bir bez parçası alarak ayağa kalktı. Bu bohçaya nasıl girmişti? Nereden gelmişti? A, annesinin dikmiş olduğu eteklikten artan parçaydı bu... bakın, bakın... kaç yıllık parçaydı!

Bez elinde duygulanarak yerine oturdu. Bakındı hele! Bu fistanı giymiş, soluncaya kadar giymiş ve eskitmişti annesi... ve giyen kişi çoktan ölmüştü. Oysa ki bu parça yepyeni kalmıştı. İnsan neydi ki! Na, işte, eski perdelerinden bir parça. Şu parça da, Aleka-ki'yi doğurduğunda dikmiş olduğu pamuk fanilâdan. Ah! Kendi gelinliğinden artan parça değil mi bu!

Bütün geçmiş gözlerinin önünde canlandı. Bütün geçmiş bir bohçanın içine bağlanmıştı. O anda biri, *cama* vurdu. Aman! Loksandra yerinden hopladı, ne

görüyordu? Reşat Paşa'nın baş hadımağası kara yüzünü cama yapıştırmış ona bakıyordu. Başıyla:

«Camı aç,» işaretini yapıyordu.

Eli ayağı titreyen Loksandra camı nasıl açsındı? Ne kımıldayacak, ne de konuşacak haldeydi. Ağzının tükürüğü kurumuştu. Zenci dayatıyordu.

«Aç!» diye bağıırıyordu. «Paşa sizin kediyi çok beğenmiş, onu istiyor.»

Loksandra, ağzı bir karış açılmış, boş gözlerle ona bakıyordu.

Loksandra araplardan korkardı. Şeytan! Şeytan da böyle kapkara değil miydi? Şeytanın da soyu soppu yok muydu? Şeytanlarda dişilik, erkeklik yoktu. Türk konaklarındaki lala'lar da öyleydi. Kapkara ve soy-suz. Kadın gibi incecik sesleri ve şalvarlarıyla bunlara erkek denir miydi? Lala yeniden:

«Paşa sizden, kedinizi ona vermenizi rica ediyor.» dedi. Sanki, Loksandra'nın kızını istiyordu.

Loksandra birdenbire kıpkırmızı kesildi. Şakağındaki bir damar atmaya başladı. Gözleri karardı, sesi kısıldı.

«Hangi kediyi, more? Kalipso'yu mu? Delirdiysen bir papaza git de şeytanlarını kovdur!»

Araplardan ve Paşa'dan duyduğu korkuyu unuttu-
vermişti.

Onun kızdığını gören Arap, küçük parmağından zümrüt bir yüzük çıkardı. Ona gösterdi:

«Paşa bunu size yolladı.» Loksandra:

«Gözün kör olsun!» dedi. «Haydi git!»

Arap doğruldu, ona baktı. Loksandra elini minderin yastığına vurarak:

«Git, more!» diye bağırdı.

Arap dikilip duruyordu. Loksandra istavroz çıkardı:

«Güzel Allahım! Beni şeytandan koru!»

Arap kuşağından bir para kesesi çıkardı.

«A! Allah cezanı versin, nankör!»

O anda Loksandra'nın bütün cinleri başına üşüştü.
«Tarnana! Tarnana!»

Ayağa kalktı, terliklerini aramaya başladı.

Şu batasıca terlikleri de neredeydi? Ne zaman bir cinayet hazırlığına kalkışacak olsa, terlikleri ortadan yok olurdu.

«Baltayı getir, öldüreyim şu herifi!» diye bağıırıyordu.

Tarnana yetişmeye kalmadı, Arap sırtını dönüp gitti.

O gece Loksandra ile Dimitro'nun gözlerine uyku girmedii.

«Olacak iş mi bu yaptığın, Loksandracığım? Yak-tın bizi, karıcığım.»

«Ne yapaydım yani, Dimitro? *Hayvanımızı* mı vereydim?»

Korku dolu bir hafta geçti, bir aksilik çıkmadı. Yalnız, on gün sonra Kalipso ortadan yok oldu. Toz olmuştu. Sanki yer yarılıp içine girmişti. Loksandra ikide bir avluya çıkıp çağırıyordu. Kalipso duysun da koşup gelsin diye mutfak bıçağını bileyerek bahçede dolaşıyordu: «Nah! Pisi, pisi, pisi!»

Onun arkasında Tarnana, baltayı kıyma tahtası-na vura vura dolaşıyordu: «Pisi pisi, pisi! Nah! Pisi, pisi, pisi!»

Kendilerine et ziyafeti çekileceğini sanan mahal-lenin bütün kedileri kuyruklarını dikerek bahçeye toplanmışlardı. Yeri göğü inletiyorlardı.

«Pist! Nankörler, yere düşüreceksiniz beni! Aman, pist!»

Gitti Kalipso. Bulunamadı. Bir ay sonra Kona Anika onlara ağlamamalarını, Kalipso'nun, Paşa'nın *ha-reminde* krallar gibi yaşamakta olduğunu söyledi. Kendine ısmarlamış olduğu dantelâları Paşa'nın küçük hanımına vermek için konağa giden Anika Kalipso'yu, altın odada yayılmış yatarken görmüştü. Şimdi onu *Dünya Güzeli* diye çağırıyorlardı. Loksandra:

«Onu benden alanın elleri kırılsın!» diye bağırdı. Ondan sonra, zayıf ve suratsız, iplik gibi sesi olan bir sokak kedisi bulup eve getirdi. Paşa'ya olan korkusundan bir daha eve güzel kedi sokmamaya yemin etti.

Zamanla, Araplara olan korkusu yeniden başladı. Paşa'nın ilk hanımı, yanında hadım'ı arabasıyla kapı önünden geçerken Loksandra, Arabı görmemek için perdeleri indiriyordu. Gözlerini kapatıyor ve istavrozunu çıkarıyordu.

«Ey Hazreti İsa, kötülük tohumu ekenleri cezalandır. Kaldır elini ve İstanbul'u aldıkları yetmiyormuş gibi kedimi de alan paşalardan kurtar bizi!»

Bu Paşa da köpeğin biriydi. Köpek deyince aklı-na İstanbul'un köpekleri geldi. Gerçekten de o günlerde İstanbul sokak köpekleri ile doluydu. Kimi köpekler, akla hayale gelmeyecek derecede doğurma yeteneğine sahiptiler. Bu aşırı çoğalmayı önleyebilmek için kimsenin bir şey yapmaya cesareti yoktu. Sakın ha! «Merhametli» Padişah onların koruyucusuydu. Türkiye'de yaşayan pek çok azınlık ise böyle bir koruyucudan yoksundu.

Köpekler sürüler halinde yaşıyorlardı ve her mahallenin kendi sürüsü vardı. Akı, karası, alacası, geçen yılın enikleri, bu yılın enikleri, sürü-başı, sürü-başının halefi ve rakibi, mahallenin en güzeli, en seilmeyeni, şanslısı, tembeli... v.b.

Her mahallenin sınırlarını, köpekler kendi aralarında çizerlerdi. Kimi kez, gönül oyunları nedeniyle bu sınırlara saygı gösterilmediği olurdu. Ama, sınırları hiçe sayan köpek önce yabancı mahallenin köpeklerince, sağ salım geri dönmeyi başarırsa kendi mahallesinin köpeklerince bir güzel hırpalamrdı.

Sınıra gelince kovalayanlar durur, kovalanan ise kendi sürüsünün komutanınca teslim alınırdı.

«Dur! Nereye gidiyorsun?»

«Memleketime.»

«Kokuna bir bakalım, bizden misin!»

Sessizlik. Bütün sürü soluğunu tutmuş. Ölüm tam-
burunun çaldığı an. Karşısındaki her köpek burnunu,
gelip onun en duyarlı yeri olan kıkına gömüyor. Si-
nir savaşı. Korkup kuyruğunu apış arasına sıkıştıran
hapı yuttu.

Ve birden kaslar gevşiyor. Kuyruklarını sallama-
ya başlıyorlar. Art ayakları ile yeri birkaç eşeliyor
ve böylece kaçağı yeniden aralarına kabul ediyorlar.

Ve böylece ağırlamalar, salto atmalar ve duvara
işemeler başlardı. «Aferin! Aferin!»

Bu köpekler sahipsiz oldukları için herkesi sevi-
yorlardı ve mutluydular. Buna karşılık, sürünün ko-
mutanına bağlıydılar. Sürünün komutanı da mahal-
lenin Loksandrası'na bağlıydı.

Adam ısırıkları hiç olmamıştı. Çok havladıkları
ise bir gerçektir. Yabancı mahallenin tulumbacılarına
havlarlardı. Eskici Yahudi'ye ve Çingene'ye de hav-
larlardı. Yangın var diye bağırarak bekçiye hırladıkları
da olurdu. Mahallede en sevdikleri kişinin kapısında
da durup dururken havladıkları olurdu, ama buna
pek havlama denilemezdi. Gaf! Gaf! diye gönüllerinin
derinliklerinden gelen bir sestir bu, sevgi ve teşekkür-
rünün bir ifadesiydi.

Bir de *dayılıkları* vardı. «Uyu sen, kapını ben bek-
lerim.» Ve duvara işerlerdi.

12

Paskalya yortusu, kendisinin, Elengaki ve Yorgo'-
nun doğum günleri, bahar heyecanı ve çocukların
okul sınavları derken Loksandra altın küpünü kazıp
çıkarmak *aralık*¹ bulamadı. Derken yaz geldi, yazla
birlikte Atina'dan Tavularis tiyatro grubu Bakırköy'e
geldi ve Dimitro, bütün sezon boyunca gişede durdu.

1 Kitapta böyle. Fırsat bulmak, bulamamak anlamında kul-
lanılmış.

Böyle herkes gece gündüz ayakta iken nasıl inip de gömüyü çıkarırdın!

Temmuz, Ağustos geçti, Eylül geldi ve Loksandra'nın etekleri tutuştu. Oğlu Alekaki elden gitmek üzere iken hazine mazine düşünecek hali yoktu. Onu Rum okuluna yazdırmışlardı ve artık Theodoro'nun evinde yatıp kalkacaktı.

Güz geldi, hem de vakitsiz geldi ve *karayel* esmeye başladı. Sonra yağmurlar başladı ve ağaçlardaki en son yaprakları da silip süpürdü.

Kış. Loksandra yünlüsünü giyerek akşam yemeğini pişirmek üzere mutfağa indi. Saat beş, beşbuçuk olmalıydı ve öyleyken mutfak kapkaranlıktı. Lâmbayı yaktı ve Tarnana evde olmadığı için ocağı da tek başına ateşledi. Tarnana, Kumkapı'da evlenecek olan bir yeğenin düğününe gitmişti. Sultana'yı da yanında götürmüştü.

Orada oturmuş pirinci ayıklarken kapının dışındayken acıklı bir «miyav» sesi duydu. Bu miyav sesi ta yüreğine işledi. Kapıyı açtı, ne görsün? Kalipso! Daha da güzelleşmiş, daha da bakımlı bir Kalipso. Tüyleri *tiftik* gibiydi, yerlere değiyordu.

Önce, o her zamanki *çalımını* attı, sevgi gösterilerinde bulundu. Sonra, mutfağa girip Loksandra'nın yanında durdu ve... bir iki kömürlüğe gidip geldi.

Loksandra, pirinç kabı elinde ayağa kalktı. Soluk almaya cesaret edemiyordu. Kalipso yeniden «Miyav» diyerek kömürlüğün kapalı olan kapısına baktı.

O zaman Loksandra'yı bir düşünce aldı. Panaya, onun yoluna ışık tutuyordu. İçinden: «Daha ne düşünüyorum? Düşünmenin yeri mi! Panaya gönderdi onu. Küpü kazıp çıkarmak için gece olması şart mı, yani?» diye geçirdi.

Koştı, baltayı kaptı, kömürlüğün kapısını açıp içeri girdi. Kalipso da onun arkasında. Parmak uçlarında yürüyor, orayı burayı kokluyor ve hop zıplayıp çamaşır sepetinin üzerine oturuyor. Loksandra'ya ba-

kıyor. Biri gök, biri yeşil olan o garip gözleriyle Loksandra'nın gözlerinin içine bakıyor.

Baltayı kaldıran Loksandra dua falan etmeden bütün gücüyle küpe indirdi.

Açılan delikten glup, glup, glup diye zifir gibi bir sıvı akmaya başladı. Bir koku! Dille anlatılacak gibi değil.

Loksandra çarçabuk  nl   n  çözüp deli e tıktı, üzerini kömür parçaları ile peki tirdi. Kalipso fırladı ı gibi solu u mutfakta almış, tiksintiyle o nazik ayaklarını silkeliyordu. Loksandra'ya bakıp gülüyordu. Gerçekten de gülüyordu! Loksandra onun, yere yatmı  katıla katıla gülmekte olduğuna yemin edebilirdi. Kedi bir salto daha atıp bahçeye fırladı. Loksandra da onun peşinden ko tu ve Kalipso'nun duvara tırmanıp Paşa'nın bahçesi içinde gözden kaybolduğunu gördü.

«Ka ayım buradan!» dedi Loksandra. Şeytan gelip onu oyuna getirmişti. Mutfa ın kapısını s rmeledi. Gelişigüzel pislikleri topladı, birisi içine girip de olanları görmesin diye k m rl   n kapısını kilitledi. Bu olaydan kimseye s zletmemeye karar vererek yavaş yavaş odasına  ıktı. En çok, yapmış olduğu bu rezilli i Dimitro'nun duymasından korkuyordu.

Ertesi gün yatağından kalkamadı ve berberi hacamat yapmak için s l klerini alıp geldi. Herkes en-di e içindeydi. Daha ertesı gün Theodoro onu görmeye geldi. Güleç bir yüzle odaya girerken:

«Neyin var, nenekam benim?» dedi. Elinde büyük bir kutu lokum ve bir kutu da Hacı Bekir *akide*  ekeri vardı. Loksandra, öpmesi için elini ona uzatırken:

«Yeme i fazla kaçırmış olacağım.» diye karşılık verdi.

«Yoksa, Alekaki'nin evden ayrılı ına mı  z ld n?» Loksandra'nın gözleri ya ardı.

«Bak, beni dinle, nine. Sen aptal bir kadın değil-sin...  ocu u ne yapmak istiyorsun? Yorgo gibi tuhafiyeci mi, yoksa Manolyo gibi marangoz mu?  im-

di zaman öyle. Eski günler geçti, sil kafandan. Okumadın mı, ömrün boyunca başkalarına kulluk etmek zorundasın. Anlıyor musun? Yüzüme bak. Nasıl para kazandığımı görüyorsun. Üstelik, bundan sonra İngiliz kömürünün İstanbul'daki tek temsilcisi benim. Bundan böyle elime aldığım kömür altın olacak.»

«Ne dedin?!» diye bağırarak Loksandra yatağından doğrulmaya çalıştı.

Kızaran yüzünde şaşkınlıkla karışık bir korku belirtisi vardı.

«Neden titredin, canım? Ne dediğimi anladın mı? Artık altın kaşıkla yemek yiyeceksin, Kira Loksandra. Hatırlıyor musun, sana bir zamanlar Kira Loksandra derdim? Sense beni okutabilmek için elindeki tek arsayı satmıştın. Sen unutmuş olsan da ben unutmadım. Para gerekti mi gel, benden iste. Ne kadar istersen o kadar. Benim neyim varsa senin sayılır. Şimdi sana biraz para bırakayım ister misin? Çekinmeden söyle, aramızda kalacak, -parmağını dudaklarına götürerek - kimse bilmeyecek. Bir sen, bir ben, bir de Tanrı bilecek, he?»

Loksandra'nın dili dolanıyor, serbestçe konuşmuyor:

«Yo... Yor...» diye mırıldanıyordu.

«Yorgo'ya yardım edeyim mi istiyorsun? Olur, edeyim. Başka?»

«Eleni'nin kızlarını...»

«Efimiya ile Efterpi'nin çeyizlerini mi yapayım? Oldu, yaparım.»

Loksandra çekingenlikle:

«Andriko'yu...»

«...okutayım diyorsun?»

«Evet, paşa oğlum. Ve de Balıklı'daki Meryem Ana'ya gümüş kandil al.»

«Aldım gitti. Yalnız senden söz vermeni istiyorum.» Loksandra'nın elini eline aldı:

«Paraları benden aldığını kimseye, ama hiçbir

kimseye söylemeyeceğine dair bana söz ver. Başka bir evim vardı, sattım de. Mücevherlerimi bozdurdum de... Ne dersen de, benim için farketmez. Fakir fukara soyunu başıma takmak, yıllarca sırtımda taşımak niyetinde değilim. Anladın mı?»

«İyi, *canım*. Dediğin olsun. Sen *paraları* ver, ben işimi bilirim.» Theodoro:

«Ya sen, kendin için bir şey istemiyor musun?» dedi. «Altın kaşıkla yemek yedireceğiz sana dedik ya. Bundan sonra, kendine artık iyi bakmalısın, neneka mu. Anladın mı? Bu köpek soyları için kendini üzüp durma. Acıma onlara. Ben bu duruma gelebilmek için çok çalıştım. Onlar da böyle çalışmak istemiş olsalardı, yardım etmez miydin? Ederdin. Ben canımı dişime taktım. Onlar gönül eğlendirirken ben gençliğimi yedim. Neden acıyayım onlara?»

«Nasıpleri bu kadarmış, çocuğum. Şimdi aç kal-sınlar doğru mu?»

«Madem ki nasıpleri o kadarmış, o halde az yiyip şükretsınler. Herkes nasibi kadar yer.» Loksandra:

«Tsuk! Tsuk! Tsuk!» yaptı. «Böyle şeyler söyleme. Günah.» Theodoro:

«İyi hadi, öyle olsun,» dedi ve ayağa kalktı. «Şimdi şu paraları da al, *harçlık* yaparsın. Ne zaman *para* gerekirse kalk, yazıhaneye gel. Ya da bana haber yolla, kendim getireyim. Tamam mı?» Loksandra:

«Tanrı sana İbrahim'in ve İshak'ın bereketini versin, oğlum,» diyerek ayağa kalkmaya çalıştı.

Ama Theodoro onu yeniden yatağına yatırarak çabucak evden çıktı.

Ondan sonra Loksandra hemen iyileşiverdi...

Yatağından kalktı, sık sık Theodoro'nun yazıhanesine gidip *para* almaya, hiç beklenmedik anlarda yakınlarının evlerini dolaşmaya ve böylece hayırseverlik yapmaya, adaklarını yerine getirmeye başladı.

Panaya sözünü tutmamış mıydı? «Tuttuğun kömür altın olacak...» demişti ya. E, *işte*, Theodoro bu

kadar parayı kömür işinden kazanıyordu. Panaya'nın dediği çıkmıştı. Künkü boş yere kırmıştı Loksandra.

Çıkıp Aspasya'nın eline 30 lira sıkıştırınca kadın, bu parayı nereden bulduğunu sormuş ve yaygarayı basan Loksandra, bu işin onu ilgilendirmediğini söylemişti.

Elengaki'nin evine *top top* kumaşlar ve *peşkirler* gidince, birkaç mücevherini sattığını öne sürmüştü.

Gliğori Dayı'ya ayda yarım lira ayıran Loksandra ona, Ada'daki evini satmış olduğunu anlatmıştı. Bunu duyan Gliğori'nin gözleri yuvalarından dışarı fırlamıştı, çünkü Loksandra'nın, evini yıllar önce sattığını ve başka evi olmadığını biliyordu.

«Bir yerde hazine bulmuş olmalı, bizim Loksandra!» diye düşünüyordu.

Ağatho'ya *sincap* kürkünden bir manto, Manolyo'ya da bir kürk palto aldı ve üzümü yeyip bağını sormamalarını, çünkü dilinin bağlı olduğunu ve açıklayamayacağını söyledi.

Bekçinin, sucunun, ciğercinin ve yumurtacının eline para sıkıştırırken:

«Panaya'nın mucizelerine akıl sır ermez. Kendisine inananları yüzüstü bırakmaz.» diyordu.

Onlar da ona, Hristiyanlık üzerine sorular soruyor ve durmadan ondan ayazma suyu istiyorlardı. Biri karnı için, öbürü çocuğunun barsakları için. Kona hazine bulmuş diye habire *bahşiş* istiyorlardı.

Bu hazine işi Sultana'da romantik bir etki bırakmıştı. Hayâl görmeye, acayip sesler duymaya başlamıştı. Oruç tutuyor, dualar ediyordu. Tarnana'nın yanına yaklaşmaz olmuştu, çünkü Ermeni demek Sultana için heretik¹ demektir.

Bu altın küpü hikâyesi Kliyo'nun da kulağına gelmişti. Bir cep feneri satın aldı. Annesinden gizlice evin odalarını, kileri dolaşarak küpün gömülü olduğu yer-

1 Mutezile, gerçek din yolundan sapmış kişi.

altı mağarasına inen basamakları aramaya başladı. Uygarlaşmak için artık Kamili'nin evinde kalmakta olan Alekaki bu altın küpü sözlerine önem vermiyordu, çünkü uzun pantolon giymeye başladıktan ve Doğu uygarlığından Batı uygarlığına adım attıktan bu yana duygularını gizlemesini, bir İngiliz centilmeni gibi davranmasını öğrenmişti. Eski yaşamı ile ilgili herşeye burun kıvrarak bakıyor, eski dünyasını kabalık olarak görüyordu. Şimdiki dünyası ise incelikler dünyası idi. Bu iki dünya arasındaki çizgiyi çok kolayca çekiveriyordu: Yağlıboya elma resmi kişinin ruhuna hitap ettiği için, Loksandra'nın tabağındaki elmalardan daha üstündü. Loksandra'nın yemek yeme biçimi kabalık, Kamili'nin çatal ve bıçakla tavuk yiyişi ise incelikti. Daha düne kadar taparcasına sevdiği annesi Loksandra'nın pabucu dama atılmış, yıldızı sönmüştü. Onunki ile birlikte Doğu'nun¹ da yıldızı sönmüştü. *İmambayıldı*'ya, pastırmaya, ninesinin Lahor şalına ve yeraltında yatan altın küpüne de rağbet etmiyordu oğlu artık.

Bu arada, altın küpü haberi bir alev gibi ortalığı sarmıştı.

«Duydunuz mu? Loksandra bir küp dolusu altın bulmuş. Ne, lâf mı? Elindeki o kadar *parayı* nereden buldu öyleyse?»

«Sus, kız!»

«Susu musu mu var bunun? Sultana'nın anlattığına göre Loksandra, geceleri gizli gizli kömürlüğü kazarken yanlışlıkla evin künkünü de kırmış.»

«Mademki öyle, git, sen de nasibini al!»

Aspasya, büyük bir eve çıkacağını kapıya bayrak çekercesine ortalığa yaymıştı.

Mega Rema'da akraba olduklarını ileri süren kişiler ortaya çıkmıştı. Birisi gözlük takması gerektiğini ama göz doktoruna gidecek parası olmadığını söylü-

1 Buradaki Doğu, Batı: Alaturka ve Alafranga anlamına.

yordu. Öbürü, kızının verecek başlık parası¹ olmadığını anlatıyordu. Ve hepsi ağlayıp sızlıyordu. Loksandra'nın elini öpüyorlar, o da hepsine hayır dua yağıdırıyor, dertlerine deva olmaya çalışıyordu. En büyük yardımcı Yaradan idi.

Herkese ayazma suyu içiriyordu. «Gelin alın. Alın, *canum*, parayla değil ya!» Mutfağın kapısından gizlice Türkler girip çıkıyorlardı. Kimisi ayazma istiyor, kimisi de ondan, hesabına Panaya'ya mum yakmasını rica ediyordu. Geliş gidiş Loksandra'nın evi Yoksullara Yardım Kurumu'na döndü. Balıklı'dan galon galon ayazma suyu geliyordu.

Öyle ki Reşat Paşa'nın başhanımı bile bir gün hizmetçisini yollayarak gözleri için ayazma istetti. Loksandra hizmetçiye:

«Mm...» dedi. «Gözleri için Aya Paraskevi'ye² yalvarsın, bre.»

Sonra da zararı yok diye düşündü. Balıklı'daki Meryem Ana'nın iyileştiremeyeceği ne vardı. O anda kedisini hatırladı ve yüreği sızladı.

«Neden kedimi elimden aldınız, mori? He? Neden bana bu kötülüğü yaptınız? Dünyada hiç kedi mi kalmadı ki kalkıp benim *hayvanımı* çaldınız?»

Hizmetçi, bu işte başhanımın suçu bulunmadığını, suçun Paşa'nın yeni karısında olduğunu açıkladıktan sonra, bu nalet kadının doğum yaparken *inşallah* canı çıkar dileğinde bulundu. Ve Loksandra'ya bir *kuruş* vererek Balıklı'nın Meryem Ana'sına bir mum yakmasını ve küçük hanımın canı çıksın diye yalvarmasını rica etti. Loksandra:

«Allah cezanı versin, Meryem Ana'yı ne sandın sen?» diyerek kapıyı hizmetçinin yüzüne kapattı. Pencereden:

«Kedimi geri verin!» diye bağıırıyordu. Hizmetçi:

1 Rumlarda başlık parasını, bizdekinin tersi kız tarafı veriyor.

2 «Haydi Allah versin!» gibisinden bir deyim.

«Artık burada değil,» diyordu. «Paşa'nın yeni hanımı için Beylerbeyi'nde yaptırmış olduğu konakta şimdi. Hanımın canı çıksın diye yalvarırsan kedinı getiririm.»

«Senin canın çıksın, e mi!» diyen Loksandra parmağı ile ayıp işaretler yaptı.

Loksandra'nın ermiş olduğu haberi her bir yana yayıldı ve Tatavla'ya da ulaştı. Loksandra'nın bir küp dolusu altın bulduğu artık herkesçe bilinen bir sır olmuştu. Loksandra ya'lanladıkça millet daha çok inanıyordu. Milletın inancı arttıkça, Loksandra'nın para istemek için Theodoro'nun yazıhanesine yaptığı ziyaretler de artıyordu.

Theodoro saçlarını yoluyor, karısı Kamili sinir krizleri geçiriyor ve doktoru çağırıyorlar. Loksandra yarım galonluk ayazma tenekesini kapıp Kamili'yi iyileştirmeye koşuyor. Kamili ayazma suyu istemiyor, Loksandra'nın canı sıkılıyor ve tam elini kaldırıp yine parmağı ile ayıp bir işaret yapmak üzere iken Theodoro tam zamanında onun elini tutuyor. Derken savaş ve bu kavga erteleniyor. Ruslar Çatalca'ya kadar gelmişlerdi. Ay-Stefano ve Bakırköy'ü tehdit ediyorlardı. Loksandra, Kamili'yi bırakıp apar topar, Ay-Stefano'ya komşu olan Bakırköy'deki evine koştu.

13

Herkes savaş derdine düşmüş. Loksandra'nın derdini unutmuştu. Artık başını dinleyebiliyordu. O devirde milletin politikayla pek ilgisi yoktu. Ne savaşlar olup bitmiş, kimsenin haberi olmamıştı. İşte, Kırım Savaşı. «Neymiş diyorlar? Savaş mı? Nerdeymiş bu savaş? Bize zararı olacak mı, olmayacak mı?» Zararı olmayacaksa «Allah'a şükür», zararı olacaksa «Koru İstanbul'u, Panaya mu. Sultana, koş bir mum yak.» Girit'te çıkan ayaklanmadan ve Osmanlı devletinin bu

isyani binbir güçlükle bastırabildiğinden kimin haberi olmuşt ? Sultan Aziz'in alaşağı edildiğini ve sonra öldürüldüğünü Loksandra ş ns eseri öğrenmişt . Bir akşam yemekten sonra Dimitro'nun canı, alt odadaki masanın üzerinde duran toprak vazo içindeki sigaralardan içmek istemişt .

«Loksandracığım,» dedi. «Sultan Hamit'in kafasından bana bir cıgara getir de yakayım.» (Vazo insan kafası biçimindeydi.) Loksandra:

«Sultan Aziz'in kafasından demek istiyorsun,» dedi. Dimitro:

«Sus, yavaş konuş.» diyerek ona, Sultan Aziz'in artık kafası olmadığını,       kafasının kesildiğini, dedikoduya bakılırsa onun yerine geçen Sultan Murat'ın delirdiğini (ister inan, ister inanma), şimdiki Sultan'ın ise Murat'ın erkek kardeşi Abdülhamit olduğ nu anlatıyordu. Loksandra bedduayı basıyor.

«Sus, bre! Delirdin mi böyle bağıryorsun?»

Milletin İstanbul'da politikaya aldırđı yoktu,       sultanlar öyle de olsa, böyle de olsa istediklerini yapıyor, millete sormuyorlardı. Rumlar oldukça imtiyaz sahibiydiler. Bir yanda Rusya'nın ve Gladstone'un yardımlarıyla, öbür yanda kendi beceriklilikleriyle normal bir hayat sürüyorlar, toprağı işliyor ve zenginleşiyorlardı.

Askerlik yapmıyorlardı,       Türkler onların eline silâh vermekten çekiniyorlardı. Birkaç kuruş verip askerlikten kurtuluyorlardı. Ülkenin iç bölgelerine pek gidip gelmedikleri, Türklerle alış-verişleri olmadığı ve rüşvet vermesini bildikleri için işleri yolunda gidiyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, Abdülhamit'in baskı yönetimi altında Türklerin Rumlardan daha çok  zg rl ğ e sahip oldukları söylenemezdi. Bu yüzden, bütün azınlıklar birbirleri ile uyum içinde yaşıyorlardı. Kafalarını kızdıran ve onları kışkırtan olmadığı sürece Loksandra'nın *fukara* yumurtacı ve ağırbaşlı *bekçi* ile paylaşamayacağı ne vardı?

Ve işte böyle, o devirde yılın en önemli olayları politikayla değil, evlilik, doğum, deprem ve kimi kez de «falanca mor fistan» ile ilgili olaylardı. Nedense, o yıl imzalanan Ay-Stefano anlaşması Loksandra'nın aklına takılıp kalmıştı. Çünkü, Kaptan Gikas'ın ona Odesa'dan getirmiş olduğu *semaveri* yerinden indirilmiş, parlatmış ve hazır hale getirmişti. Bilemezsin ki, bakarsın Ruslar Bakırköy'e giriverirler. Adamlara bir çay da mı pişirmesin? Bir *buyurun* da mı demesin?

1878'de imzalanan bu anlaşma Kliyo'nun da aklına çakılıp kalmıştı, çünkü ilk Rus kıçını o zaman görmüştü.

Kliyo bir gün Hariklo, Ploplo, Sofya ve birkaç kız arkadaşı ile birlikte hem gezmek, hem de karahindiba toplamak için *çayıra* gitmişti. Bir ara yerde gördüğü bir deniz kabuğunu almak için eğilince karşıındaki çalılığın ardında çömelmiş bir Rus eri gördü. Yüzü görünmüyordu ama kıç ortadaydı. Ah, bu ne beyazlıktı! Ne tazelikti! Francala gibiydi. Kliyo önde, öbür kızlar arkasında soluk soluğa eve döndüklerinde bu Rus kıçının güzelliğini ve beyazlığını anlatacak söz bulamamışlardı.

Bunlar bir yana, 1878 yılı, başka bir olay yüzünden bütün aile bireyleri için unutulmaz bir yıl oldu. Bu olayın nedeni öylesine önemliydi ki kişinin ona özel bir anlam vermesi gerekir.

Aylardan Şubat idi. Paskalya'dan önceki hafta. Loksandra *börek* pişirmişti. Unutulmayacak bir gün.

Birlikte Apokriya¹ yapmak üzere Elengaki kızları alıp bir gün öncesinden çıkıp gelmişti. Öğleyin etli bulamaçla *börek* yediler. Eh, Loksandra başka mezeler de hazırlamış, *tavukgöğsü* yapmıştı.

Yemekten sonra Loksandra ile Elengaki uçkurlarını çözüp alt odada minderleri yere serdiler. Pabuçlarını da çıkardılar. Biri, minderin bir ucuna, öbürü

1 Ortodoks Hristiyanların karnavalı.

öbür ucuna uzandılar. Kediler de gelip aralarına çö-reklendiler. Birinin adı Sipka, ötekinin Ruso idi. Sipka, küçük siyah bir sokak kedisi, Ruso ise alaca benekliydi. Kış geceleri gezip dolaşmaktan ve yorgunluktan bitkin bir haldeydiler.

Dimitro yukarıya, çalışma odasına çekilmişti. Kızlar yemek odasında kalmışlardı. Elengaki kedilere bakarak:

«Mmmm...!» dedi. «Haydi, kanepeye!»

O anda Kalipso'yu hatırladı. Acaba ne olmuştu bu *hayvana*? Yaşıyor muydu? Ölmüş müydü? Ah! Allah kahretsindi onu çalanları! Loksandra, bu yüzden Rusların gelmiş olmasına bayağı seviniyordu.

«Canım, *sus*! Öyle söz etme!» Loksandra:

«Haydi oradan, be!» dedi. «Neden korkuyorsun? Ruslar Ay-Stefano'da oldukça Türkler bize ne yapabilirler?»

Söz sözü açtı ve konuşma politikaya geldi. Elen-gaki:

«Sultan Aziz'i hangi yıl alaşağı etmişlerdi?» diye sordu. «Kalipso o zaman daha küçüktü.»

«Ne küçüğü be? Kalipso o zamanlar çalınmıştı. Sultan Aziz çok daha sonra alaşağı edildi.»

Dışarıda kar yağıyordu ve camlar, büyük mangalın sıcaklığı ile buğulanmıştı. Loksandra «A-a-a-ğa-ğa-ğah!» diye esnedi ve o anda sağ gözü atmaya başladı.

Attı, attı, attı. Birini görecekti, anlaşılan.

O sırada Tarnana odaya girdi.

Adamın biri avluya girerek camı çalmıştı. Korktuğu için Tarnana camı açamamıştı.

«Ne adamı, more?»

«*Kalpaklı* biri.»

«Ne *kalpaklısı*? Ne istiyormuş, sormadın mı? Otur sen, ben gidip bakayım, neymiş.»

Zaten mutfağa inip *helva* pişirmesi gerekiyordu.

Erkenden Tarnana'ya bademleri soydurtmuş, sütü kaynattırmıştı. Mutfağa girerken:

«Sallanıp durma, tereyağını *tencereyle*, ateşe koy, irmiği *kavurmaya* başla.»

Dedi ve kapıyı açmaya gitti.

Kapıyı açınca karşısında, başı kapıya değen iriyarı bir adam gördü. Başında Rus kalpağı vardı ve paltosunun yakalarını kaldırmıştı. Omuzunda uzun bir denizci torbası vardı ve sol elinde kafesi içinde bir papağan tutuyordu. Loksandra «Mavnalardan gelen biri olacak, belki Theodoro bize bir şeyler gönderdi.»

Kapıyı ardına kadar açarak adama içeri girmesini söyledi. Ama adam girmedi. Gülüp duruyordu. Loksandra:

«Gir, canım.» dedi ve birden kendisine «Neneka» dendiğini duydu.

Baştan, sesin papağandan geldiğini sandı. Yabancıyı iyice bir süzdü... Ba! Gözlerinden tanıdı. Epaminonda idi karşısında duran!

Az kaldı bayılacaktı. Dizlerinin bağı çözüldü. Takma dişleri gevşedi. Gözleri kararır gibi oldu. Çenesi titremeye başladı. Yüreği hoplamıştı ve duygularını gizlemek için olacak, eli kendiliğinden havaya kalktı ve seni gidi der gibisinden işaretler yaptı.

«Nah! Canın çıkmasın e mi, Allah'ın delisi!» dedi ve onun boynuna sarıldı. Papağan:

«Dudu! Dudu!» diye ötüyordu.

Ürken kediler ne yapacaklarını, nasıl davranacaklarını bilemiyorlardı. Tabanları mı yağlasınlardı, yoksa kafesin üzerine mi atılsınlardı...

Tarnana helvayı yakmıştı.

Sonra mendiller ortaya çıktı, bunlar çekildi, gözler silindi, sırtlar okşandı ve en sonunda hepsi birden gülmeye başladılar.

Beklenmedik bir anda ev neşe dolmuştu. Bu neşeyi Epaminonda mutfağın kapısından sokmuş, üst

kata, daha üst kata ve sonra sofaya kadar getirmiş, ev tümüyle mutluluk dolmuştu.

Epaminonda öyle biriydi. Girdiği her yere neşesini de birlikte götürürdü. O gitti mi ev boşalır, uyuşurdu.

Onlara armağan getirmişti. Taşlar üzerine yapıştırılmış süngerler getirmişti. Yelkenleri ve direkleri ile şişe içine yerleştirilmiş gemi maketleri getirmişti. Üstleri yaldızla yapılmış çıplak kadın resimleri ile süslü Çin işi siyah kutular getirmişti. Dimitro'ya İran'dan bir nargile, Loksandra'ya Brezilya'dan küfreden, ama İspanyolca küfreden bir papağan getirmişti. Loksandra gözlerini silerek:

«Sen otur, ben gidip babana haber vereyim de giyinsin.» dedi. Yüreğine inmesindi.

Gitmesine fırsat kalmadı, çünkü Elengaki helvanın kokusunu almış, ne olup bittiğini görmek için mutfağa inmişti.

Epaminonda'yı tanır tanımaz bir çığlık atmış, onun çığlığını duyan kızları ve kızların çığlığını duyan Dimitro koşup gelmişlerdi. Dimitro giyinip hazırlanmadan geldiği için, kayıp oğulun eve dönüşü göz yaşları yerine bayram sevinci içinde kutlandı.

Ocağa hemen yeni helva kondu, *raf*'tan toprak kaplar indirildi, *kavanozlar* açıldı. Yediler, içtiler, neşelendiler. Epaminonda, yemekten sonra gençleri başına topladı ve onları apokriya için giydirip boyamaya başladı. Kliyo'yu mihrace yaptı. Efterpi'yi Arap kadını kılığına soktu. Tarnana'yı çocuk dadısına benzetti. Ona Sultana'nın elbiselerini giydirdi, göğsüne kıyma et doldurdu ve Ruso'yu bir beze sararak çocuk gibi kucağına verdi. Tarnana göğsünü açtı ve Ruso'yu süt yerine etle emzirmeye başladı. Gömleğine et ve yağ bulaştırıldığını gören Sultana, Tarnana'nın üzerine yürüdü. İçeride öylesine *patırtı*, gürültü yapıyor, öylesine kahkahlar atılıyordu ki karşı evde oturan

berberleri meraklanmış, neler olup bittiğini görmek için çıkıp gelmişti.

Ay-Stefano anlaşmasının imzalandığını işte o akşam berberden duymuşlardı. Loksandra:

«İyiliğimize mi bu anlaşma, kötülüğümüze mi?» diye sordu. Dimitro:

«İyiliğimize.» dedi.

«Öyle ise, *buyursunlar* Ruslar.»

Sonra da yerinden kalkarak ayva tatlısı çıkarmak için büfeyi açmak istedi ve büfenin önünde oturmakta olan Epaminonda'ya:

«Çek şu koca ayaklarını, more.» dedi, sonra da şefkatle saçlarını okşadı.

Ertesi gün, Epaminonda'nın dönmüş olduğunu Doğu'ya, Batı'ya ilân etmesi için Kona Anika'nın torunu Tek-Gogovi'yi¹ erkenden yola çıkardı.

Ve akrabalar toplanmaya başladılar. Ev iki gün doldu taştı. Yalnız Theodoro, Alekaki ve Bebeke gelmemişlerdi.

Alekaki ile Bebeke, haydi neyse. Okulları vardı. Ama Theodoro?

Dimitro, elinde Theodoro'nun mektubu odaya girdi ve titrek bir sesle okumaya başladı. Dudaklarında bir acılık vardı. Barba Gligori, Loksandra'nın kulağına eğilerek:

«Ne diyor?» diye sordu. Loksandra:

«Anlamadım ki.» dedi. Gözlerinde huzursuzluk okunuyordu. Bir Dimitro'ya, bir Epaminonda'ya bakıyordu: «Ne diyor, Dimitro? Açıkla biraz da ne dediğini anlayalım»².

Dimitro kuru kuru öksürerek:

«Hastaymış.» dedi.

1 Tek taşak demek.

2 Resmî Rumca (Katharevusa) ve halkın konuştuğu Rumca (Dimotiki) farklılıklar gösterdiği için, resmî Rumca ile yazılmış olan mektubu Loksandra anlamakta güçlük çekiyor.

Hepsi susarak bakiştılar. Epaminonda ayağa kalktı:

«Hastaysa - saygılarımla - diyerek mi bildirmesi gerek?» Dimitro:

«He?» dedi. Epaminonda yeniden:

«Saygılarımla'ya ne gerek?» dedi ve kızgın adımlarla odada bir aşağı, bir yukarı gezinmeye başladı. Elengaki bir kahkaha attı:

«Hüseyin kaşındı, Ali şaşırdı. Canım, Theodoro'nun saygılarımla demesi seni neden rahatsız ediyor? Bütün mektuplar böyle biter: Saygılarımla, Kosta. Saygılarımla, Pavlo. Öyle değil mi, Dimitro?» Dimitro:

«Gerçekten öyle.» dedi. Epaminonda:

«Ben ona söyleyeceklerimi bilirim.» dedi ve başıyla Kliyo'ya gel işareti yaptı. «Gel, yukarı çıkalım.»

Kolundan çekerek ona, iyi yazı yazmasını bilip bilmediğini sordu. Theodoro için bir mektup yazdırmak istiyordu ona. Loksandra'nın göğsü bir inip, bir çıkıyordu:

«Ne var, canım, ne oluyor? Onu nereye götürüyorsun?»

«Bir şey yok, otur oturduğun yerde ve işleri daha kötüleştirme.»

Epaminonda'nın Theodoro için yazdırdığı mektup:

Bakırköy, 23 şubat 1878

Ekselâns, selâm!

Mektubunuzu aldık ve gördük ki bize saygılarınızı sunmuşsunuz.

Bizi soracak olursanız, biz de size saygılarımızı sunarız.

Özellikle ben size saygılarımızı sunuyorum, çünkü siz eşeksiniz. Yine saygılarımla bildiririm ki siz, para kazanmaya doymadan şişen bir domuzsunuz. Sana ve kısrak karına saygılarımı sunarım.

Epaminonda.

Bakırköy'de canı sıkılan Kliyo bir *eğlenti* bulmuştu. Hemen giyinip Tek-Gogovi'yi aramaya çıktı.

«Hemen şimdi. *Kuş* gibi uçacak ve bu mektubu Theodoro'ya götüreceksin. Zahmetin için al sana bir *mecidiye*.»

Kliyo'nun incecik vücuduna baktıkça ağzı sula-
nan Tek-Gogovi:

«Hi! Hi! Hi!» yaptı.

Kliyo'nun gözüne girmek sevdasıyla, Theodoro'yu yazıhanesinde bulamayan Tek-Gogovi mektubu eve götürüp karısı Kamili'ye veriyor.

Kamili, odacı kızı çağırıp mektubu ona okutunca öyle sinirlendi ki hemen safra kesesi tuttu, kocası ve Dimi ile birlikte Baden-Baden'e gitmek zorunda kaldı. Çünkü, ne olursa olsun, Loksandra'nın bu hastalığa birebir dediği ayazma suyundan içmek istemiyordu.

«Saray-Bosna Suikasti» gibi bu mektup da dünyayı altüst etmeye yetmişti.

Bütün ev ikiye ayrılmıştı: Theodoro'yu tutanlar ve Epaminonda'ya yan çıkanlar. Epaminonda'yı tutanlar Theodoro ile her ilişkiyi kestiler. «Aman, eksik olsun, kendini beğenmiş. Çok mu lâzım bize? Loksandra'nın altınları yeter!» Epaminonda'nın yandaşları çoğunluktaydı. Theodoro'ya yalnız Aleko ile Elengaki'nin Bebeke'sı sadık kalmışlardı. Ağatho ise zor bir durumdaydı, çünkü kocası Manolyo, Theodoro'nun yanında çalışıyordu. Ama, çoktandır fırsat kollamakta olan Manolyo işine boş verip aldı sazi eline, verdi veristirdi. Bu arada iki çocuk, Dimitraki ile Thanasyo'yu yapmış olan Ağatho başlangıçta çok korkmuştu, ama için için seviniyordu:

«Haydi, canım. Allah büyüktür. Zengin olan kim, Manolyocuğum? Azla yetinenler değil mi? İyi benzettin o burnu büyüğü ve edepsiz karısını!»

Zamanla, aile içindeki bu ayrılık uçurum halini

aldı. Loksandra, bir ayağı orada, bir ayağı burada apışıp kalmıştı: Rodos Heykeli¹ gibi. Ağlayarak:

«Aramıza ayrılık zehiri ekiyorlar,» diyordu. «Bizi *darmadağın* ediyorlar, şimdi ne yapacağım ben?»

Theodoro krediyi kesmişti, ortalığı nasıl yatıştıracaktı?

«Olan oldu, nene, ama bu oyuna bir son vermek gerek. Sen *harçlığını* alacaksın, rahat yaşaman için gerekli parayı da vereceğim. Bu tembel köpeklere artık bir kuruş vermiyorum. Çalışıp benim gibi başarıya ulaşırlardı!...»

Diyerek ona, doğada da durumun böyle olduğunu, çalışanın yaşamını sürdürdüğünü, çalışmayanının battığını açıklamıştı Theodoro.

«İşte böyle, neneka mu, sözlerime sıkılma. Bilmez misin atasözünü: Büyük balık küçük balığı yutar diye? Doğanın düzenine karşı mı çıkalım?»

Loksandra gözlerini sildi:

«İyi be, çocuğum, ama balık mıyız biz? Kendi insanlarının acı çekmesine seyirci kalabilir misin?»

Yorgo'nun evini Taksim'den Papaz Köprüsü'ne taşımaya ve Aspasya'nın saçını başını yolarak ağlamasına seyirci kalamamıştı Loksandra. Yorgo'nun mağazası kapanacaktı, çünkü yanbaşında her yerde görülen o dev gibi beton mağazalardan yapılıyordu. Gitmişti Yorgo'nun mağazası, yanında yükselen de ve yenilmişti.

Umutsuzluk içinde olan Loksandra, Meryem Ana'nın ikonasına koştu. Koştu ve borç istedi ondan. Meryem Ana'dan, ona vermiş olduğu ana yadigârı yüzüğü geri vermesini rica etti. Satarak eline geçen parayla Yorgo'ya, içinde bulunduğu acıklı durumdan

1 Güneş Tanrısı Helios'u temsil eden bu heykel İ.Ö. 280'de tamamlanmış. 33 metre yüksekliğinde olup bacakları arasından gemiler geçermiş. Bugün izi yok. Dünyanın yedi harikasıdan biri olarak kabul edilir.

kurtulabilmesi için yardım etmek istediğini söyledi. Gelecek ay, Theodoro'dan ev parasını alır almaz yüzüğü geri getirip yerine koyacaktı.

Panaya ile olan ilişkileri şimdi öylesine ilerlemişti ki bu büyük bir mesele değildi. Panaya onun can yoldaşı, tek tesellisi idi:

«Panaya mu, Theodoro'ya malûm et de bu ay bana daha çok para versin, yüzüğünü getirip yeniden asabileyim. Panaya mu, yarın yağmur yağmasın, camaşır yıkayacağım.»

Ama yağmur yağınca sinirlenirdi:

«*Aman* artık, Panaya mu, senden çok şey mi istedim ki duamı geri çeviriyorsun?»

Epaminonda için etmiş olduğu duaları Panaya kabul etmişti. Rusya'ya sefer yapan bir gemide çalıştığı için şimdi sık sık İstanbul'a geliyordu. Epaminonda'nın her gelişinde Loksandra, birkaç gün için de olsa dertlerini unutuyordu. Büyük önlüğünü takıyor, onun dönüşünü kutlamak hazırlıklarına giriyor ve eğlenti başlıyordu.

Tarnana, limon kabuğu ve kum ile tencereleri ovuyordu. Hele bir keresinde tencere öyle kötü yanmıştı ki Tarnana illâllah demeye başlayınca tencereyi atmak zorunda kalmışlardı. Tencerenin yanmasına, *kuvvet-macunu* pişirmeye kalkan Epaminonda sebep olmuştu.

Kuvvet-macunu, cinsel güçsüzlüğe iyi gelen bir ilâçtı. Bu ilâcın formülünü Epaminonda İranlı mı, Çinli mi ne, bir lostromodan almıştı. Ama ilâcı, yılda bir defa hazırlayıp *caba* olarak dağıtacağına dair lostromoya söz vermişti. Kimbilir neden! Belki de Afrodit'e bir çeşit adaktı bu...

Epaminonda bir gün mutfağa inmişti. Büyük ocağı yakmalarını istedi. Loksandra, tatlı pişirmek istiyor olsa gerek diyerek ocağı yaktı. Ama, mutfaktan baharat kokuları gelmeye başlayınca ve Epaminonda, ne pişirmekte olduğunu ve pişirmekte olduğu macu-

nun ne işe yaradığını açıklayınca, Loksandra mutfaktaki büyük bıçağı kaptığı gibi onu kovalamaya başladı. İşte tencere o gün yanmıştı. Ay-Stefano anlaşmasının imzalanmasından beş-altı ay kadar sonraydı.

14

Lunca acıya rağmen hayat yine de tatlı.

Sabahın alaca karanlığında salepçinin yabancı olmayan sesi:

«Saaalep, saaaaalep!» diye bağıırıyordu. Loksandra sevinçle:

«Salepçi,» dedi. Demek ki sabah oluyordu.

Günün bu saati ne güzeldi! Sıcacık yatağında, Dimitro'su yanıbaşında ve ikonası başucunda asılı. Güven duygusu.

Birkaç kere burnunu yorganından dışarı uzatıyor: «Hava soğuk.» Eliyle uzanıp Dimitro'nun üzerini örtüyor. Ne de tatlı uyuyordu Dimitro. Küçük bir bebek gibi. Erkekler bazan bebeklere benziyorlardı.

Loksandra, sabahın bu saatlerini çok seviyordu. Yatmadan önce evi dolaşıp kapı ve pencerelerin kapalı olup olmadığını kontrol ettiği akşam saatlerini de seviyordu. Kapısını kapatıp kendisini yatağına attığı ve Guy-guycu'yu dışarı kilitlediği akşam saatlerini. O anda yatağı ne tatlı gelirdi ona!

Yaşamak güzel şeydi ve yaşlandıkça hayatı daha çok seviyordu Loksandra.

Bakırköy'ü ve denizi, denizin nimetleri istiridye, midye ve istakozu seviyordu...

Basamakları denize kadar inen büyük köşk ve sarayları ile Boğaziçi'ni seviyordu. Bin yıllık çınarları, kestane ağaçlarını, şarıl şarıl akan dereleri ve Karadeniz'den bölük bölük balık: kefal, kalkan, kılıç balığı taşıyan haşın akıntıları ile Boğaziçi'ni...

Çam ağaçlarıyla kaplı adaları, adaları çeviren sakin mavi suları seviyordu.

Loksandra bütün İstanbul'u, ilkbahar gelince Pas-kalya yortusu yapan kentliyi ve kendi doğum gününü kutlayan kişileri seviyordu. Nisan güllerini (kabıza birebir), Mayıs güllerini (gül reçeli için), böğürtlenleri (hastanın ateşini düşürür) seviyordu.

Yaz günlerini, masayı bahçeye çıkarıp çınar ağacı altında yemek yedikleri yaz günlerini seviyordu. Gençliğinde, elinde iğne işi orada oturur ve Bosnalı *dondurmacının* sesini duyuncaya kadar beklerdi: Dondurmacı:

«Don-dur-ma kaymaaak!» diye bağırınca çocuklar, ellerinde tabak ve fincanlarla dondurma almaya koşuşurlardı.

Kendisine bir ömürboyu, dopdolu geçen bir ömürboyu böylesine mutluluk vermiş olan İstanbul'u nasıl sevmesindi Loksandra? İstanbul'un tadına doymak için yirmidört saat yeter miydi insana...

Ya sonbahar? Güzel renkleri, yeni kokuları ve yeni meyvaları ile ne diyor sana şu sonbahar? Reçel ve ayva tatlısı yapma zamanı geldi demiyor mu?...

Ondan sonra başka bir *eğlenti* başlıyor. Kış belirtileri ortaya çıkıyor, evini silip süpürüyorsun, *halıları* silkeliyorsun. Dimitro'nun doğum gününü kutlama hazırlıkları başlıyor.

Kışı, öteki mevsimlerden daha çok seviyordu. Kışın bambaşka bir tadı vardı. Evce bir araya geliyor, *soba* ve *mangalları* yakıyorsun ve odaya çınar ve pınar ağaçlarının kokusu yayılıyor.

Kış akşamları kendini kucağına alıp alt kattaki odanda oturuyor, güneşin pencereden içeri vuran son ışıklarını seyrediyorsun. Sofadaki İran halısı koyu vişne çürüğü rengine bürünüyor. Masa örtüsü çilek rengini alıyor. Odanın ortasındaki bronz *mangal* altından yapılmışa benziyor. Dimitro'nun duvarda asılı kehribar tespihinin rengi daha da koyulaşılıyor. Yer-

liyerinde olduğu için sanki canlanıp anlam kazanıyor. Çünkü asılı olması gereken yer orası.

O ara zevkten her yerin mayışıyor ve kendinden geçiyorsun. Gözkapakların ha düştü, ha düşecek derkon dışarıdan Acem *helvacının* okşayıcı sesini duyuyorsun:

«*Ne güzel, ne çiçek, ne ipek ketenhelvaaaaa!*»

O saatlerde Loksandra her zaman alt kattaki odasında minderinde olurdu.

Mutluluk içinde evindeki köşene yaslanıp oturduğun, lâmbaları yaktığın ve çevreni saran yakınların ile akşamın olmasını beklediğin o saat ne güzeldi.

Sokakları arşınlamaya başlayan bekçi, kuyu cinleri ve yatağın sana daha da tatlı gelir.

Ve sonra haydi Allah rahatlık versin. Ve yine bekçi, sopasını kaldırımlara vura vura o gece saatlerinde sokak başlarını beklemeye koyulur.

Saatler, aylar, yıllar böyle geçip gitti. Güzellikle, barış içinde... ve Dimitro'nun ecel saati geldi.

Ve öldü.

Ömrü bu kadardı. Ne hastalandı, ne de acı çekti. Bir sabah, *salepçinin* çıkacağı saate yakın «Loksandra...» demiş ve ruhunu teslim etmişti.

Bütün soyu eve topladı ve dargınlıklarını, kırgınlıklarını unuttular. Zenginliklerini ve fakirliklerini unuttular... insan insana kin tutmak neye?

Dimitro için ağladılar, sızladılar ve onu gömdüler... ve mezar taşına şunları yazdılar:

İYİ KALPLİ, İYİ HUYLU

DİMİTRİOS KONDELİS

(1820 - 1893)

BURADA YATIYOR

Dimitro'nun ölümünü Loksandra, boğazlanmak üzere olan hayvanlarda görülen korku ve başeğışle karşılamıştı. Kendi basit mantığı ile onun ölümünü

kabullenmişti: Dimitro yaşadı ve öldü, çünkü saati gelmişti. Ömrü boyunca yeri, evindeydi. Şimdi ölmüş olduğuna göre yeri, arkadaşı Askepidi'nin, Rizo ve Raktivan'ın gömülü oldukları Balıklı idi. Burası, Loksandra'nın ölmüş yakınlarını bağrına basan ve saati gelince onu da bağrına basacak olan yerdı.

«Çünkü hayat böyleydi.»

/

İKİNCİ BÖLÜM

1

*Çapçanakya, çapçanakya,
Beş küfecik kastanakya.*

Her sabah, yarısı içeride, yarısı dışarıda yatak odasının penceresinden sarkan Loksandra ellerini çırpıyor, mahalle çocuklarını kışkırtıyordu.

İki ön dişini kaybettiği için şimdi dili sürçer olmuştu. Saçları ağarmaya başlamıştı. Kulakları ağır işitmeye başladığından bu yana bağıra bağıra konuşuyordu. Sirtında *mavi* giysisi ve kucagında çocuğu ile karşı balkonda duran Khariklo:

«Sus, Loksandra teyze,» dedi. «*Mahalleyi* ayağa kaldıracağız.»

Ona kafa tutacak o mahalle de kimmiş? Ağızlarını tutsunlar. Bu mahalle onun da mahallesi.

Kotkotino'yu koca olarak almış olan Ploplo şimdi yandaki evde oturuyordu. Köşede, berberin üstünde, eczacı ile evlenmiş ve sevimli bir ikiz doğurmuş olan Sofya oturuyordu. İstavroz Sokağı'na taşınmış olan Danezakena'nın evine ise Khariklo ile kocası Loyotato yerleşmişlerdi. Daha ötede, yüksek duvarların arkasında, Paşa'nın bakımsızlıktan dökülmeye yüz tutmuş bahçesi bulunuyordu. Durum böyleyken, kimmiş çıkıp da ona kafa tutacak olan mahalle?

Loksandra denize bakıyor ve yüreği hopluyor:

«Khariklo, bana bak. Bugün güneyden esiyor. Çok sardalya düşecek demektir. Al da ızgarasını yap. Ama asma yaprağma sar da yap. Asma yapraklarım bir güzel yağla, sardalyayı içine sar ve ızgaraya koy. Yenir ki ne yenir... Mmmm..!» Khariklo:

«Sen bugün ne yapacaksın?» diye soruyor.

«Ben bugün kuş pişireceğim. Tzarmados, Khartali-mi'ye¹ ava gitmişti, bana da getirmiş. İyi olursa sana da gönderirim. Bugün evde misin? Denize gitmeyecek misin? Ama, gitme *duducuğum*, hele şu bahur² günleri geçene dek bekle. Senin çocukların hepsi kız. Götürürsün de bahur lekesi kaparlarsa yazık olur.»

«E, boyunlarına küflü kilit mi asayım?»

«Sıkılma bre. Otur evceğinizde.»

Eliyle işaret yaparak Khariklo'ya, Kliyo'nun kapalı duran penceresini gösteriyor:

«Bana bak, Khariklo...»

Pencereyi yeniden gösteriyor ve eliyle havada daireler çiziyor:

«İşler kötü...»

«Ne var?»

«O iş olmadı...» Elini huni gibi yaparak ağzına götürüyor ve sır verircesine «Evlilik işi...»

«Ba! Bozuldu mu?»

«Oğlanı istemiyor.»

Eliyle alnına vuruyor ve parmaklarıyla karmakarışık işaretler yaparak Kliyo'nun delirmiş olduğunu anlatmaya çalışıyor. Göğsüne vuruyor, yakasını çekiyor. Kliyo'ya artık katlanamayacağını söylemek istiyor:

«Beni yiyip bitirecek. Sabahtan akşama dek gır-gır-gır, gır-gır-gır!»

Khariklo gökyüzüne bakarak istavroz çıkarıyor:

«Allah ona akıl versin!»

«Amin.»

«Ağatho ne diyor?»

1 Bugünkü Kartal olsa gerek.

2 Bahur: Ağustosun ilk altı günü. Bu günlerde denize girmek, açıkta yıkanmak tehlikeli sayılır. Kimi kişilerin yüzlerinde v.s. görülen alaca/mor lekelerin nedeni olarak bu günlerde denize girmek, açıkta yıkanmak gösterilir.

«Onu bunu! Ağatho, İstavroz Sokağı'na* taşınmamızı istiyor. Şimdilerde yeni moda çıktı: Pera, ille de Pera. Eskiden herkes karı, koca aramak için İstavroz Sokağı'na gelirdi.»

«Gerçekten de Bakırköy boşaldı. Türk, Ermeni doldu. Ben de evimi artık İstavroz Sokağı'na taşısam iyi olacak. Oradaki evlerin ne kadar pahalılaştığını görmüyor musun?»

«Haydi, *zevzeklik* etme sen de!»

Avucuyla alnını siliyor:

«Uf, artık sıcaklar bastırır. Hadi, gidip de kuşları pişireyim, kokmasınlar.»

Çocuğa son bir öpücük gönderiyor ve içeri giriyor. Merdivenleri inerken:

«Canım benim, *ciğerim* benim...» diye mırıldanıyor.

Sonra gözüne istavroz çıkarıyor. Mutfağa girince yeniden istavroz çıkarıyor.

Tarnana, tüyler arasında mutfağın ortasında oturmuş, kuş yoluyor.

«Bre Tarnana, bugün sol gözüm çok seğirdi durdu.»

Tarnana başını kaldırmadan:

«E, *iste*, insan göreceksin.» diyor.

«Neden? Her gün eşeklerden başka gördüğüm mü var ki bugün insan göreceğim?»

Loksandra'nın şakalarından bu ve Tarnana gülüyor.

«Çok *budalasın*, bre Tarnana. Sultana nerede?»

«Yatağında.»

«E, bırak öyleyse.»

Sultana ellilik olmuştu ve beli ağrıyordu. Önceki gün Loksandra çokça yumurta akı ile rendelenmiş sabun dövmüş, onun beline bağlamıştı. Kollarını sıvarken Loksandra «Cık! Cık! Cık!» yaptı. Yıllar na-

* İstavroz Sokağı, bugünkü Galatasaray.

sıl da geçmişti! Dimitro öleli kaç yıl olmuştu? Cık! Cık! Ne idik, ne olduk! Şu Theodoro dersen...

Yutkunuyor ve ağlamamak için kendini zor tutuyor. Theodoro değışmişti. Zengin olmaya başladığı günden bu yana yüzünü unutmuşlardı. Evlerine adım atmaz olmuştu. Onlar da gidip kendisini görmeye cesaret edemiyorlardı.

Çok üzgün olan Loksandra şimdi artık *mahalle*-de, mahallenin çocuklarında, mahallenin köpeklerinde ve her sabah penceresinden içeri tatlı tatlı bakarak kendisine kahve pişirmesini bekleyen mahalle *bekçisinde* teselli buluyordu. Gözüne ayazma suyu damlatmak için gelen Tatar yumurtacıda teselli buluyordu. Hiç aksatmadan gittiği, *dolmalarını* yediği, kendisini geğirten ve içini açan ayazmasını içtiği Balıklı'da teselli buluyordu.

Loksandra nerede teselli bulmuyordu ki... Her sabah penceresinden seyrettiği denizde, güneşte, yağmurda ve yağmur dinince bahçesinde ortaya çıkan salyangozlarda, ama ne salyangozlar... Ak-ak ve her biri nah şööööyle. Bu salyangozlar sonra, içine *bolca* mercanköşkü katılmış yahni oluyordu. Her şeyi yerli yerinde yaratmış olan Tanrı'ya şükürler olsun. Kliyo evlenmiyor ise, kendi şansındandı.

İşte bu düşünceler içinde olduğu bir sabah kapı çalınmış ve Epaminonda, Yorgaki ile Bakırköy'e gelmişti.

2

Gözü Loksandra'yı hiç yanıltmamıştı. Gözünün o gün o kadar çok seğirmesinin nedeni Epaminonda'nın bir önceki gece Galata'ya ayak basmış olmasıydı.

Epaminonda'nın *vapuru* Kuin Bes limana girer girmez, Abanoz Sokağı'nda ev işleten Madam Mari bunu duymuş ve bütün kızlarını yıkansınlar diye ha-

mama yollamıştı. Kapılarını halka kapatmış ve Kuin Bes'in tayfalarını beklemeye başlamıştı.

Loksandra'nın bunlardan hiç haberi yoktu. Abanoz Sokağı'nın bile nerede olduğunu bilmiyordu. Ramazan geceleri konaklarda yapılan işret âlemlerinden de haberi yoktu. Loksandra gibi kişiler geceleri yorganlarına sarınıp vicdanı temiz kişilerin uykusunu uyuyorlardı. Türk bekçi ve yumurtacı ile arkadaşlık etseler de, kızları Türk konaklarına ayak basmıyorlardı.

Kuin Bes'in tayfası arasında bu defa, geminin birinci makinisti «İngiliz» de vardı. İngiliz, gemideki herkesçe sevilen levent bir deniz-kurdu idi.

«İngiliz» Yorgaki'nin bir kötü huyu vardı: İçki. Gemi seferde iken ve o makina dairesinde çalışırken ağzına bir damla şarap koyamazdı. Gemi demir attı mı, dut gibi olurdu Yorgaki. Şarapla değil, İngiliz cini ve viskisi ile sarhoş olurdu. Sarhoşluğu kötüydü.

Buna rağmen tayfa onu severdi, çünkü kendi halinde ve dobra bir kişiydi. Kaptan da severdi onu, çünkü çok iyi bir makinistti. Madam Mari'nin kızları da ona bayılırlardı, çünkü eli-açıktı ve gitar çalmasını biliyordu.

*Maryoka, ta potirya spas' ta,
Maryoka, tsakise ta ki as' ta,
Me ta kherakya su...¹*

Ve Maryoka o gece bardak kırıyordu. Tombul ya-nağında beni ve iki kaşı arasına düşmüş perçemi ile veryansın ediyordu bardaklara Maryoka. Madam Mari bardakları dolduruyor, Yorgaki parasını ödüyordu.

Gün doğmasına yakın Yorgaki ile Epaminonda,

1 O narin ellerinle / Kır bardakları, Maryoka / Ez bardakları gitsin, Maryoka.

sarmaş dolaş kendilerini Madam Mari'nin evi önündeki kaldırımında buldular. Ceplerinde metelik kalmamıştı. Yorgaki:

«Şimdi ne yapacağız, Epaminondacığım?» diye sordu.

«Yol paramızı Madam Mari'den borç alalım, sonra da Bakırköy'e nineme gidelim.»

«Paramız kalmadığına göre sonra ne yapacağız?»

«Ninemden alırız.»

«Ninen nasıl biri? Bize para verir mi ki?» Epaminonda:

«O-o-o...» yaptı. «Ninem altın küpü bulmuş. Kömürlüğü kazmış altın bulmuş. Parası çok ve bize de verecek. İyi kadındır ninem.»

Ve ağlamaya başladı. Epaminonda ne zaman içse hemen romantikleşir ve ninesini hatırlayınca da duygulanıverirdi.

Galata Köprüsü'nden vapura bindiler ve güverteye oturdular. İlk sabah vapuruydu bu ve güverte boştu. Her biri birer kanepe seçip uyumaya başladılar. Bakırköy'e varmadan ayıldılar. Ağustos havası istahlarını açmıştı.

Kapıyı onlara Kliyo açtı. Alinyazısı işte: Sultana hastalanmış ve Kliyo o sabah erkenden kalkmıştı. Oysa ki her gün saat onlara kadar uyur, kalkınca pembe çitakisini¹ giyer, deniz mavisi kuşağını takardı. Pembe ona ne de yakışırdı...

Kliyo'nun boyu uzamış, incelmışti. Kalçaları dar, memeleri çocuğumsu idi. Koyu kestane renkli gür saçları vardı. Kırmızı olan dudakları o anda daha da kırmızı görünüyordu. Derisi bembeyazdı. Kliyo'nun en büyük *kozu* boynu idi: Uzun ve beyaz. Fildişi gibi.

1 Çit, ya da çitar: (Türkçe) pamuktan dokunmuş basma, ipek ve pamukla dokunan bir tür kumaş. Sonunda Rumca küçültme takısı -aki: basmacık.

Kapıyı açar açmaz şaşırdı, Epaminonda'nın boyuna sarıldı ve sarılırken o narin ve küçük elleri Epaminonda'nın arkasında duran Yorgaki'nin yüzüne değecek gibi oldu. Çocuk elleri gibiydi bu eller. Her nedense o anda aklına yasemin kokusu geldi Yorgaki'nin.

Oysa ki burnuna yasemin kokusu filân geldiği yoktu, çünkü mutfığa inen merdivenin başındaki kapı açıktı ve Tarnana kuşları tütsülüyor, Loksandra soğan kavuruyordu. İçeriden tak tak havan sesi, «Pist», «Canın çıksın» gibi sesler geliyordu. Bir ara «Ah, tutun şunu» sözleri ve arkasından yere yıkılan oturağın takırtısı, merdivenlerde ayak sesleri duyuldu. Epaminonda, Yorgaki'yi tanıtmaya kalmadı Loksandra, saç başı dağınık, sol elinde bir bıçak mutfığın merdiveninde göründü.

Kiremit renkli bir kedi, ağzında bir kuşla kurşun gibi Kliyo'nun arkasından geçti ve alttaki oturma odasına daldı. Odadaki papağan «Dudu! Dudu!» diye bağırmaya ve kafesinde tepinmeye başladı. Açık kapının önünde durmakta olan Epaminonda:

«Neneka!» diye bağırdı. «Sana arkadaşım Yorgaki'yi getirdim...»

«Nankör seni, yakalayın şunu, yakalayın da öldüreyim şu nankörü!»

Yorgaki bir fırlayıшта kendini kapıdan dışarı attı ve koşmaya başladı. Epaminonda da onun arkasından koşuyor ve:

«Bre sana demiyor, kediye kovalıyor.» diye bağıırıyordu. «Dur diyorum sana.»

Yeniden avluya döndüklerinde Kliyo ortada yoktu. Loksandra avlunun ortasında ellerini yana açmış duruyordu. Epaminonda'yı beş yıldır görmemişti ve *misafirinin* farkına bile varmadan onu kucaklamaya koştu. Canın çıkmasın emi'ler arasında çeneler titremeye, burunlar çekilmeye, gözler yanmaya ve se-

vinç gözyaşları akmaya başladı ve sonunda sıra tanışmaya geldi:

«Bu, *vapurun* birinci makinisti arkadaşım Yorgaki; bu da ninem.»

«Hoşgeldin, oğlum, hoşgeldin,» diyerek kollarını açan Loksandra, Yorgaki'yi kucakladı.

O anda Yorgaki kendini geniş, derin ve sakin bir limana demir atmış gibi hissetti.

Çok küçük yaştayken annesini kaybetmiş ve kendisinden pek sevgi görememiş olduğu zayıf, sofı ve İdra adasının sayılı kişilerinden olan anne-annesi Bab-Zongo'nun elinde büyümüşü. Yürümeye başlar başlamaz. Yorgaki, denizi kendisine ana edinmişti. Büyüyünce, makinistlik işi sevgilisi olmuştu.

Kliyo, ağlamaktan kızarmış gözleriyle masada oturuyordu. Banyo yapmıştı ve saçları hâlâ ıslaktı. Ağladığı belli olmasın diye yüzüne pudra sürmüştü. Yemek odasına sıkılarak ve yüzünde zoraki bir gülümseyişle girmişti.

Yorgaki ona acıyordu. Sanki bir el yüreğini sıkıyor gibiydi. Çitakisinin altından narin omuzları ve çocuksu memeleri seçiliyordu. Kliyo, otuziki yaşında olmasına rağmen çocuğa benziyordu. Mutlu olmayan, bir çocuk. Yorgaki hafifçe onun elini sıktı ve sandalyeyi çekerek oturmasına yardım etti. Onu kucaklamayı, sokakta bulduğu sahipsiz kedilere yaptığı gibi, onu da alıp bağrına basmayı ne kadar isterdi!

Kliyo kıpkırmızı olmuş ve sonra yine sararmıştı.

Yorgo ona şimdi daha çok acıyordu. Bir parça lâkerda koparıp onun tabağına koydu. Bardağına şarap doldurdu. Şarap şişesini okşayarak:

«İyi şarap.» dedi.

O sırada Tarnana içeri girdi ve elindeki içi patlıcan dolu büyük tabağı Loksandra'nın önüne koydu. Yağlı, patlıcan dolması, içinde *bolca* çamfıstığı ve kuru üzüm bulunan patlıcan dolmaları. Loksandra, kırk yıllık dostu imiş gibi onun kulağına eğilerek:

«Bunlarla hemen karnını doyurma,» dedi ve göz kırptı: «Bende daha bıldırcın da var.»

Sonra yüzü asıldı. Ayine hazırlanan bir papaz gibi, masanın üzerinde elini kaldırdı. Ağır ağır çattalla kaşığı aldı ve büyük bir saygıyla patlıcana uzanarak servise başladı. Ellerini kullanışı, gözleri okşuyordu. Elleri de yaşlanmıştı ama çirkinleşmemişti; derisi şimdi eski fildişini andırıyordu. Yorgaki:

«Bu ellerin güzelliğini nasıl koruyorsun?» diye sordu.

Loksandra hemen yanıt vermedi. Önce servis işini bitirdi. Sonra başını ondan yana çevirdi:

«Limon kabuğu ile. Aklında olsun. Yazın domates, kışın limon kabuğu ile.»

Öğleden sonra Kliyo onları Bakırköy'ün dış mahallerinde gezdirdi. Döndüklerinde onları bir sürpriz bekliyordu. Loksandra, bahçedeki büyük çınar ağacının altına büyük masayı kurmuş ve bütün mahalleyi çağırmıştı. Dostlar, tanışlar Epaminonda'yı görmek için toplanmışlardı. Onlarla birlikte mahallenin köpekleri de bahçeye doğru yürüyüşe geçmişlerdi. Kediler de toplanmış, berber gitarını alıp gelmiş ve papagan kafesi çınar ağacına asılmıştı. Gerçek yeryüzü cenneti.

Yıllar, uzun yıllar var ki ev böylesine bir eğlence görmemişti. Şarkılar söylediler, oyun havaları eşliğinde oynadılar, Kliyo herkesi kahkahadan bayıltacak fıkralar anlattı. Ne incelik, ne şakacılık... Yorgaki gözlerini ondan ayıramıyor, bıkmak bilmiyordu. Bekçi gelince Loksandra bir tabak meze doldurdu, ona seslenerek gelip almasını söyledi:

«Gel, bre Memet, Allah iyiliğini versin, ela»¹.

Loksandra'nın, kızını evlendirdiğini sanan Mehmet ayrılırken:

«Allah onları sana bağışlasın, hayırlı olsun.» dedi.

Deli Lungru, bekçinin sözlerini Yorgaki için Rum-

1 Ela: Yunanca «Gel».

ca'ya çevirince Kliyo utandı. Loksandra ellerini çırp-maya başladı ve bekçinin arkasından «Amin Memet, duan kabul olsun.» diye seslendi. Hep birlikte şarkı söylemeye başladılar:

Gel, bre Haralambi, bir evlendirelim seni...

Az sonra Ağustos ayı doğdu, bardaklar şarap dol-du ve *eğlenti* sabahın erken saatlerine kadar uzadı.

Ertesi gün Kliyo, Epaminonda ile Yorgaki'yi Ta-tavla'ya götürdü.

Tatavla'yı görünce Yorgaki gözlerine inanamadı:

«Yahu, burası Yunanistan!» diye söylenip duru-yordu.

Ağatho'nun evi pek zengin evine benzemiyordu, ama şimdi, iki oğlu büyümüş ve levent yapılı iki at-let olmuş oldukları için, yine de daha rahat yaşıyor-lardı.

Ağatho şişmanlamıştı. *Fıstıklı*, bol bir *fistan* var-dı sırtında ve körpecik bir kızmış gibi sevinç içinde ortada dönüyordu.

Son Bakırköy vapuruna bindiler. Güverteye otur-dular. Kliyo:

«Ah, annem deli olmuştur. Geciktik.» dedi.

«Daha erken sayılır.»

«Ne dediniz, canım?»

Kliyo, yaşamı boyunca bir kez olsun son vapura kalmamıştı.

«Yalnız olduğunuz zaman akşamları nasıl vakit geçiriyorsunuz?»

«Uyuyoruz. Yani, annem uyuyor, ben kitap oku-yorum.»

«Öyleyse, pek çok kitap okumuş olacaksınız.»

Kliyo:

«Babamın kitaplığı bana kaldı.» dedi ve denize bakmak üzere başını çevirdi.

Yorgaki, elini uzatarak:

«Başınızı çevirmeyiniz.» dedi.

Kliyo'nun dizleri gevşemeye başladı ve nasıl olduğunu anlamadan kendini, Yorgaki'nin kolları arasında buldu. Başını, onun göğsüne yasladı ve titremeye başladı. Öteki ise yüzünü kızın saçlarına gömmüş, sırtını okşuyordu.

Vapurun düdüğü hısladı, Bakırköy'e varmışlardı.

Ertesi gün, *misafirleri* saat sekizde, Galata'da beklemekte olan vapurlarına yetiştirmek için herkes erkenden uyandı. Kuin Bes, Odesa'ya gidiyordu.

Loksandra, Yorgaki'nin önüne yarım çanak *kaymak* ve *bolca* bal koyarken:

«Sizi bir daha ne zaman göreceğiz?» diye sordu.

«Odesa'ya gidiyoruz, Kira Loksandra, ve iki haftaya kadar İstanbul'a döneceğiz.» Loksandra:

«*Aman*, ne sevindim!» diye bağırdı. «Bir dahaki gelişinizde size *hünkârbeğendi* pişiririm.» Epaminonda:

«Ah, neneciğim,» dedi. «Bir dahaki gelişimizde sizi göremeyeceğiz, çünkü vaktimiz olmayacak. İstavroz Sokağı'nda olsaydınız, gemi yola çıkmadan önce bir koşuda gelip sizi biraz görecektik zamanımız olurdu. Ama, Bakırköy'e gelecek olursak gemiye dönecek vakit kalmaz.»

«Öyleyse, bir daha ne zaman görüşeceğiz?»

«Vapurumuz sık sık İstanbul'a uğruyor, ama yükünü boşaltır boşaltmaz hemen yola çıkıyor. Bakırköy'e gelecek zamanımız hiç olmuyor.»

Kliyo, Epaminonda'nın ayağına bastı, Yorgaki'nin elini çekti ve yüksek sesle:

«Eninde sonunda İstavroz Sokağı'na taşınacağız. Bu durum daha ne zamana kadar sürecek... Adem'in sürdüğü iki yalnız kadın!»

Loksandra kuru kuru öksürdü. Yorgaki:

«Bravo, bravo!» diye bağırdı. Epaminonda:

«O zaman sizleri daha sık görebiliriz.» dedi. Loksandra:

«Orası öyle de, hele bir taşınalım,» dedi. «Er-geç olacak bu iş artık.»

Bu sözleri «Er-geç hepimiz öleceğiz» der gibi bir tavırla söylemişti. Öyledir, hepimiz günün birinde öleceğimizi biliyoruz. Ama yine de... Ama yine de ecel saati gelip çattı mı inanmıyoruz.

3

Aradan aylar geçti. Kış geldi, bitti ve bahar girmeye başladı. Karlar eridi, yağmurlar başladı ve yağmurlar arasında güneşli günler.

Loksandra'nın bahçesinde salyangozlar ortaya çıktı. Çınar, yeni yapraklara büründü. Yağmurların yıkadığı defne, daha da yeşil görünüyordu. Paşa'nın bahçesini ot kaplamıştı ve hava, yabani menekşelerin buruk kokusu ile doluydu. Orada, burada, Loksandra'nın marulları ve turpları arasında afyon çiçekleri tomurcuk açıyorlardı. Kır langıçlar, eski yuvalarına dönmekteydiler. Bakırköy'ün bütün çayırıları papatya doluydu.

Mart geliyor. Yeni reçel, tatlı yapmak için Loksandra *kavanoz*larını hazırlıyor. Lâvantaları için tülbentten torbacıklar dikeyiyor. Dantelli yazlık *perdeleri*ni yıkayıp kolalıyor. Mutfağın badana istediğini, bahçe kapısı önüne biraz çimento dökülmesi gerektiğini hesaplıyor. Tarnana'nın, şu yana sarkan hanımeline de bağlaması gerekiyor.

Şimdi Loksandra, uykuya kaptırdığı saatlerine ya-nıyor. Baharın tadını çıkarmak için artık daha da erken uyanıyor. Gözleriyle, burnuyla, kulaklarıyla, derisindeki deliklerle baharın tadını içine sindiriyor. Loksandra'yı, gözlerini bağlayıp hiç bilmediği bir yere bıraksanız ve sonra da ona, nerede olduğunu sor-sanız size derdi ki «Nerede olduğumu bilmiyorum, ama Bakırköy'de olmadığımı biliyorum.» Bakırköy'ün havası onun derisine işlemiştir.

O sabah gelir gelmez Elengaki:

«Tü, tü, nazar değmesin!» dedi. Durup dururken ve kızlarını yanına almadan çıkıp gelen Elengaki'yi karşısında gören Loksandra şaşırdı. Nesi vardı ki? Keyifsiz görünüyordu.

«Hoşgeldin.»

Üstünü değiştirmesi için onu yatak odasına götürdü. Eline bir giysi tutuşturdu.

«Al şu terlikleri de... Oh söyle, rahatladın mı?»

Giysisi çok uzun geldiği için belinden bir kayışla bağlamıştı. Bahçeden kuş cıvıltıları geliyordu. Elen-gaki:

«Mart güzel ay,» dedi ve sustu. Loksandra dayanamadı:

«Ne var, Eleni? Söyle bana.»

«Bir şey yok, canım. Ne olsun ki? Beterinden sakla, Panaya mu!» Biraz sonra:

«A, Loksandra, sana söylemeyi unuttum: Ev bulundu. Benim mahallede, Taksim'e yakın. Theodoro kaporasını verdi.» Loksandra:

«Ne evi?» diye sordu.

Sanki, taşınabilmek için İstavroz Sokağı'nda ev aradıklarını bilmiyordu.

Mart ayı içinde isterlerse eve taşınabileceklerdi

«Hele şu Evangelizmos ve Orthodoksiya¹ geçsin, bakarız.»

Orthodoksiya geçti, İstavroz Kutlama da geçti ve derken, son olarak Bakırköy usulü balık pişirebilmek için Kiryaki ton Vayon'u² beklemeleri gerekti. Sonra Büyük Hafta geldi. Olan olmuşken Paskalya'yı da beklememek günah olurdu!

Paskalya'dan beş gün sonra Zoodokhu Piyi idi. Loksandra, Balıklı'ya da mı gitmesindi? Meryem Ana kötülüklerden saklasın! O yıl Loksandra perişan bir halde Balıklı'dan dönmüş ve hastalanmıştı. Kendine

1, 2 ve diğerleri dini bayram günleri.

gelip ayağa kalkıncaya dek Mayıs ayı geldi. Mayıs'ta gül reçeli yapmasa olmazdı, çünkü güller senin keyfini beklemez, göz açıp kapayana mevsim geçiverirdi.

O, bu derken, Haziran ayı içinde evden taşınma hazırlıklarına başladılar. En başta içeriye çamaşırlar geldi. Büyük çamaşır kazanı iki tabure üzerine yerleştirildi, kül elendi ve külü süzecek olan bezler ortaya çıktı. Defne dalları ve küllere katılacak yumurta kabukları hazırlandı. Akşama doğru çamaşırcı kadın Kona-Smarağdı çıkıp geldi.

Çamaşır yıkama işi bir hafta aldı. Kurutma, ütü ve yama yapma derken bir hafta geçip gitti.

Sonra, eşyaları denk yapma işi başladı. Önce, iyi servis takımları kaldırıldı. Sonra korniş ve çerçeveler çıkarıldı. Yardım etmek için mahallenin bütün kadınları Loksandra'nın evinde toplanmışlardı. Ağatho ile Efterpi de gelmişlerdi.

Kimileri, giysileri katlayıp üstüste yığıyor ve kimileri de lâmbaları yerinden çıkarıyor, etajerleri boşaltıyordu. Tahtalar çatırdıyor, sıvalar dökülüyor, ev inliyordu. Loksandra çılgın tavuklar gibi oraya bu-
raya bakınıyor, herkesin ayaklarına takılıyor, elinde küflü bir dikiş kutusu ve lâstik kabızlık şıngısı, birkaç eski çocuk eşyası olduğu halde şaşkın şaşkın ortalıkta dolaşıyordu.

Bunları nereye koysaydı? Çaresiz çevresine bakıyor. Yoksa atsa mıydı, ama nasıl atsındı? Atılır mıydı hiç bu şeyler?

«Loksandra teyze, yer halısını buradan topla. Neyi götürüp neyi götürmeyeceğini gel, ayr; çünkü yeni evde *yüklük* yok.»

Ne yapsın diyor? Kendi yer halısını mı? Yer halısı kendi malı değil mi?

«Hepinizi şeytan çarpsın sizin, e mi!»

Onu bu halde görüp ürkmemek elde mi? Çileden çıkmış Loksandra:

«Çekin ellerinizi eşyalarımдан!» diye bağırmaya

başladı, saçlarını yoluyordu. «Hepiniz dışarı! Dışarı dedim, anlamadınız mı? Ne dolanıp duruyorsunuz burada, ne diye altüst ediyorsunuz ortalığı? Evimi yıkmaya mı niyet ettiniz, yoksa? Şu, yıllardır gözüm gibi baktığım evceğizimi mi?»

Loksandra, evine gözü gibi bakardı. Bu eve olan tutkusu yüzünden, yıllardır Sultana ve Tarnana ile bir arada yaşayan bir rahibeye dönmüştü.

«*Canım, cicim, kokona...*»

Tarnana, Loksandra'nın elini dürtüyordu. Getirmiş olduğu su dolu bardağı onun yüzüne doğru uzatıyordu.

«Kliyo nerede, Allah aşkına, ortalığı toplasa ya?! Böyle iş olmaz ki, geceyi edeceğiz.»

Kliyo nerede? Yok. Günler var ki Kliyo, aniden ortalıktan kayboluyor ve sonra yine ortaya çıkıyordu. Kimi kez onu, bahçede oturmuş, dalgın dalgın ve saatlerce bir ağacı, bir taşı, ya da çöp tenekesini seyrederken buluyorlardı. Kimi kez de yaya olarak tâ Ay-Stefano'lara kadar gidiyordu. Kliyo bu haline, kendisi de bir anlam veremiyordu. Bildiği bir şey vardı: Acı çekiyordu. Buraları bir daha göremeyeceğini biliyor ve üzülmüyordu. Adım adım, karış karış gezinmek ve buradaki her şeyi tekrar tekrar görmek istiyordu...

Yataklar söküldü, çuvallar dolduruldu. Tulumbarcılar gelip hepsini aldılar. Ev boşaldı, süpürüldü. Yeni bir kiracı çıkana kadar eve bakacak olan berber anahtarı teslim almaya geldi. Loksandra, anahtarı ona verdi. Kapının önüne arabalar geldi. İçine Balıklı'lı Meryem Ana ikonasını sarmış olduğu işlemeli bohçası kucağında olduğu halde Loksandra, yerinden sökülmüş kanlı bir diş gibi evinden çıktı. Tek bir söz söylemeden, sağa sola bakmadan, kimseyi selâmlamadan çıktı dışarı. Arabaya girip oturdu, elinde papağanlı kafesi tutmakta olan Sultana'yı yanına çağırırdı. Tarnana, kedileri taşıyan sepeti onların ayakları

dibine koydu ve kendisi de arabaya çıkıp yanlarına oturdu. Elinde, içi gaz dolu camdan mutfak lâmbasını tutuyordu.

Baştaki araba yola koyuldu, onun arkasından, Ağatho, Kliyo ve Efterpi'yi taşıyan ikinci araba harekete geçti. Onları vapur iskelesine kadar uğurlamak üzere bütün Bakırköy peşlerine takılmıştı.

Vapur iskelesine varır varmaz Kliyo merdivenleri tırmanarak güverteye çıktı, öbürleri de onun ardından yürüdüler. Ağatho:

«Gel, anacığım, ikonayı bana ver de yukarı çıkmaya yardım edeyim.» dedi.

«İstemem,» dedi Loksandra. «Ben buraya oturacağım.»

«Nereye? Hanımların yanına mı?»

«Evet, hanımların yanına oturacağım. Burası sakin, beni kendi başıma bırakın.»

Bağırarak:

«Haydi, gidin dedim ya. Beni rahat bırakın.»

Ağatho, *haremlüğün* kapısını açtı, Loksandra içeriye girdi. İçerisi yarı yarıya doluydu. Kafesli pencere-lerin altında çepeçevre kanepeler vardı. Beş-altı hanım, çarşafalarını çıkarmış ve başlarında eşarpları olduğu halde kanepede bağdaş kurmuş oturuyorlardı. Her biri pabuçlarını çıkarıp önünde yere koymuştu. Elleri kınalı genç bir hanımcık, sapından tuttuğu horoz şekerini zevkle yalıyordu. Sol köşede, tombul bir hanım sigara içiyor ve yavaştan şarkı söylüyordu: «*Beniiii bir gün...*» Loksandra'nın karşısında, kucığında çocuğu ile soluk benizli küçük bir kız oturuyordu.

Loksandra şapkasını çıkardı. Yakasını çözdü ve başını arkasındaki duvara dayayarak içten bir «Ah!» çekti. Burası iyiydi, kendisini tanıyan yoktu. Gözlerini kapattı ve kucığındaki ikonayı göğsüne bastırdı. Kapalı göz kapaklarının arasından gözyaşları sızmaya başladı.

Az sonra, sıcak bir elin, şefkatle kendi elini okşamakta olduğunu hissetti. Öylesine tatlı bir okşayıştı ki bu, kesilmesin diye gözlerini açmadı. Çevresinde alçak sesle konuşulduğunu duyuyordu. Birisi, yüzünü yellemekte idi. Gözlerini açtı ve güzel, insan-cıl ve merhamet dolu gözlerle çevrilmiş olduğunu gördü.

«Vah! Vah! Vah! *Zavallı* kokona.»

Yüzüne yelpaze tutmakta olan hanımcık, Loksandra'ya Rumca:

«Taşınıyor musunuz?» dedi.

«Evet, gidiyoruz, ayrılıyoruz. Darmadağın olduk, bunca yıllık evimizden söküldük ve modaya uyduk: Pera'ya taşınıyoruz. Evimin direği kocamı kaybettim ve çocuklar benimle istedikleri gibi oynuyorlar.»

Şaşkınlıkla bu sözleri söyleyen Loksandra, gözyaşlarını yine tutamadı.

Kucağında çocuğunu tutan Hanımaki:

«Gönlünü sıkma, kokona,» dedi. «Beterin beteri var. Ya çocuğu elden gitmek üzere olan ben ne yapayım?» Loksandra, gözyaşlarını silerek:

«Aaa, çocuğun nesi var?» diye sordu.

«Gece-gündüz altını pisletiyor. Doktora götürüyorum.»

«Vah! Vah! Vah!» deme sırası bu kez Loksandra'ya gelmişti.

Rumca konuşan hanım yerinden kalkarak Loksandra'ya lokum tuttu:

«Ye, kokona, kaymak gibi.»

Loksandra, lokum almak üzereyken durakladı. İçinden «Bu paçavra,» diye düşünüyordu. «Türkleşmiş bir Rum olsa gerek.» Ve ona soruyor:

«Sen, bu kadar güzel Rumcayı nerede öğrendin?» Hanımaki:

«Girit'liyim,» diyor. «Lokum alsana, *canım*, tapta-ze hepsi.»

Bu arada Kliyo, hiç konuşmadan, içini dışını bil-

diği bu yerlerin yavaş yavaş gözlerinin önünden kayboluşunu izliyordu. İşte, askılı kuleleri ile Bizans duvarları. Tsimiski'li Yoannis'in¹ zamanından beri hâlâ ayakta duruyorlardı. Kaç kere yıkılmışlar, kaç kere yerinden onarılmışlardı. Yedi kuleden yalnız dördü kalmıştı. Söylendiğine göre, alaşağı edilen Sultanları, Yeniçeriler buraya hapsederlermiş. Kesilen kelleleri, şu yakınlardaki bir kuyuya atılmış. Bu duvarlar neler görmemişti ki!... Kliyo birden:

«Ağatho,» diye seslendi. «Sultana'yı göndermeyecek misin, gidip bir baksın annemiz ne alemde?»

O sırada Loksandra, aşağıda, hanıma, Girit'te ne tür yemekler pişirdiklerini soruyordu ki ağlamaya başlayan çocuk yüzünden konuşması kesildi.

Yerinden kalkan anası çocuğu, altını temizlemek üzere kanepeye yatırmak istedi, ama çocuk daha da çok zırlıyordu. Genç ana şaşkınlık içinde uğraşıyordu. Kadına baktıkça Loksandra'nın yüreği ağzına geliyordu: «Çocuğu üşüteceksin, be canım. Canım, ellerinin arasından kayacak çocuk...» Dayanamayan Loksandra:

«Mori!» diye bağırarak ileri atıldı.

İkonasını, hanımın yanına bıraktı ve çocuğu almak üzere koştu. Çocuğun anasını dirseğiyle iterek:

«Kalk oradan!» dedi.

Görgülü, kocaman eliyle bebeği bacaklarından tutup kıcını kaldırdı. Öbür eliyle ıslanmış kundak bezini çekip çıkardı ve onun yerine yavaş yavaş kuru bezleri yerleştirdi. Eğilip bebeği gözden geçirdi:

«Hmmm, derisi kızarmış. Altını değiştirirken çocuğu papatya susuyla yıka, sonra iyice kurula ve daha sonra da zeytinyağı sür. Zeytinyağı, anladın mı?»

Rumca bilen kadını, kolunun yeninden çekerek:

«Söyle, mori, Türkçe söyle de iyice anlasın, pek ahmak bu.»

1 Bir Bizans tefuru.

Az sonra:

«Aaaa... bu çocuğun göbeği düşmüş de ondan ağ-
lıyor. Görmüyor musun, göbeği dışarı fırlamış? Allah
cezanı vermesin, doğurmasını bilirsin, bakmasını bil-
mezsin. Çocuğun göbeğini bağlamam gerek. Kuşağı-
nı ver bana.»

Türk kadını, kuşağını neden istediğini anlamıyor.
Loksandra:

«Ver, mori, kuşağını!» diye bağılıyor ve kuşağı
zorla kadının belinden çekiyor.

Öbür Türk kadınları yaygarayı basıyor.

O anda *haremlğin* kapısı açıldı ve Sultana ba-
şını içeri uzattı:

«Hanımcığım, bir şey istiyor musunuz?» dedi ve
sustu.

Kapıyı kapatıp yukarı koştu. Soluk soluğa güver-
teye vardı. Yarı baygın bir şekilde:

«Koşun, yetişin!» diye bağırdı. «Hanım delirmiş.
Türk kadınlarına saldırıp saçlarını çekiyor. Haremlik-
te *şamata* oluyor.» Ağatho:

«Hep sizin yüzünüzden!» diye bağırdı. «Kadını de-
li ettiniz. Bakırköy'den taşınmak için bu kadar diret-
meniz çok mu lâzımdı?»

Hepsi merdivene koşular, basamakları ikişer iki-
şer atlayarak aşağı indiler. Haremlğin kapısını açtı-
lar, ne görsünler? Ortalık sülman. Loksandra orta-
ya oturmuş. Ayakları üzerine sermiş olduğu beyaz bir
türbanı sargı gibi katlamış, elinde iğne iplik, sargı-
nın ortasına bir düğme dikmeye çalışıyor. Kliyo kor-
ku içinde:

«Ne yapıyorsun, anne?» diye sordu.

«Ne yapayım istiyorsun? Bebek için kuşak diki-
yorum. Anası *hayvanın* teki.»

Başını kaldırıp bakıyor. Efterpi'nin korkulu yüzü-
nü görüyor.

«Ya size ne oldu ki buraya taşındınız? Haydi, gi-
din diyorum.»

Efterpi, Ağatho'nun kulağına eğilerek:

«Bir şey yokmuş, canım.» dedi.

Gittiler. Loksandra ayağa kalktı ve çocuğu yeni-
den sardı. Tü-tü-tü yaptı, üzerine istavroz çıkardı ve
anasının kucağına verdi:

«Emzir şimdi.»

Çocuk memeyi kaptığı gibi emmeye başladı. Ana-
sına:

«Görüyor musun?» dedi Loksandra. Giritli'ye dön-
dü:

«Bana bak. Söyle ona, doktora götürmesin çocu-
ğu, öldürürler vallahi. Eczaneden kireçli su satın al-
sın. Anladın mı? Emzirmeden önce bu sudan çocuğa
biraz içirsin. Birşeyciği kalmaz. Sen beni dinle. Ana
sütü en iyi ilâttır.»

Loksandra yerine döndü ve ikonasını, yanbaşı-
nda heykel gibi oturmakta olan kadının kucağında gö-
rünce titredi. Delilik ettim, çok delilik ettim diye ge-
çirdi içinden ve gizli gizli istavroz çıkardı, «Bağışla
beni, Panaya mu.» Bohçayı ucundan kaldırıp ikonayı
öptü.

Şişman kadın:

«Öptüğün ne, kokona?» diye sordu. Loksandra, ya-
rım ağızla:

«Panaya,» diye yanıt verdi.

«Haaa, Panaya, *bilirim..* Ay-Tarapi.»

«Ne Ay-Tarapi'si, mori? Ay-Tharapi başka şey.»

Ama Türk kadını kendi *havasındaydı*:

«Bilirim, bilirim, Ay-Tarapi. İkonasına on para ya-
pıştırıp bir dilekte bulunuyorsun. Ay-Tarapi, benim
kocamı hapisten kurtardı.» Bütün kadınlar:

«Kurtardı mı? Nasıl kurtardı?» diye bilmek iste-
diler.

«Hristiyan olan terzimi, benim için bir onluk ya-
pıştırmak için Ay-Tarapi'ye gönderdim.»

Kadınlar hep bir ağızdan:

«Vay, vay, vay!» diye bağrışıp elleriyle kalçaları-
na vuruyorlar.

Vapurun düdüğü duyuldu, Sarayburnu'ndan geçiyorlardı. Kadınlar, çarşafalarını ve pabuçlarını giymek üzere ayağa kalktılar. Küçük hanım, Loksandra'nın yanına gelerek onun eline bir kuruş koydu:

«*Anneciğim,*» dedi. «Bunu çocuğumu iyileştirmesi için Ay-Tarapi'ye yapıştır.»

«Yapıştırayım,» dedi Loksandra.

Kadın eğilip Loksandra'ya derin *temennalarda* bulundu.

«Ver elini, öpeyim.» dedi.

Kliyo, annesini almak üzere içeri girdiğinde onu, şişman kadınla öpüşürken buldu. Türk kadınları hep birlikte bağırıyorlardı:

«Güle güle, yeni evin uğurlu olsun.»

Loksandra sağa-sola gülücükler yağıdırıyor, el sallıyor, onları selâmlıyordu.

*Kuru-boğaç*a almak istedikleri için arabaları Karaköy fırını önünde durdurdular. Daha sonra, *tavuk-göğsü* ve *ekmek-kadayıfı* yemek için Recep'in orada durdular.

Arabalar oradan yavaş yavaş ve güçlkle Galata'daki kalabalık arasında yolaçmaya, ilerlemeye çalıştılar:

«Varda!... Varda!...»

Sola döndüler ve Mnimatakya'ya¹ giden yokuşu tırmandılar. Galatasaray'ın karşısındaki İngiliz Elçiliği'nin önünden geçtiler ve sonra araba yine sola saptı, Pera'nın dar ve karanlık sokaklarına girdi. Traka-traka-traka, *kaldırım*da araba sesi. Orada burada, evlerin eşikleri önünde kıvrılmış yatan köpekler başlarını kaldırıp bakıyorlar. Derken, araba birdenbire köşedeki bir evin yeşil kapısı önünde durdu. Gelmişlerdi.

1 Mezarlık anlamına gelen bu sözcük, o günlerde bir semt adı olabilir.

Loksandra başını kaldırıp bakınca dört katlı, daracık bir ev gördü. Başını daha da arkaya atarak gökyüzünü görmeye çalıştı, gökyüzü yoktu!

«Gel, anne.»

Loksandra, arabadan inmeye çalışırken bir «Of» çekti. Şapkası yana çarpılmış, yüzü kıpkırmızı ve alnı ter içindeydi. İndi ve evin kapısı önünde durdu. Kapıyı, mobilyaları teslim almak için daha sabahtan oraya gelmiş olan Elengaki açtı:

«Uğurlu olsun!» diye bağırdı. «Sağ ayağınla gir, Loksandra, sağ ayağınla!»

Bir elinde ikona, öbür elinde kedileri taşıyan sepet olduğu halde Loksandra yeni evin eşliğinden atladı. İçeri girer girmez acısı yeniden başladı:

«Odam nerede?» diye sordu. Elengaki:

«Üçüncü katta,» dedi. «Yatağın hazır, istersen uzanabilirsin. Gel, seni götürüyüm.»

Ve birlikte yukarı çıktılar.

Tarnana, elinde ışık saçan mutfak lâmbası ile aşağıya, mutfağa iniyordu.

Loksandra kösedeki bir odaya giriyor, içerideki yatağını, lâvabosunu, tozlu ve sağı solu çizilmiş, ezilmiş dolabını görüyor. Yatağı çarşafsız, pencereler perdesiz, odanın ortasında kocaman bir sandık.

Loksandra titremeye başladı. İkonayı lâvabonun üzerine bıraktı, şapkasını çıkardı, odanın kapısını kapayarak kedilerin sepetini açtı. Açınca, kedilerin de titremekte olduklarını gördü.

Sepetten önce *Aslan* dışarı fırladı ve hemen dolabın altına saklandı. Pardalı, pür-dikkat sepetten çıktı; bacakları bükülmüş, karnı yere sürünüyordu. Boyunu gerilmiş bir halde yatağa kadar süründü ve birden altına saklandı.

Loksandra kendini yüzüstü yatağa attı ve ağlamaya başladı.

Uykusu vardı. Derin bir uykuya daldı. Uyandığında bekçi, geceyarısını haber veriyordu. Kalçasının

yanında bir sıcaklık hissetti. Kediler yatağa çıkmış, onun yanına çöreklenmişlerdi. Titremeleri durmuştu. İkisi birden mırıldamaya başlamışlardı, ama birinin mırıltısı daha sesli ve acayıpti. Loksandra:

«Beni teselli etmek için mahsus öyle yapıyorlar,» diye düşündü ve sabaha kadar elini kedilerinin üzerinden çekmedi.

«*Saaalep, saaalep!*»

Uyku arasında «*Salepçi geçiyor,*» dedi. «Ne iyi, sabah olmuş.» Gelgelelim, uyanır ve gözlerini açar açmaz 'acısının geçmemiş olduğunu anladı. Gözlerini yeniden kapattı. Kediler de onun gibi yaptılar.

Uzun zaman kıpırdamadan, düşünmeden yattı kaldı. Yüzü, gövdesi, her yanı uyuşmuştu. Soyunmadan yatmış olduğu için bütün gece *huzur* içinde uyuyamamıştı. Epey bir zaman sonra bir hışırtı duyuldu. Pardali, odadaki sandığa tırnaklarını takmış, bilemeye çalışıyordu. Aslan ise, oturmuş, kapalı kapıyı gözden geçiriyordu.

«Miyav.»

«Ne var, more?»

«Miyav.»

«Bakayım hele, ne istiyor.»

Sersemleşmiş bir halde ayağa kalktı ve yavaşça kapıyı açtı.

«Çıkmak mı istiyorsun?»

Aslan ayaklarını büktü, bıyıklarını dikti, kaşlarını anten gibi kabarttı ve böyle gerekli hazırlığını yaptı. Pardali, Aslan'a:

«Bre, kendi evimiz değil burası. Nereye gitmek istiyorsun?» der gibiydi.

«Allah kahretmesin sizi! Hıh! Yerlerindc oturmazlar. Durun hele, pabuçlarımı giyeyim.»

Pabuçlarını giyip merdivenin başına çıktı. Yanda kilitli bir kapı vardı, onun ötesinde merdivenler. Başkalarını uyandırmamak için pabuçlarını yeniden

çıkardı. «Daha uyanmadıklarına bakılırsa yorulmuş olacaklar» diye düşündü ve basamakları inmeye başladı.

«Gelin hadi, pisi, pisi!»

Bu ne biçim merdivendi? *Minare* merdiveni gibi daracık, dimdik...

Bir eliyle korkuluğa tutunurken öbür eliyle eteklerini topladı ve dikkatle inmeye başladı.

«Gel. Pisi, pisi, pisi!»

Loksandra önde, kediler arkada, bir alt katın sahanlığına vardılar. Burası da aynı. Basamakları indikçe ortalık daha da karanlıklaşıyordu. Zemin kata vardı, göz gözü görmüyordu. El yordamıyla kapıyı bulup açtı. Burada, yarı karanlık tek bir oda vardı: Yemek odası.

İki pencere önünde minder serilmişti. Ortada duran masa, odaya zar zor sıkıştırılmış gibiydi. Masaya dört kişi oturacak olsa, başkasına yer kalmayacaktı. Minderin karşısındaki duvarın dibinde büfesi duruyordu. Ah, zavallı büfeciğim...

«Dudu! Dudu!»

«Ah, bu da kim?»

Kafes, kapının arkasında duruyordu. Papağan başını yana eğmiş, sağ gözüyle ona bakıyordu. Sonra, başını bir aşağı, bir yukarı sallamaya başladı:

«Dudu, dududu.»

«Dudu, dududu, al işte! Madem Pera modaymış, otur karanlıkta sen de şimdi. Pist, more düşüreceksin beni. Ne, karnın mı acıktı? Hadi, gidelim.»

Mutfaktan gürültü sesleri duyuluyordu.

«Tarnana, sen misin?» Tarnana sevinçle karşılık verdi:

«İşte, burdayım. Gel, kokona gel, mutfağımızı göresin. *Güzel, güzel*, parmaklarını yalarsın.»

Tarnana'nın sesini duyar duymaz kediler, mutfığa inen merdivene koştular.

«Amman! Beni basamaktan aşağı yuvarlayacak-

lar. Doyur şunları, Tarnana, hayır bekle, önce onlara *kömürlüğün* yerini göstereyim. Alışınlar, burada bahçe yok.

İşte böylece, buzlar kırıldı. Az sonra Loksandra, yemek odasındaki minderin sağ ucuna oturdu. Sultana karşısına kuruldu. Tarnana iskemlede oturuyordu. Üçünün de elinde kahve fincanları vardı ve bakışıp duruyorlardı. Loksandra:

«Her şey iyi de bu karanlık çekilir mi?» dedi. Sultana:

«Hıh!» yaptı.

Tarnana burnunu çekti. Kaldırımından sesler geliyordu.

Üçü de yüzlerini pencerenin camına yapıştırdılar. Ne var? Ne var? Gecenin yorgunu bekçi öksürüp duruyordu:

«Haydi, more Tarnana, bir kahve pişiriver şu nanköre.»

Tak, tak, cama vuruyor.

«Ela, ela... *Gel* bre! Şuna bakın. Saloz mu nedir, beni anlamıyor.»

Camı açıyor:

«Ela more, *odun kafalı*.»

Çok *hayvandı* bu bekçi. Nerede Bakırköy'ün bekçisi!

Bekçiden sonra bir sütçü geçti.

«Koş, Tarnana, tencereyi getir.»

Üçü birden sokak kapısına çıktılar. Sütçüyü çağırıyorlar ve ona her sabah süt getirmesini söylediler. Pek konuşmadan Karadağ'lı¹ sütçü kuşağından bir ihlamur çubuğu çekti, çakısını çıkardı ve o gün ne kadar süt istediklerini sordu. Loksandra, bir *okka* deyince, sütçü çubuğa dört çentik attı. Bu, bir okka demektir. Çubuğu Loksandra'ya verdi. *Güğümünü* sırtına vurup gitti. Loksandra çubuğa bakarak:

1 Yugoslavya - Arnavutluk arasındaki meşhur Karadağ: Montenegro.

«Bu çetele çok küçük,» dedi. «Nerede bizim Bakırköy'deki sütçünün verdiği çeteleler: Üstelik, yamuk bu. Bir yere koy bunu, Tarnana, tabak dolabına koy.»

Karşı evin kapısında, uyandırılmaktan canları sıkılan iki sarı köpek, sütçüye yol vermek için yerlerinden kalktılar. Büzülüp hapsirdiler ve gidip biraz öteye yeniden yattılar. Gün daha erkendi. Loksandra:

«Haydi, içeri girelim.» dedi.

Ama Pardali girmek istemiyordu. Korku içinde kapının eşiğinde duruyor, nerede bulunduğunu anlamaya çalışıyordu. Neydi başlarına gelen bu şanssızlık. Tanımadığı bir köpek kapının önünde durmuş, kuyruğunu sallıyordu. Pardali, sinirli sinirli yana döndü ve Aslan'ın burnunu kokladı: «Bu köpeğin işi ne burada? Sakın, dışarı çıkma!»

Aslan da önce anasını, sonra da havayı kokladı: «Pif! Bunlar da ne köpeği? Nerede bizim Bakırköy'ün köpekleri!»

Bir de hayvanların bir şeyden anlamadıklarını söylerler!

«Kedinin yüzüne bak, Sultana. Yüzüne bak!»

4

Her şey Bakırköy'deki gibiydi, sanki hiçbir şey değişmemişti.

Buradaki yumurtacı da Tatar, balıkçı Ermeni ve ekmekçi taşralıydı. Buradaki *salepçi* de «*Salep, salep!*» diye bağııyordu ve *ciğerci* Gegi idi¹. Acem *helvacı*, *keten-helvayı* aynı makamla bağııp satıyordu.

Ama burada, başağırsı ile uyanıyor ve pencereyi açınca artık «Allah'a şükürler olsun» diyemiyorsun. Karanlık basınca ağlıyorsun.

Şehirde akşam vakti ne hazin!

1 Kuzey Arnavutluk halkından, Gegi lehçesini konuşan müslüman Arnavut.

Sonbahar geldi ve arkasından kış. Sobaları yak-
tılar. Eskiden oturma odasında yanan mangal şimdi,
yosun ve örümcek ağı tutmuş bir halde kilerde du-
ruyor. Artık modası geçmiş. Yine akşamları, *bekçi*-
nin ayak sesleri Loksandra'nın uykusunu getiriyor.
Böyleyken, kendini emin hissedemiyor, çünkü kapı-
lar her zaman kilitlenmiyor. Herkes yorganına sarı-
nıp yatağına yatmıyor. Kliyo, Tarnana'yı sık sık ya-
nına alıp Elengaki'nin evinde verilen partilere, ya
da Elengaki'nin kızları ve Bebeke ile tiyatroya gidi-
yor. Pera'da sokaklar sabahlara kadar insan dolu. Bu-
rada ne gece geceydi, ne de gündüz gündüz. Mevsim-
lerden ilkbahar mı, sonbahar mı bilmiyorsun. Artık
misafirlik kalmadığı için bayramları, seyranları da
unutuyorsun. Bunların modası geçti. Sevdiklerini bi-
le kırk yılda bir görüyorsun, gördüğün gibi de kay-
bediyorsun. Geldikleriyle gittikleri bir oluyor. Ağır-
layacak yerin var mı ki zaten?

Gecenin esrarı, yatağın tadı kalmadı. Evin ne
mermer döşeli avlusu, ne sarnıcı var. Bir kuyusu ol-
sa *barım* de içinden Guy-guycu çıkıp seni biraz tit-
retse!

Neyse ki Elengaki'nin evi dirsekte. Yoksa Lok-
sandra deli olurdu.

Elengaki de kederliydi. O da kızını evlendiremi-
yordu. Yani, otuzunu geçmiş ve çirkin olan kızı Efer-
pi'yi. Evfimiya'nın daha sözü edilmiyordu. Çünkü, sı-
rasını beklemesi gerekiyordu onun. Yoksa, Evfimiya
çapkın ve çok güzel bir kızdı. Onu evlendirmek ko-
laydı. Hele şimdi, Bebeke'nin bol para kazanmakta
olduğu şu sırada. Elengaki:

«Ah!» diye içini çekti. «Çocuğumu kaybedeceğim,
Loksandra, tıpkı senin çocuklarını kaybettiğin gibi.»

Bebeke, Karaköy'de *sarraf* dükkânı açmış, işleri
ilerletmiş ve sonra da bankerliğe başlamıştı. Artık
hamama gitmek istemiyor. Eve çinko bir banyo ge-
tirmişti. Kovayla odaya sıcak su taşıyorlar. «Ah, sor-

ma...» Bunları hatırlayınca Elengaki'nin soluğu kesiyor.

Bebeka çömelip banyoya giriyor, kurbağa gibi oturuyor, yerinden kıınılayamıyormuş.

«Sözde yıkanıyor, Loksandracığım, sözde yıkanıyor. Kıcını yıkadığı suyla yüzünü yıkıyor.»

«Bu Avrupalılar çok pis insanlar olmalı, Eleni. Çok pis diyorum sana. Üf!»

Loksandra elini sallayıp burnunu tutuyor:

«Üf, leş gibi.»

«Çocuğumu kaybediyorum, Loksandra, kaybediyorum. Şimdi, o da bana tenezzül etmemeye başladı... susayım daha iyi, yoksa üzüleceğim!» Loksandra düşünceli:

«Ağatho'nun Manolyo'sunu görüyorum, imreniyorum,» dedi. «Dimitraki'sini, Thanasyo'sunu görüyorum, seviniyorum, şekerlerim benim. İyi ki benim Aleko'yu marangoz yapmışım. Aah, aah!»

«Benim de bizim Andriko'yu okutmadığım iyi olmuş. Senin de o zamanlar altın küpü bulman ortalığı karıştırdı.»

«Ne altın küpü, mori? Ne bu kusup durduğunuz yalan?» Loksandra'nın yanakları kararıvermişti.

«Yavaş ol! Ne bağıırıyorsun öyle?»

O güne kadar hayatlarında hiç kavga etmemişlerdi, şimdi ise münakaşaya başlamışlardı. Loksandra gözlerini sokağa dikmiş, parmaklarıyla kanepenin örtüsü üzerinde tambur çalıyor, Elengaki'den yana bakmamaya çalışıyordu. Sokaktan:

«Lingua, çervelo!» diye bağırان satıcının sesi duyuldu¹.

Loksandra, uzun zamandır kızartılmış beyin yememiş olduklarını hatırlayınca satıcıya tam seslene-

1 İtalyanca: Dil, beyin.

cekken caydı. İçinden «More, hadi git işine!» dedi. Son zamanlarda yemek pişirmek zoruna gitmeye başlamıştı. Mutfığa da artık geç ve ara sıra iniyordu. Buna canı sıkılan Tarnana, yapayalnız *dalavere* çeviriyordu mutfakta.

Loksandra birden yaşlandığını hissetti.

«Eleni!» diye seslendi ve durdu, ne diyeceğini bilmiyordu. Eleni ayağa fırladı:

«Ne var, Loksandra?»

«Eleni... gidelim...» Elengaki:

«Tatavla'ya mı?» dedi.

«Ya! Allah iyiliğini versin, bayram yapsana, at-sana şapkanı sokakta havalara.»

Kadını azarlamış, şimdi gönlünü almaya çalışıyordu.

Ertesi gün erkenden yola düştüler.

Kliyo'nun yanına gidip kalacak olan Efterpi, annesiyle Loksandra'yı arabaya bindirdi, öperek uğurladı.

«Ne kadar kalacaksınız Tatavla'da?» Loksandra:

«Canımızın istediği kadar.» dedi. Elengaki:

«Evimize göz kulak ol,» dedi. «Sözümü dinle!» Loksandra:

«Bizim eve de,» dedi. «Kedilerle papağanı unutma. Gözünü aç, yoksa öldürürüm seni. Bizim Kliyo'ya güvenilmez.»

Araba, Pera'nın ana caddesine girdi, Taksim'i geçti, Pangaltı'ya vardılar. Sola saptı ve Tatavla'ya giden yolu tuttu.

Loksandra, cebinden tatlı *sucuk* çıkardı.

«Nah, ye.»

Koyacak yerleri olmadığından o yıl Noel için fazla çerez almamışlardı. Paskalya öncesi aldıklarından da yalnız bu tatlı *sucuk* artmıştı. Bayram yapmayı kimin canı istiyordu ki zaten? Kimsesiz ve yalnız. Epaminonda da mektup yazmaz olmuştu. Söyleseler miydi ona, neden canını dişine takıp Pera'ya taşın-

miş olduklarını? Ya öteki... Kliyo'ya tatlı tatlı bakan arkadaşı. Loksandra bu işe, Kliyo'nun *hatırı* için razı olmuştu, ama şimdi, buyrun işte! Anlatsa mıydı ona bütün bunları? «Mmmm!»

«Eleni, hava kara çevirecek, haberin olsun.»

Tatavla'daki Tumba'ya varmışlardı. Ay-Dimitri kilisesinin kapıları açıktı ve halk akşam duasından çıkıyordu.

«Araba, Ağatho'nun evi önünde durunca mahallenin bütün perdeleri aralandı.

«Drosi, koş, koş, Kona Loksandra gelmiş.»

«A, nasıl olur?»

Loksandra, Tatavla'ya uğramayalı yıllar geçmişti. Zaten, eskiden de evden pek çıktığı olmazdı. Çıkıp gezmeyi canı istemezdi. Ev işleri ona yeterdi. Ne olmuştu o işlerine şimdi? Yapacak kimdi ki? Neredeydi dikiş bohçası, ipekleri, yünleri ve iğne kutusu? Nerede, Allahaşkına? Bilen yok. Yüklüğü elinden gitmişti. *Kavanozları*, bütün eşyaları elden gitmişti. Ağatho kapıyı açınca:

«A, kim gelmiş!» diye bağırdı. Loksandra arabasının içinden:

«A, ya!» diye bağırdı. «Şimdi, ben de sokaklara düştüm, duymadın mı?

Dimitraki ile Thanasyo arabaya koştular. Manolyo kapıya çıktı. İki av köpeği ile beş de kedi geldi.

«Canım, ne oluyor burada?»

«Buyurun, buyurun, hoşgeldiniz. Thanasyo, koş, terlik getir. Pist, mori! Buradaki *odaya* geçin, daha sı-cak.»

Sonra, sevinç içinde Ağatho'nun oturma odasına geçtiler. Odanın ortasında mangal yanıyordu.

«Şapkalarınızı çıkarın. Pabuçlarınızı da, *mindere* oturup rahat edin. Nah, şu köşeye, pist mori...»

«Canım bırak *hayvanı*, zararı yok. Ah, ne güzel

kedi bu, nereden buldun? Ağatho... benim Kalipso bu!»

«Tabii ya, ben de Kalipso'yu eve aldım.»

«Ver onu, kucağıma ver.»

Loksandra'nın, Kalipso'nun tüylerine değen eli elektriklendi.

Manolyo, duvarın dibinde duran masanın kadi-fe örtüsünü hafifçe kaldırıp çekmecedan kahve kutusunu, cezveyi ve fincanları çıkardı.

«Gel, Ağatho, kahve!»

Ağatho, sürahiden su almak için Sultan Aziz'in kafasını yana çekti. Manolyo mangalı eşeledi.

Mutluluktan Loksandra'nın gözleri yaşıyordu.

«Senin Sultan Aziz hâlâ duruyor, desene? Benimkini kırdılar, hayırsızlar.»

Thanasyo, yukarıdan ayva reçeli getirdi. Loksandra gözleri parlayarak:

«A, ayva reçeli mi yaptın?» dedi.

Onu duyan Ağatho şaşırdı. Annesine ne olmuştu, böyle şeyler soruyordu. Loksandra:

«Portakal yaptın mı?» diye yeniden sordu.

«Portakal reçelimi de yaptım,» dedi Ağatho. «Greyfurt'u daha pişirmedim.»

«Al getir de hazır ben buradayken senin için pişirivereyim. Yarın da dikiş bohçanı açıp bana biraz bez ver. Manolyo'ya bir çift *terlik* dikeyim. Ayağın-dakiler eskimiş. Kalanıyla da sana *tencere* bezi yapayım. Kalk... bana bak, bir makara da iplik getir bana, dantel öreyim.»

Ertesi gün, tahta çan çalmaya başladı. Triyon Yerarhon günüydü.

Erkenden kalkıp kendini tazelemiş olan Loksandra, Elengaki ve Ağatho'yu yanına alıp kilisenin yolunu tuttu. Ağatho'nun kanepesi Ay-Thanasi kilisesindeydi.

Loksandra, yol boyunca dualar mırıldandı.

«Anne, dikkat et, elimi tut.»

«Neden, canım? Kambur muyum, topal mıyım? Haydi, çekil oradan!»

Onu itip yürüdü. Elengaki:

«Hava döndü.» dedi.

«Evet, öyle. Güneş çıkıyor.

Dağ yamaçlarını yalayıp gelen hava toprak, güneş ve ot kokuyordu. Elengaki:

«Ne güzel kokuyor!» dedi. Az sonra Ağatho da:

«Ne tatlı!» dedi.

Loksandra gözlerini yarı kapamış derin derin nefes alıyordu. Çok geçmeden yavaş yavaş bir şarkı mırıldanmaya başladı:

*Karabaşı, yarpuzu, Khalki'nin suyu,
Güzel Katingaki'm benim,
Ah, seni çok seviyorum...*

Yanakları kızarmıştı. Belini doğrulttu. Göğsünün, elinde olmadan şiştiğini hissediyordu. İçten bir «Oooh!» çekti, rahatladı. Az sonra bir oh daha çekti:

«Oooh! Allah'a şükürler olsun!» Sonra birden:

«Her şey ne güzel! Aaaah! Yaşa, Panaya mu.»

Her sözün üzerine basa basa her şeyin çok güzel olduğunu söyledi. Tıs! diye bir ses çıkarıp başını salladı. Elengaki sordu:

«Neyin var Loksandra?»

«Hiçbir şey. Biliyor musun ne diyorum, Ağatho? Ben buradayken senin o eski çeyizlik yorganını çıkarsan da söksem?»

«Of be, anne, yerinde duramıyorsun. Hangi birini yapacaksın? Bir terlik diyorsun, bir yorgan diyorsun. Otur biraz da kemiklerin dinlensin.»

«Nedenmiş? Yaşlandım mı ki oturayım da kemiklerim dinlensin? Çok şükür, daha ne salyam, ne de sümüğüm akıyor!»

Ertesi gün erkenden kalkıp hamama gittiler. Ağatho yüklüğünü açmış, çizgili peştemalları, yumuşak ve katı keseleri, nasır taşlarını, kalın bornozları, çeyiz-

liğinden kalan *sedef* işlemeli takunyaları çıkarmıştı.

Dönüşte önüne çıkarılan haşlama tavuğa ve üstüne gelen *muhallebiye* Loksandra sevinmişti. Saçlarını taramadan, altın sarısı boncuk işlemeli beyaz atkılarına sarınıp yemeğe oturmuşlardı.

Loksandra'nın beline varan saçları dalga dalgaydı. Manolyo gülerek:

«Senin saçların hiç ağarmayacak mı?» diye sordu.

«Neden ağarsınlarmış, canım? Beni zorla yaşlandırmak mı istiyorsunuz?»

Erkekler gittikten, bulaşık yıkandıktan sonra üçü odaya geçip *mindere* uzandılar.

«Eleni teyze, al yastığı, başının altına koy.»

«Neden?» Yüzünü buruşturarak:

«Güpegündüz neden uyuyayım!»

«Sütçü beygiri gibi ayakta sallanıyorsun.»

«Sallandığım falan yok. Siz konuşuyorsunuz, ben dinliyorum.»

Loksandra, Ağatho'ya göz kırpıp güldü. İşaret etti:

«Giyecek bir şey at ona.»

Ağatho, önce Elengaki'ye, sonra da Loksandra'ya giyecek bir şeyler verdi.

«Bu da ne? Aman al bunu, istemem. Gündüzleri hiç uyuyamam ben. Hiç uyuduğumu gördünüz mü? Siz konuşuyorsunuz, ben hepsini duyuyorum.»

Çok geçmeden üçü de horlamaya başladılar. Kahve zamanı gelince Elengaki parmağını Loksandra'ya salladı:

«Kahve yapma sırası sende, hanımefendiciğim.»

«Kimde, bende mi? Aaaa, ne güzel sizi dinliyordum.»

Kahve bitince Loksandra, Yorgo'ların ne âlemde olduklarını sordu.

«Şu Aspasya da bir günlüğüne olsun çıkıp gelemiyor.» Ağatho:

«Şimdi onlar Kadıköy'e, Baba Gligori'nin ölümün-

den sonra onlara kalan eve yerleştiler.» dedi ve Elen-gaki'ye işaret etti.

Yorgo ölmüş, ölüm haberini, üzülmessin diye Lok-sandra'dan saklıyorlardı.

Akşam erkenden yattılar ve Loksandra, Kalipso'yu yanına aldı.

Loksandra ile Elengaki Tatavla'da on gün kaldılar, sonra evlerine döndüler.

Birkaç gün sonra Güney Amerika'dan bir kart geldi. Kartı, onlara her ay para getiren yazıhanenin adamı getirdi. Kart Yorgaki'den geliyordu ve üzerinde «Sizleri unutmadım.» yazılıydı.

«Başka ne diyor?»

«Sizi unutmadım diye yazıyor, anne, adam başka ne desin istiyorsun?»

Loksandra istavroz çıkardı:

«*Kuru-kuru* bir 'sizi unutmadım' mı, Epaminonda için bir şey demiyor mu? Gelecekler mi, gelmeyecekler mi? Ne var, ne yok, *bilmem ne filân fıstık*, hiçbir şey demiyor mu?» Kliyo:

«E, demiyor işte!» diyerek kartı alıp yukarı çıktı, odasına kapandı.

Loksandra, Sultana ve Tarnana ile yemek odasında kalakaldı. Dışarıda yine yağmur başlamıştı.

İstanbul'da yağmurlar bir başladı mı günlerce sürer.

«Aaağh,» diye esnedi Loksandra. «Saat kaç?»

«Dört.»

«Daha dört mü? Hay şeytan, bugün de geçmek bilmiyor.»

«*Bari bir leblebici geçse de biraz leblebi alsalar. A, işte geçiyor! Tarnana, koş, cama vur.*»

«*Dur, leblebici, dur!*»

Pardali uyandı, etrafına bakındı. Ne olduğunu görmek için divanın yastığına çıktı. Artık evi iyice tanıdığı için sokağı merak etmeye başlamıştı. Aslan, daha da çok meraklıydı sokağı.

En çok da mahallenin köpeklerine meraklıydılar. Bakırköy'ün köpekleri onları rahat bırakıyor, sokağa çıkmaktan korkmuyorlardı. Ama, buranın köpekleri...

Mahallenin *dayısı* olan karabaş, ne zaman Loksandra'yı pencerede görse ön ayaklarını duvara dayayıp tatlı tatlı ona bakıyordu. Tatlı tatlı bakıyor, yalanlıyordu. Camın arkasından köpeği gören Pardali «Phh!» yapmıyordu. Loksandra:

«E öyle değil.mi, kimsesizlik zor.» dedi. «Tarnana, mutfaktaki kemikleri getir hele. Haydi, oğlum benim.»

«Sultana, şuna bak, nasıl anlıyor. Çok sevimli bu maskara.»

Loksandra gülüyor, gülmekten kırılıyor.

Tatavla'ya gittiği günden bu yana Loksandra çok değişmişti.

«Şu sarı köpeğe de bak. Buraya geldiğimizden beri hiç şişmanlamadı. Çok güzel olacak bu.»

Daha sonra:

«Şu dişi kara köpek doğurmak üzere. Dinle, Sultana, bak sana ne diyeceğim. Kilerdeki çuvalı çıkar, bu köpeği de *Şerbet* diye çağıralım. Duyuyor musun, Sultana, onun adını *Şerbet* koyalım.»

Sultana, su içmek için yerinden kalktı.

«Sultana, dur, nereye gidiyorsun? Şu kara benekli beyaz köpeği görüyor musun? O değil, ötekini diyorum.» Ve birdenbire:

«Hoşt, hoşt, bre!»

Tarnana, kemiklerle odaya döndü.

«Şimdi değil. Dur, pencereyi açma. Koş, Tarnana, bırak kemikleri de gel, şu sünepeyi gör. Küçük bir dişi köpekle kavga ediyor *arsız*. Aman koş, Tarnana, Ay, canın çıkmasın, e mi!»

Uzaktan, Hırpani'nin sesi duyuldu. Köpekler kulaklarını kabartıp birbirleri ile bakıştılar. Havlasınlar mı, havlamasınlar mı? Gencecik bir enik iki ke-

re «Hav, hav» dedi, sustu. Hırpani'ye hiçbiri havlamazdı. Hırpani dilenci değil, sanatçıydı. Hırpani'yi, şarkılarını ve oyunlarını bilmeyen şehirli mi vardı:

*Ley, lelo Hırpani,
Kasımpaşa meydanı,
Ver mendili, ver onluğu,
Ver ekmeği,
Brrrrr...*

«Aferim, Hırpani, iyi yaptın da geldin.»

Birkaç gün sonra da Karagöz geldi. Biri perdeyi, biri de içinde kuklaların bulunduğu tahta sandığı taşıyan iki sanatçı sokakta durup gösteriye başladılar.

Karşıda oturan Mösyö Artin'in karısı Madam Surpui kapıya çıkıp oyunculara bir onluk verdi. Karagöz, bu güzel Ermeni pilicine tatlı tatlı bakarak dokunaklı bir sesle şarkı söylemeye başladı:

- *Gel, Marğaro'm benim, seni bir göreyim.*
- *Balık kızartıyorum mutfakta, gelemem.*
- *Bırak balıkları yansın, çık da gel,
çünkü Marğaro'cuğum, seni çok seviyorum.*

Ermeni kadını, Loksandra'ya selâm verdi ve içeri girdi.

«Saat kaç oldu, Tarnana? Vakti geldiyse gidip helvayı ateşe koyayım.»

Akşama Elengaki kızlarını alıp gelecekti. Yandaki bayan Yoryadi de gelecekti. Ne yaparsın: «Allah'a şükürler olsun diyelim.»

Pera'nın da güzel yanları vardı.

Tanrı'ya şükürler olsun, çünkü ebedi olan yalnız o. Yerdeki, gökteki her şey geçici... Yaşatan o, öldüren o... Yıkan o, yapan o...

Kendini beklenmedik bir anda İstavroz Sokağı'nda bulan Loksandra, artık sonunun yaklaştığını hissediyordu. Artık burası, onun yeri olmalıydı. Kocasının ölümünü nasıl tevekkülle karşılamış ise yeni yaşamını da öylece kabullenmişti. Ne yaparsın? Dünya böyleydi.

İstavroz Sokağı Bakırköy'e hiç benzemiyordu. Bu yeni yaşamı, sanki bir makas olmuş, o eski güzel yaşamını kesip geçmişe atmış, böylece güzel bir rüya sönüp gitmişti. Kliyo da bunu hissediyor ve eski Bakırköy akşamlarını, gökyüzünü, denizi, bahçelerini ve içindeki çınar ağacını özliyordu. Babasından kalan kitaplığı da elinden gitmişti, çünkü, taşınacaklarına yakın Theodoro bütün kitapları alıp götürmüş, elinde kala kala *Kassiyani*, *Ali Ağa* ve *Evlilik Kurbanları* adındaki kitaplar kalmıştı.

Başlangıçta, cennet hayatı sandığı Pera'nın sosyete yaşamından şimdi kaçıyor, melankoliye kapılıyor, kaybolan cennetleri için gözyaşı döküyordu. Annesinin tam tersiydi bu bakımdan.

Yitirilen cennetler için Loksandra hiç ağlamazdı. Mutluluğu aradığı da hiç olmamıştı. Mutluluk, arayıp hep Loksandra'yı bulmuştu. Hiç beklenmedik anlarda, aniden çıkıp gelmişti. Melek birden Balıklı'daki Meryem Ana havuzuna iniyor, sularını karıştırıyor, Loksandra'yı yeniden vaftiz ediyordu.

Şükürler olsun. Panaya'nın ona verdiği mutluluk büyüktü.

Ağustos ördeği bamyayla iyi gidiyordu. Ağustos'un sona ermesi, bamyalı ördek yiyememek ne yazıktı.

Panaya yortusunun birinci gününde Loksandra,

bamyayla pişirmek üzere ördek aldı ve bütün yorgunluğuna rağmen onları kızartmak için tek başına mutfağa indi. Yorgundu, çünkü o gün evin kışlık yakaçağını da yerleştirmekle uğraşmıştı. Depo, odun kömürüyle dolmuştu. Sobalar için de otuz çeki odun almış, kestirip çuvallara doldurtmak için de Kürtleri çağırmıştı.

Nasıl ki İstanbul'un sütçüleri Slav, balıkçıları Ermeni, fırıncıları ise taşralı idiyse odun kesicileri de Kürt'tü. Bunun için Loksandra, odunlarını kestirmek için Kürtleri çağırmıştı.

Sabah sabah, otuz çeki kalın odunu sokağın ortasına boşaltmışlar, sonra da feslerinin etrafına mendil bağlamış, bileği güçlü dev gibi Kürtler, parıldayan keskin *baltalarıyla* odunları kesmeye gelmişlerdi. Kürtler baltalarına *meraklıydılar*. Kürdistan'daki köylerinde bile Kürtler baltalarını yanlarından ayırmazlar ve gurbete gidecekleri zaman anaları, Isparta'lı kadınların oğullarına kalkan verdikleri gibi, ellerine balta verirlerdi. Kürt çocuğu ondört-onbeş yaşlarına gelip de ilk gençlik heyecanlarını duymaya başlayınca eline çiçek almaz, baltasını omuzuna vurduğu gibi «*Derdim var, derdim!*» diye bağırarak mahalleleri dolaşmaya başlar, kafesli pencerelere bakardı. Onun derdine derman olmayı kabul eden kız da penceresini açar «*Derdine kurban olurum!*» diye karşılık verirdi. Bunun üzerine «*Ben de baltayı hurda vururum!*» diyen damat namzedi, baltayı kız evinin kapısına saplardı. Sonra eve gider, baltayı geri getirmesi için anasını yollar ve bu fırsatla anası kızı görmüş olurdu. Baltanın, Kürt için büyük anlamı vardı. Kürt'ün baltasına söz atmak, Peygamberine söz atmaktan kötüydü.

Loksandra, Türklerden korktuğu gibi Kürtlerden de korkuyordu. Odunlarını kestirmek için onları çağırdığında pek senli benli olmazdı. Elindeki bir kütüğü Kürt'ün başı üzerinde sallayarak bağırdı:

«Allah müstahakını versin, *köpoğlu köpek!* Bunu görüyor musun? Sobaya sığar mı bu odun, more?»

Başka söyleyecek, hele baltasına dokunacak sözü yoktu. Yine de Kürtler, gariptir ki sözlerine hiç alınmıyorlar, her *hatırını* yerine getiriyorlardı. Odunları çuvallara doldurup depoya taşıdılar ve o akşamki uğurlama çok candan oldu: Sıkça *güle güle*'ler, sağlık ve iyi bir kış geçirme dilekleri, *bahşişler*, küçük hediye paketleri birbirini kovaladı: «Bu çocuğun için, şunu da karına götür» ve benzeri şeyler.

O gece Loksandra, yorgunluktan bitkin bir halde erken yattı ve bütün gece rüyasında baltalar, et ve kıyma satırları ve buna benzer saçmalıklar gördü. O günkü olayların etkisiyle olacak diyerek önemsemedi. Yine de uyandığında «Hayır olsun.» dedi ve yemeği hazırlamak için mutfığa indi. Dünyada olup bitenleri nerden bilsindi gariban? Onsekiz yıl önce Ay-Stefano'da imzalanmış olan Anlaşma'nın gözden geçirildiğini ve yine gözden geçirilmekte olduğunu, Bulgaristan'ın özerklik kazandığını; Romanya ve Karadağ'ın bağımsızlık istediklerini; Rusya'nın Kars, Ardahan ve Batum'u; İngiltere'nin Kıbrıs'ı; Yunanistan'ın Batı Trakya ve Epirüs'ten bir parçayı aldığını; kendilerine verilen sözün tutulmaması üzerine hiçbir şey alamayan Ermenilerin ayaklandıklarını ve Sultan Abdülhamit'in halkı kışkırtarak, Kürdistan'dan getirttiği baltalı Kürtlere, İstanbul sokaklarında Ermenileri kıldırıttığını, bütün bunları nereden bilsindi Loksandra?

Zavallı, dünyadan bihaber, ördekleri hazırlamak için aşağı indi. O gün *keyfi* de yerindeydi... Hem de ne keyif. Geçenlerde Yorgo'dan mektup almışlardı ve Kliyo ile evlenmek için izin istiyordu. Çocukça yazılmış bir mektuptu bu biraz, ama önemli olan Kliyo ile evlenmek istemesiydi. Mektup şöyle başlıyordu: Şu zor anlarımda düşüncelerim seninle, derin limanım benim, konuksever limanım...

Ondan sonra da, sarhoşlukla yazmış olsa gerek, Epaminonda ile birlikte Cenova'da gemiyi kaçırdıklarını, yapayalnız ve parasız kaldıklarını yazıyordu. Kötü bir şey yapmadık, diyordu, sıkıntılarını unutmak için biraz içmişler ve zamanında gemiye dönmemişlerdi. Cenova sokaklarında gecelemişler. Epaminonda, karanlıkta bir katolik papazının peşine takılarak «Pist! Pist!» demeye başlamış. Çünkü onu kaddın sanmış. Bunu yanlış anlayan halk Epaminonda'yı yakaladıkları gibi polise teslim etmişler. Neyse ki oradaki Yunan konsolosu, Yorgaki'nin hemşerisi çıkmış da Epaminonda'yı hapisten kurtarmış ve birkaç güne kadar onları bir vapura bindirip İstanbul'a yollayacakmış. Loksandra isterse, geldiklerinde nişan yapmak istiyordu. Mektubunu bitirmeden önce, bir daha ağzına içki koymayacağına yemin ediyordu.

Nasıl keyfi yerinde olmasındı? Tencereyi ateşe koydu ve et pişince tuzuna baktı.

O anda sokaktan ayak sesleri, bağırış, çağırış duydu. Tarnana'ya:

«Bre, Tarnana, kalk bir baksana dışarıda ne oluyor?» dedi.

Tarnana, gidip bakmaya üşeniyor, çünkü bakabilmek için, mutfak alçakta olduğundan, lâvabonun üzerine çıkması gerekecek. Öyle bile ancak, koşuşan insanların ayakları görünüyor. Loksandra, yavaş yavaş iskemlenin üstüne çıkıyor, bakınca bir de ne görsün; Kürt'ün biri elindeki baltayla, karşı komşu Mösyö Artin'in kapısını kırmaya çalışıyor!

İskemleden inerek büyük çorba kepçesini kapıyor.

«Gör bak, şimdi ne yapacağım ona!»

Eteklerini topluyor ve koşarak merdivenleri çıkmaya çalışıyor. Basamaklarda Kliyo'ya çarpıyor. Kliyo, bayılacakmış gibi:

«Adam öldürüyorlar, anne, adam öldürüyorlar!» dedi.

«Ne öldürmesi, bre? Kürt'ün biri Mösyö Artin'in kapısını kırmaya çalışıyor. Çekil önümden, geçeyim.»

Sultana da yukarıdan indi. Kliyo ile Tarnana, bağırışması dışarıdan duyulmasın diye Loksandra'nın ağzını kapamaya çalışıyorlar. Onu pencerelerden uzak tutmak için çırpınıyor, perdeleri çekiyorlar. Ayak sesleri, vuruş döğüşler, yırtıcı çığlıklar oraya kadar geliyordu. Sonra sessizlik, az sonra yine kavga gü-rültü. Her sessizlik oluşunda Loksandra ayağa fırlayıp çorba kepçesini kapıyordu.

«Canım, Kürt bunlar, bırakın da gidip bakayım neler oluyor. Canlarını şeytan alsın bunların!»

Gürültü kesildikten sonra, yazıhaneden çırak hem hallerini sormak, hem de getirmiş olduğu yiyecekleri bırakmak için çıkıp eve geldi. Ermenilerin öldürüldüğünü, ama Türklerin, evlerinde Ermeni saklamadıkça Rumlara dokunmadıklarını ve Tarnana'nın Ermeni olduğu haberi duyulmasın diye Theodoro'nun Allah'a yalvarıp durduğunu anlattı. İstavroz Sokağı'nda ortalık yatışmıştı ama, başka semtlerde kan dökme hâlâ sürüyordu.

Bunları duyunca Loksandra korkuya kapıldı ve Tarnana'yı yatağının altına sakladı. Pencereye çıkmaya korkuyor, perdeleri açmaya korkuyor. Satıcılar, hiçbir şey olmamış gibi yeniden sokaktan geçmeye başladılar. Salepçi çıktı, ciğerci çıktı ve onun geldiğini duyan kediler miyavlamaya başladılar. Loksandra, kedilerini kömürlüğe kapattı: «Susun, bre, sakın dışarı çıkmayın, öldürürler sizi sonra.» Sabah, sütçü kapıyı çaldı. Loksandra'da çıt çok. O gün de süt olmayıversindi. Çay içiversinler. Ne var ki yedinci gün, sucu çıkıp gelince kapıyı açmak zorunda kaldı, çünkü evde su kalmamıştı. Hüseyin topallayarak içeri girdi, mutfığa indi ve büyük küpe iki kırba su boşalttı.

Hüseyin giderken Loksandra'yı dostça selâmladı ve onun arkasından yumurtacı geldi. Cama vurdu.

«Kokona, yumurta almayacak mısın?»

Pencereyi araladı, baktı ve düşündü: «Acaba yumurtacı Mustafa da kan dökenlerden miydi?»

Ertesi günün sabahı oradan geçerken bekçi onu selâmladı ve tatlı tatlı gözlerinin içine bakarak kahvesini bekledi.

«Pişir ona bir kahve, bre Tarnana.»

Sokak kapısını açıp eşiğe oturdu ve yine düşünmeye başladı: «Bekçi de kan dökenlerden miydi, yoksa değil miydi?»

«Bre Memet, sana bir şey sormak istiyorum: Sen de önceki gün sokaklardaki kanlı olaylara katıldın mı, katılmadın mı? Ama doğruyu söyle bana.»

«*Vallah! Billâh!*» Mehmet katılmamıştı.

«Ben de öyle düşünmüştüm, da!» ve ağlamaya başladı. «Neden böyle kızıp köpürüyorlar? Zavallı Möş-yö Artin onlara ne yaptı ki kalkıp adamcağızı öldürdüler? Hayır, söyle bana, ne suçu vardı?» Mehmet:

«Vah! Vah! Vah!» dedi. Daha sonra ciğerci de ona:

«Vah! Vah! Vah!» dedi. Leblebici de:

«Vah! Vah! Vah!» dedi. «*Yanlışı oldu.*»

Onbin, yirmibin kişi öldürüyorlar, evlerini ve kiliselerini talan ediyorlar, ailelerin topuyla soyunu kurutuyorlar. «*Yanlışı oldu.*»

Sokaklardan akan kanları köpekler içti ve hiçbir şey olmamış gibi hayat eski haline döndü.

Tarnana yatağın altından çıktı, Elengaki geldi ve hepsi birlikte mutfakta, Kliyo'nun yaklaşmakta olan nişan töreni için tatlılar hazırlamaya başladılar. Loksandra gözyaşlarını sildi, derdi neşeye çevirdi, bu işler böyleydi çünkü. Ne demişler: Kederin fazlası insanı delirtir.

Cenova'da nezarethaneden çıkan Epaminonda, Yorgo'nun Loksandra'ya mektup yazmış olduğunu ve Kliyo ile evlenmek istediğini duyunca sordu:

«Mektubu yolladın mı?»

Yorgaki ceplerini araştırdı ve gerçekten yollamış olduğunu söyledi.

Ondan sonra kol saatlerini satarak gelin kıza hediye almak için yola düştüler. Ama, Yorgaki ile yapmış olduğu konuşmadan sonra Epaminonda'yı bir düşüncedir aldı. İster misin mektubu postaya vermemiş olsun? Bir keresinde, Marsilya'dan da Loksandra'ya bir mektup yazmış, ama Rotterdam'a geldiklerinde mektubu kirli çamaşırlar arasında bulmuşlardı.

Ne olur ne olmaz diyerek şimdilik hediye almaya karar verdiler. Otele dönerek geceyarısına kadar mektubu aradılar. Çöp tenekelerini boşaltıp baktılar, gizlice otelin yazıhanesine girerek oradaki çöp sepetine, harita ve kâğıtların arasına baktılar, yoktu. Yorgaki'nin canı sıkılmaya başladı. Epaminonda, onu teselli etmeye çalışıyordu. Şeytan gözlerini bağlamış olacaktı ve yapılacak en iyi işin şimdi yatıp uyumak ve ertesi gün yeniden aramak olduğunu söyledi. Gece tuvalete gitmek için kalktığında, koridorda, sırtında geceliği ile otelci kadına rastladı. Saçlarını kâğıttan yapmış olduğu ondüle maşalarına sarmıştı. Buklelerinden birinin sarılı olduğu kâğıtta Epaminonda, Yorgaki'nin el yazısını tanır gibi oldu. Yanılıp yanılmadığını anlamak için kadına yaklaştı. Bu davranışı yanlış anlayan kadın imdat diye bağırmaya başladı. Bu olay üzerine, ikisi de soluğu limanda aldılar ve gün doğmasına yakın, nereye gideceğini bilmeden, hareket eden ilk vapura kapağı attılar.

Bu vapur, Kardif'ten yüklemiş olduğu kömürü İstanbul'a götürmekte olan Maria Luiza adında külüstür bir Yunan teknesiydi. Tayfalardan çoğu tanıdıkları çıktı. Olan bitenlere bakılırsa, yine de şanslı sayılırlardı.

Pera'ya varıp Loksandra'nın kapısını çaldıklarında, kapıyı açmaya Kliyo değil, büyük pasta tepsisini ödünç istemeye gelmiş olan Elengaki'nin küçük kızı Evfimiya çıktı.

Başta onu tanımadılar, ama az sonra «Maryoka!» diye bağırarak Epaminonda babaca kucakladı onu. Bu

candan kucaklaşma öylesine uzun sürmüştü ki Yorgaki, artık akraba olduklarına göre, kucaklama sırası ona da gelsin diye Epaminonda'yı dürtmeye başladı.

Evfimiya kıkırdadı, *çapkın*laştı. Bir perçemi alına düşürmüştü ve yanağındaki ben şimdi daha güzel görünüyordu. Eskiden, Abanoz Sokağı'ndaki Madam Mari'nin evinde içki bardaklarını kıran Maryoka'nın ta kendisiydi sanki.

Loksandra mutfaktan çıkıp onları görünce, derin limanı andıran kollarını açtı. Yorgaki ile Epaminonda o zaman, mektubun gönderilmiş olduğunu anladılar, artık şüpheyeye yer yoktu. Yorgaki'nin, boynuna sarılmak zorunda kaldığı Loksandra'nın kolları arasında nefesi kesildi.

Nışan yapıldı, bir yıl sonra da düğün yapmaya karar verdiler. Çeyiz hazırlıkları başladı. Geleceğin kocası, her gittiği limandan hediyeler yolluyordu. Ev, neşe dolmuştu.

Nisan geldi, ilk Nisan gülleri açıldı. Bir gün, gül reçeli yapmak isteyen Loksandra'ya gül yapraklarını temizlemekte yardım etmek için bir araya toplandılar. Gül yapraklarını ve daha çok sabır isteyen beктаşı üzümünün temizlenmesi her zaman eğlenceye dönüşürdü. Eş ve dostlar bir gün bir komşuda, öbür gün öbür komşuda toplanırlar, üzerine temiz bir örtü serdikleri masanın etrafına otururlar, güle oynaya işin nasıl bittiğini anlamazlardı.

O gün de herkes yemek odasında toplanmıştı: Elengaki, Efterpi, Evfimiya, Ağatho, Loksandra, Kliyo ve Sultana. Kapı vuruldu ve Epaminonda tek başına içeri girdi.

«A, hoşgeldin! Yorgaki nerede?»

Yorgaki'nin şimdi, gemisiyle Biskay sularında olacağını söylüyor. Kendisi de Fransa'da gemisinden ayrılmış, onlarla vedalaşmak üzere trenle İstanbul'a gelmişti, çünkü cepheye gidiyordu. Loksandra, yine:

«A!» dedi kaldı.

Epaminonda büfenin önünde durdu, kömür tozundan siyahlaşmış olan bıyığını burdu. Anayurt, diyor-du, boyunduruk altında yaşayan çocuklarını çağırıyor. Büyük olaylara gebeydi dünya. Yunanlılar, İstanbul'u almak için yürüyüşe geçmişlerdi.

Kliyo ayağa fırladı, Epaminonda'nın boynuna atıldı:

«Yaşasın Yunanistan!» diye bağırdı. Loksandra onu:

«Kıs sesini!» diye azarladıktan sonra masanın altında terliklerini aramaya başladı.

Elengaki, gülleri elinden bırakarak çantasını toplamaya girişti:

«Haydi, gidiyoruz.»

«Nereye gidiyorsun, canım?» Elengaki yine:

«Gidiyoruz.» dedi. Efterpi:

«Yunanlılar Ay-Stefano'dan mı girecekler?» diye sordu. «O Rus'un kıcını gördüğümüz günü hatırlıyor musun, Kliyo?» Loksandra, terliklerini bulunca:

«İyiliğimize mi bu iş, kötülüğümüze mi?» dedi.

«Eh, iyiliğimize ise, gelsinler. Koş, mori Sultana, kandi-dili yak. Ne diye kazık gibi öyle durup bakıyorsun?»

Elengaki yeniden masaya oturarak, gülleri temizleme işine kaldığı yerden başladı. Haydi, bravo, re-çeli bir güzel pişirsinler de savaşa giderken Epaminonda da biraz yanında götürsün.

Sonra kızlar Kliyo'nun çeyizi için dantel örmeyi bırakıp Epaminonda'ya yünlü örmeye başladılar. Epaminonda'nın yanına vermek için Loksandra, Aretsu'dan¹ birkaç dizi çiroz ve sucuk getirtti. İki okka *pas-tırma* ve içine *turşu* ve bir parça lâkerda koymak için iki de çömlek aldı. Onun için bir ispirto lâmbası, kah-ve kutusu, cezve satın aldı ve bir kutunun içine bi-ber, tarçın, *yeni-bahar* ve mercan-köşkü koydu. Ye-

1 Selânik yakınlarında banyoları ile tanınmış bir yer.

ni bir battaniye ve yanında hafif bir *şilte* ısmarladı. Sonra da Epaminonda ile birlikte fotoğrafçıya gittiler. Makinanın kara örtüsü altına giren fotoğrafçıyı gören Loksandra titriyordu: «Vazgeçtim ben, gidiyorum.» Binbir güçlkle onu, makina karşısında hareketsiz durmaya razı edebildiler. Fotoğrafçı, kımıldamasın diye Loksandra'nın başını, koltuğun arkasından çıkardığı bir demir parçasına yasladı. Yanında dimdik duran Epaminonda, elini onun omuzuna koydu. Loksandra, bir havan topunun karşındaymış gibi korku içinde fotoğraf makinasına bakıyordu. Fotoğraftaki Loksandra da korku ile bakıyordu. Gitmeden önce Epaminonda, bir de fotoğrafçıda duran tahta ata binerek bir poz çektirmek istedi.

Fotoğrafçıdan çıkınca bir şeyler yemek ve kendilerine gelebilmek için bir *muhallebiciye* girdiler.

Çektirmiş oldukları fotoğrafları Epaminonda, evden eve dolaşarak arkadaşlarına ve yakınlarına gösterdi. Arkadaşları ve yakınları da ona veda yemeği verebilmek için masaları kurdular. Tabii ki ondan sonra Loksandra da herkesi davet edip yemek verdi.

Epaminonda, kendisi ile yıllardır dargın olduğu Theodoro ile barıştı, son olarak kardeşçe kucaklaştılar. Ne olacağı bilinmezdi ki. Savaştı bu.

Son olarak, en yakın akrabaları, son bir defa daha vedalaşmak için toplandılar. Epaminonda'nın boyuna istavrozlar, muskalar astılar ve böylece Epaminonda Türklerin *haberi* olmadan savaşa gitti.

Yola çıktığında Nisan bitmek üzereydi ve Türkler Lamia'ya dayanmışlardı. Bunu gören Kral Yorgos, Çar'a hemen bir mektup yollayarak Türkleri durdurmak üzere gerekeni yapmasını istedi. Savaş, beklenmedik bir anda sona erince, elinde kumanyaları ortada kalan Epaminonda «Madem öyle, ben de bizim Tzia'da oturan Lostromo Dederi'nin evine gider, kalırım. Onda iyi şarap da vardır» diye düşündü. Öyle ya, yanındaki bu kadar mezeyi ne yapsmdı!

İstanbul'dakiler bir gün onun izini kaybettiler, üzüntüleri anlatılacak gibi değildi. Derken Yorgaki'den onun, Tzia'da bir arkadaşının evinde yan gelip yatmakta olduğunu öğrendiler. Aylar sonra, yılbaşına yakın Epaminonda da çıkıp İstanbul'a döndü. Avluya nar taneleri saçarak:

«1898 yılınız kutlu olsun!» dedi. Yanında duran Loksandra onu öperek:

«Daha nice yıllara!» dedi. «Damadımız da uğurlu olsun.»

Kliyo'nun düğün zamanı yaklaşıyordu. Hayırlısıyla Kliyo bir evlensindi de ondan sonra Epaminonda'ya da bir kız ayarlasındı. Yaşı geçiyordu. Olgunlaşıp bir yuva kurmasının zamanı gelmişti. Loksandra:

«Kliyo'nun düğünü olana kadar sakın gemilere dönmeyesin.» dedi.

Epaminonda, bunu kabul etti. Yalnız, Aretsu'ya kadar şöyle bir gidip gelmesi gerekiyordu. Orada bir çocuğu vaftiz edecekti. Loksandra:

«Yine mi çocuk vaftiz edeceksin?» dedi.

Başka çaresi yoktu. Oradaki bir kumbara'ya¹, yegeni kız doğuracak olursa adını Yenovefa koyarak çocuğu vaftiz edeceğine söz vermişti².

Epaminonda, yalnız kız çocuklarını vaftiz ediyor ve onlara ya Yenovefa, ya da Panoreya adlarını koyuyordu. Loksandra:

«Gitmeyiver!» diye bağırdı. Onu, bir türlü bırakmak istemiyordu.

O günlerde sol gözü de seğirmeye başlamıştı, bu kötüye alâmetti. İçinde bir ses, Epaminonda'yı bir tarafta salmamasını söylüyordu.

Epaminonda onu dinlemedi, gitti.

1 Kumbara: Manevi ana, kardeş, ya da baci. Sağdıçlık yapan kişiye göre geline, ya da damada verilen ad.

2 Vaftiz, burada doğan çocuğa ad koymak anlamında.

İki çiroz, bir uskumru ne demekti?

Epaminonda'nın Aretsu'dan getirmiş olduğu iki çiroz, bir uskumru, Kliyo'nun sevincini kursağında bırakmaya yetti. Ama, başından anlatalım.

Epaminonda annesini dinlemeden kalkıp Aretsu'ya gidince Loksandra'nın canı sıkıldı ve içinden: «Neden sanki ben de Elengaki'yi alıp Tatavla'ya gitmiyorum?» dedi.

Düğün için her şey hazırды. Efterpi ile Evfimiya evdeydiler ve damadın terliklerini bitirmeye çalışıyorlardı. Kliyo ise, bir aşağı, bir yukarı dolaşüyor, kavgaya etmek için tırnakları kaşınıyordu: «Kaldır bunu buradan, şuraya koy, ötekini de at...» İşte, yeni gelinlik taşıyordu.

Yemek odasındaki minderleri söktü, kadife ile kapladı. Kirlenmesinler diye onları bir de *makatla*¹ örttü. Makatlar kirlenmesin diye üzerlerine bir çarşaf serdi. Çarşaf kirlenmesin diye de çarşafların üzerine bir bez parçası attı.

Bunu gören Loksandra çileden çıktı, kan beynine fırladı, bayılacak gibi oldu. Elengaki:

«Sus,» dedi ona. «Görmemezlikten geliver.»

«İyi, bre Eleni, ama eski çatal-bıçaklarımızı da atmış, ne zararı vardı ona? Ne güzel geyik boynuzundan sapları vardı hepsinin. Bir daha nerede bulursun böyle güzel şeyleri?»

Ne zaman yemeğe otursalar çatal-bıçak kavgası başlıyordu. Loksandra, Kliyo'nun bonmarşeden satın almış olduğu yeni çatal-kaşık takımına bakıyor ve açıyordu ağzını:

«Mmm... yeni çatal-kaşık modası! Mmm! Ne güzel, değil mi, kızlar? Aman sevsinler.»

«Anne, susacak mısın, yoksa peçetemi atıp masadan kalkayım mı?»

1 Makat: Divan örtüsü.

«Şunun dediklerine bakın, ayol! Duydunuz mu?»
Uzun uzun bir Efterpi'ye, bir Evfimiya'ya bakıyor, karşılık bekliyor. Şahit misiniz der gibi bir hali var.

Gözlerini tabağına dikmiş oturan Efterpi, söylenenleri duymuş olduğunu göstermek için birşeyler mırıldanıyor. Evfimiya, dalgın dalgın gülümsüyor.

Evfimiya'nın küçük, bembeyaz ve keskin dişleri vardı. Yanakları al aldı. Buklesini iki kaşı arasına yapıştırmıştı. Maryoka'nın tıpkısı. Epaminonda, «Kır, bardakları, Maryoka» diyerek ona takılırdı.

«Bre Evfimiya, git Bebeke'ya söyle de biz Tatavla'dan dönünceye kadar gelip yanınızda kalsın.»

«Aman, Loksandra teyze, Bebeke'yı ne yapacaksınız? Başımıza *belâ* mı olsun istiyorsun?» Kliyo:

«*Hâdi*, hadi, siz gidin, biz kendi başımıza da iyi vakit geçiririz, merak etme.» dedi.

Ve böylece gittiler.

O gün Tatavla'da Ağatho, pirinçli ıspanak pişirmişti ve çok da lezzetli olmuştu. «Oh, şükürler olsun Tanrı'ya!»

«Zengin olan kim, Loksandracığım?»

«Azla kanaat edenler.»

Akşam yemeğinden sonra yatmaya çekildiler. Daha sıcak olduğu için, Ağatho, oturma odasındaki min-dere çarşafı serdi ve ayakları birbirine değecek şekilde yattılar.

İki yaşlı kadın sarmaş dolaş muhabbete koyuldular. Biri ondan, öbürü bundan yakınıyordu. Arada bir «Öh, öh!» gibisinden öksürmeler, yalancıkdan esnemeler.

«Canım, gözlerini zorluyorsun. Dur da kandili yakayım.»

«Yok, yok, istemem. Hadi, uyu artık.»

Öpüşüp sarmaşıyorlar:

«İyi geceler.»

«Sana da iyi geceler, dualarım seninle. Öh, öh!»

Başlarının üzerine çektikleri battaniyenin altından dışarıda yağın yağmurun sesi ve rüzgârın uğultusu duyuluyordu. Sonra, Manolyo'nun ayak seslerini, dış kapının büyük demir mandalının sesini duyular. Tak! Demir kol yerine girdi ve Manolyo'nun ayak sesleri yavaş yavaş uzaklaşarak karanlıkların içinde kayboldu. Guy-guycu'nun çıkma saati geldi. Ağatho'nun evinde kuyu vardı. Loksandra'nın göz kapakları tatlı tatlı kapanıyordu, sabaha kadar deliksiz bir uykuya daldı. Sabah uyandığında hava açık, gökyüzü tertemizdi. Ama, keskin soğuk vardı.

O haftanın nasıl geçtiğini anlamadılar. Cumartesi geldi ve kiliseye gitmek üzere hazırlanırlarken evin kapısı önünde bir araba durdu. Kliyo ile Efterpi arabadan atladılar. Saçları başları dağınık, titreyerek. Loksandra:

«Evde kötü şeyler oldu herhalde,» diye düşünerek muskasını taktı, elleriyle kulaklarını kapatarak, «Beni üzecek bir şeyse, duymak istemiyorum!» diye bağırdı.

Efterpi ağlamaya başladı. Elengaki:

«Ne var, canım, söylesenize!» dedi.

Kliyo, cebinden bir mektup çıkararak ona uzattı. Mektubu okuyan Elengaki, bayılarak bir odun parçası gibi olduğu yere çöktü. Loksandra bağırdı:

«Yahu, söyleyin bana ne oldu, neden susuyorsunuz?»

«Bir duymak istemiyorum diyorsun, bir söyleyin bana diye tutturuyorsun. Daha ne olsun? Evfimiya, Epaminonda ile kaçtı.»

«Ne oldu?» Söylenenleri kafası bir türlü almayan Loksandra gözlerini kırıştıtırıp duruyordu: «Ne diyorsun, duymuyorum, yüksek sesle söyle!»

Şu Gogovitzia'nın kahvesi önünde çalan laterna da işi azıtmıştı.

«Ne dedin, bre, bir daha söyle, duyamıyorum... Aman koş, şu laternayı sustur! Allahaşkına, koşsun biri!»

Laterna kendi havasında idi: «Trataplamlam, trataplamlam, plamlam, plamlam». Sanki, inadına yapıyordu laternacı.

«Ağzımı açacağım şimdi, camları aşağı indireceğim! Durdurun şu laternayı!»

Thanasyo, karşı kahveye koşarak laternayı susturdu. Elengaki ayıldı.

Fena bozulan laternacı, inadına bir polka çalarak pencerenin önünden geçti. Dik dik laternaya, laternanın püsküllerine, her yanını kâğıttan çiçeklerle süslemiş, perçemini edepsizce ayırmış yanağı benli köçeğine bakan Loksandra dudaklarını kıpırdatmadan «Canın çıksın!» diye mırıldandı.

Birden ayağa fırlayarak elini masaya vurdu:

«Demek öyle, Evfimiya ha!»

Yeniden «Aaa!» diyerek perdeleri çekti, gözlerini kapattı. Laternacının köşeyi çoktan dönmüş olduğunu sanarak pencereden bakmış, kendisine *çapkınca* göz kırpan laternacının köşeyi ile burun buruna gelmişti. Kısık bir sesle:

«Bir yudum ayazma!» diye mırıldandı.

Ağatho kahve pişirirken Elengaki haberleri öğrenmeye çalışıyordu:

«Nasıl oldu bu iş?»

Anlaşıldığına göre, Epaminonda Aretsu'dan dönüştü yanında kâğıda sarılı kızartılmış iki çiroz, bir tane de uskumru getirmiş. Uzo şişesini de istemiş. Şişeyi getiren Evfimiya çirozları görünce ellerini çırp-maya, oynamaya ve Yarubi şarkısını¹ söylemeye başlamış. Efterpi ile Kliyo illallah diyerek *pilâv* pişirmek üzere mutfığa inmişler. Pirinç kaynamaya kalmamış, yukarıda olan olmuş! Yukarı çıkan kızlar, Uzo şişesinin ve bardakların paramparça yerde yattığını ve masanın üzerinde, birbirlerini sevdiklerini ve bu yüzden kaçtıklarını bildiren mektubu görmüşler.

1 Yarabbi de olabilir!

Çirozlarla uskumru da bir güzel yenmişmiş.

Ondan sonra Elengaki ile Loksandra evlerine git-tiler ve ikisi de hastalandı. Kan aldırma için Bakır-köy'deki berberlerini getirttiler. İyileştikten sonra, Loksandra'nın yemek odasında oturup konuşmaya başladılar. Neydi bu başlarına gelen felâket? Arala-rında yaş farkı olduğu bir yana, akrabaydılar da. İkisi de kardeş çocuklarıydı. Evfimiya'nın babası ile Loksandra kardeştiler! Kliyo:

«Ama sen Epaminonda'nın öz annesi değil, ana-lığısın.» dedi.

«Neymiş, ne? Analık mı? Dalga mı geçiyorsun benimle ki bana analık diyorsun?»

Elengaki ile Loksandra, kaçakların lânetlenmeyi hak ettiklerini düşünüyorlardı ama «Adam sen de» diyerek onları eve şokmamaya karar verdiler.

İki gün geçti, üç gün geçti, bir hafta geçti...

«Loksandra, şimdi ne olacak?»

«Biliyor muyum ki, Eleni? Sanki yer yarıldı da içine girdiler.»

Günler geçtikçe, etekleri tutuştu.

«Loksandra, deli olacağım.»

Avusturya veliahdı Rudolf ile Mari Vetsera'nın aşkları¹ daha akıllardaydı. Kendilerini gidip Akropo-lis'ten aşağı atan Mimiko ile Meri'nin aşkları da unu-tulmamıştı daha...

«Eleni... Ya intihar ederlerse?»

İki yaşlı kadın karşılıklı oturup sokağa baka ba-ka ağlamaya başladılar.

Kliyo'nun düğünü de vardı. Damat her an döne-bilirdi. Soylarında böyle *rezillikler* olduğunu duyun-ca ne diyecekti?

«Söylemeyiz ona.» Kliyo da:

«Söylemeyelim ona.» dedi.

1 Mayerling Faciası diye tarihe geçen ve iki sevgilinin bilin-meyen nedenlerle ölümüyle sona eren aşk hikâyesi (1889).

Birkaç gün sonra Yorgaki, mutluluktan güneş gibi parlayarak eve girdi. Onu görünce Loksandra'nın içi açıldı.

«Oğlum,» diyerek boynuna sarıldı, «Başımıza gelenleri duydun mu? Bizim Epaminonda...»

Elengaki, Loksandra'yı dürttü. Kliyo, kaş göz ederek: «Boğacağım seni.» dedi.

«Canım, ne dürtüyorsun? Ne kaş göz ediyorsun? Yorgo artık bu evin çocuğu. Söyleyeceğim ona.»

Gülmek zorunda kalan adamla yüz yüze gelince Loksandra, pişman olur gibi oldu. Bunu, bir hainlik gibi görüyordu.

«Başkasına söylemeyeceğine söz ver, sen yabancı değilsin. Epaminonda ile Evfimiya evden kaçtılar, ortada yoklar.»

«Maryoka mı?»

«Hangi Maryoka, canım? Evfimiya diyorum sana, anlamıyor musunuz?»

«Ben de Evfimiya demek istedim.»

Ve ha! ha! ha! ha! ve hu! hu! hu! Ellerini çırpıyor, göbeğini tutuyor, yerlere yatıyor Yorgo. «Bravo, Epaminonda!» diye söyleniyor. *Aman*, ne biçim işti bu.

Sonra ayağa kalktı ve:

«Hoşçakalm, onları getirmeye gidiyorum, sıkılmayın.» dedi.

Kapıdan dışarı.

Hey, güzel Tanrım!

Düğün ertelendi. Aleko'ya mektup yazarak yalan söylediler, damadın annesi hasta dediler. Theodoro'ya ise damadın bir yakınının öldüğünü bildirdiler. Yalanın bini bir para ve Loksandra, Meryem Ana'nın önünde diz çökmüş yemin billâh ediyor. Kliyo'nun ağlamaktan gözleri ağrıyor.

Günler, haftalar, aylar geçiyor, ikinci ay, üçüncü ay geçiyor. Ümit yok.

Hiç beklemedikleri bir gün, kapıda bir araba dur-

duğunu görüyorlar. Arabada Evfimiya, Epaminonda ile Yorgo'nun arasında yayılmış oturuyor.

Yorgo onları Tzia'da bularak evlendirdiğini, sağdıçlık yaptığı için oradan hemen ayrılamadığını söyledi. Orada bir güzel eğlendiklerini, Tzia'daki bütün bardakları kırdıklarını ve parasız kalınca İstanbul'a dönmeye, annelerinin ayaklarına kapanarak af dilemeye karar verdiklerini anlattı. Kliyo'nun nişanlısı sonunda dönmüştü ama, nasıl bir koca olacağını Allah bilirdi. Hoppanın biriydi. Hoppa olarak da kaldı. Loksandra, Aretsu'ya lânet etti, o çirozlara, o uskumruya da lânet etti:

«Onun gitmesine izin vermekle kötü ettim. Ayak diretip engel olmalıydım, çünkü bu yolculuğun başımıza kötü işler açacağı içime doğmuştu.» dedi.

7

Otuzundan sonra insan kolay kolay değişmiyordu ve Kliyo, evlendiğinde otuzbeşini bitirmişti. Başlangıçta, kocasını sevdiği için sabretti, ama ne çektiğini bir kendisi biliyordu. Balayının ilk haftasını vapurda, daracık ve basık tavanlı kabinlerde geçirdiler. Kliyo bir ara bacağının kırılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. Marsilya'ya varıncaya kadar kocası gözüne Prokrusti¹ gibi göründü. Oradan işkenceli bir tren yolculuğundan sonra Paris'e vardılar.

Kliyo, yıllardır Paris'i hayâl edip durmuştu. Bu kenti kitaplardan, sanki orada doğmuş gibi iyi tanıyordu. İşte, Fransız edebiyatının pek çok kahramanı gibi, Yeneviyefi'nin² de yaşamış olduğu Sent Onore³

1 Yunan mitolojisinde Attika'lı bir haydut. Eline geçirdiği kişileri demir bir yatağa yatırır, yatağa sığmayanların elini, kolunu v.b. kesermiş.

2 Fransızca Genève ve Saint-Honoré.

semti. Nah, centilmen gibi giyinmiş paçavracı, ormanın şu köşesinde ortaya çıkmıştı¹. Ayios Sulpikyos saat kulesi neredeydi, acaba?².

«Ayios Sulpikyos saat kalesi nerede, Yorgocuğum?»

Ama, görmek için can attığı bir yer varsa orası da Londra idi. Ah, Londra! Bukingam Sarayı, Vindsor Kulesi, Kraliçe Viktorya ve o güzelim bahçeler³. Kraliçeler nasıl yaşıyorlardı acaba? Nasıl yaşasınlar istiyorsun, onlar da insan değil mi?

Kliyo gözlerini kapatarak, oğlu Edvard'ı azarlayan Kraliçe Viktorya'yı gözlerinin önüne getiriyordu. Saçlarını, ondüle maşalarına sarmış prensesleri düşünüyordu. Kayzer, Viktorya'nın torunu değil miydi? Gerçekten, kızlarından biri Alman tahtının veliahtı ile evlenmişti. Bir torunu da İspanya kraliçesi idi. Bir kızı da Norveç veliahtı ile evlenmemiş miydi? Öyle ya. Mod, Norveç veliahtına varmıştı.

«Yorgocuğum, Mod evlendiğinde sen de İngiltere'de miydin?»

«He?»

«Ne ürkütün, canım? Mod evlendiğinde burada mıydın diyorum.»

«Hangi Mod?»

Yorgaki, Londra'nın İst End semtinde bir Mod tanımıştı ama...

«Mod be, canım, nen var senin? Uyuyor musun? Kraliçenin torunu.»

«Ha, o Mod. Nasıl hatırlamam? Çok nazik bir kız.»

Sinirli sinirli piposunu temizlemeye başladı. O tanımış olduğu zavallı Mod'a ne olmuştu, acaba? Çe-

1 Bir masal kahramanı olsa gerek.

2 Saint-Sulpice.

3 İngilizce, adları, Yunanca metinde olduğu gibi söylendikleri şekilde aktardık.

nesini kaşıyor, kol saatine bakıyor. Hay Allah, vakit geçmek bilmiyor.

«Hazırlanmayacak mıyız?»

İki saate kadar Londra'ya varmış olacaktı.

Londra'ya vardıklarında yağmur yağıyordu. İlk akşamı Çering Kros'ta bir otelde geçirdiler. Yemekten sonra hemen kavgaya başladılar. Yani, birkaç yıl sonra birbirlerinden ayrılana dek kavgaları bitmedi... Kliyo, bu dünyada seksen yıl yaşadı ve ölünceye kadar bu balayı gezisini hiç unutmadı. Bütün hikâyesini çocuğuna ve torunlarına da anlattı durdu, hem de keyiflenerek.

«Söylesene, anneciğim, Londra'ya nasıl gittiniz?»

«Bırak, hatırlatmayın bana, üzülüyorum. Ne zaman aklıma gelse üzülüyorum.»

Ve başlardı anlatmaya:

«Bir gün yemeğe gittik. Kapaklı gümüş bir tabak getirdiler önümüze. İçimden, bre ne ki bu getirdikleri acaba, diyorum. Kapağı açıyorlar, ne göreyim: Kızzartılmış patates! Yorgo'cuğum, diyorum, bu İngilizler oruç mu tutuyor Allah'ına? Söyle onlara da, bana biraz zeytinyağı ile sirke getirsinler *bari*. Patatesleri içine banayım. Demez komaz olaydım. Bana demediğini bırakmadı. Beni *apartopar* aç karnına otele geri *sürükledi*. Ertesi gün başım ağrıyordu. Biraz kahve olsa diyorum. *Canım*, bu memlekette kahve yok mu? Bana bir *fincan* kahve pişirecek bir Allah'ın kulu yok mu?»

Kliyo, Londra'dan işte bu izlenimle ayrılmıştı.

Gününden önce İstanbul'a döndüler. Şeytanın işi yok ya, eve gelir gelmez Yorgaki'nin ayağı sürçtü ve tepetaklak merdivenlerden aşağı yuvarlandı. Bir de evde, hizmetçi kızıdan başkasını bulamasınlar mı...

Zavallı Loksandra nereden bilsindi ki? Yeni evliler yola çıktıktan sonra evi temizlemiş, minderlerin eski örtülerini ve iyice kurumuş olduğu için basamakları örten hasır döşemeyi çıkarmış ve her şeyi Kliyo-

nun tembih ettiği şekilde yaptıktan sonra Efterpi'yi elinden tutmuş, Elengaki'de ikinci kahvesi içmek üzere dikkatle basamakları inmeye başlamışlardı.

Onlar aşağı inmeye kalmadı Elengaki çıkageldi. Ayağında terlikleri, sırtında ev kıyafeti ve saç baş dağınık içeri giren Elengaki çığılı bastı:

«İmdat, Hristiyanlar, çocuğum elden gidiyor!»

Aman bre, ne oluyor?

«Bebeka,» diyor. «Topu atmış ve gece Atina'ya kaçmış. Her yerde aranıyormuş.»

«Ne diyorsun, mori!»

«Ne mi diyorum? Topu atmış diyorum sana. Mahvolduk, Loksandra. İngilizler Transval'da¹ savaştıkları için Londra borsası altüst olmuş, komisyoncular ayağa kalkmışlar. Herkes topu atıyormuş.»

«Ne işinde topu atmış Bebek?»

«Borsa işinde. Anlamıyor musun, sana ne diyorum?»

«Karaköy'de mi? Aman, yandık, Eleni! *Zaptiyeler* gelip yakalayacaklar bizi şimdi.»

Loksandra'nın, korkudan gözleri dışarı fırlamıştı.

«İngilizler şimdi nerde bulunuyorlarmış? Çatalca'ya gelmişler mi? Efterpi, çabuk. Bohçalarımızı topla, hemen Tatavla'ya gidelim.»

Efterpi, bohçaları hazırlamaya yukarı çıktı. Elengaki, yüzüstü kanepeye yatmış, ağlıyordu.

«Eleni... Eleni, bana bak. Oğlan kaçtığına göre ağlama artık. Ah, bu saf çocuk, hangi şeytana uydu da böyle işlere girişti!»

Ellerini dizlerine vuruyor, dış ağrısı tutmuş gibi bir ileri, bir geri sallanıp duruyordu; «Ah! Ah! Ah!» Çok geçmeden yüksek sesle bağırdı.

«Borsanın altüst olacağını bilmiyorlar mıydı? Bizim oğlan topu atacak başka yer bulamamış mı? Hem, bu topu nereden bulmuş, Allahaşkına? Eleni, sana

1 Transval, Güney Afrika'da.

söylüyorum. Neden konuşmuyorsun, canım? Topu nereden bulmuş?¹ Anladım, anladım, başlama yine bana aynı şeyleri anlatıp da canımı sıkmaya! *İşte*, anladım, *hayvan* mıyım ki anlamayacağım... Ama, topu niye Karaköy'de atmış? Gençliğine de mi acımadı?»

Tatavla'ya gittiler ve yirmi gün orada kaldılar. Sonra, Loksandra ayağa kalktı. Evimize gidelim. Yapma bre, etme bre. Dinlemez. İlle de evimize gidelim. Sanki içinden bir şey dürtüyordu onu.

Araba mahallelerine girince anladı. Köpeklerin bakışından, evde bir şeyler olduğunu anladı.

Çabucak arabadan indi, kapının kilidini açtı, açmadı, içerden bir *patırtı* duydu. Durdu, kulak kabarttı. Yeni evliler dönmüş olacaktı.

«Eleni... Eleni, sana diyorum...»

Elengaki o anda, onlara hoşgeldine gelmiş olan bir köpeği kovalamakla uğraşıyordu:

«Hoş! Hoş, bre!»

Köpek bir hapsirdi ve onu salya içinde bıraktı.

«Eleni, dedim...»

Birinci katın penceresinde bir el uzandı ve merdivenin katlanmış hasır döşemesini sokağa fırlattı. Loksandra:

«Ba!» diyerek yana kaçtı. Yandaki evin pencerelerinden biri açıldı ve sonra hemen kapatıldı. Bütün köpekler havlamaya başladılar.

«Eleni, içeride kıyamet kopuyor.»

İçeride kıyamet koptuğunu Eleni de kabul etti!

Efterpi ile Elengaki'yi başından savan Loksandra eve girdi. Ayak parmaklarının ucuna basa basa yürüyerek mutfığa girdi. Hizmetçi kız bir köşede titreyerek oturuyordu.

1 Topu atmak: İflâs etmek. Loksandra, bu argo deyimini bilmiyor.

«Ah, hanımefendi...»

«Serî sus! Sus, dedim! Sana söz düşmez.»

Sağ kolunun yenini sıvadı:

«Kaldır bu kavanozu buradan.»

Patlıcan ve havuç turşusu çıkardı. Sonra lakerda. Biraz balık yumurtası kesti.

«İyi böyle. Biraz da kırma zeytin getir.» Loksandra kendi kendine:

«Oooh, mis gibi kokuyor.» Hizmetçiye:

«Şimdi bunları yemek odasına götür. Kalk, Uzo şişesini de al. *Aferim.*»

Yemek odasına çıktı ve masayı bir güzel örttü. Divanı örten bezleri toplayıp hizmetçinin kucağına verdi:

«Bunları yanında aşağıya götür. Mutfağa git, ben seni çağırıncaya kadar orada bekle. Duydun mu?»

Sonra da şamataya başladı:

«Döndünüz mü, bre? Vay, vay, vay! Hoşgeldiniz, eli boş geldiniz! Gelin hele!»

Merdivenin korkuluğuna vuruyor:

«Yorgaki, gel bak, sana ne getirdim. Uzo ile meze.»

Yorgaki'de çit yok. Yukarıdan Kliyo'nun hıçkırıkları duyuluyor.

«Bre gel diyorum sana, beni yukarıya çıkartma.»

Yorgaki, ikinci katın sahanlığında görünüyor. Loksandra «Gel, gel» işareti yapıyor.

Yorgaki gülümsüyor, basamakları inmeye başlıyor.

«Hoş geldin, oğlum benim, hoş geldin, *paşam* benim...»

Yemek odasına girince Loksandra iki bardak Uzo dolduruyor:

«Al, tokuşturalım. Hoşgeldiniz.»

Ona bakarak düşünüyor: «Erkekler koca bebeklere benziyor». Ninesinin kendisine söylemiş olduğu sözleri hatırlıyor:

*Nasıl ki tavşan kaçmak ister, kartal hız ister,
İşte onun gibi sevgi, anlayış ve alçakgönüllülük
ister.*

Kocası Dimitro'yu hatırladı. O da zaman zaman kocaman bir bebek gibiydi. Yetim olarak büyümüştü.

«Senin annen ne zaman öldü?»

«Ben çok küçükken.»

Kendi eliyle Yorgo'nun ağzına bir zeytin uzattı.

«Sağol, anne.» Loksandra:

Kaynanan ne kadar içerse, sohbeti o kadar hoş olur.» dedi ve kahkahayı bastı. «Beni sarhoş edecek-sin, bre.»

İkinci bardaktan sonra Yorgaki dertlerini saymaya başladı. Ayağı, merdivenin basamağına takılıp yuvarlanmış, neredeyse ölecekmiş. Öte yandan Kliyo...

«Bilirim onu, bilirim. Sus şimdi, bunları düşünüp de üzme kendini. *Hevesli* işte, anlamıyor musun? Yeni gelin.» Hizmetçiye seslendi:

«Ocağın üstündeki jambonu getir, bir de bıçak getir.»

Eğlenti bitince Loksandra, bir parça Avrupa peyniri kesip kâğıda sardı.

«Şimdi, senden bir ricam var. Sakın hayır deme.»

Peyniri ona verdi:

«Bunu al, Tataavlâ'da Ağatho'ya götür. Kocası Manolyo bu peyniri çok sever. Öf, kaldır şu *leş*i buradan! Sonra da Ağatho'ya söyle, sana bir parça *alıkoybeni*¹ versin, bana getir.»

«Nasıl dedin?»

«A-lı-koy-be-ni. Unutmamak için yaz.»

«Ne biçim bir şey bu?»

«Sana ne, *canım*, ne olduğu? Sen ona öyle söyle, o anlar.»

1 O günlerin bir âdeti olacak: «Geleni alıkoy, evde kavga var. Ortalık yatışana dek sizde kalsın».

Onu uğurladı, kapıyı kapattı ve yenin tersiyle alnını sildi. «Of,» diyerek merdivenin alt basamağına oturdu, «Ammman!»

Ertesi gün Yorgaki döndüğünde gülüyordu. Loksandra kapıyı açmaya koştu. Yorgaki ona dörtköşe, küçük bir kadife kutu uzatarak:

«Buyur,» dedi, «Manolyo da peynire çok sevindi.»

Yorgaki koştu, basamakları ikişer ikişer atlayarak merdiveni çıktı. Loksandra:

«Bu da ne?» diyerek kutuyu açtı: «Aa!» Sonra yine: «Aa!»

Kutunun içinde, yakut taşlı altın bir yüzük vardı. Yorgo, ikinci kattan bağırdı:

«Ağatho'nun alıkoybeni'si kalmamış. Ben de sana o yüzüğü aldım. Beğendin mi?»

«Ba! Allah iyiliğini versin senin, e mi, Allah'ın delisi!»

Yüzüğü parmağına taktı, gururla evirdi çevirdi. Gülümsedi, ağzı kulaklarına varıyordu.

Öğle yemeği neşe içinde geçti. Kliyo yatışmıştı. Yorgaki'nin hareketleri tatlı idi. Kendisine getirilen armağanlar Loksandra'yı çok sevindirmişti: İşlemeli siyah bir pelerin, İskoç battaniyesi, tüy gibi hafif bir şal.

Yorgaki:

«Hoşuna gitti mi?» diye sordu.

«Güzel, çok güzel.»

«Şimdi, izin veriyor musun köpekleri yıkayayım?»

«Hangi köpekleri?»

«Sokağın kuçularını. Hepsinde kene var.»

Kliyo ağzını açacak oldu, Loksandra onun ayağına bastı. Kısık bir sesle:

«Yıka,» dedi. «Ama hepsini eve doldurma, yemesinler bizi.»

Sözüne devamla:

«Bunlar sokak köpeği, oğlum.» Az sonra yine:

«Zavallıları üşütmekten korkmuyor musun?»

«A be, bilirim ben işimi, merak etme.»

Damadın, serseri bir tip olduğu haberi ortalığa yayılmakta gecikmedi. Bütün soyları ayağa kalktı. Bunları duyan Kadıköy'deki Aspasya, sineğin mikrop taşıması gibi, ev ev dolaşarak haber taşımaya başladı. Dedikodu, aldı yürüdü...

Yorgaki, kafese kapatılmış bir aslan gibi bir aşağı, bir yukarı dolanıp duruyordu. Yorganlar ona ağır geliyordu, hava da... Of. Her yanı kapalı. Bütün gece üç kat döşek üzerinde zıpladı durdu: En altta hasır, onun üstünde pamuklusu, (iki parmak kalınlığında), üçüncü döşek ise ipek gibi Anadolu yününden.

Çevresinde akrabaları, onların oturduğu hiç bilmediği semtler ve gemiye dönmesine izin vermeyen ve gebe olduğu için yalnız bırakılmaması, üzülmemesi gereken Kliyo...

Karısı onu çileden çıkarınca Yorgaki dosdoğru Galata'da limana iniyor, limanı dolaşıyordu. Galata'dan her zaman sarhoş eve dönüyordu. Ya Epaminonda'ya bir rastlayıverse? Eh, o zaman çekeceği vardı.

Bir gün Kelenci Kuluk'da¹ karşı karşıya geldiler ve Uzo içmek için bir meyhaneye girdiler, Epaminonda'nın aklına Madam Mari geldi ve onu ziyaret etmeye karar verdiler. İş gereği değil, dostça görüşmek üzere. Evin önüne vardıklarında kapının ardına kadar açık olduğunu gördüler. Kapının eşiğinde oturan süslü püslü bir kadın onlara seslendi:

«Buyurun efendim, buyurun.»

Bu, onlara garip geldi. Madam Mari'nin evi kapıya tellâl çıkarsın! Sonra, Madam Mari'nin öldüğünü ve evin şimdi başka bir madamın elinde olduğunu öğrendiler.

Madam Mari'nin ölümüne çok üzüldüler ve kadının ruhuna birer bardak içmek için bir bara gir-

1 Yunanca metinde böyle geçiyor. Neresi olduğunu çıkaramadım.

diler. Sonra dışarı çıktılar ve muhabbet arasında yolu şaşırdılar.

Nasıl olmuştu da bu daracık sokaklara dalmışlardı? Nerede bulunduklarını sormak için bir bara girdiler. Barın arka kapısından çıktılar, yüz adım kadar yürüdükten sonra kendilerini Türk mahallesinde buldular. Yorgaki:

«Neredeyiz, kardeşim?» diye sordu.

Epaminonda karşılık vermedi, düşünceli ve ürkmüş görünüyordu. Yasak bölge sayılan Tersane'ye gelmiş olduklarını anladığı için titriyordu.

Nasıl anlamasındı, vişne çürüğü fesi başında korkunç görünümlü bir tersaneli *üzerlerine* doğru ilerliyordu.

Korkudan ayıldılar. Sanki, Londra'daki Hayde Park'da kavgaya hazırlanıyormuş gibi Yorgaki ceke-tinin düğmelerini çözdü, çıkarmaya hazırlandı. Daha soğukkanlı olan Epaminonda ona başıyla işaret ederek öne geçti. Yürüdü, gülümseyerek tersanelinin önünde durdu ve bir güzel eğilerek kendisini tanıttı:

«Ananias Perlepepas,»* dedi.

Bir kere daha eğilerek tersanelinin eline bir altın lira sıkıştırdı. Avucundaki altın lirayı gören tersanelinin gözleri parıladı.

Oradan nasıl çıktıklarını, Pera'ya nasıl vardıklarını anlayamadılar. Sanki kuş olup uçmuşlardı. Eh, bu olaydan sonra, moralleri yerine gelsin diye yeniden bir meyhaneye girdiler.

Ondan sonra film kopuyor. Alâaddin'in sihirli halısına binip eve dönmüşlerdi.

Ertesi gün, bir yanda Epaminonda evin avlusunda yüzükoyun yerde, öbür yanda Yorgaki, kendi evlerinin yemek odasında sırtüstü uzanmış yatıyordu. Yorgaki'nin pantolonu indirilmiş, göbeğine ezilmiş soğan konmuştu. Yanıbaşında Loksandra, elinde bir bar-

* Uyduruk bir ad. (ç.n.)

«dak acur suyu, onun ayılmasını bekliyordu. Gözlerini yeniden kapatan Yorgaki ölü taklidi yapıyordu.

Bu olaydan sonraydı ki evde bir de hortlak olayı yaşandı.

Loksandra bir gece, bekçinin sesiyle uyandı:

«Yangın, Panaya mu, beni bırakma,» diyerek öbür yanma döndü ve yeniden uykuya daldı.

Oysa ki kedinin huzuru yoktu. Grr, grr diye hırıldayarak bir kapıdan pencereye, bir pencereden kapıya koşup duruyordu. Hay aksi şeytan, nesi vardı ki? Loksandra, kapıyı açtı, kedi çıkmak istemedi. Bıyıklarını kabarttı, dışarıda ne olduğunu anlamaya çalışıyordu. Birden «pkh!» yaparak top gibi geriye fırladı. Titriyordu. Tüyleri ayağa kalkmıştı. Loksandra:

«Hava ceryanına mı çarpıldın?» diyerek ne olduğunu anlamak için sahanlığa yürüdü. Sözünü yeni bitirmişti ki sanki sokak kapısı açılmış gibi aşağıdan esen bir rüzgâr evin içine doldu. Arkasından köpek havlaması duyuldu.. Kapıyı kapatan Loksandra hemen ikonasına koştu. Yakumi'nin kendisine Kudüs'ten getirmiş olduğu fildişi istavrozunu çıkardı. Ayazma dolu şişeyle üç mum aldı. Efterpi ile hizmetçi kızını uyandırmak için duvara vurdu.

«Uyanın, aşağıda bir şeyler oluyor. Uyanın, inip bakalım, çocuğa bir şey olmasın!»

«Hangi çocuğa?»

«Çocuğa, canım. Uyanın!»

Kliyo gebe kaldığı günden beri Loksandra çocuğa doğmuş gözüyle bakıyordu. Kız olacaktı. Onu, cıpacanlı anasının karnında kurulmuş otururken görüyordu. Buklesi, küçücük elleri ile çocuğun her an doğmasını ve «Ca! Nineee!» diye bağırmasını bekliyordu.

Bazan da çocuğu kendi karnındaymış gibi hissediyor, içi bulanıyor, ağzının suyu akıyor ve onu bunu canı çekiyordu.

O akşam akıllı fikri çocuktaydı. Sırtında geceliği, iki eliyle başının üzerinde tuttuğu istavrozu ve arkasında yakılmış mumları taşıyan Efterpi olduğu hal-

de ilerledi. Efterpi'nin ardından hizmetçi kız geliyor ve ikide bir avucuna döktüğü ayazma suyunu, merdivenin sağına soluna serpiyordu.

İkinci kata yeni inmişlerdi ki mutfaktan bir kahkaha ve köpek havlamaları duyuldu ve sonra... Aman, o da neydi? Bir kargaşalık. Sanki cehennem yarılmış. *Tepsiler* ve *tencereler* yuvarlanıyor, tabaklar kırılıyor, ötede beride sandalyeler uçuşuyordu. «Hav, grrr!» sesleri.

Hemen yüzgeri Loksandra'nın odasına dönüp yatağına saklandılar. Çok şükür ki çok geçmeden salepçinin sesi duyuldu ve Tanrı gün ışıklarını ortalığa serpti.

O sabah mutfağa inen Loksandra her şeyi altüst buldu. Kapının arkasında köpek pislikleri vardı. Her yer berbat edilmişti.

Yemek odasına girince Yorgaki'nin piposunu masada buldu. Kirli bir fincan ve dibinde biraz sütlü çay, Yorgaki çayını böyle içerdi. Şüphelenmeye başlamıştı. Pencereye koşarak köpekleri çağırdı. Ağzlarını görünce durumu anladı. İçinden:

«Mmmm...» dedi. «Bu da mı gelecekti başımıza?»

Artık, bıçak kemiğe dayanmıştı ve bir çare bulmak gerekiyordu. Evet, bunun bir çaresi olmalıydı, yoksa hepsi deli olacaktardı.

Yorgaki aşağı inince Loksandra onu kolundan tutup çekti:

«Gel buraya, seninle konuşmak istiyorum.»

Öbürü gözlerini yere eğdi.

«Yüzüme bak! Yüzüme bak da dinle. Bana bak! Artık gemiye dönmenin zamanı geldi. Sen, karın olacak delinin sözlerine kulak asma. Onu bana bırak!»

Yorgaki, daha o günün akşamı Galata'dan eve döndüğünde *keyifli* görünüyordu. İki güne kadar gemisi yola çıkıyordu.

Temmuz geldi ve böylece Kliyo, gebeliğinin üçüncü ayına girdi. Artık, bavulları toplayıp Khalki'ye gitmek zamanı gelmişti; çocuk orada temiz hava alsındı.

Khalki'de o yaz, sanki her şey gebeydi. Geçen yazlarda, Loksandra'nın gözüne hiç bu kadar çok şey çarpmamıştı.

Nar ağaçlarına asılı narlar kızgın güneş altında olgunlaşmakta; çam ağaçlarının kozalakları kabarıyor, çatlıyor ve kabukların arasından kalın bir reçine süzülüyordu. Mart ayı macerasını yaşamış olan dişi kedi, birkaç aya kadar bu maceranın meyvelerini verecekti. O yılki balıkların sanki daha çok yumurtaları vardı ve tavuklar da daha çok yumurtluyorlardı. Bahçede, koltuklu bir sandalyeye uzanmış olan Kliyo düşünceler içinde kaybolmuştu.

Mutfağın kapısında oturmakta olan Loksandra bildircin yoluyordu.

«Kliyo kaçınıcı ayını doldurdu?»

«Altınıcı ayını.»

«Desene, Kasım'ın sonunda, hayırlısıyla...»

Elengaki, parmağındaki bir kıymığı çıkarmak için savaşı veriyor:

«Oh, çıkardım!» Canı salatalık çeken Loksandra:

«Bre Eleni, ağzıma bir parça salatalık veriver.»

«İstavroz Sokağı'na ne zaman dönelim diyorsun?»

«Ben diyorum ki Eylül sonuna kadar sen burada kalırsın, ben Efterpi'yi yanıma alır dönerim, evi hazırlarız. Ne dersin?»

«Ama, Aspasya'ya da haber sal.»

«Aman, aman, aman! Aspasya'yı bırak. O yatak örtülerini işliyor.»

Aspasya yatak örtülerini işliyor, Efterpi şifonları, Evfimiya cibinliği işliyor ve Ağatho şilteleri dikeyiyor.

Yorgaki, geri döndüğünde Kliyo'yu elinde bir kitap, otururken buldu. Bir şey söylemedi, gülümseyerek kendi uydurmuş olduğu bir melodiyi ıslıkla söylemeye başladı. Bu melodinin sözleri şöyleydi:

*Karnı şişmiş Gli-Gli'nin,
Civcive kim «Kışt!» diyecek.*

O günden sonra da Kliyo'yu Gli-Gli diye çağırma-ya başladı.

Aralık ayının başlarında, Aya-Varvara gününde Kliyo'nun sancıları tuttu. İkinci vaktiydi ve Loksandra, alış-veriş yapması için Tarnana'yı *bakkala* göndermişti. Yemek odasının penceresinde oturmuş, onu bekliyordu ki Yorgaki'nin içeri girerek bağırdığını duydu:

«Ebe getirmeye gidiyorum!»

Loksandra'nın içi «cız» etti ve titremeye başladı.

«Sular akıyor mu?» diye seslendi. Ama Yorgaki çoktan gitmişti bile.

Çabucak yukarı koştu, ama elinde havan tokmağı kendini mutfakta buldu. Önünde havan, içinde sarımsak dövüyor, mırıldanıyordu:

«Çığlıkları duyurma bana, Panaya mu, ne olur duyurma!»

Koşarak mutfığa giren Elengaki:

«Canım Loksandra, orada oturmuş ne dövüp duyuyorsun? Delirdin mi, ne?» dedi. «Su kaynatsana, kuzum, içeride doğum var!»

Utanan Loksandra, sancılar içinde kıvranan Kliyo'nun çığlıklarını hiç duymamış gibi yaptı.

Su ateşe kondu, kaynatıldı, yine kaynatıldı, bütün gece sabaha dek kaynatıldı durdu... Kliyo, daha doğuramamıştı.

Kliyo yerinden hopluyor, çığlıkları yeri göğü kaplamış. Loksandra odasında yüzükoyun yere yatmış, ikonanın önünde adaklar adıyor. Kafasını yerlere vuruyor. Bütün kanı başına sıçramış, şakakları titriyor, yüzü kararıyor. Birden:

«Gel, gidelim.»

İkona kutusunu açıyor ve Balıklılı Meryem Ana'yı içinden çıkarıyor.

«Gidelim.»

Elinde ikona ile odaya giren Loksandra, Kliyo'yu gözlerini kapatmış, bitkin bir halde buldu. Sancıları dinmişti. Loksandra ebeye:

«Herkesi dışarı çıkar.» dedi ve kapıyı kilitledi.

İkonayı, lohusanın başı üzerinde tuttu:

«Kliyo, Kliyo, Meryem Ana başının üstünde. Kendini nasıl hissediyorsun? Haydi, adak ada.»

Kliyo dudaklarını kımıldattı ve Loksandra onun, incilerini adadığını duydu. Onun üzerine Loksandra, iki kundak bezini karyolanın demirine bağladı ve uçlarını Kliyo'nun eline verdi, «Çek» dedi.

«Beni duyuyor musun? Sancılar yine bastırınca - ki bastıracak, yoksa doğum olmaz - bunları çek ve sık. Şimdi sıra, en büyük sancıda. Onu bekle, çünkü büyük sancıyı çekmeden kurtuluş yok sana. Ürkme, dua et de bir an önce gelsin, kurtulasın. Sancı tutunca deliler gibi bağırma. Nefesini boşa harcama, içine çek ve kendini sık, alttan çocukla birlikte çıkar! Hah, öyle, bravo... Bir kere daha. Bravo. Bezlere asıl. İnle, ama bağırma. *Aferim*. Şimdi, dinlen.»

Ve ebeyi dirseğiyle dürterek:

«Haydi mori, sen de çocuğu alttan tutarsın, gel!»
Sonra bağırarak:

«Geliyor! Bravo, Kliyo, geldi sayılır.»

Artık Kliyo'nun değil, Loksandra'nın sesi duyuluyordu:

«Aaaah, aaah!»

Az sonra, daha kocaman ve belki de tâ Galatasaray'dan duyulmuş olan bir «Ah!» ve Loksandra yere yığılıyor. Ebe:

«Kız!» diye bağırıyor.

1

*Arkhiminya ki arkhikhronya,
Psili mu dendrolivanya,
Ki arkhi kaloz mas khronos...¹*

İstanbul'daki Ortodoks kampanaları çalkalanıyor, hava Rum'luk kokuyordu.

«1901 yılı kutlu olsun!»

Yeni yıl kutlu olsun, yeni yüzyıl kutlu olsun.

İstavroz Sokağı'nın² ana caddesindeki bütün mağazalar, her yılbaşı olduğu gibi kapalıydı ve vitrinler süslenmişti. Süslemede çam ağacı, ökseotu ve mazı kullanılmamıştı. Rumlar bu gibi şeyleri öğrenip uygulamak istemiyorlar. Oyunlar, çiçekler, yemişler, üzerine susam ve afyon tohumu serpilmiş eski usul yeni yıl pidesi ve muhallebi yetiyor onlara.

Karaköy Meydanı da her yıl olduğu gibi ıssız. Borsalar ıssız. Liman da ıssız, «Canım, Ay Vasili³ Kayseri'den geldi de ondan».

Onun geldiğini Türkler, Yahudiler ve Frenkler de duymuş. Noel şarkıları söyleyen çocukların dilinde o, kampanaların sesinde de.

Ay-Vasili, geceyarısı İstanbul'a geldiğinde, karanlık sokaklarda ayağı takılmış, neredeyse burnu kırıla-

1 Tekerleme: Aybaşları, yılbaşları / Uzunudur biberiyemin başları / Bu yılbaşı da bize kutlu olsun.

2 Galatasaray.

3 Noel Baba.

cakmış; çünkü bekçi, sokak lâmbalarını zamanında yakmayı yetiştirememiş.

Sultan Hamit elektrik sözünü duymak istemiyor. Otomobil, bisiklet ve fabrika bacası da görmek istemiyor. Işıktan korkuyor, hızdan korkuyor, makinalardan korkuyor. Tahtının üzerine titriyor, cancağızının üzerine titriyor. Bir milletvekilinden şüphelendi mi onu, birlikte kahve içmek üzere hemen Yıldız'a çağırıyor. Milletvekili kendisine öbür dünya yolunun göründüğünü anlıyor, vasiyetini yapıyor ve gidiyor. Millet, kahrolası Padişah'ın adını ağzına almaya korkuyor.

«Sus bre, delirdin mi?»

Minareye tırmanarak kendisinin Padişah'tan da büyük olduğunu Doğu'ya, Batı'ya ilân edecek cesareti ancak Nasreddin Hoca gösterebilirdi. Tabii, Hoca'yı yakaladıkları gibi Kadı'nın önüne çıkarmışlar. Ama Hoca diretmiş ve bunu ispat edeceğini söylemiş. Kadı'ya sormuş:

«Bana söylemez misin, senden büyük kim?» Kadı:

«Şeyhülislâm,» diye yanıt vermiş.

«Ya Şeyhülislâm'dan büyük olan?»

«Vezir.»

«Ya Vezir'den büyük olan?»

«Allah uzun ömür versin, Padişah'ımız.»

«Peki, Padişah'tan büyük olan kim?»

«Peygamberimiz.»

«Peygamberden büyük olan kim?»

«Allah!»

«Ya Allah'tan büyük olan?»

«Allah'tan büyük olan mı? Hiç. Bunun üzerine

Hoca:

«E, o hiç de benim işte!» demiş.

Halk arasında *sus-pus* böyle hikâyeler anlatılıyor ve zavallı millet böylece içini dökmüş oluyordu.

Ay-Vasili o yıl geldiğinde hava karlıydı ve sokak köpekleri onu, yüzyıl önce de olduğu gibi, sevinç-

le karşıladılar. Tüh, nazar değmesin! Sokakta yürüyebilmek için onar onar, sağda solda yatan köpeklerin üzerinden atlamak gerekiyordu. Yanlışlıkla bir yerlerine basacak olsan, yalancıkıtan şöyle bir «grrr» sesi çıkarıyorlardı, yoksa ısıracaklarından değil. Şu alayın geçişi bir dursa...

Ay-Vasili, Theodoro'yu o yıl daha zengin buldu. Bur savaşı¹ ona yaramıştı. Bir yazıhane daha açtı, ama bu kez Batum'da. Batum, Rusların eline geçmişti. Becerikli olan Alekaki işe ortak olmuş ve büyük ağabeyi ile bu yazıhaneyi işletiyordu. Becerikli olanların ilerleyebileceği bir devirdi.

Büyük güçlerden en beceriklisi de İngiltere idi. Mısır'ı, Hindistan'ı, Avustralya'yı, Kanada'yı almıştı ve elinde nesi var, nesi yok, hesabını bilmiyordu. Şimdi de Güney Afrika'ya ayak basmıştı. *Uğurlu* kadındı bu Kraliçe Viktorya. Yaşlı başlı olmasına rağmen yönetmesini biliyordu.

Bunları gören diğer altı Güçlü Devlet, İngiltere'yi kıskanıyordu. Onlar da sömürgeleri olsun istiyorlardı. Kiminin ağzı İran'a, kiminin İstanbul'a ve kiminin de Uzak Doğu'ya sulanıyordu. Çünkü, canavar onları yemeden, onların canavarı yemeleri gerektiğini biliyorlardı.

Fransa Fas'a el koymuş, Kayzer Çin'in Kvey-Çov bölgesini almıştı. Bunun üzerine İngiltere Vey-Hay-Vey'e dalmış ve Rusya, çoktandır istediği Port Arthur'u ele geçirmişti.

Silâhlanma yarışı kızışıyor. Fransızlar denizaltılar, Kayzer panzerli gemiler ortaya sürüyorlar. İngiltere, Kayzer'in her yaptığı gemiye karşılık iki gemi yapacağını ilân ediyor. Kayzer, bıyığını yağlayarak sürgü gibi buruyor:

«Doyçlant über alles!»* diye gürüldüyor. İngilizler:

1 Boer Savaşları: Güney Afrika'nın bağımsızlık savaşları.

* «En üstün Almanya!»

«Tanrım, Kraliçemizi koru!» diye dua ediyorlar, Sultan Hamit:

«*Ulan, aferim!*» diyerek Kayzer'e olan hayranlığını dile getiriyor.

Ne var ki yaşlanmaya başlamış olan Hamit'in derdi büyük ve bunun acısını hepsi güzel ve *haram* yiyici olan hanımlarından çıkarıyor. Boş yere bu kadar boğazı doyurmak. Bunlardan bir kısmını (kimilerine göre, yüz hanımı varmış, kimilerine göre üç-yüz) tuttuğu gibi Sarayburnu'ndan denize attırıyor.

Loksandra, bunları duyunca çok üzüldü ama daha sonra «Bana ne!» dedi. Ne eksigi vardı ki? İşte köşesi, işte mezarı, işte kefeni, hepsi hazır. Şimdi bir de torunu var. Şunun güzelliğine bakın, torununun hele... ve «Tahtiri, tahtiri, tahtiri!»

Kayzer'in gelip gidişine Loksandra hiç önem vermedi. Yalnız, Hamit, Kayzer'in şerefine Boğaz'ı ışıktırdığında Loksandra, *donanmayı* seyretmek için Taksim Bahçesi'ne gitti.

Graf Zepelin'i görmek Loksandra'nın çok hoşuna gitti, çünkü balon ona sucuğu hatırlatmıştı. Ama bu sucuğun içi boştu. Krup'un kısa zamanda üretimine geçeceği şişman Bertha 42 toplarından Loksandra'nın gerçekten haberi yoktu. Zaten bu konuyu daha bilen yoktu. Öğrenmek için araştıranlar da yoktu. Çünkü bu «eski güzel devirde» herkes kendi evine ve çıkarına bakıyor, dünyanın hiç değişmeyeceğine inanıyordu. Kayzer'in her zaman Kayzer, Çar'ın ise Çar olarak kalacağını, Ay-Vasili'nin her yıl Kayseri'den İstanbul'a geleceğini ve evinde Türklerin bile kendisine *temennada* bulunacağını sanıyordu.

Ve İstanbul'un her zaman Rum'luk kokacağına inanıyorlardı.

O yıl İstanbul'a çok palamut düşmüştü. Güzeldi baharla gelen palamut, fakir fukaranın karnı doyuyordu. Ama uskumrunun kökü kesilmişti. Uskumrusuz çiroz da olmuyordu. Baharda İstanbul'a çok palamut düşünce Aretsu'lular karalar bağlıyorlardı.

Uğursuz yıllar diye düşünüyordu, Kliyo. Yılbaşından bir gün önce, *bacanağı* olan Çar'ı ziyaret etmek için Petrograd'a gelen İngiltere veliahtı, anarşistlerin elinden canını zor kurtarmıştı. Bu anarşistler de kahrolsundu hani, uslu uslu yerlerinde oturmıyorlardı! Eduard onlara ne kötülük yapmıştı ki, ne iyi kalpli bir insandı! Canım, bilmiyor musunuz Eduard'ı, bizim Yorgo'muzun kızkardeşi Aleksandra ile evlenmiş olan Eduard'ı? O, ya! Yorgo'muzun öteki kızkardeşini de Rusya'nın Aleksandra'sı aldı. E ama, size söylüyorum ya! Onun oğlu olan Rusya'nın Nikola'sı, İngiltere'nin Yorgo'su ile bizim Konstantin'in kuzeni oluyor. Canı sıkılan Efterpi:

«Uf!» dedi, ayağa kalktı ve gitmek üzere pelerini sırtına attı.

«Otur, nereye gidiyorsun?»

Sıkıldığını, karşı evdeki komşuya giderek ortalığı biraz karıştırmak, Nikolaidu kadını, gelini ile, karıştırmak ve sonra da Kliyo ile oturup pencereden kavgayı seyretmek istediğini söylüyor.

Efterpi de zevk sahibi doğrusu. Kliyo'nun onu kaybedecek olması ne acıydı! Ne *uğursuz* yıldı bu? Bunların arasında Elengaki'yi de kaybedeceklerdi. Bu ıssız İstavroz Sokağı'nda Elengaki'siz ve Efterpi'siz mi yaşayacaklardı? Elengaki gidiyor, işlerini ilerletmiş ve Atina'daki Pezmazoğlu Caddesi'nde bir banka şubesi açmış olan oğlu Bebek'a'nın yanına yerleşmek üzere kızı Efterpi'yi de yanına alarak gidiyor. Efter-

pi'ye koca da bulundu. Kâğıtları hazır, hafta sonunda bir daha dönmemek üzere gidiyorlar. Kliyo deli olacak. Deli olacağını açık açık söylüyor. Kocaya varmıştı, kocasız kaldı. Kocasını denizlere kaptırdı. Çocuğu oldu, çocuksuz kaldı. Çocuğunu Loksandra'ya kaptırdı. Hoş, zaten çocuk büyütecek *hali* mi vardı. Sınırları altüsttü. Atina'ya bir gezi yapabilmek ona ne de iyi gelirdi! Atina için cennet diyorlardı.

Epaminonda ile evlendiği günden beri cennetini bulmuş olan Evfimiya, annesinden ayrı düşeceği için hiç üzölmüyordu. Evinde kraliçeler gibi yaşıyordu. Serbestti ve hiçbir şikâyeti yoktu. Epaminonda, sık sık yurtdışından geliyor, gelirken bir kuş sütü getirmediği kalıyordu. Oh! Allah'a şükürler olsun! Ağat-ho da gece gündüz yatıp kalkıp haline şükrediyordu. Çocukları büyümüştü ve Manolyo rahat bir nefes almıştı.

Allah'a şükürler olsun diyenlerden biri de Kleoniki'sinin yanında yaşlanmış olan Kotso Dayı idi. Tarabya'daki evinde oturuyor, öbür evinin geliri ile geçinip gidiyordu. Kotso Dayı ikibüklüm olduğu için artık onları görmeye gelemiyordu. E, şaşacak ne var? Kaç yaşında, kimbilir. Bir kere Loksandra'dan küçük, ama Loksandra dayanıklı daha. Loksandra kaç yaşında ki?

«Biliyor muyum ki been!»

Kaç yaşında olduğu umurunda mı ki Loksandra'nın. Torununun kaç aylık olduğunu parmaklarıyla sayıyor ve her ay onun doğum gününde *helva* pişiriyor.

«Bakın şuna hele, bakın şuna!»

Ve yine «Tahtiri de tahtiri, dişleri de çıkıyor tahtiri.» Bebek sekizinci ayını doldurunca «Ku-be-be»'ler, sonra «Dili-dili, gün doğarken kız işliyor mendili»'ler ve daha sonra «Sanda-sandalakya, pende kara-

vakya»'lar', emeklemeler, ilk adımlar ve ilk sözcükler başladı. Dudakçıkları sabırsızlıkla titriyor, dilceğizi konuşmak istiyor.

Çocuğu Rokساني adıyla vaftiz ettiler ama babası onu Loksandra diye çağırmak istiyor. Kliyo, Roksanı denmesini istiyor. Loksandra çocuğu «Yavri mu!»² diye çağırıyor. Sultana, Roksana diyor ona. Çocuk bir gün ıkındı, sıkındı ve göğsüne vurarak sevinçle «Anna! Anna!» diye bağırdı.

Bunun üzerine çocuğu Anna adıyla çağırmaya karar verdiler.

Sonra bir gün ağzından «Yaya»³ gibi bir ses çıktı.

Loksandra hemen mutfağa koşarak *kuru-poğaça* pişirdi.

Bir anda esinlenen Kliyo oturup Yorgaki'ye bir mektup yazmaya başladı.

Kliyo, güzel mektup yazardı. Yorgaki, ondan aldığı her mektuba sevinir ve karısına olan aşkı alevleniverirdi. Gemisi İstanbul'dan ne kadar uzakta olursa, sevgisi de o kadar büyük olurdu. Kocası, Kliyo'ya en ateşli mektubunu Güney Amerika'dan yazmıştı. Yorgaki, Güney Amerika'lardan yazdıklarını her zaman hatırında tutmuş olsaydı, hiç ayrılırlar mıydı?

Kalk sen, vapurları İstanbul'dan geçmiyor diye gemi acentalarına kız, İstanbul'a, onun dar sokaklarına, yağmurlarına, köpeklerine ve hamallarına kız. Ne biçim yer burası! Ne zevkti bu, Bizanslılar başkentlerini kuracak başka yer bulamamışlar mıydı! İstanbul'da kimsenin ilerleme şansı yoktu. Atina, var mı yok mu Atina! Eleni teyze iyi yaptı da gidip oraya yerleşmeye karar verdi. Bebeke ne yazıyor, bak-sana: Yağmur yüzü görmüyorlarmış. Güneş ve eğ-

1 Tekerleme: Sanda-sandalcıklar, beş tane gemicik.

2 Yavrum.

3 Yaya: Nine.

lence de bolmuş. İkide birde seçimler yapılıyor, fener alayları ve yürüyüşler düzenleniyormuş.

«Gır-gır-gır! Ağatho'cuğum, gır-gır-gır! Artık dayanamayacağım!»

Loksandra, ikide birde çocuğu kaptığı gibi Tatavla'ya gidiyor.

«Kliyo artık çekilmez oldu. Ne bu başımıza gelen! Bu çocuk kime çekmiş, anlamıyorum.»

Elengaki'den ayrılacağı günün yaklaşmakta olması Loksandra'yı ürkütüyordu. Bir gün Elengaki dedi ki:

«Neden siz de gelip Atina'ya yerleşmiyorsunuz? Bu gidişle Yorgaki'nin artık İstanbul'a uğrayacağı da yok zaten.»

Yerinden fırlayan Kliyo gidip onu ağzından öptü.

«Söyle ona, Eleni teyze, söyle!» Sonra elini masaya vurarak bağırdı: «Ben çocuğumu alıp gidiyorum. Artık Türkiye'de oturmam. Günün birinde Ermenilerin başına gelen olaylar tekrarlanır da çocuğumu gözlerimizin önünde keserlerse ne olur!»

Söyleyecekleri bu kadardı. Bir dediğini bir daha söylemezdi Kliyo. Loksandra'ya tepeden inme yapmışlardı.

«Haydi, çabuk. Aleko'ya yaz. Yazmadın mı daha?»

Bu defa Loksandra, eşyalarına metelik vermiyordu. Kaybetse bile ne çıkardı? *Yüklüğüne*, dikiş bohçasına ne olmuştu? Bakırköy'le birlikte hepsini de kaybetmemiş miydi? Oturma odası, çınarı, hepsi. Yi-ne de şefkatli Panaya onu yalnız başına bırakmamış, ona bir torun vermişti. Torunu nerede olursa Loksandra'nın cenneti de oradaydı. Çocuğun kokusuyla yaşıyor, ışığıyla görüyordu. Çünkü Çocuğu (büyük harf Ç ile) bir taneydi ve Loksandra onun ninesi idi.

Böylece, onlar da gidip Pire'ye yerleşmeye karar verdiler.

Yaz sonunda, İstanbul'dan ayrılacakları an gelince, Loksandra koliva¹ pişirip Balıklı'ya gitti. Toprağına veda etmeye ve geri dönmeyi nasip etmesi için Meryem Ana'ya yalvarmaya gitti. Panaya'nın, onun dualarını duymamasına imkân yoktu, çünkü nerede görülmüş kişinin kendi toprağından uzaklara gömülmesi? Panaya işini bilirdi.

Dönüşte, kendine gelmiş bir şekilde elinde yarım galonluk ayazma tenekesi Theodoro'nun yazıhanesine uğradı. Yerine getirmesi gereken bir görevi daha vardı.

Theodoro'yu yıllar var görmemişti, neredeyse tanıyamayacaktı. A-a-a. Ne kadar da yaşlanmıştı! Saçları bembeyaz! Loksandra'yı karşısında gören Theodoro ayağa kalkarak onu kucakladı, gözleri yaşardı.

«Neneka!»

«Oğlum!»

Yıllar nasıl da geçmişti! Neredeydi şimdi o hayata kafa tutan, zengin olmak ve kazandığı parayla dünyaya hükmetmek isteyen delikanlı? Ne anladı bu işten? Yüzü kırışık dolu, sapsarı, dudakları buruk, gözleri donuk. Loksandra onun başını okşayarak yeniden:

«Oğlum benim!» dedi.

Biraz canlansın diye ona ayazma suyu içirmek istiyor, ne yapacağını bilmiyor. Söyleyecek söz bulamıyor.

«Tarnana...» diyor, susuyor.

«Ne istiyorsun, nene'ciğim, söyle bana yapayım.»
Loksandra:

«Tarnana ile Sultana'nın aylıklarını artık kesmen gerekiyor,» diyor ve gözleri yaşarıyor, «Senden bu-

1 Ölülere adamak için hazırlanan kaynatılmış buğday.

nu istiyorum. Güle ağlaya bırakıyorum seni buralar-
da.»

İçi rahatlıyor. Bundan başka yapılacak bir görevi daha var: Tatavla'dan geçmek ve Manolyo'dan, kendisi için yapmasını istediği kutunun hazır olup olmadığını sormak. Kutuyu bari biraz genişçe ve çok delikli yapmış olsa da hayvan içinde sıkışıp kalmasa.

Loksandra'yı zar zor o gece Tatavla'da kalmaya razı ettiler. Yerinde duramaz. Çocuk! Geceyarısı evine döndü ve çocuğu uykuda buldu.

«Kuzum benim, meleşim benim.»

Ertesi sabah salepçinin sesiyle uyandı ve:

«Ah! Ne mutluluk! Sabah olmuş!» dedi.

Çocuk da uyanmış, yastığın arkasından ona da-da-da-da yapıyordu. Sevinçten gözleri fır fır dönüyordu.

Loksandra'da insanı şaşırtan da buydu: Yıllar onu şişmanlatmış, gerdanı sarkmış ve çoğu dişi dökülmüş olmasına rağmen iyimserliğin ve içtenliğinden bir dirhem kaybetmemişti. Onun bu içtenliğinden korkan Kliyo, İstanbul'dan ayrılmadan önce onu biraz uyarmak istedi. Ona, Atina'daki insanların «gün yüzü görmesin» diye beddua etmediklerini, elleriyle yemek yemediklerini ve sevinçlerini her fırsatta sergilemediklerini söyledi. Pire limanında nasıl karşılanacaklarını anlatırken Loksandra bu karşılaşmayı, Sultan Hamit'in Kayzer'i ağırlamasına benzetti.

«Gözlerini aç, rezil olmayalım, çünkü Yorgaki'nin yakınları da bizi karşılamaya gelecek. Yakınlarının arasında bakanlar, nişanları ve kılıçlarıyla amiraller bile var. Anlıyor musun?»

«Kılıçlarını neden yanlarında taşıyorlar?»

«Öyle gerekiyor da ondan.» Loksandra içinden:

«Aman!» diye geçirdi.

Ve böylece, güneşli bir sonbahar sabahı vapurları Pire limanı önlerinde görüldü. Çevrelerini saran Pire'li balıkçı kayık ve motorları arasında bir bay-

ram havası içinde limana alındılar. Liman Müdür-lüğünden bir motorlu tekne onlara doğru ilerledi. Gümrük iskelesinde bir harekettir başladı. Gümrük memurunun gemiye çıkabilmesi için merdiven atıldı, yolcular salonda toplandılar. Geminin çevresini saran tekneler itişip kakışıyor, sandalcılar bağırışıp duruyorlardı. Kamaranın penceresinden Loksandra onları seyrediyor, davul-zurna çalınmasını, nişan ve kılıçları ile amirallerin ve bakanların gelmesini bekliyordu. Ne bakan gördü, ne de kılıç!

4

«Ah Atina, ah güzel Atina!»

Zapiyo'da sabah gezintileri ve Zapiyo ineklerinden sağılmış taze süt.

Bulvarda volta atmak.

*Zapiyo'da gördüm onu,
Meydanın arkasında
Ve ağaçların altında ona
«Seni seviyorum» dedim.*

*Unutma sakın,
Kalplerimizi dolduran
Aşk-mı-hı-hı-hı-hı-zı...*

Ve Pupula'da çalgılar çalıyor.

Nah işte, Olimbiyu Diyos'un* sütunları yanında bir kanepe.

«Neyin yanında?»

«Olimbiyu Diyos'un, canım Loksandra!»

«Mmm! Anladım. Ya şu tepedeki taş kışla ne?»

«Akropolis. Oraya çıkalım ister misin?»

Loksandra «Akropolis» adını duyunca Tatavla'da-

* Zeus Tapınağı.

ki sokak kahvesini hatırladı, içini çekti. Elengaki, dalgın:

«Nereye?» diye sordu. «Şu yukarı mı?»

«Evet.»

«Sen de gidiyor musun?»

«Delirmedim daha.»

«Boşver, öyleyse.»

Kabak çekirdeği ve simit satın aldılar.

«Bu, ne biçim simit böyle?»

Yüzünü ekşitiyor:

«Mmm! Nerede İstanbul'un *Ramazan* simitleri! Nerede Karaköy'ün *yağlı* simitleri. He, Eleni? Nerede Karaköy'ün yağlı simitleri! Hıh! Ah İstanbul, ah!»

Az sonra Loksandra, yakınlarda bir *muhallebici* olup olmadığını soruyor.

«Burada öyle şeyler bulamazsın, unut onu. Şekerciye gidelim, sana kopenhag alayım.»

Şekerciye gitmek üzere yaya yola koyuldular ve oraya varıncaya kadar Loksandra'nın aklı başından gitti.

Sindağma¹ Meydanı'ndan onlara doğru koşan bir grup çığırtnan bağıırıyordu:

«Yeni baskı-1-1-! Pavlos Melas² cinayeti ile ilgili en son haberler! Stayis suçsuz bulundu!»

Korkuya kapılan Loksandra, Büyük Britanya otelelinin içine saklandı. Saklandıktan sonra bağıırmaya başladı:

«Adam öldürüyorlar!»

Şekerciye oturmalarına kalmadı, bu kez Stadion caddesinden yeni baskı sesleri gelmeye başladı:

«Prens Yorgo'nun Müttefik Devletlere verdiği notayı yazıyor!»

«Eleni... Eleni, sana söylüyorum. Eleni, sana diyorum...»

1 Sindağma: Anayasa Meydanı.

2 Pavlos Melas: Makedonya'nın tümüyle Yunanistan'a katılabilmesi için çaba vermiş olan bir Yunan şubayı.

Eksik olsun pasta. Eve dönselerdi. Buralarda araba da mı yoktu? Nah, bir tane. Çağır şunu diyorum sana.

«*Arabacı! Arabacı! Gel, bre! Sağır mı, ne, duymuyor?*»

Yanından gülümseyerek gri elbiseli, elinde bastonu orta yaşlı biri geçiyor ve onu selâmlıyor.

«*Selâmla, Loksandra! Canım, niye selâm vermiyorsun?*»

«*Kim, kim?*»

«*Kral Yorgo diyoruz ya sana. Söz anlamıyor musun?*»

Meydanın ortasında Filarmoni Orkestrası güzel parçalar çalıyor. Devrin üç-dört çapkın kadını karşı sokakta durmuş konuşuyorlar. İncecik beller, balon gibi şişkin elbise kolları ve sebze dolu sepetlere benzeyen şapkaları. Beyaz kolalı önlüğü, başında ekose kurdeleden fiyongu ile süslü bir dadı kucağında port-bebeye sarılmış bir çocuk tutuyor. Kralın ahırları önünde bir araba beliriyor.

«*Nah, çağır şunu. Arabacı! Arabacı!*»

Elengaki'nin evi en sonunda artık, Stadyo ve Er-mü sokaklarıyla birlikte elektriğe kavuşmuş olan Eyo-lu sokağında. Eyolu sokağı güzel sokak. Evi, çarşının yanında. Büyük kolaylık bu, doğrusu!

Ne var ki bu çarşıda her aradığını bulamıyorsun. Bu, ne biçim memleket, Allah aşkına? Zambak arıyorsun, yok. İri midye arıyorsun, yok. Dolmalık pırasa diyorsun, gülüyorlar, *Asma-kabağı*'nın ne olduğunu bilmiyorlar. *Pastırmayı*, lâkerdayı da bilmiyorlar. Yok, yok, yok. Hiçbir şey yok diyorum sana, *canım!* Hiçbir şey!

Uğursuz insanlar. Her şeyden şikâyet ediyorlar. Ucuzluktan da, pahalılıktan da. Pahalılığın ne olduğunu nereden bilsinler? Ayda seksen drahmiye Pire'-de güzelim kiralık evler var. Eline geçen yarım lira ile Loksandra neler neler yapmazdı ki! Mantzuni'den

fanilâlar, Karastamati'den ipekliler satın alır ve üstelik arabayla yapmadığı gezinti kalmaz. Ambele bahçelerine, Alisida'ya, eski Faliro'daki hayvanat bahçesine giderdi. Akşamları Yeni Faliro'da lokantaya giderlerdi. Şu Faliro güzel yer! Otelden, deniz boyunda gezinenleri seyrederek, müzik dinlersin ve bazı kereler yabancı donanmaları ziyarete giden Kral ailesini de görürsün.

Sahi, duydunuz mu? Rus Donanması bugünlerde Faliro'ya geliyormuş. Görmeye gide... Koşuşan ayak-kabı boyacılarının yeniden sesi duyuluyor:

«O Romiyus tu Sur-i-i-i!»¹

«Aman! Yine onlar... Saklanın! Çocuğu hele!»

5

Selâm sana, selâm, ey hürriyet!

Türk illerinden gelip de millî marşın burada serbestçe çalındığını duyan bir kişinin gözlerinin yaşarmamasına imkân var mı! Atina gazetelerini serbestçe okuyabilmekten duygulanmamak elde mi!

Bir zamanlar Türk Gümrüğünde, pabuçlarını Romiyos tu Suri gazetesinin sayfalarına sarmış olan bir Rum'u yakalamışlar. Theodoro ve öteki Rumlar, adamı kurtarabilmek için beşyüz altın lira *bahşîş* ödemek zorunda kalmışlar. Özgür Yunanistan'da çıkan gazetelerden birini eline alacak cesareti gösterecek yürek kimde vardı!

Kliyo her gün yaşlı gözlerle, Akropolis gazetesinde yayınlanan Sultan Hamit'in zulmünü açıklayan bir yazı serisini okuyordu. Yazıda, Yıldız Sarayı'nda dönen dolaplar anlatılıyordu.

«Duyuyor musun neler olmuş? Panaya mu, ey

1. Gazete adı.

İsa'm benim! Oradan ayrılmakla ne iyi etmişiz!» Loksandra da, Kastela'nın temiz havasını doya doya içine çekerek:

«İyi ki oradan ayrılmışız, çocuğum.» diyor.

Aldıkları ev Kastela'daydı ve penceresinden Loksandra her sabah, tuzlu deniz havasını zevkle içine çekiyordu. Burası da Bakırköy gibi cennetti. Allah'a şükürler olsun! Loksandra yeniden kendine geldi, ne var ki zaman zaman o Allahlık gece bekçisini özlüyordu. Sabahları pişirdiği kahvesini, üzerine oturarak bekçiyle sohbet ettiği mutfakın eşigini özlüyordu. Yumurtacısını ve sucusu İbrahim'i özlüyordu. Buradaki insanlarda Allah korkusu yoktu. İsa'ya küfrediyorlar, Balıklı ayazmasının ne olduğunu bilmiyorlardı. Yani, yüzsüz insanlardı. Buradaki sucusu ile ahbaplık kurmaya çalışınca adam ona ters ters bakmaya başlamıştı. Loksandra ürküyordu ondan. Gazete satıcısı ile de durum aynı idi. Eve aldığı hizmetçi kız Golfo dilini çıkarıyordu. Çamaşırcı kadın da öyle. Buradaki insanlarda saygı yoktu, kaba idiler. Nerede kendisiyle konuşabileceğin, hangi eti istediğini bilecek kasap! Neredeyse eti kafana çarpacak. Bir gün ona, kayısının çöpünü gönderen o şeytana çarpılası manavına, baltasını kaptığı gibi dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceğini söylediği için manav gidip polis getirmişti. E, o günden sonra Loksandra anladı ki bu memlekette kişinin, konuşurken korkması gerek. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de Yorgaki, çocuğa bakması için - yoksun bir yakını olduğunu söyledi - Kondilo diye bir kadını eve getirdi. Bir eli maşalı ki sorma!

Kondilo, tam kırk gün oruç tutmaya kalmasın mı! Loksandra, yemeğin tuzuna nasıl baksın? Bu da bir yana, yemek pişirmeye cesaret edemiyor!

«Sen oruç tutmak istiyorsan, Allah'ın Hristiyan kulu, tut. Sana tutma mı diyorum? Ama, benim yaptığım işlerden sana ne?»

Kondilo neredeyse çocuğa bile oruç tutturacak.

Başıbozuk! Loksandra çocuğun üzerini örter, Kondilo gider, örtüyü üzerinden çeker. Sağda solda pencere-leri ardına kadar açar. Çocuğu alır, Freyatida'da de-nize gider ve yüzme öğreteceğim diye çocuğu tek ba-şına suyun içine bırakır. Çocuğu boğduracak, o ola-cak! Loksandra'nın yüreğine inecek¹. Ne yapsa da Kon-dilo'dan kurtulsa, nasıl yapsa da ondan korktuğunu belli etmese! Yorgaki, Kondilo'yu Loksandra'nın ba-şına sarmış, yine ortadan yokolmuştu. Nerelerdeydi ki?

Gerçeği söylemek gerekirse, Kliyo'nun sürpriz ya-parak Pire'ye gelmesine Yorgaki yalnızca gülmüş, tek söz söylememiştir. İlk yıl her şey yolunda gitti. Gelge-lelim, ertesi yıl Yorgaki'nin çalışmakta olduğu vapu-run rotası değişti ve onu bir yıl hiç göremediler. En sonunda izini hepten kaybettiler. Allah hakkı için söy-lememiz gerekir ki Theodoro ile Alekaki, onlara hiç sıkıntı çektirmediler. Hiçbir şeylerini eksik etmediler. Şu Kondilo derdi başında olmasaydı, Loksandra'nın halinden hiç şikâyeti olmayacaktı. Olan, arada çocu-ğa oluyordu, çünkü Anna, Loksandra'nın kendisini Kondilo ile paylaşmamak için kavga ettiğini anladığı zaman bu kıskançlıktan kendisine büyük çıkar sağ-layabileceğini keşfetmişti. Böylece evdeki yaşam çe-kilemeyecek hale gelince Kliyo, kızını kendisi yetiş-tirmeye karar verdi. Onu, düzenli olarak gezdirmeye, Atina'ya götürmeye başladı.

«Burasını görüyor musun, yavrum? Burası Lika-vito. Şurası ise Akademi. Bunlar da Saray daireleri..»

Anna'yı resmi geçitlere götürüyordu. Bir keresin-de de onu, Kral ile Kraliçeyi görmesi için bir mera-sime götürdü. Kliyo'nun, Katedralin karşısında oturan bir terzisi vardı. Modacının balkonu insan doluydu ve Kliyo da Anna ile merasimi seyredebilmek için bir delik bulup sıkıştı.

1 Kitapta «Loksandra'ya damla inecek» diye geçiyor. Damla «kalp sektesi» demek.

«Görüyor musun, yavrum? Nah, şimdi Kral, Olga ile birlikte çıkıyor.»

Anna'nın gördüğü bir şey varsa o da, önünde duran şişman kadının çantasıydı. Annesinin ona satın almış olduğu büyük fiyonklu ve ön tarafı pembe tüylü şapkası yüzünden başını bile çeviremiyordu. Anna bu şapkayı hiç hazetmemişti. Siyah kurdeleli mavi hasır şapkasını daha çok seviyordu. Meydandan müzik ve yaşasın sesleri gelmeye başlayınca Kliyo yine:

«Görebiliyor musun, yavrum?» diye sordu. Anna:

«Mut plo!»¹ dedi. Kliyo:

«O sözü bir daha ağzına alma, yoksa tokadı yer-sin!» dedi. Anne yeniden:

«Mut plo! Mut plo!» diye bağırmaya başlayınca Kliyo tokadı yapıştırdı.

Anna yaygarayı bastı. Çevredeki kadınlar sıkılmaya başladılar. Meydandaki müzik yüksek sesle çaldığı için kimsenin balkondaki şamatadan haberi yoktu. Ama az sonra balkondan yağmaya başlayan pembe tüyler pek çok kişinin gözünden kaçmadı. Tüyler havada uçuşuyor, balkonun altında duran denizcilik okulu öğrencilerinin şapkalarının üzerine konuyor ve rüzgâra kapılıp ötelere uçuyorlardı. Millet, bu tüylerin de merasim programında olduğunu sandı: «Ya-şa-sıın!»

O gün Anna, şapkasız ve ağlamaktan şişmiş gözlerle eve döndü. Kliyo ise asık bir surat ve dişlenmiş bir parmakla eve geldi. Yine bir gün anası onu gez-meye götürmek isteyince Anna:

«Artık seninle bir yere gitmem!» diye bağırdı.

Kliyo diretince Anna kendisini yere attı. Isırıyor, annesine el kaldırıyordu. Birkaç kere de tekme attı. Loksandra:

«Çocuğu mahvettiler!» diye bağıırıyordu. Bu Arnavut evden gitmeliydi.

Kondilo'yu Kliyo'ya nasıl kovdurabileceğini dü-

¹ Arnavutça küfür.

şünmeye başladı. Zaten Yorgaki'nin eve uğradığı yoktu. Akrabalarının da ayakları kesilmişti. O halde Kondilo'nun artık evde kalmasına ne gerek vardı? Yılbaşı yaklaşıyordu ve Loksandra yeni yılı Kondilo ile aynı evde kutlamak istemiyordu. Ne var ki Aralık sonuna doğru öyle işler oldu ki Loksandra evdeki dertlerini unuttu. Büyük şeyler oldu diyorum size!

Aralık sonuna doğru Parlamento dağıldı ve seçim öncesi kampanyaları başladı.

*To kordoni, to kordoni,
Tin elya tin kserizoni... Zito-o-o!*¹

Loksandra bu «Zito!»'yu duyunca delirecek gibi oldu.

«*Aman! Kapatın pencereleri. Yine cinayet!*»

Bütün evlerin önü, üzerinde palabıyıklı adamların resimleri bulunan afişlerle kaplandı. Palabıyıklıların düşmanları tarafından yazılan *muzır* sözler, küfürler ve dile gelmeyecek pis deyimlerle doldu.

«*Aman! Külhanbeyler camlarımızı kıracaklar! Pancurları kapat diyorum sana!*»

Pazardan alış-veriş yapmış olan bir ayakkabı boyacısı oradan geçerken Loksandra'ya sataştı:

«To kordoini mes'ti thiki k'i elya mes'to kathiki² Ya sen nedin, nene?»

«Tüh! *Utanmaz, çapkın!*» diye karşılık verdi Loksandra. Boyacı:

«Nah!» diyerek ayıp bir hareket yaptı. Sonra da sordu:

«*Ne kusur ettik?...*»

Bir de bu eksikti, Loksandra hemen mutfağın kapısını kapattı. Korku rejimi!

1 O günlerin bir seçim parolası, ya da tekerlemesi olsa gerek: Urganı takıp zeytini kökünden sökeceğiz. Yaşasın! anlamına geliyor. Ne demek olduğunu iyice anlayabilmek için o yılların politikasını ayrıntıları ile bilmek gerek.

2 Urgan sandıkta, zeytin lâzımlıkta.

Loksandra, kendisini seven, sayan Sultana ile Tarnana'yı hatırladı; terbiyeli ve görgü kurallarını bilen insanları hatırladı. İçine bir üzüntü çöktü. Ürkek ürkek tabureyi balkona çıkardı, güneşin batışını seyretmek ve biraz kendine gelmek için oturdu.

Uzun zamandır çocuklarından mektup almamıştı. Şu Epaminonda'ya ne olmuştu acaba? Yorgaki ortalarda yoktu. Biri, öbüründen beter. Yerinden yurdundan koparak bu konuk sevmeyen insanların ülkesine gelmiş olmaları da işin *cabasıydı*. Aaah! Oda-sını özlüyordu. Bakırköy'de şimdi bu saatte *helvacı* sokaktan geçiyor olmalıydı: «*Ne güzel, ne ipek, ne çiçek, keten-helva!*» Canı, biraz *keten-helva* çekti. Hırpani'yi, Karagöz'ü özledi. Köpekleri özledi. Düşünün, köpekleri bile özlemişti! Bu memlekette köpek mi yok?

Başını çevirip sokağa baktı... çıt yoktu! «O-o-oh!» diye esnedi. «Sefil memleket. Köpekler gibi birbirlerini yiyorlar. Birbirinizi yiyecek ne var, bre? Nah işte gideceğiniz yer: Üç arşınlık çukur...»

«Aman! Yine geliyorlar!» Tabureyi kaptığı gibi içeri koştu.

Paşalimanı'ndan sesler geliyordu:

«Va-a-rdularos!»¹

«Millet ekmek istiyor, ekmek!»

«Yaşas-ı-ı-n!»

Pencereden uzanıp baktı, ne görsün! Bir sırığın ucuna koca bir somun ekmek takılmış, arkasında yirmi-otuz kadar dağdan inme hem koşuyor, hem bağıyorlar. Göstericilerin sırtında birden bir koltuk belirdi, üzerinde adamın biri oturuyordu. Oturuyor, sağa sola selâmlar yağıdırıyordu.

Loksandra'nın gözleri parıldadı. Çok şükür Tanrı'ya! Karagöz. Nasıl da hasret kalmışlardı!²

1 Bir politikacı adı olsa gerek.

2 Loksandra, politikacıları Karagöz'e benzetiyor olmalı.

«Karagöz, Golfo! Koş buraya seyredelim!»

Yeniden balkona çıktı ve aşağıya atmak için cebinde para aramaya başladı. Golfo da ellerini eteğine sile sile balkona çıktı. Balkonun altında göstericiler:

«Vardularos!» diye bağıırıp duruyorlardı. Golfo aniden bir çığlık atarak:

«İşte, o!» diye bağırdı.

Balkonun korkuluğundan sarkarak bağıırıp duruyor:

«Paracıklarım! Yedi yıl canımı dişime taktım, yanında çalıştım, sonunda paracıklarımı yedi!»

Eski efendisini tanımıştı.

Yürüyüş durdu, dağdan inmeler öfkelen-diler. Golfo, koltukta oturan aday'ı göstererek:

«Tutun onu!» diye bağırdı.

«Hay Allah! Yakacaksın bizi, mori! Sus!»

Loksandra, Golfo'yu fistanından çekmeye çalışırken kafasına bir taş yiyor. Apartopar içeri kaçıyor ve pencereleri kapatıyorlar.

«Kandili verin! *Aman*, Panaya mu, çocuk nerede acaba? Kliyo da dışarıda. *Aman*, Meryem Ana, uzat elini de bizleri koru!»

Yeni yılı Elengaki ve Bebeke ile Atina'da geçir-diler.

Her şey iyi de bu günleri herkes kendi yakınla-rıyla ve memleketinin âdetlerine uygun olarak geçir-mek istiyor.

Karnavalda Elengaki Pire'ye geldi ve bir hafta onların yanında kaldı.

Seçimler bitince ve Diliyannis yeniden kazanınca, kazananları rezil etmek için Pire sokaklarında gaz tenekeleri çalınmaya başladı. Giritlilerle Manililer saç saça kavgaya tutuştular. Loksandra çocuğu yanına alarak «katliamdan kurtulmak için» Elengaki'le-re gitti.

«Anne, böyle şeyler söyleyip durma, ayıp. Orta-

da katliam yok. Giritliler ile Manililer kavgaya tutuŖmuŖlar, hepsi o.»

«Beni deli mi sandın, yoksa kör müyüm? Ŗu kısa kara donlu, baŖı sarıklı Kürt, gözlerimin önünde Hristiyanı öldürmedi mi? O Kürt, Rum mu yani?»

«Rum ya, Giritli.»

«Ya öbürü ne?»

«O da Rum.»

«E, öyleyse, öbürünü neden öldürdü?»

«Politika yüzünden.»

«Ne yüzünden?»

«Politika yüzünden dedim ya. Of, anne, boşver, anlamıyorsun.»

«Suç sende değil, bende, oturmuŖ seninle konuşuyorum!»

Bahar geldi! Ortalık yatıŖtı ve Kondilo'yu evden kovduramamıŖ olan Loksandra, onu gördükçe yolunu deęiŖtiriyordu. Bu da bir Ŗeydi. Çocuk Ŗimdi ninesine dönmüŖtü.

«Bugün ne yapıyoruz, nine?»

«Sen ne yapalım dersin?»

«Hindiba toplamaya gidelim.»

Araba tutarak Freattida'ya doğru yola çıktılar. Rum Hastanesi'ni gevince Skuludi'nin evi geliyordu ve ondan ötesi göz alabildiğine boştu. Tarlalık. Güzel hindibalar, kuzukulağı ve lâbada toplanırdı burada.

Bir gün, evde yapılacak çok iŖ birikince, gezmek yerine birer pasta yemek için Aleksandra Meydanı'ndaki kahvehaneye indiler. Bir masaya oturup pastalarını yediler ve az sonra Loksandra'nın canı sıkıldı. Ortalık ıssızdı. Kahvehane boştu. Yakınlarında orta yaŖlı bir bay konuşmadan oturuyordu. Loksandra:

«A-ęa-ęa-ęah!» diye esnedi. «Kalkalım artık, burada *can cin top oynar*.»

Yan masada oturan bay kakhaha ile güldü ve arkasından öksürmeye baŖladı. Boğulacak gibiydi. Lok-

sandra, ne olduğunu görmek için başını yana çevirince adam ayağa kalkarak onu selâmladı:

«İstanbul mu?» diye sordu. «Ben Türk Konsolosuyum.» Loksandra:

«Ba!» yaptı. «Ne zamandan beri buradasın?»

Ve sohbete başladılar. Konsolos güzel Rumca konuşuyordu. Söz, İstanbul'a geldi ve neşelenen Loksandra onu, bir İstanbul yemeğine evine davet etti.

«*Aman yok! İlle de geleceksin. Bana hayır deme.*»

Loksandra'nın evinde *pastırma* ve Ağatho'nun iki gün önce yollamış olduğu midye dolması vardı! İyi ki oğlunun acentasına bağlı vapurlar İstanbul'dan şunu bunu getiriyorlardı, yoksa açlıktan öleceklerdi. Burası da memleket mi? Yiyecek bir şey bulamıyor-sun.

«*Buyurun, efendim, buyurun.*»

Misafiri görünce Kliyo'nun ağzı açık kaldı. Anne-sine ters ters baktı.

«Ne ters ters bakıyorsun, canım, kötü bir şey mi yaptım?»

Kliyo kıpkırmızı kesildi. Salonu açtı:

«Geçiniz.»

Az sonra içeriye Uzo ve meze dolu kocaman bir tepsi geldi.

«Kalk, Anna, şuraya, masayı devirmeyesin.»

Loksandra, Konsolos ile münakaşaya girişti, İstanbul'un neresinden olduğunu sordu. Nereden? Çengelköy'den mi?

«Çengelköy güzel bir yer diyemem sana ama orada çok Türk oturuyor.»

Burnunu kırıstırıyor, parmağını sallıyor:

«Çok Türk!»

Kliyo bakışlarıyla onu azarlıyor, işaret etmeye çalışıyor. Kılı kıpırdamayan Loksandra bir *yalancı-dolma* seçiyor:

«Nah, bunu ye!»

Konsolos şaşkın, dizi masaya çarpıyor, çatallar yere düşüyor. Hepsi birden almak için eğiliyorlar.

«Canım bırakın kalsın, zararı yok. Bırakın diyorum size. Koş Anna, mutfaktan başka çatal getir.»
Konsolos:

«Allah bağışlasın, çok sevimli bir çocuk,» diyor.
«Kaç yaşında?»

Konsolos'un iki çocuğu var. İkisi de anneleriyle İstanbul'da. Bir aya kadar onları görmeye gidecek.

«Aman deme, İstanbul'a mı gideceksin? Ah, bir kuş olsam da seni götürecek geminin direğine konsam, ben de İstanbul'a gitsem!»

Loksandra'nın bir ağlamadığı kalıyor.

«Ah, İstanbul, var mı yok mu İstanbul!»

Konsolos onun, en kısa zamanda yine İstanbul'a dönebilmesi dileğinde bulunuyor.

«Bunca yıl ayrılıktan sonra gözünüze bakalım nasıl görünecek. Şimdi özellikle, Allah uzun ömür versin Padişahımız...»

«O, gün yüzü görmeyecek nankör! Onu bana hatırlatma, oğlum.»

«Gah! Guh! Psa! Psu!» Kliyo'nun gözleri dışarı fırladı.

«Aman, su. Su getirin. Yukarı bak, yukarı. Bir şey yok, Allah'a şükürler olsun! İsa'ya, Meryem'e şükürler!... Bizim, oğlum, padişahlarla alış-verişimiz yok... Ah, neden çimdiriyorsun be, Kliyo? Delirdin mi? *Muhtar* efendi yabancımız mı? Sultan Hamit'in *rezillik*lerini okumuyor mu sanıyorsun?»

Ve Konsolosa:

«Sen Akropolis gazetesini okumuyor musun? Gördün mü işte, adam Akropolis'i okuyor ve ne demek istediğimi anlıyor. Anlamıyor musun?»

Loksandra durup karşılık bekliyor. Konsolos'un alnı ter içinde. İçinden kimbilir neler geçiyor olmalı, çünkü oraya buraya bakınıyor, sanki kapıyı arıyor. Saatine bakıyor. *Aman*, vakit geç olmuş. Acele yapı-

lacak işi var. Kusuruna bakmasınlar. Haydi hoşçakalın, selâm hepinize.

«Otur, canım! Durup dururken ne oldu sana!»

Adamın arkasından koşuyor. Onu aşağıya kadar geçirmek istiyor.

«Mutlaka yine beklerim. Duyuyor musun dediğimi?»

Konsolos önde, Loksandra arkada soluk soluğa ve lâk, lâk, lâk.

«Haydi, İsa ve Meryem yolunu açık etsin.»

Eşikte duruyor ve Konsolos için dua ediyor. Üzerine istavroz çıkarıyor.

«Hastalanırsan beni çağırt. O da ne demek! Anan ve karın burada olmadıklarına göre!» Konsolos:

«*Annecim,*» diyor. «Ben Türk'üm!»

«E, ne varmış yani Türksen? Benim bekçim de Türktü. Sucum da Türk. İkisi de ne iyi insanlardı!»

Konsolos'un sırtına vuruyor:

«Sıkılma, oğlum. Türksen ne zararı var? Sen de insansın. Rummuş, Türkmüş ne demek! İnsansın ya.»

Sokak kapısını kapattı, eteklerini kaldırdı. Pantolonunun *bacağını* yukarı çekti ve Kliyo'nun çimdiklemiş olduğu yeri aradı. Moraracak. Canım, neden çimdikledi onu? «Sen beterinden sakla, Panaya mu!»

O ay, başka bir olaya sahne olmadan geçti. Tek önemli olay Golfo'yu işten çıkarmış olmalarıydı, çünkü baştan çıkarılmış olacak ki her Pazar günü izin istiyordu. Onun yerine, çamaşırcı kadının aracılığı ile Nevolyani'den başka bir kız aldılar. Adı Anksitsa idi ama Loksandra onu Anitsa diye çağırıyordu.

Yorgaki'nin akrabalarıyla bütün ilişkileri kesmişlerdi. Yorgaki'den hiç haber yoktu. Bir teselli kalıyordu, o da Batum ve İstanbul'dan gelen vapurlardı. Ah, bu vapurları nasıl da dört gözle beklerlerdi! Kaptanlar gelir, ev neşelenirdi. Geminin sütünden onlara da getirirlerdi. Allah hakkı için Theodoro ile Alekaki de

ellerinden geleni yapıyorlardı, Pire'deki acentadan istedikleri kadar para çekebiliyorlardı.

Mayıs sonlarına doğru Diliyanni'nin öldürülmesi, onları pek etkilemedi. Çünkü İstanbul'dan gemisiyle Kaptan Buti o günlerde Pire'ye gelmiş bulunuyordu. Kaptan Buti gidince Patras'tan Efterpi çıkıp gelmiş ve bir ay onların yanında kalmıştı.

Temmuzun ortalarına doğru Kliyo, Patras'a gitti. Dul bir üzüm tüccarı ile evlenmiş olan Efterpi orada iki kızıyla birlikte mutlu bir yaşam sürüyordu. Loksandra torunuyla evde yalnız kalmıştı. Loksandra bir akşam:

«Tiyatroya gidelim mi?» diye sordu.

«Gidelim.»

Kondilo beyaz temiz entarisini giymiş, çemberini üzerine atmıştı. Anksitsa deniz mavisini çitakisini giymiş, Loksandra da hazırlanmıştı. Anna'nın mendiline kolonya damlattı ve yola çıktılar. Anna:

«Sen hiç tiyatro gördün mü?» diye sordu. «Görmedin, şimdi gidelim de gör.»

Paşalimanı'nda o akşam *Kaptan Yakumi* piyesi oynuyordu. Tiyatronun kapısına geldiklerinde Kondilo:

«*Kaptan Yakumi* mi?» dedi. «Ben gitmiyorum!»

«Neden gitmiyorsun, mori?»

Çünkü *Kaptan Yakumi* oyununda İdra'lılarla alay ediliyormuş da ondan gitmek istemiyor. Etme güzelim, eyleme güzelim, gelmez. Tiyatronun kapısında kazık gibi dikilmiş duruyor.

Düşündüler taşındılar ve oradan gitmeye karar verdiler. Haydi, zarar yok, karşıdaki tiyatroya gidersinler. Üstelik daha da ışıklı. Loksandra, bilet alsın diye Kondilo'ya para veriyor. Anksitsa'ya da para vererek günciçeği çekirdeği ve nohut almaya yol-luyor.

Ve tiyatroya giriyorlar. Bu tiyatro çok kalabalık.

İte kaka yürüyerek oturacakları dört yer buluyorlar. Oturur oturmaz Loksandra sağına soluna bakıyor:

«Çıkıp gidelim. Burada bit kapacağız!»

Anksitsa'nın yanında oturan ipsizin biri bunu duyunca:

«Çüş be!» diyor. «Sanki çok bitsizsin!»

Loksandra, adamın ağzının payını vermeye korktu. Sadece ayağa kalktı ve Anksitsa ile yer değiştirdi. Onu ortadan kaldırıp kendisi adamın yanına oturdu.

Az sonra çekirdekleri ve nohutları çıkardılar. Loksandra bunları paylaştırdı ve tiyatro perdesini gözden geçirmeye başladı. Acaba perdenin üzerinde ne yazıyordu? Anksitsa:

«Halk Tiyatrosu yazıyor,» dedi. Kondilo:

«O senin dediğin dış kapıda yazıyor. Burada ise 'Halk, in... indüs... endüstri için, en... endüstri halk için' yazıyor. Atina şapkacısı İ. Pu... pulopo... pulopulos.»

Kondilo'nun bütün bunları okuyabilmesi epey zaman aldı ve arka sıralardan gürültüler duyulmaya başladı. Sonra perde aralandı ve genç bir delikanlı sahnenin ucuna ilerledi. Seyirciler dürtüşmeye başladılar. Loksandra sırtına bir dirsek yedi:

«Kira, şu tüylü şapkayı çıkar da sahneyi biraz da biz görelim!»

Kimin dürttüğünü görmek için arkasına dönünce, günebakan çekirdekleri yere döküldü. Sahneye çıkan genç konuşmaya başladı ve Kondilo'nun yanında oturmakta olan biri de:

«Marula'nun Kaderi'ni isteriz!» diye bağırmaya başladı. Öteden başka bir sesin:

«Hayır, Faust'u istiyoruz!» dediği duyuldu. Loksandra:

«Ne var, canım? Ne oluyor?» diye soruyor.

Anksitsa ona, sahneye çıkan adamın seyircilere

hangi oyunu istediklerini sorduğunu ve kendisine yardım edecek birini aradığını söylüyor.

«Aa!» Loksandra'nın yanında oturan ipsiz iki parmağıyla ıslık çalarak:

«*Fiyaka'yı isteri-i-i-iz!*» diye bağıyor.

«Aman!»

Loksandra sağ kulağını tıkıyor, sağ gözünü kapatıyor. Onu sağır edecekler!

Sonra, oradan buradan sesler duyulmaya başlıyor. Herkes kendi havasında. Bir denizeri sandalyesinin üzerine çıkarak avazı çıktığıınca bağıyor:

«*İstanbul'un Alınışı'nı* görmek istiyoruz!»

Seyircilerin çoğunluğu elleriyle tempo tutarak ve ıslık çalarak:

«Evet, *İstanbul'un Alınışı'nı!*» diye bağıyor.

Loksandra, oturduğu yerden yarı kalkarak gidelim diyor, ama Kondilo ile çocuk gitmek istemiyorlar. Sonunda, sırtına yeniden bir dirsek yemek istemeyen Loksandra şapkasını çıkarıyor ve ne olacağını beklemeye başlıyor.

Bekliyor, bekliyor, yarım saat geçiyor... bir şey yok.

«Nerede kaldı ya?»

Perdenin arkasında bir gürültü kopuyor. Tırma-lama, kavga, itiş kakışlar. Perde sallanıyor, ileri geri gidip geliyor. Müzik, Pupula parçası ile başlıyor ve sonra onu, Rumeli'nin Kızları izliyor. Loksandra mışıl mışıl. Başı sola düşüyor ve dudaklarının arasında «Pf, pf» diye sesler çıkıyor. Yüzünde tatlı bir gülümseme görülüyor. Rüyasında, kendisini Balıklı'da görüyor. Birden korku içinde oturduğu yerden fırlıyor. Onu uyandıran, sahnedeki gürültü. Çünkü o arada İstanbul elden gitmiş ve Sultan Mehmet, Paleolog ile düello ediyor.

Loksandra gözlerini açıyor ve sahnede, ayacağın-

da fustanela'sı¹, sırtında *çaprazı*², *silâh*larını kuşanmış ve başında tuğlu tolgası ile Paleolog'u görüyor. Mehmet'i bornozundan tutmuş, itip kakıyor:

«Teslim olmam, more, teslim olmam!» Mehmet, *sarığını* tutarak ona doğru ilerliyor:

«Öyleyse, ben de senin kafanı keserim!» diye bağıyor. Paleolog:

«İsa hakkı için, Panaya hakkı için!» diye bağıyor. «Erkeksen at beni yere. Teslim olmam. İstanbul bizim!»

Kendinden geçen seyirciler hep bir ağızdan:

«Bizimdir! Bizimdir!» diye çığlıklar atıyorlar. Derken, Mehmet:

«... Canın cehenneme!» diyor. İşte, o anda bütün seyirciler sahneye hücum ediyorlar:

«Yık yere Türkoğlunu!»

Anksitsa, sahneye ilk çıkan mavi bereli bir denizciye sesleniyor:

«Kafasına bir taş vur!» Loksandra onu azarlıyor:

«Sus!»

Mehmet kafasına bir sandalye yiyerek yere yığılıyor. Loksandra'nın yanında oturan seyircilerden biri:

«Adamı öldüreceksiniz, bre salak herifler!» diye bağıyor.

Bağırışlar, ağlamalar, çılgınlık, panik. Loksandra çantasını kaybediyor, çocuk ağlamaya başlıyor. Polisler geliyor.

Çocuğu sımsıkı kucağında tutan Loksandra kendisini sokakta buluyor. Öfkeli. Yanında Anksitsa, saç başı dağılmış. Loksandra, eliyle başını yoklayarak:

«Şapkam!» diyor. «Ya Kondilo?»

Kondilo'yu kaybettiler. Loksandra:

«Şeytan alsın onu!» diye söylenerek bağırmaya başlıyor:

«Arabacı! Arabacı! Dur!»

1 Evzon askerlerinin giydiği etek.

2 Bir tür yelek.

Onun sesini duyan ilk arabacı dörtnala geldi.

Loksandra'yı artık Pire'nin arabacıları da tanımışlardı ve ona şaşmıyorlardı.

6

Çarşının çığırta kanları, Trumba ve yazları tarantela¹ oynanan Tinanyos bahçesi de tanımışlardı. Onu, çamaşırcı kadın Kira Arkhondo vasıtasıyla yavaş yavaş Ay-Diyonisis, mahalledeki hizmetçilerden duya duya Profitiliyas, Mani'liler ve diğer mahallelerde oturanlar da tanımışlardı. Kastela'ya ikide birde kadınlar gelmeye, herkese yiyecek ve elbise dağıtan bir İstanbullu varmış, nerede oturuyor diye araştırmaya başladılar. En sonunda onu, kayıkçılar da tanıdılar.

«Hop, ana! Yavaş ol, bizi batırmayasın.»

«*Sus bre, zevzek!*»

Bahar girince Loksandra daha geceden kalkar, yalınayak parmaklarının ucuna basa basa çocuğu uyan-dırmaya giderdi.

«Anna, uyan, *yavrum* benim. Uyan diyorum sana. Deniz bugün yağ gibi... *Sus*, yavaş söyle, bizi duy-masınlar. Pabuçlarını eline al... buradan, mutfağın merdivenlerinden.»

Karanlıkta, el yordamıyla mutfak merdiveninin demir korkuluğuna tutunarak aşağıya inerler, oradan Türklimanı'na sınışırlardı. Sonra da «Hi! Hi! Hi!» ve «Ha! Ha! Ha!» aynı yaşta iki sokak çocuğuymuş gibi gülüşürlerdi.

Türklimanı'nın çoğu zaman boğucu bir havası vardı ve ortalık yosun, *katran* ve balık kokardı.

«*Acaba* balıkçı tekneleri bugün ne balığı getirecekler? A, işte kir Stamos»². Volos'lu kir Stamos, onu görünce koştu geldi:

1 Bir İtalyan halk oyunu.

2 Kir: Bay.

«Seç al istediğini, ana. Kır langıç balığı!»

«Ya bu ne soy balık? Başka neyin var?»

«Ançüez.»

«Hamsi değil mi bu?»

«Ançüez.»

«*Kalkan-malkan, bilmem ne filân fıstık yok mu?*»

Balıklarını aldılar, ama Anna daha eve dönmek istemiyordu. Kayığa binmek istiyordu.

«Mori, annen öldürür beni sonra!»

«Bir şey olmaz, nine, işte kir Anesti.»

«Kim?»

«Kir Anesti.»

Kayıkcı kir Anesti yoksa Psara'lı kir Stelyos, o da yoksa Siros'lu kir Panayotis bulunurdu.

«Alesta, yaya!»¹

Çok geçmeden kayık açıldı, sonra sola döndü. Gündoğusu kızarıyordu ve daha esmeye başladı. Lok-sandra şapkasını çıkararak iç eteğinin cebini araştırmaya koyuldu. Vah! Vah! Vah! Yanlarına çerez almayı akıl edememişti.

«Hele bir bakayım...»

Beş nohut, renkli kâğıda sarılmış iki Rus karamelası, kuru bir simit ve cebinde eline çarpanların hepsi buydu. Onu artık tanımış olan Panayotis bekliyordu. Panayotis'in erkek kardeşi, Loksandra'nın çörek ve simitlerini tatmış ve Yorgaki'nin evde bırakmış olduğu elbiselere konmuş olan babaları da onu iyice öğrenmişlerdi.

Pire'ye taşındıklarından sonraki üç yıl içinde Lok-sandra kendisini halka o kadar sevdirmişti ki belediye seçimlerine adaylığını koyacak olsa, garanti Dama-la'dan kazanırdı. Çünkü bütün mahalleler ona saygı gösteriyorlardı. İstanbullu olduğu ve yerli halkın İstanbulluları pek sevmemesine rağmen. Herkes Lok-sandra'ya saygı duyuyordu. İdrahlılar² hariç...

1 Hazır ol, nine!

2 Bir ada.

Kondilo'nun Arnavut inadı geçmeye başlamıştı ve bunu, Ay-Fanuris'in mucizesine borçluydular. Bir gün gümüş yüzüğünü kaybetmişti ve yüzüğü aramak için herkes ayağa kalktı... *aman!* Gitti yüzük. Kondilo, Ay-Fanuris'in ruhuna bir pide adayınca yüzük bulundu!

O güne kadar Ay-Fanuri'ye hiç dua etmemiş olan Loksandra bu olay üzerine ermişe inanmaya başladı. Öylesine inandı ki ikide birde o da yüzüğünü kaybetmeye başladı.

«Haydi, mori Kondilo, hemen bir pide yap da bu ermişin ruhuna adayalım!»

Ve göz kırpar:

«Senin sıkıntılarını biliyorum. Ağatho'ya yazayım da oradan sana güzel Anadolu yünleri göndersin, oğluna fanilâ öfersin.»

Kondilo'nun taştan olan kalbi sonunda eridi. Sünger avcısı olan oğlundan başka çocuğu yoktu. Onu kaybetmemek için üzerine titriyordu. Oğlunun *hatırı* için İdra'daki odasını elinde tutuyordu. Bu odada bir sandık, kendi ikona kutusu, küçük bir masa ile sandalye ve üzerine üç tahta serilmiş kırık dökük bir yatak bulunuyordu. Loksandra ona:

«Madem ki oda boş, neden ikide birde gidip badana yapıyorsun?» diye sordu.

Aaa!... Topu topu bu kadar iş! Her cumartesi Kondilo'nun odayı badana etmesi, eşiğini ve kapı önünü süpürmesi gerekiyormuş. Çok kere Anna'yı da yanında götürüyordu.

Önceleri Anna'yı, İdra'lıların *huylarına* alışması için her cumartesi yanında götürüyordu. Yorgaki öyle istiyordu. Ama Yorgaki oradan ayrılıp bir daha dönmeyince ve onun akrabalarıyla ilgileri kesilince Kondilo, bu görevini aksatmaya ve zaman zaman «hasta» düşen ve kendisine ihtiyacı olan Kliyo ile ilgilenmeye başladı. Doktorları Ksantos, Kliyo'nun sinir bozukluğundan rahatsız olduğunu ve yorulmama-

sı gerektiğini söylemişti. Okumasına ve gözlerini yormasına da izin vermiyordu. Kliyo:

«Gel, Kondilo, bana bir şeyler anlat.» diye onu çağırıyordu.

Kondilo, böylece, örgüsünü eline alır ve Kliyo'nun yatağı yanına oturur ve kendisinden bir şeyler anlatmaya başlardı. Kliyo gözlerini kapatır ve sıcak Marmara'yı gözlerinin önüne getirirdi. Üç direkli uskunalar, iki direkli yelkenliler ve sandallar dalgalara bata çıka gözlerinin önünde resmi geçit yapardı. Toplarla donanmış kalyonları ve onları yakından izleyen Nelson'u görürdü.

«Anlat, Kondilo, anlat...»

Loksandra, Kondilo'dan kurtulunca «Allah'a şükürler olsun.» dedi. Böylece Anna'yı okula göndermeyip mutfağa sakladı.

Derken Ekim ayı geldi, mutfağa bir *halı* serildi. Pencerelelere perdeler asıldı, dolabın üzerine bir çiçek saksısı konuldu. Çocuğun masası ve sandalyesi, kendi koltuğu ve onun yanında kedilerin minderi. Bir Bizans asilzadesi gibi Loksandra böylece mutfağa kuruldu. Gün doğarken sesler duyulmaya başlıyordu. Önce sütçü, sonra Manili sucu geçiyordu. Onların arkasında «soğuk pınar suyu» satan Baba-Yanaki geliyordu.

«Baba-Yanaki, dur, ne acelen var? Olanları duydu mu? A! Duymadın mı? Cinayet.»

«Ne olmuş?»

«Cinayet diyorum sana, bre! İdra'da cinayet. Yine zavallıları öldürmüşler!»

Sonra Anna'ya:

«Dünkü gazeteyi okusana, *ciğerim*.»

Anna, Skrip gazetesini eline alır ve heceleyerek okumaya başlardı: Dün, İdra adasındaki *bakkal* dükânında, politika yüzünden çıkan münakaşa sırasında Koronyos, Rafalya'yı bıçaklayarak öldürdü. Okulu asmış olan Anna, şimdi yalnız başına, Romiyo tu

Suri ve Skrip gazetelerinden okumasını öğrenmeye çalışıyordu. Ninesiyle gezmeye gittiklerinde, mağazaların tabelâlarından da çok şey öğreniyordu. Baba-Yanaki'den sonra mahallenin hizmetçileri gelip gitmeye başlarlardı. Sakız'lı Eleni her zaman ödünç bir şeyler istemeye gelirdi.

«Bir limonunuz var mı? Biraz da zeytinyağı, bizim hanım yağ çıkarmayı unutmuş.»

«Nereden çıkarmayı unutmuş, mori?»

«*Dolaptan.*»

«*Süphanallah!*»

Giritli Marya, ödünç bir şey istemek bahanesiyle, aslında bir şeyler yemeye gelirdi. Çünkü, evin hanımı şimdi ekmeği de dolaba kilitliyordu.

«Hey yüce Tanrım! Ekmek de dolaba kilitlenir mi hiç? Gel, otur. Ye...»

Sonra Anksitsa'ya:

«Mori Anksitsa, manav! Koş, koş diyorum sana, kaçırmayalım!»

«Lâhana dolması yapmak istiyor.

«Koşsana, Anksitsa, sana söylüyorum. Koş, iki *ok-ka* kadar lâhana al!»

Anksitsa olduğu yerde durup ona bakıyor:

«Ne lâhanası? Kapuskalık mı?»

«*Dolmalık.*»

Anksitsa yerinden kıılmıdamadan ellerini ovuşturuyor.

«Koş diyorum sana, canım! Ne bakıp duruyorsun?»

«Ama bana ne diyorsun ya! Yine mi dolmalık alayım?»

«Bu kız bana neler söylüyor, Allahaşkına, Anna?»

Anna tercümanlık yapıyor¹ Anna, Anksitsa'nın yardımcısı, Loksandra'nın gizli danışmanı.

1 Anksitsa, kendi köyünün lehçesi ile konuşuyor. Türkçe olarak vermek zor.

Acentanın gemişi İstanbul'dan gelince, Kaptan Rosolimo ile baş makinisti ağırlamak için masaya Uzo çıkarmak Anna'ya düşüyordu. Loksandra:

«Hoş geldiniz, çocuklar!» diye bağıırdı, «*Buyurunuz!*»

Bu mutfağa karideslerin her türü girerdi: Volos'tan, Mora'dan, Kefalonya'dan, Pire'den. Anna, Anksitsa'nın okuduğu türküyü dinliyor:

*İkisi yeter, more... Nane ile fesleğen
ve bir de maydanoz...*

Çarşıdaki çığırtkanların ağzını da öğreniyor.

Türklimanı'ndaki balıkçılardan olta, zıpkın, bereket, pranga ve balıkağı sözcüklerini de öğreniyor. Balıkların adını, rüzgârın akşamüstü batıdan ne zaman eseceğini, meltemin geceleyin ne zaman başlayacağını biliyordu. Lâhananın kaç para olduğunu, dolma için ne kadar lâhana gerektiğini, *manavın* paranın üstü olarak ne geri vereceğini biliyordu. *Yalancı-dolma* ve kabak dolması yapmasını, çorap yamamasını öğrenmişti. Çeşitli kumaş parçalarını biçimli bir şekilde keserek bohça ve örtüler dikmesini beceriyordu. Şimdi de ninesi ona dantelâ işlemesini öğretiyordu.

Anna, ninesinden, okul kitaplarında bulunmayan bir şey daha öğrenmişti. O da her şeyden mutluluk duymaktı. Tek bir zeytinden de, havyardan da, yağmurdan ve güneş ışığından da mutluluk duymak. Yaşadığı, gözleri gördüğü ve kulakları duyduğu için şükretmesini öğrenmişti. Yaptığı işi sevmesini öğrenmişti.

Anna, bunları ve daha pek çok şeyi ninesinden öğrenmişti. Öğrene öğrene kış da geçti.

Kış geçti, bahar geldi ve baharla 25 Mart Ay-Yorgo günü geldi. Dimu'nun çalgıcıları o yıl, bu gününü birlikte kutlamak için Yorgaki ailesinin kapıları önüne kadar geldiler. Çünkü, artık o evde Yorgaki

adında bir ev hanımının oturduğunu herkes biliyordu. Loksandra içinden:

«Mmm...!» dedi. «*Bayramdan sonra!*» Ve onlara Yorgo'yu görüp görmemiş olduklarını sormaktan vazgeçti.

Yorgo yokolmuştu! Acentanın vapurlarında çalışanlar, pek ender de olsa onunla karşılaştıklarını söylüyorlardı. Bir bakıyorsun Sulina'daydı, bir bakıyorsun Marsilya'da ve her zaman da sarhoştur!

Anna babasını hep kaptan olarak hayâl etmişti. Son zamanlarda evde onun adından bahsedilmez olmuş, adının yerini yalnızca «O» almıştı. Derken bu O, yerini bir işarete bırakmıştı (*Sus, çocuk duymasın!*).

Elengaki teyze ile Efterpi abla Patras'tan ziyarete geldiklerinde, söz evin durumuna dayanınca Anna'nın önünde Türkçe konuşurlardı. Ne var ki Anna konuşulan Türkçeyi bal gibi anlıyordu.

«*Yok, bre! Evini terkettiği ortada...*»

Sonra «*gidiyoruz*» işaretleri:

«*Gidiyoruz endos triyon minon*»¹.

Anna, babasının kendilerini terkettiğini ve üç aya kadar İstanbul'a gidecekleri için tra-la-la sevinç içindeydi ve kendisinden sakladıklarını sandıkları bu güzel haberi aklından çıkaramıyordu.

Son Paskalya'larını Yunanistan'da kutladılar. Kondilo, kutsal ekmek yoğurdu, Anksitsa Selânik yemekleri hazırladı. Sütçüler bir koyun alıp pişirdiler. Böylece Loksandra o yıl ilk defa kokoreç tatmış oldu.

«Gel bre, kir Leluda, nasıl pişirirler bu şeyleri, göster bana.»

Kir Leluda, Rus Hastanesi'nin yanında bir kahvecik² açmıştı ama işleri hiç iyi gitmiyordu. Loksan-

1 ... üç ay içinde.

2 Kafeniyo denilen Yunan kahvelerinde içki ve yemek de satılır.

dra ona, *lokum* ve kahveyi bırakarak Uzo¹ ve meze satmasını tavsiye etti. Pastırma ve bol dereotulu çirroz salatası da iyi satardı.

«*Yalancı-dolma* yapmasını bilir misin? Ya *imambayıldı*? Dur sana göstereyim.»

Pire'den ayrılmalarına birkaç gün kala Loksandra, Yunan halkını aydınlatma hastalığına kapılmıştı.

Sağa sola gidiyor, İstanbul yemeklerinin propagandasını yapıyordu. Hastalık Elengaki'ye de bulaşmış olacak ki o da propaganda işini Atina'da sürdürüyordu. Sofokles caddesinde geziyor, gördüğü simitçileri kollarından çekerek onları, cadde ortasına bir mangal koyup suvlaki² pişirmeye ikna etmeye çalışıyordu.

«Yanında biraz da pide... bira... birkaç kırmızı turp... Mmmm! Millet yesin de kendine gelsin, oğlum!»

Bir yanda yaklaşmakta olan İstanbul seyahati, öbür yanda artık kocasından boşanmış olmak ve bunun yanında genç doktorun yapmış olduğu masajlar sonucu (İşinin eri imiş çocuk!) ayağa kalkan Kliyo sokağa çıkmaya başlamıştı. Her gün süsleniyor, müzeleri, Akropolis'i ve Yunan bayraklarını görmek için Atina'ya iniyordu. Hatıra olarak küçük taşlar topluyor, köylü-işi önlükler ve Siros adası lokumlarından satın alıyordu. Evzon askerlerini görünce gözleri yaşıyordu.

Genç Türklerin Sultan Hamit'i tahttan indirmiş olduklarını duyunca Loksandra sevindi, ama biraz da korkuyordu. Bre, ister misin İstanbul'da yine kan gövdeyi götürsün!

«Aman, oturalım oturduğumuz yerde!» diyordu.

Ne var ki az bir zaman sonra Gudi'nin ayaklandığı haberi ortalığa yayılınca Loksandra bağırdı:

1 Yunan rakısı.

2 Bir çeşit şiş-kebab.

«*Siktir*, en iyisi gidelim memleketimize. Başımıza ne gelirse şansımıza.»

Vapura binecekleri gün bütün liman ayağa kalktı. Anna vapurun bir başından öbür başına koşuyor ve bağırıyordu:

«Ne güzel! Babam bizi bıraktı, biz geziye çıkıyoruz!»

Vapurun direğine tırmanmaya kalktı ama Kliyo onu, at kuyruğu saçından tuttuğu gibi aşağıya çekti.

«Öldüreceğim seni! Uslu uslu otur! Görürsün bak, İstanbul'a varınca ne yapacağım sana. Seni yatılı olarak rahibe okuluna vereyim de nasıl adam olunurmuş gör!»

Rahibelerin gözetiminde olan bu okulların hapisane gibi bir şey olduklarını sanan Anna gidip ninesine durumu anlattı. Çok kızan Loksandra:

«Havasını alır!» dedi. «Üzülme, *ciğerim* benim, ben izin vermem!»

Sonra, güzel bir sürprizle karşılaştılar. Takis! Kliyo'yu iyileştirmiş olan genç doktor da onbeş günlüğüne İstanbul'a gidiyordu ve birlikte seyahat edeceklerdi. Ah-hâ! Loksandra'da sevinç, ne rastlantı! İstanbul'a varınca, gelip onlarda kalırdı. Asla bırakmazdı onu, onlarda kalacaktı!

Ağatho'nun onlar için bulmuş olduğu ev Pera'nın ana caddesinde, Osmanbey'in karşısındaydı. Dört odalı bir apartman katı imiş duyduklarına göre. Takis, Anna'nın odasında, Anna da onbeş gün boyunca ninesinin yanında yatardı. Ah, ne mutluluktan bu! Loksandra, Takis'i çok seviyordu, çünkü ona Bakırköy'deki berberi kir Artemi'yi hatırlatıyordu. Takis de kir Artemi gibi açık kalpli ve üstleri başları ilaç kokan ve ellerinde âlet dolu çantalarla gelen başka doktorlara benzemiyordu.

Berberinin ölümünden bu yana Loksandra kendini ilk kez bu genç doktorun yanında güven içinde hissediyordu. Bu, ne demekti, bir bilerseniz!

Şimdi doktoru garantiye aldı ya, vapur hareke-

te geçer geçmez Loksandra nefes darlığı çekmeye başladı.

«Mh! Mh! Kolonya getirin bana!»

Kolonyayı ona Takis getirdi ve nabzını yokladı, büyük bir porsiyon mayonezli kırlanęı balığı ismarladı:

«Ye, ye, korkma. Ben yanındayım.»

Onun arkasından ona, Loksandra'yı geirten ve iini açan bir il verdi. Akşam onu kabinindeki yatağına yatırırken:

«Kanaryam nasıl gidiyor?» diye sordu. «Verdiğim il açtı mı seni?» Loksandra:

«Birebir geldi, sağolasın!» diyerek yeniden nazlanmaya başladı: «Mh! Nah şuram ağrıyor, şurası.»

«Korkma, ben yanındayım!»

«Mh! ocuk nerede? Ona göz kulak olun...» Takis:

«ocuğa ben bakarım, sen şimdi uyumaya bak.» dedi ve ona gülümsedi.

Bu genç yaratığın pırıl pırıl bir dizi beyaz dişi, lmbanın ışığı altında kıpır kıpır oynayan iki kahverengi gözü vardı. Gverteden esen rüzgâr, siyah saçlarını dağıtmıştı. Takis, Loksandra'ya İstanbul'un genç sokak köpeklerini hatırlatıyordu. Kuyruğu olsaydı, sallayacak ve «Uyu sen, güzelim, ben kapını beklerim!» diyecekti.

Loksandra, İstanbul'un sokak köpeklerini yeniden göreceği sevinci içinde tatlı bir uykuya daldı. Zavallı kadın, İstanbul'da tek bir sokak köpeğinin bile kalmamış olduğunu nereden bilsindi. Genç Türkler idareyi ellerine geçirir geçirmez ilk iş olarak, Sultan Hamit'in himayesinde olan sokak köpeklerini avlamaya başlamışlardı. ingeneleri seferber etmişler, en ilkel ve merhametsiz metodlarla zavallı hayvanları toplayıp Marmara'daki çıplak bir adaya terketmişlerdi. Talihsiz hayvancıklar açlık ve susuzluktan kırmış, üçlüleri kokmuştu. Arkasından İstanbul'da bir

kolera salgını başlamıştı! Bir kolera ki *dünya* kadar insanı silip süpürmüştü.

Ne var ki Loksandra'yı bekleyen tek sürpriz bu değildi.

7

İkinci sürpriz, Theodoro ile Kotso'nun ölümleri idi. Üzülmesin diye ondan saklı tutmuşlardı.

Akrabalarını karalar giymiş görünce kötü bir şeyler olduğunu anlamış ve akrabaları da durumu ona söylemek zorunda kalmışlardı. Ölüm haberlerini duyan Loksandra yere yığıldı, hıçkırmaya başladı. Yüzünün yarısı buruşmuştu, hemen hakiki bir doktor çağırtdılar.

«Canım, Takis'i...»

«Ne Takis'i be, Allah'ın kulu, baksana hastasın! Takis'in diploması bile yok.»

Canım, diploma kaç para eder! Loksandra ille de Takis'i istiyor. Ölen berberinin, ya da kona-Anika'nın diplomaları var mıydı ki? Takis çok iyi bir doktordu ve onu, devamlı İstanbul'da kalması için kandırmak gerekti. Kandırmakta güçlük çektiler ama sonunda başardılar. Bu işe kafası yatan Takis, bir iki yıl İstanbul'da kalmaya karar verdi ve sonra duruma bakacağını söyledi. Bunun üzerine Loksandra, ona müşteri aramaya başladı.

Bu arada Takis parasız kalmış, sıkılıyordu. Loksandra ise (duygularını incitmeden) ona *harçlık* vermenin yollarını araştırıyordu. Evin günlük alışverişini ona yaptırmaya, yiyeceklerin fiyatlarını ve artan parayı görmezlikten gelmeye başladı. Sonra, kendisini mutlak bir ölümden kurtarmış olduğunu ve bunun için ona bir hediye almak istediğini söyledi. Ara sıra bir lira uzatıp veriyor, gidip istediği bir şeyi satın almasını söylüyordu.

Ekim ayının sonlarına doğru İstanbul'un bitmez tükenmez yağmurları başlayınca Kliyo'ya da dışarı

çıkmağ zor gelmeye başladı. Bunun üzerine Takis, evin tüm işlerini görmeyi üzerine aldı. Acentaya giderek istediğı kadar para çekebilmesi için onu, bir de kendilerine mutemet yaptılar.

Gelgelelim, o günden sonra evin masrafı arttıkça arttı ve Takis'in çektiğı paralar yetmez oldu. Yemekten kısmaya başladılar. Meyveyi kestiler. Takis mutfağı kontrol etmeye, zeytin ve tereyağını dolaba kilitlemeye başlamıştı.

Loksandra sabretti, etti ve bir gün dayanamayarak:

«Bu adamın utanç damarı çatlamış.» dedi.

Bunu duyan Takis ona karşı terbiyesizce konuştu ve Loksandra «Ali'ye yüz vermişler, o da bilmem ne yapmış!» diye karşılık verdi. Takis elini hızla masaya vurarak:

«Gidiyorum!» diye bağırdı.

Kliyo araya girdi ve annesini azarladı. Onu bencillikle suçladı. Artık hayatına karışmasındı. Çocuğı bile şımartmıştı.

Bundan cesaret alan Takis Kliyo'ya, annesinin çocukça lâflarını dinlemek yerine kızı çoktan yatılı okula vermiş olması gerektiğini söyledi.

Tabii, o gün de Loksandra'nın yüreğine inecek gibi oldu. Kendisi ya da çocuk için korktuğundan değildi bu yüreğe inme. Takis'ten şüphelenmeye başladı ve uykusu kaçtı. Adamın, Kliyo'yu baştan çıkarmış olduğunu anladı. Neden kendisini o güne kadar el üstünde tuttıklarını, vapurdaki karşılaşmanın şans eseri değil de en ince noktalarına kadar plânlanmış bir oyun olduğunu, bu oyunun her nedense kendi gözünden kaçmış olduğunu anladı.

Bak sen şu işe! Şimdi ne yapsındı? Ağatho'ya gidecekti!

«Anna!» diye bağırdı. «Gel, giyinmeme yardım et. Tatavla'ya gidiyoruz!»

Anna evde yoktu. Yeni hizmetçileri Yesthimani

geldi. Anna'nın, annesi ve bay Takis ile Tataavla'ya gitmiş olduğunu söyledi.

«Aa!» Loksandra'ya göre bu işte bir bit yeniği vardı.

Takis ile Ağatho pek geçinemezlerdi. Tataavla'da ne işi vardı? Çocuğu neden yanlarına almışlardı? Ak-lına kötü şeyler geliyordu. Eli, ayağı kesilmiş, yüre-ği hızlı hızlı çarpmaya başlamıştı. Sağ şakağı, karın-calaşıyordu. Kısık bir sesle hizmetçiye:

«Yesthimani,» dedi. «Haydi giyin, kokona'cığım, birlikte Tataavla'ya gidelim. Haydi, Allah tuttuğunu al-tın etsin, tek başıma sokağa çıkmaya korkuyorum. Ba-şım dönüyor.»

Tataavla'ya vardıklarında, Ağatho'nun hiçbir şey-den haberi olmadığını görünce Loksandra şaşırdı. Eli ayağı buz gibi oldu, dili tutuldu ama kafası hızla ça-lışmaya başladı.

Şimdi ne yapsın? Eve mi dönsün? Karanlık basar-da onları eve götürecek kimse bulunmazsa? Gitsin... ama nereye? Çocuğu nereye götürdüler? Yoksa onu yanlarına alıp Pire'ye mi döndüler? Bütün şaşkınlığı-na rağmen akli ona, Takis'in çocuğu sevmediğini ve onu yanında Pire'ye götürmesi için bir neden olma-dığını söylüyordu. Çocuktan kurtulmak istiyordu Ta-kis, kurtulmak. Ağatho'nun kendi düşüncelerini oku-muş olacağını sanan Loksandra sordu:

«Sana ne dediğimi duyuyor musun, Ağatho?»

«Ne diyorsun, anne? Beni korkuttun. Söyle!» Lok-sandra:

«Bu adam...» diyerek kekeledi. Binbir sıkıntı için-de oturarak Ağatho'ya anlatmaya başladı, anlattıkça yüzü sararıyordu.

«Su, çabuk su verin...»

Loksandra'yı yatağa yatırdılar ve neler olduğunu öğrenmesi için Yesthimani'yi eve geri gönderdiler. Er-tesi gün Yesthimani'den, Kliyo ile Takis'in eve yalnız olarak döndüklerini ve çocuğu yatılı rahibe okuluna bırakmış olduklarını öğrendiler.

«Hangi rahibe okuluna?»

Yesthimani bunu bilmiyordu. Loksandra:

«Hemen gidip çocuğu alalım!» diye bağırdı.

Ama Ağatho onu, oturduğu yerde oturmaya ikna etti, çünkü her şeyden önce hangi okulda olduğunu bilmiyorlardı.

«Hele otur, iyileş önce, bu halinle delilere benziyorsun. Epaminonda'nın dönmesini bekle. Her nerede ise İstanbul'a gelmesi gerekiyor.»

Öyle de oldu. Loksandra, Tatavla'da kaldı ve Epaminonda'nın gelmesini beklemeye başladı.

8

Manastırın, büyük mermer avluya bakan renkli camlarından süzülen büyüleyici ışık, Meryem Ana heykeline efsanevi bir görünüş veriyordu. Ve bu heykel Anna'yı titretiyordu, bunu hiç beklememişti. Heykellerden korktuğundan değil! Yunanistan'da, Allah için, gözü heykele doymuştu! Evlerinin damına dek beş-altı heykel.

Manastırın avlusu yarı karanlıktı ve Anna başlangıçta bastığı yeri göremiyordu. Gözleri alışınca bu yerin bir ev olmadığını, annesinin, Evfimiya teyzeye gidiyoruz demekle yalan söylemiş olduğunu anladı. Anlayınca öfkелendi ve Takis'in göbeğine tos atmaya hazırlanan bir koç gibi başını yere eğdi. Tam o sırada, heykeli karşısında görünce donup kaldı.

Mavili, beyazlı örtülere bürünmüş olan Meryem Ana avlunun öte ucunda duruyordu. Göğsü delinmişti ve kıpkırmızı, kanlı yüreği görünüyordu! Avlunun bir yerinden org sesi geliyordu. Anna, hayatında hiç org sesi duymamış olduğu için bunun ne anlama geldiğini bilmiyordu. Rüzgâr uğulduyor, kuşlar ötüyor, dalga seslerini duyuyor gibi geliyordu ona. Şaşırmıştı. İki rahibe, uçuyorlarmış gibi sessizce yürüyerek

onun yanına geldiler. Kara cübbeleri ahenkli bir şekilde dalgalanıyordu. Benizleri zambak gibi solgundu. Acemi bir çaylak gibi Anna, kendisini rahibelere teslim etti. Annesi ve Takis onu öperek, oradan ayrıldılar. Rahibelerin kendisini içeri götürmelerine, okşamalarına, eline renkli ikonalar, likörlü karamelalar vermelerine ses çıkarmadı. İçinden terkedilmiş bir kedi yavrusu ve avlanmak üzere olan bir hayvan gibi titrerken, rahibelere bir de teşekkür etti.

Rahibeler onu, içi karalara bürünmüş kızlarla dolu bir iç avluya götürdüler. Kızlar ikişer ikişer, ortada elinde tesbihiyle oturmuş bir şeyler mırıldanan yaşlı bir rahibenin etrafında dönüyorlardı.

Anna Fransızca bilmiyordu ama ona rahibe «Ortada sandık, döne döne kandık.» der gibi geldi.

Ertesi gün onu kendi sınıfına götürdüler. Yüksek bir koltuk, koltukta bir rahibe, duvarda, başında dikenden tacı ve aldığı yaraları ile çarmıha gerilmiş İsa. Ve yine kan! Kapının yanında, çocukların sınıfa her girişte ellerini içine daldırıp ıslattıktan sonra alınlarına sürdükleri ayazma suyunun içinde bulunduğu büyük küp.

Anna da öteki çocukların yapmış olduğu gibi sırasına oturdu, ellerini bağlayıp sıranın üzerine koydu. Her yanı uyuşuncaya kadar kıpırdamadan öylece durdu. Bir ara burnu kaşınmaya başladı. İyi bağlanmamış saç örgülerinden biri de onu rahatsız ediyordu. Kaşımak istiyor, cesaret edemiyordu. Daha sonra önünde oturan kızın saç örgülerinden de rahatsız olmaya başlamıştı. İçinden, kızın saçını çekmek geçiyordu. Vazgeçti ve dersini izlemeye koyuldu.

Kız öğrenciler birer birer kalkıp şiir okuyordu. Sınıfta yirmi kız vardı ve aynı şiiri yirmi defa duymak zorunda kalan Anna, ne demek olduğunu anlamadan ezberledi.

Va t' an setif ensekt, ekskreman dö la ter...

Fransızca söylerken kendi sesi hoşuna gidiyordu. Teneffüse çıkınca hemen bağırmaya başladı: «Va t' an setif ensekt, ekskremman dö la ter! Va t' an setif ensekt, ekskremman dö la ter!» Sek sek atlayarak bahçede öteye beriye koşmaya başladı. Dayanamayan rahibe onu azarladı ve derste onu, iriyarı bir Rum kızının yanına oturttu. Kızın Rum olduğunu anlayınca Anna hemen «Va t' an, setif ensekt, ekskremman dö la ter» sözlerinin ne demek olduğunu sordu. Kız:

«Defol, değersiz yaratık, yeryüzünün pisliği demek,» dedi. «Lafonten bunları senin için yazmış!»

Anna, böyle şeyler yazmış olan Lafonten'in kim olduğunu sormak üzereydi ki zil çaldı. Yeniden sınıfa girdiler ve işkence yeniden başladı.

Daha akşam olmadan Anna, buradaki kızların Ermeni-Katolik kilisesine bağlı, ama Ermeni olmayan kimseler olduğunu öğrenmiş bulunuyordu. Ama, bu Ermeni-Katolikleri yalnız Fransızca konuşuyorlardı ve Mari-Terez, Mari-Luiz gibi Fransızca adlar taşıyorlardı.

İlk gün öyle geçti ve akşam olunca uyumak üzere yatak odalarına çekildiler. O zaman Anna artık gözyaşlarını tutamadı.

Çocuklar çabuk unuttur ve her şeye çabuk alışır derler. Evet ama bu, büyüklerden daha az acı çektikleri anlamına gelmez.

İlk günler boyunca Anna geceleri öyle çok ağladı ki öteki kızlar kendilerini uyutmadığından şikâyete başladılar. Birkaç gün sonra ağlaması kesildi ama bu defa da melankoliye kapıldı. Elişi saatinde dertlerini unutuyordu.

Her gün öğleden sonra iki saat elişi dersleri vardı. Hem de ne elişi! Anna'nın eline uzun beyaz bir patiska ve uzun beyaz iplik verdiler. Üzerine nakış işlemesi gerekiyordu. Nakışın modeli ise başı sonu belli olmayan karmakarışık çizgileriyle kokoreçe benziyordu.

Hepsi bu kadar olsa! Onlar nakış işlerken kürsüde oturan rahibe durmadan «*Je vous salue, Marie...*» diye mırıldanıyor ve kızlar hep bir ağızdan «*Sainte Marie, priez pour nous...*» diye karşılık veriyorlardı¹.

Rahibenin tesbihi bir devir yapıncaya kadar, arada başka dualar da olmak üzere otuzüç defa bu sözleri tekrarlıyorlardı. Ondan sonra, haydi yenibaştan: «*Je vous salue, Marie...*»

Bu tekerlemelerden Anna'nın boğazı şişmiş, ağzı kurumuştu. Ürkek bakışlarla ağzı sulanarak ayazma küpüne bakıyordu. Susamıştı.

Günler monoton geçiyordu, ama bir hafta çok eğlendirici bir şey oldu: Bütün kızları büyük salona toplamışlardı ve başrahibe kasılarak ödül dağıtmaya hazırlanıyordu. En başarılı kız öğrencilere nişan takılacaktı ve bunların arasında Anna da vardı!

Anna, başrahibenin önünde diz çökerek başını eğdi ve başrahibe onun başından dört parmak kalınlığında mavi renkli bir kurdela geçirdi. Omuzuna astı ve kurdelanın uçlarını sol kalçası üzerine bıraktı. Tıpkı Amiraller gibi! Başbakanların takındıkları Büyük İstavroz nişanı gibi!

Başrahibe silindir şapka ve apolet dağıtmıyordu, ama Anna'nın gazete kâğıdından şapka ve apolet yapmak nasıl olsa elinden gelirdi. Son teneffüste yapacaktı da kılıç işini nasıl halledecekti?

Bir zamanlar gezinirken gözü, Şer Madlen'in kazandaki sebzeleri karıştırmak için kullandığı büyük tahta kaşığa takılmıştı. Başkalarına yasak olan mutfağa nasıl girip de bu kaşığı ele geçirseydi! Mari Luiza adındaki bir kızıdan yardım istedi, ama kız, yardım edeceği yerde onu eleverdi. Bunun üzerine Anna'yı karanlık bir odaya kapattılar, takmış oldukları «Gran Kordon» nişanını da geri aldılar.

1 Sizi selâmlarım, Meryem Ana / Kutsal Meryem, bizim için dua et. (Fransızca)

Anna'yı karanlık odadan çıkarmakla sanki ona, haydi bütün okulu birbirine kat demişlerdi. Ertesi gün erkenden, ayazma küpüne mürekkep katıldığı görüldü. Kızların alınları da boyanmıştı. Sınıfta kediler ortaya çıkmaya, kızların yataklarında fare ölüleri bulunmaya başladı. Pazar günü, Sent Espri kilisesinde yapılan ayin sırasında kilisenin kadınlar bölümünden, ilâhinin «Sanktus! Sanktus!» sözlerine tempo tutan kastanyet sesleri duyuldu.

Anna'yı yeniden karanlık odaya kapattılar. Bu defa Anna gözyaşlarını tutamadı, ağladı, ağladı ve uykuya daldı. Uykusunda Bubulina'yı gördü. Loksandra gibi şişman ve uzun boylu olan Bubulina, elinde *balta*, geminin pruvasında dimdik duruyordu. Kocaman yumruklarını havada sallıyor ve bağırıyordu: «Canları çıksın, bu rahibelerin! Öldürecekler çocuğu!»

Rahibe Florans, yaptıklarından pişman olup olmadığına Anna'ya sormak için odaya girdi. Anna:

«Mut me kep!»¹ diye karşılık verdi.

Arnavutça anlamayan rahibe Florans kızın başını okşayarak yanlışını düzeltti:

«Öyle değil. Mea kulpa, mea kulpa, mea maksima kulpa»² diyeceksin.» dedi.

Anna hemen yüksek sesle bağırmaya başladı:

«Mea kulpa, mea kulpa, mea maksima kulpa,» ve hemen odadan çıkarıldı.

Çıkışıyla karanlık odaya kapatılması bir oldu. Çünkü dosdoğru, kendisini ele vermiş olan Mari Luiz'e koşarak kızın burnunu sıkıyordu. Ne var ki artık kurtulmanın yolunu öğrenmişti ve hemen «Mea kulpa...» demeye başlıyor ve onu anında odadan çıkarıyorlardı. Akşama kalmıyor, kendini yeniden karanlık odaya kapatılmış buluyordu. Çünkü, bir zamanlar

1 Arnavutça bir küfür.

2 Günah benim. En büyük günah benim.

ona «Lafonten bu şiiri senin için yazdı» demiş olan o Rum kızına teneffüste çelme takmıştı. Böyle bir çelmeyi bir zaman kendisi de Moskha'dan yemişti. Moskha, Pire'deki evlerinin bitişiğindeki mandra sahibinin kızı idi.

Temmuz sıcaklığında, herkes evinde öğle uykusuna yattığında, Anna mandıranın duvarına vururdu: Hişt! Moskha dışarı çıksındı.

Moskha, Anna'dan büyüktü ve Pire'yi avucunun içi gibi biliyordu. Pgofitilya'ya gezmeye ve korsancılık oynamak için Kastela'daki kayalıklara giderlerdi. Mendillerinin dört ucuna birer düğüm atarak başlarına takar, pabuçlarını çıkarır ve kaçak malların kendilerine gönderilmesi için Freattida'ya sözde sinyal verirlerdi. Kimi kez de Freattida'ya gittikleri olurdu.

«Moskha, içinde iman var mı? Eğer sende bir birer çekirdeği kadar da olsa iman varsa, Kastela'ya dönmek için bu uzun yolculuğu yapmamıza hiç gerek yok. Denizin üzerinde yürüyerek karşıya geçeriz.»

Anna'nın inancı tamdı, ama Moskha'nın imanı yeterli değildi, sarsılmıştı. Bir keresinde yaşlı Leluda onları boğulmaktan kurtarmış, bir güzel de dövmüş-tü.

Bir keresinde ise Orlando'nun eczanesine gitmişler ve eczacıya yardım etmek istediklerini söylemişlerdi. Cam havanda ilaç hazırlamasını, hap yapmasını, spatula ile mermer masayı kazımayı, kokulu peçeteleri ve şişeleri yıkamasını öğrenmişlerdi. Saat beşe, yani Loksandra'nın uyanacağına yakın koşarak evlerine dönmüşlerdi. Gitmeden önce, eczacı onlara üzerine nane esansı dökülmüş birer parça şeker vermişti.

«Ah! Ahh! Ahhh!!!»

Anna, şimdi yatağına oturmuş öğle yemeği için zilin çalmasını bekliyordu. Ellerini yıkamış, saçlarını fırçalamıştı... Ah! Ahhh!

İster misin ninesi onu unutmuş olsun! Bu düşün-

ce ile yüreği kan ağlıyordu. Avlunun girişindeki Pa-naya'nın kanlı yüreğini hatırladı. Nah! Onun yüre-ği de işte öyle kanamaktaydı. Yine gözleri yaşardı ve «Ölmek istiyorum!» dedi.

Tam o anda bir ses duyuldu:

«Çocuk!»

Bu da neydi? Kıyamet mi kopuyordu?

Birazdan yine:

«Çocuk nerede? Şeytan sizin canınızı alsın!»

Yatak odasının kapısı ardına kadar açıldı. Bütün kızlar çığlığı bastılar. İki rahibe sağa sola koşuşuyor ve ne olduğunu anlamak için koridora çıkmış olan kızları bir araya toplamaya çalışıyorlardı. Salonda ayağa kayan Anna merdivene düştü. Bir iki takla at-tıktan sonra kendisini, mermer girişte ve Loksandra'nın kucağında buldu.

Valiz ellerinde dışarıya nasıl çıkmışlardı? Ne ol-muş, ne olmamıştı, anlayamadı. Her neyse, geçmişe değil, geleceğe bakmalıydı...

Dışarıda onları bir araba bekliyor, sivri sakalı ve yüksek yakalı gömleği ile Epaminonda arabanın önünde sinirli adımlarla volta atıyordu. Anna, Epa-minonda'yı sakallı olarak ilk defa görüyordu. Oysa ki Pire'ye her gelişinde tıraşlı olur, sırtında mavi ge-mici fanilâsı bulunurdu. Onların okuldan çıktıkları-nı gören Epaminonda hemen Anna'yı kucağına aldı ve:

«Oh!» diye bağırdı. Arabaya atladı. «Çek!» dedi.

Araba hareket edince korkuyla arkasına bakan Loksandra da soluk soluğa:

«Arabacı, doğru!» dedi. Evlerine gitmediklerini gören Anna:

«Nereye gidiyoruz?» diye sordu. «Cici halamlara mı?»

«Cici hala», Ağatho idi. Ötekiler ise yalnız «Ha-la». Anna, biraz otoriter olan Alekaki'ye «Amca» der-

di ve en çok sevdiği Epaminonda'yı ise adıyla çağırırdı.

Tatavla'da Tumba'nın önüne gelince arabadan indiler. Biraz dinlenmek ve konuşabilmek için Akropolis kahvehanesine oturarak *lokum* ısmarladılar. Epaminonda şapkasını çıkardı ve mendiliyle alnını silmeye başladı. Loksandra yakasını açtı. Of! Sonra Epaminonda'ya baktı ve öksürdü. Epaminonda da Loksandra'ya bakarak öksürdü. Loksandra:

«Ağatho, onlara söylemiş midir dersin?» diye sordu. Epaminonda:

«Söylese de söylemese de nasıl olsa duyacaklar.» diye karşılık verdi.

Yine susarak bakiştılar. Lokumlarını yediler, sularını içtiler ve şeker tozlarını elbiselerinden silktiler.

Şimdi? Epaminonda, parayı ödemek üzere garsonu çağırırdı.

«Neneka, sen çocuğu al ve Ağatho'ya git. Ben de gidip Kliyo'yu arayayım. Sen işi bana bırak.»

Ve birbirinden ayrıldılar.

Ağatho'nun evinde geçen günler, ne güzel günlerdi!

Gün ışığı ve de yağmur ne güzeldi!

Hava güneşli olunca ot toplamak üzere Karlık'a gidiyorlardı.

Yağmur yağınca ve Kasım ayının sert havası bastırınca evde eğleniyorlardı. Tatlı ve yemek pişiriyorlar, yama yamıyorlar, dikiş bohçalarının altını üstüne getiriyorlardı.

«Bunu görüyor musun? Annesinin düğününde Ağatho'nun giymiş olduğu elbiseden kalma. Hangi yıldı o, Ağatho?»

«Ya bu *mavi*... A, ninem kona-Zoyitsa'nın kumasından bir parça... Mori, Ağatho! Bu parçayı evden alıp götürmüşsün, bense arayıp duruyorum!»

Kona-Zoyitsa!...

Ah! Kona-Zoyitsa'yı, Dimitro'yu ve Balıklı'yı hatırlamıştı Loksandra. Balıklı'ya gitmek gerekti!

Onca yıl sonra ilk kez Loksandra Balıklı'ya gitmeyi arzu ediyordu. Yeniden ayazma içmek, ana-babasının mezarlarını görmek, büyük selvi ağacında öten kuşları dinlemek istiyor. Şimdi bütün bunları, Anna'nın gözüyle görmek istiyor, çünkü kendi gözleri artık bulutlanmış bulunuyor. Yine, onun kulakları ile duymak istiyor, çünkü kendi kulakları ağırlaşmış bulunuyor.

Balıklı'ya gittiler, sonra Ayasofya'yı, Konstantin sütununu görmek, Ay-Tharapi'ye mum yakmak için İstanbul'a geçtiler. Takis'in evden gidip gitmeyeceğini anlamak için Loksandra, Ay-Tharapi'nin ikonasına bir onluk yapıştırdı. Onluk yapışıp kaldı. Demek Takis gidecekti!

Gitti de, hem de apartopar!

Birkaç gün geçti geçmedi, Kliyo ağlayarak Tatavla'ya geldi. Takis ortadan yok olmuştu ve onunla beraber evdeki gümüş çatal-kaşık takımları ve kendi mücevherleri de yok olmuştu.

Kliyo ağlıyor, dövünüyor, saçlarını çekiyordu. Loksandra:

«Sus!» diye bağırdı. «Sus dedim!»

Mücevherler ve gümüş takımlar için mi ağlıyordu? Tıs! Mücevherler Kliyo'nun değil, Balıklı'daki Meryem Ana ikonasınınındı. Loksandra hepsini ona adamıştı. Kayböldularsa elden ne gelirdi? Şeytan alsın götürsündü! Mücevherler olmasaydı, Takis evden gidecek miydi? Gitmeyecekti!

«Sağol, Meryem Ana, dualarımı kabul ettin! Göreceksin, seni hiç bırakmayacağım.»

«Ama sırf onun için ağlamıyorum ki,» diyen Kliyo yine zırlamaya başladı.

«Öyleyse neye ağlıyorsun, söyle!»

Takis acentadan, kaşla göz arasında üstelik yüz altın lira almıştı! Bunun üzerine şüphelenen acenta

ödemeleri durdurmuş ve Aleko'ya bir telgraf çekmişti.

Kliyo «Hu-hu-u» da «Bu-hu! Hu-hu-hu!» ağlar.

«Canım, şuna su getirin. Biraz ayazma! *Sus! Sus* diyorum! Aldırma, mori! Aleko'dan mı korkacağım şimdi! Paralar için mi ağlıyorsun böyle? Kes artık! Otur da Aleko'ya bir mektup yaz.»

9

Anadolulu kadınlar nasıl birinci sınıf aşçı iseler, Fransız kadınları da o derece işini bilen hastabakıcı idiler. Eğer, Fransız hastabakıcın varsa hastalığın tatile döner. Çok hasta olmasan bile, onların elinde gördüğün rahatı kaçırmamak için ağır hasta kesilirsin. Sonunda, bakarsın, hemşiren ile evlenivermişsin.

Alekaki de matmazel Klod ile Batum'da böyle evlenmişti. Kaderin cilvesine bakın ki onun evliliği, o tatsız Takis olayıyla aynı güne denk gelmişti. Takis'in kötü davranışını bildiren mektupları Batum yolunda, Alekaki'nin evliliğini bildiren mektup ile kesişmişti.

İstanbul'da olan bitenlerden henüz haberi olmayan Alekaki mektubunda «Anamız Kilisenin emriyle...» diyerek hiç önemli değilmişcesine evlendiğini bildiriyordu. Mektubu okuduklarında Loksandra:

«Allah'a şükürler olsun,» dedi. «Allah onlara da İbrahim ve İshak bereketi versin. Dualarım onlarla.»

Sonunda Alekaki'nin de bir yuva kurmuş olmasına çok sevindi. Gelin Fransız olsa da ne zararı vardı? Sıkılma, her şeyde bir hayır vardır. Karısı iyi bir insan olsun, yeter.

«Allah'a şükürler olsun, işler yolunda gidiyor. Şimdi, biraz helva pişirmesem mi ki?»

Ne var ki işler pek de yolunda gitmiyordu. Neyse ki şimdi yanında hastabakıcısı olan Alekaki, İs-

tanbul'dan gelen mektubu okuyunca üzüntüsünden hasta oldu.

«Yeter artık, çok ileri gittiler.» dedi.

Yakınlarının, onun malına mülküne göz dikmiş olduklarını ve mirasına konabilmek için kendisinin bir an önce ölmesini beklediklerini anlıyordu. Bu, ne demek oluyordu? O güne kadar başında bir annesi, bir de kızkardeşi vardı. Şimdi, başına bir de kızkardeşinin çılgınlıkları çıkmıştı. Yarın kızkardeşinin kızını, ertesi gün belki de torununu evlendirmek zorunda kalacaktı. Böyle şey nerede görülmüştü? Hangi devirde yaşıyoruz? Avrupa'da kadınlar serbestti ve Rum kadınlarının da uygarlaşmaları vakti gelmişti. Doğrusu da buydu ve Anna artık herhangi bir okula giderek biraz İngilizce ve Fransızca öğrenmeli, ondan sonra da kendi ekmeğini kazanmalı ve annesine de bakmalıydı. Karısı Klod ile de görüştükten sonra Anna'yı, modern bir kadın olarak yetişmesi için gelecek Eylül ayında yatılı olarak Üsküdar Amerikan Koleji'ne yazdırmaya karar verdi.

«Neier saçmalıyor bu, bre? Hiçbir şey anlamıyorum.»

«Bir şey değil, anne, Alekaki çocuğu düşünüyor! Onu, Üsküdar Amerikan Koleji'ne yazdıralım diyor.» Loksandra içinden:

«Aman,» diye geçirdi ve sonra yüksek sesle «Hıh!» yaptı ve Epaminonda'nın çalıştığı vapurun İstanbul'a ne zaman geleceğini sordu.

«Nineeee...

«Sus, bre! Üzülme sen. Onu bana bırak. Bunların şeytan alsın canını. Aaa!»

Çocuğa *dayılık* yapıyordu ama içi titriyordu, çünkü aylar uçup gidiyordu ve Eylül gelmişti bile. Epaminonda ise hâlâ ortalarda yoktu.

Eylül!

Anna'nın küçük bavulu hazır. Denk yapılmış olan battaniye ve yatak örtüleri bavula yaslanmış. Yarın erkenden gidiyor Anna. Kliyo:

«İyi geceler, anne,» dedi.

Loksandra karşılık vermedi. Kapıyı Kliyo'nun yüzüne kapatarak içeri girdi, kandili yaktı.

«Bütün ümidim sende, Panaya mu...»

Soyunmaya başladı.

«Bütün ümidim sende, Panaya mu...»

Sandalyeye oturmuş olan kedi, yatağa çıkabilmek için Loksandra'nın yatmasını, battaniye kıpırtısının dinmesini bekliyordu. Salondaki sekiz köşeli saat «Dan! Dan!...» diye vurmaya başladı. Loksandra:

«Saat on,» diyerek yatağına girdi. «Sabaha kaç saat kaldı?»

Kedi hâlâ bekliyor. Saat yeniden vuruyor. Onbuçuk. Daha sonra on-onbir. Loksandra yine:

«Bütün ümidim sende...» diye başlıyor ama sürdürmüyor, çünkü aklı Panaya'da değil, Epaminonda'da. «Canın çıkmasın, Epaminonda, İstanbul'da bulunmamanın sırası mı şimdi?» Pist, mori.»

Yatağın önünde iğreti oturan kedi bekleyip duruyor, ama boşuna.

Saat altıbuçukta «Uf!» diyen Loksandra battaniyeyi üzerinden attı.

Gün ışırmaktaydı.

Giyindi, kahve pişirmek üzere mutfığa gitti. *Bari*, çocuğa vermek için bir şeyler hazırlasaydı. Bir parça kızartılmış et. Biraz *pastırma*. A! İşte, bir parça da lâkerde! Dur şunları bir yağlı kâğıda sarayım...

İç odalardan büyük *şamata* duyuluyordu. Kliyo ile Yesthimani, Anna'yı giydirmeye çalışıyorlardı. Koridora çıktılar, Anna kırmızı ceketini giymiş ve ma-vi beresini takmıştı.

«Nine, Epaminonda gelir.ce...»

«Sus, bre! İşte, dedik ya sana! Konuşmadık mı?

Yiyecek paketini ona veriyor:

«Al, al diyorum sana!»

Anna'yı öpüyor, üzerine istavroz çıkarıyor, dua ediyor ve dış merdivenin sahanlığına kadar birlikte koşuyor.

«Yolun açık olsun!» ve göz kırpmıyor. «Uslu dur!»

Araba Galata Köprüsü'ne gelince eşyaları vapura taşıdılar ve vapur karşı kıyıya doğru harekete geçti.

Sarayburnu'ndan, Kız Kulesi önlerinden geçtiler ve Üsküdar göründü.

Üsküdar iskelesinde Kliyo ile Anna, koleje gitmek üzere yeniden bir araba tuttular. Atlar soluk soluğa Türk mahalleleri ve dar sokaklar arasında kaldırımları çıkıyorlardı. Kaburgaları inip kalkıyordu, ter içindeydiler. Tepeye çıkmaları yarım saat sürdü ve arabacının zavallı atlara her *kamçı* vuruşunda Anna'nın yüreği kan ağlıyordu. Arabacıyı dürtmeye başladı... tâ ki adam kızıp küfretmeye başlayınca kadar.

«Canım Anna, Türk mahallesindeyiz, çıldırdın mı?»

«Sus sen!»

«Tokadı yersin şimdi!»

«Mut plo!»

Araba, Taksim bahçesindeki gibi ardına kadar açık demir parmaklıklı bir kapının önünde durdu. Güzel bir park burası. Okul nerede?

Parka girdiler. Anna, okulu görebilmek için sağına soluna bakınıyordu. Uzakta, okula benzemeyen güzel bir yapı görünüyordu. Solunda, çam ağaçları içinde ahşap bir *konak* vardı ve konağın balkonunda sarışın bir kız oturuyordu. Oturmuş, güneşte saçlarını kurutuyordu. İlerledikçe, ucu bucağı olmayan bu park içinde başka yapılar göze çarpıyordu.

Ötede beride başıboş çocuklar dolanıp duruyor-

lardı. Kimileri çimlerin üzerine uzanmıştı. Kimileri oyun oynuyor, kimileri de ağaçlara tırmanıyordu. Bir grup çocuk da bir alanda top peşinde koşuyorlardı.

Anna'nın yüreği hopladı, Kliyo'nun elinden kaçıp koşmak istedi.

«Yapma, Anna!»

Yakınlarında bulunan narin yapılı bir kız:

«Bırakınız, canım,» dedi. «Bırakın gitsin, basketbol oynayan çocukları *seyretsin*. Siz de yazıhaneye geçin.»

Kliyo yazıhaneden çıkınca Anna'ya:

«Burası hoşuna gitti mi?» diye sordu.

Anna karşılık vermedi. Sinirli sinirli paltosunun düğmelerini ilikliyor, sonra yeniden çözüyordu. Akli fikri basketbol oynayan çocuklardaydı.

Sanki annesi bir an önce gitsin diye sabırsızlanıyordu.

Kliyo ayrılmak üzere onu öperken Anna yine sordu:

«Anne, okul nerede?»

Loksandra, Kliyo'nun anlattıklarını duyunca:

«E, bravo!» dedi. Çok sevinmişti.

«Bilmiyor musun, anne, Üsküdar'ın ne güzel bir yer olduğunu! Okuldan bakınca bütün deniz, İstanbul ve Ayasofya görünüyor. Harika! Anna okula gideceğine inanamadı.» Loksandra yeniden:

«E, *aferim!*» dedi ve iskeleden koleje kişinin ne kadar zamanda gidebileceğini sormaya başladı. Demir parmaklıklı kapı her zaman açık mıydı?

Bir hafta sonra eve Anna'dan ilk mektup geldi. Mektup «Nineciğim» diye başlıyordu ve çarpık çurpuk büyük harflerle yazılmıştı. Gerisi hiyeroglif benziyordu: Kaz, tavuk, köpek, tavşan resimleri ve or-

talarında gülümseyen Anna. Ağzı kulaklarına varıyordu ve fiyongu çok komikti. Resimlerin üstünde şu söz okunuyordu: «Beni gelip almayacak mısın, nine? Etle pastırmayı köpekler yedi, bir daha gönderme. Gelirken yalnız Milatiye'den bir pasta getir. Öteki çocukların pastaları gibi ince, güzel bir kâğıda sar da getir.» Loksandra:

«Ba!» yaptı. Az sonra yine:

«Ba!»

Ondan sonra Loksandra üzüntüsünden hasta oldu. Çok ağırdı. Öyle ki Kliyo bir doktor çağırdı.

Doktor giderken başını salladı ve onun kaç yaşında olduğunu sordu. Seksenbeş mi? Yine başını salladı. «Allah bizlere de o kadar yaşamak nasip etsin» dedi ve gitti. Perhiz yazmıştı. Çok sıkı perhiz.

Kliyo büyük korkuya kapılmıştı. Hemen Ağatho ile Evfimiya'ya haber saldı. Ploplo ve Khariklo'yu, Sofya'yı alıp getirmesi için Yesthimani'yi Bakırköy'e yolladı. Aspasya'ya da adam gönderdi.

Tam iki gün ev, insan dolup taşı. Epaminonda da seferden döndü.

Soluk soluğa içeri giren Epaminonda:

«Yaşıyor mu?» diye sordu, «Tanrı'ya şükürler olsun! Nerede?»

Bütün sağırlığına rağmen gürültülere kulak veren ve bunları duyan Loksandra içinden: «Aman! Gerçekten ölüyorum anlaşılan!» diye geçirdi.

Gözlerini kapatarak inlemeye başladı.

Mutfaktan kokular geliyordu. «Et kızartıyorlar» diye düşünen Loksandra daha da yüksek sesle inlemeye başladı.

«Anne...»

«İh! İh!... Torunum.»

«Çabuk, koşun çocuğu getirin.»

Hemen giyinen Kliyo, Anna'yı getirmeye gitti.

Şimdi ne yapacaktı? Lâhana dolmasının kokusu odaya dolmuştu.

«İh! İh!»

«Anne...»

«Sus, Ağatho, melekleri ürkütme!»

«Anne... Ne istiyorsun? Dimitraki ile Thanasyo'-yu da çağırayım mı, duanı alsınlar?»

«İh! İh»

Ne desin Loksandra? «Lâhana dolması istiyorum» mu desin?

«Kefenimi... bohçadaki kefenimi...»

Hıçkırmaya başlayan Ağatho salona koştu.

Sofya, salondaki kanepeye kendini atmış olan Manolyo'yu yelliyordu:

«Gelmen şart mıydı, Allah'ın adamı, yüreğin bunu kaldırmaz senin.»

Kliyo, Anna'yı alıp Üsküdar'dan dönene kadar Loksandra'nın karnı öylesine acıkmış, morali öylesine bozulmuştu ki son olarak günah çıkartmak için papaz çağrılmasını istedi.

Sonra, çocuğu getirmeyeceklerini, alınyazısının açlıktan ölmek olduğunu düşündü. Her şey bitmişti! Karanlık bastığı halde Kliyo ile çocuk hâlâ ortada yoklardı. Gözlerini kapatarak herkesi uykuya gönderdi. İçinden «Ya çocuk gelir, ya da ölürüm» diye geçirdi.

«Haydi onu yalnız bırakın.»

Kimileri evlerine döndüler, kimileri elbiseleriyle yataklara, kanepelere ve de yere uzandılar. Birkaçı uyumayacaklarını söyledikleri halde uyuyup kaldılar.

Gece geç vakit Anna ile birlikte Üsküdar'dan dönen Kliyo herkesi uykuda buldu. Kapıyı ona Yesthmani açmıştı.

«Durumu nasıl?»

«Uyuyor.»

«Sus, Anna, yavaş ol. Olduğun gibi şu köşeye yat sen, ben şimdi geliyorum.»

Dan! Dan! Dan! Saat 11. Herkes uykuda. Yalnız kedi, Loksandra'nın odasında nöbet tutuyor. Kediden başka Loksandra'nın başında duran biri daha var:

«Nineciğim!»

«*Ciğerim* benim!»

«İstedğin bir şey var mı?»

«Lâhana dolması! Ben açlıktan ölüyorum, ötekiler kefenimi kesmek için toplanmışlar!»

Geceyarısına doğru Loksandra ortadan yok oldu. Ağatho uyanarak onun odasına gidip bakmış, Loksandra'yı yatakta bulamamıştı.

Alârm!

Loksandra toz olmuştu. Pencereden düşmüş olmasın? Tuvalette mi? Yatağın altında mı yoksa? Mutfakta? Kilerde?

Doğru kilere!

Loksandra kilerde, sırtında geceliği yalınayak, sabun kasasının üzerine oturmuş ve kucığında yemekten artan bir sahan lâhana dolması, atıştırıyor.

Epaminonda yanında diz çökmüş, elindeki sardalya kutusunu açıyor.

Anna elinde büyük bir kutu bisküvi tutuyor, kedi ise bir rafa oturmuş yalanıp duruyordu. Hepsi birden A-a-a-a-a! dedikten sonra Tanrı'ya şükrettiler ve istavroz çıkardılar. Epaminonda, hastanın krizi atlatmış olduğunu ve yemek yemesi gerektiğini açıklıyordu.

Loksandra gülümsemeye çalışıyor, ama ancak gözlerinin içi gülüyor, çünkü ağzı dolu. Yarım ağızla:

«E işte, acıktım!» diyor. «Ölmedim, acıktım!»

12

Loksandra'nın hastalığı devir açtı. Evin takvimine yeni bir sınırtaşı eklendi. Annemin ölecek kadar ağır hasta olduğu yıl. Hangi yıldı o, hani annemizin ölecek kadar ağır hasta olduğu yıl?

O olaydan sonra aradan beş yıl geçti, köprünün altından çok sular aktı. Anna'nın *boyu* anasınınkini geçti. Uyanıklıkta ve her şeyde onu gerilerde bırak-

tı. Amerikalı öğretmenleri Anna'nın yeteneklerine şaşıyorlardı. Diplomasını aldıktan sonra onu Amerika'da okutabilmek için ellerinden geleni yapacaklarını söylüyorlardı.

Kliyo deli olmuştu. Altın olan Türk Lirası şimdi yerini kâğıt paraya bırakmıştı. İstanbul'a gelen yabancılar ucuzluğa şaşıyorlardı. Ortalık mal dolup taşıyordu. İngiliz malı mı istersin? Beker'e git, en iyisini bulursun. Ucuz Alman malı hazır giyim eşyası mı istiyorsun? Pera ve Galata'da beş-altı azman mağaza dikmişler. Gerçek Valensiya ve Brüksel danteli mi istiyorsun? Liyon ve Vapiyon mağazalarına git. Ama, hiç kimsede bir şey satın alacak para yok ki.

Anna'nın aydan aya boyu uzuyor, kemikleri büyüyordu. Elbise ister, basketbol ve tenis takımı ister. Çocuğu okuldan çıkartmasını ister korkusuyla Kliyo, Aleko'dan daha çok para istemeye çekiniyor. Bu masrafları karşılayabilmek için dışarıya iş yapıyor, salon-daki İran halısını, son servis takımını ve avizeyi satıyor. Hizmetçiyi işten çıkarıyor, dış mahalleye taşıyor. Artık gazete de almadığı için sarayda olan bitenleri öğrenemiyor. Kral Yorgo, Selânik'te öldürülmüş, onun yerine Kostantin geçmiş ve Sofya kraliçe olmuş da Kliyo'nun haberi olmamış! Dümeni Loksandra'nın elinden aldığı günden bu yana yepyeni bir Kliyo doğdu. Çünkü, çalışıp çabalamayacak olursa geminin tümüyle batacağını biliyordu. Ne yapması gerekiyorsa yalnız başına yapmak zorundaydı, kimse si kalmamıştı. Epaminonda ölmüş, Çatalca'nın dışlarına kadar gelmiş olan birleşik güçlerin ordularını görememişti. Manolyo da ölmüştü. Türklerin fena halde kızgın olduklarını gören Ağatho, iki kızını Rusya'ya, ya da Yunanistan'a kaçırabilmek için saçını başını yoluyordu. Sokaklarda davulla Hristiyanları toplayıp askere alıyorlardı. Son beş yıl içinde Elengaki Atina'da ölmüş, birkaç ay sonra da böbrek hastalığından çeken Evfimiya onun peşinden gitmişti. Bebe-

ka Atina'da yine topu atmış ve ortadan yokolmuştu. Kliyo'ya kim yardım etsindi?

Yalnız Loksandra daha yaşıyor ve hayatından memnun görünüyordu. Mübarek kadın! Koltuğuna oturuyor, emirler yağdırıyordu.

«Bre Tarnana, nerede kaldın, kahvemi ne zaman getireceksin? Bekle bak, sana ne yapacağım!»

Pencereye oturuyor, Theodoro ve Kotso'nun, çocuklarıyla Elengaki'nin gelmelerini bekliyordu.

«Nerede kaldılar, canım? Geciktiler!» Yemek masasını hazırlasın, yemek odasındaki sobayı yaksın diye Tarnana'yı işe koşuyor.

Anna'ya Kliyo diyor, vapur gecikti ve kocası Dimitro işinden dönmedi diye sabırsızlanıyordu.

Sık sık akli, taşlarına pek çok hatıranın kazılmış olduğu anılar avlusuna kayıyordu. 1870 yılının hayâllerleriyle yaşıyordu Loksandra ve mutluydu. Onun için zaman ortadan yokolmuştu. Dün, bugündü. Ve bir yaz günü akşamı, aniden ve hiç acı çekmeden bugün, yerini Sonsuz'a bıraktı.

Loksandra'nın artık sonsuza dek masası kurulacak, Elengaki yemekleri hazırlayacak ve *kasabı* her yılbaşı ona hindi yollayacak.

Vapurlar geçebilsin, Theodoro bol para kazana-bilsin ve kazandığı paradan Loksandra'ya da verebilsin diye Çanakkale Boğazı sonsuza dek açık olacak.

Ve Loksandra, evinin kadını ve hanımı olarak memleketi olan İstanbul'un *bereketli* topraklarında sonsuza dek yaşayacak. Artık hiç kimse onu toprağından ayıramayacak...

Loksandra'nın, hayatı boyunca talihi yüzüne gül-müştü, ölürken de güldü. Yaşadığı devir ile birlikte o da öldü:

Temmuz 1914.

42 santimetre çaplı Bertha topları hazırды ve Krupp fabrikalarından çıkıyorlardı. Graf Zeppelin de hazırды.

Avusturya ve Rusya ordularını toplamışlardı. Fransa'da Zan Zores¹ öldürülmüştü. Kayzer'in ordularından öncü kolları Lüksemburg'a doğru ilerliyorlardı.

Dünya Savaşı!

Cehennem ağzını açmış, oluk gibi kanlar akmaya başlamıştı.

Yeni bir devir başlıyordu.

S O N

1 Jean Jaurès: Sosyalist Fransız filozof ve politikacısı. Birinci Dünya Savaşı patladığında bir milliyetçi tarafından öldürüldü.

MARENOSTRUM

“Loksandra’yı ilk okuduğumda ‘**eski İstanbul insanının romanı bu**’ demiştim kendi kendime. Bildiğim kadarıyla da ne Cumhuriyet öncesi, ne sonrası Türkçe yazında bir ‘**Loksandra**’ yoktu. Tıpkı bir ‘**Benden Selam Söyle Anadolu’ya**’ olmadığı gibi. Yordanidu, Yunanlı kimliğinden sıyrılmış, ‘İstanbullu’ oluvermişti gözümde. Dido’nun Küçük Asyalı oluşu gibi...”

İstanbul’un tarihi yazılmamış. Hasan efendileri, Loksandra’ları, Marika’ları, Gülcihan’ları ise küçücük yaşamlarının çevresinde, bayramları, Meryemleri, tanıdıklar ve akrabalar arasında meşhur midye dolmaları, hünkâr beğendileri, çocukları, anaları babaları ile yaşayıp gitmektedirler. ‘**Huzur**’ vardır 1890’ların Loksandra’sının yaşamında. Bir kuşak sonra zerresi bile kalmayacak olan huzuru soluyarak yaşar Loksandra...”

Frango KARAOĞLAN

